

JOSIP PEĆARIĆ:
FILIP LUKAS

Josip Pečarić

FILIP LUKAS

Zagreb, 2023.

© Josip Pečarić, 2021.

Urednica:
Anđela Hodžić

KAZALO

UVOD	9
D. DIJANOVIĆ, PROF. FILIP LUKAS – NACIONALIST DEMOKRATSKE ORJENTACIJE	14
PONIŠTENA SMRTNA PRESUDA KOMUNISTIČKIH VLASTI – FILIP LUKAS JE NEVIN ČOVJEK!	29
ZEMNI OSTACI FILIPA LUKASA PRENESENİ IZ RIMA U GROBNICU NA STAROSEJSKOM GROBLJU .	31
TKO SU LJUDI KOJE GRAD ZAGREB PLANIRA MAKNUTI IZ IMENA ULICA NA INICIJATIVU DOCUMENTE?	34
FILIP LUKAS U PEČARIĆEVIM KNJIGAMA	39
SRPSKI MIT O JASENOVCU II /: O BULAJIĆEVOJ IDEOLOGIJGENOCIDA HRVATSKIH AUTORA, ELEMENT, ZAGREB, 2000.	39
VELIKO-SRPSKI ZLOČINI U PRVOJ JUGOSLAVIJI	39
D. JELČIĆ I J. PEČARIĆ, KNJIŽEVNIK MILE BUDAK SADA I OVDJE, ZAGREB, 2005.	52
MILE BUDAK U OĆIMA KRITIKE	52
M. PAVKOVIĆ, RAZGOVORI S JOSIPOM PEČARIĆEM, KOPRIVNICA, 2006.	104

KAKO SU RUŠILI HAZU?, ZAGREB, 2006.	113
ALBERT EINSTEI I HEINRICH MANN, APEL MEĐUNARODNOJ LIGI ZA LJUDSKA PRAVA, 125, AVENUE DE WAGRAM, PARIZ	113
STROSSMAYER I SRBIJA I CRNA GORA	116
ZA PONOSNU HRVATSKU, E-KNJIGA. PORTAL HKV-A, 2009.	150
TOMIĆ-GOLDSTEINOVA POVIJEST	150
ZABRANJENI AKADEMICK – PRIJEVAROM U HAZU!?, ZAGREB, 2012.	160
DIRLJIVA GOLDSTEINOVA BRIGA	160
ŽIVJELA NAM ANTIFAŠISTIČKA, TJ BRANITELJSKA HRVATSKA, ZAGREB, 2015.	168
KAKO SE DANAS BRANI DRŽAVOTVORNO HRVATSTVO	168
OBA SU PALA, ZAGREB, 2016.	174
POSEBNI SAVJETNIK PREDSJEDNIKA VLADE RH ZA KULTURU SLAVKO GOLDSTEIN UPORNO LAŽE, IV.	174
J. PEČARIĆ, J. STJEPANDIĆ, NIŠTA SE JOŠ PROMIJENILO NIJE, ZAGREB, 2017.	183
PRIZNAJE LI SLAVKO GOLDSTEIN DA SU ON I NJEGOV SIN KAVANSKI POVJESNIČARI?	183
REVIZIONISTI U HAZU, ZAGREB, 2020.	189
PISMO PROF. DR. SC. IVU RENDIĆ-MIOČEVIĆU PRILOG: OSLOBADANJE POVIESNE ISTINE OD ANTIREVIZIONISTA	189
HRVATSKI TJEDNIK: ŠTO RADITI	202
FAH IDIOT TJEDNA	202
DR. STIPE KLJAJIĆ, ATENTAT NA FILIPA LUKASA U ZAGREBU 2023. GODINE	203
SLOBODAN PROSPEROV NOVAK, KUCNUO JE ČAS	209
HODAK: JUGOSLAVENSKA UDRUŽENA LJEVICA UZELA JE PENDREK U RUKE, UŽASNO IH SMETA JEDNA STVAR	218

JOSIP JOVIĆ, NAKON DEFINICIJE ANTISEMITIZMA OD VLADE SE OČEKUJE DEFINICIJA	
PROTUHRVATSTVA	225
SLOBODAN PROSPEROV NOVAK, MI SMO HRVATI POBJEDNICI I IMAMO PRAVO GRADITI SVOJU ZEMLJU	231
HODAK: VRAĆAJU NAM TITA I MILKU PLANINC NA TRGOVE I ULICE	241
AKADEMIK JOSIP PEČARIĆ – ŽIVOTOPIS	248

UVOD

Ovih dana u Zagrebu je započela nova ideološka borba protiv uglednih Hrvata iz vremena NDH jer jugo-komunistička povjesnica svakim danom pokazuje svoje lažno lice. Oni koji je nameću u RH znaju da stalnim ponavljanjem laži nešto I ostaje u glavama nekih ljudi, a njima osigurava privilegije kod vlasti koje su poslušne svjetskim moćnicima koji su bili protiv stvaranja hrvatske države. U ovoj knjizi su dani tekstovi iz mojih knjiga u Kojima se spominje Filip Lukas, na koga je već bila pokrenuta hajka kada je zbog odnosa prema njemu napadnut tadašnji predsjednik Matice Hrvatske Igor Zidić.

Filip Lukas (Kaštel Stari, 29. travnja 1871. – Rim, 26. veljače 1958.), bio je hrvatski zemljopisac, geopolitičar, povjesničar, kulturni djelatnik i starčevićanski intelektualac.

Životopis

Filip Lukas rođen je u Kaštel Starome 1871. godine. Završio je studij bogoslovije u Zadru te povijesti i zemljopisa u Austriji. Profesor ekonomskog zemljopisa na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi

u Zagrebu od osnutka 1920. do 1945. godine, u kojem je razdoblju tri puta bio dekan te visokoškolske ustanove koja danas djeluje pod imenom Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Autor je mnogih znanstvenih radova, te suautor više atlasa. U svoje je vrijeme pisao o geopolitici, što je tada bila nova znanstvena disciplina.

Rođenje29. travnja 1871.**Smrt**26. veljače 1958.**Nacionalnost**

Hrvat

Predsjednik je Matice hrvatske bez prekida od 1928. do 1945. godine. U tom je razdoblju kao istaknuti intelektualac i hrvatski

domoljub postao jedan od simbola otpora jugounitarizmu. U svojem djelovanju se nije u cijelosti priklanjao politici Hrvatske seljačke stranke, koja je u to doba bila glavna silnica u politici Hrvatske.

Godine 1945. je izbjegao iz Hrvatske, a komunističke vlasti su ga u izočnosti osudile na smrt zbog podrške režimu NDH. Umro je u Rimu 1958. godine.

Županijski sud u Zagrebu 2017. godine je poništio presudu iz 1945. godine. Zemni ostaci Filipa Lukasa 2021. godine preneseni su iz Rima i sahranjeni na mjesnom groblju Svetog Nikole u Kaštel Starom.

Djela

- *Utjecaj prirodne okoline na stanovništvo Dalmacije: (anthropogeografska studija): sa 4 priloga*, Štamparija De Giulli i dr., Dubrovnik, 1906.
- *Gospodarska geografija za trgovачke akademije, Trošak i naklada Kr. Hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Zagreb, 1915.*
- *Geografija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Tisak Nadbiskupske tiskare, Zagreb, 1922. (2. izmijenjeno izd. 1940. *Geografija Kraljevine Jugoslavije* s Nikolom Peršićem)
- *Ekonomski geografija*, 2 sv., Tisak Kr. zemaljske tiskare, Zagreb, 1923. – 1924.
- *Strossmayer i hrvatstvo: spomenispis prigodom otkrića spomenika*, Matica hrvatska, Zagreb, 1926.
- *Zapadna Evropa*, sv. 1: *Britanski otoci*, Zemljopis Evrope, dio 2, Matica hrvatska, Zagreb, 1935.
- *Hrvatska narodna individualnost: govor prigodom 100. godišnjice narodnog preporoda u Čakovcu, dne 16. Veljače, 1936.*, Tipografija Zagreb, Zagreb, 1936.
- *Dr. Ante Starčević: govor prof. Filipa Lukasa, držan na komemoraciji prigodom 41-godišnjice Starčevićeve*

smrti u dvorani Hrvatskog glazbenog zavoda, dne 28. veljače 1937., Tiskara Ivan Lesnik, Jastrebarsko, 1937.

- *Hrvatsko pitanje i Londonski ugovor*, Tipografija Zagreb, Zagreb 1937. (pod pseudonimom *Lučonoša*^[6])
- *Hrvatska narodna samobitnost*, knj. 1: *Problem hrvatske kulture*, Mala knjižnica Matice hrvatske. Nova serija, kolo 3, sv. 15, Matica hrvatska, Zagreb, 1938.
- *Zemljopis Nezavisne Države Hrvatske: za više razrede srednjih škola*, Izdanje Nakladnog odjela Hrvatske državne tiskare, Zagreb, 1941., (2. izd. Hrvatska državna tiskara, 1943.) (suautor Nikola Peršić)
- *Naša domovina*, sv. 1: *Hrvatska zemlja-hrvatski narod, hrvatska poviest-hrvatska znanost*, Izdanje Glavnog ustaškog stana, Zagreb, 1943. (gl. ur.)
- *Stogodišnja uloga Matice hrvatske u sklopu političkokultурне poviesti hrvatskog naroda, P. o.: Hrvatsko kolo, knj. 24. [Matica hrvatska?]*, Zagreb, 1944.
- *Za hrvatsku samosvojnost: zakoni zemlje-krvi-duha: eseji, govorci, članci*, 2 sv., knj. 2: *Hrvatski narod i hrvatska državna misao*; knj. 3: *Ličnosti-stvaranja-pokreti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1944.
- *Hrvatska narodna samobitnost*, Dom i svijet, Zagreb, 1997.

Spomen

- Po Filipu Lukasu danas nose ime ulice u Zagrebu, Zadru i Ivanjoj Reci, te osnovna škola u Kaštelima.
- Spomen-poprsje, rad Ljubice Dragojević Buble, podignuto mu je 2022. godine u Kaštel Starom

Osnovna škola prof. Filipa Lukasa u Kaštel Starom.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Filip_Lukas

Fragmenti hrvatske zbilje

Prof. Filip Lukas – simbol otpora Jugoslaviji i jugoslavenstvu
20. prosinca 2011.

PROF. FILIP LUKAS – NACIONALIST DEMOKRATSKE ORJENTACIJE

Davor Dijanović

Tragedija hrvatskog naroda 1945. godine nije se sastojala samo u gubitku vlastite države, nego i u strahovitim žrtvama koje su za tu državu pale tijekom rata, kao i nakon rata na Bleiburgu - kao sinonimu za toponomiju smrti koju su nakon Drugoga svjetskog rata komunistički i partizanski zločinački egzekutori posijali „od Vardara pa do Triglava“. Posebno težak udarac za hrvatsku nacionalnu svijest predstavljalo je uništenje hrvatske intelektualne elite – svećenika, novinara, književnika, umjetnika, inženjera i kulturnih radnika – koje je novi režim smatrao mogućom oporborom u budućem nametanju svoje totalitarne ideologije. Riječ je o – da se poslužimo terminologijom prof. Nathaniela Weyla – aristocidu koji je hrvatski narod lišio najboljeg dijela svoga kulturnog, duhovnog i tehničkog potencijala. Onaj dio intelektualaca hrvatskog predznaka koji je uspio izbjegći smrt, ili je napustio novu jugoslavensku satrapiju ili je bio osuđen na šutnju.

Jedan od onih intelektualaca koji je nakon obnavljanja Jugoslavije i instalacije komunističkog terora napustio Hrvatsku, bio je i prof. Filip Lukas, od 1928. do 1945. predsjednik Matice hrvatske; stup hrvatskog otpora monarhističkoj Jugoslaviji nakon brutalne likvidacije dr. Milana Šufflaya 1931. godine. Prof. Lukas jedan je od onih zaslужnih hrvatskih intelektualaca koje je zločinačka metla komunističke Jugoslavije nakon 1945. pomela iz povijesnih udžbenika, a time, nadajući se, i iz svijesti hrvatskog naroda. Ako se je njegovo ime ponekad i spominjalo, radilo se je o posve negativnome kontekstu. A da je jugokomunistička bojazan od prof. Lukasa, u smislu mogućeg otpora novome režimu, uistinu bila

opravdana (pa ga je tako Okružni narodni sud za grad Zagreb 21. studenoga 1945. u odsutnosti osudio na smrtnu kaznu), nastojat ćemo pokazati u ovome kratkom osvrtu na njegov život i političko-intelektualno djelovanje.

Filip Lukas je rođen 29. travnja 1871. u Kaštel-Starom kraj Splita, u staroj hrvatskoj obitelji koja se je tamo doselila iz starodrevnih Poljica. Od 1883. do 1891. polazio je gimnaziju u Splitu, a 1896. je apsvlirao Bogoslovni fakultet u Zadru. Za svećenika je zaređen već 1895. Od 1900. do 1904. studirao je na Filozofskom fakultetu, najprije u Grazu, a zatim u Beču, gdje je 1906. položio ispit iz povijesti i zemljopisa. Od 1901. do 1907. bio je suplent za zemljopis i povijest na gimnaziji i na Pomorskoj akademiji u Dubrovniku. Od 1907. do 1911. djelovao je kao profesor na gimnaziji u Sušaku, a od 1911. do 1918. na Trgovačkoj akademiji u Zagrebu. Godine 1918. bio je imenovan ravnateljem Trgovačke akademije u Rijeci, gdje je ostao do okupacije Rijeke od strane fašističkog režima. Godine 1919. djelovao je kao docent za ekonomsku geografiju na Visokoj tehničkoj školi u Zagrebu, a kad je 1920. u Zagrebu osnovana Visoka Komercijalna škola (današnji Ekonomski fakultet), Lukas je postao njenim redovitim profesorom. Na tom je mjestu ostao sve do 1945. U svibnju 1945. emigrirao je u Austriju, gdje je u Klagenfurtu živio do 1949. Od 1949. do smrti 26. veljače 1958. živio je u Rimu, u Zavodu sv. Jeronima.

Rođen u Dalmaciji, kolijevci hrvatske kulture i državnosti, Lukas je u mladim danima prihvatio pravašku misao, koja se je u tim hrvatskim krajevima, međutim, podosta razlikovala od one u Banskoj Hrvatskoj. Radilo se je, naime, o onoj pravaškoj struji koju su simbolizirali Ante Trumbić i Frano Supilo, a koja je sve više i više zastupala jugoslavenska stajališta i programe. Tako je i sam Lukas u mladim danima prigrlio jugoslavensku ideju, te je proglašenje Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca dočekao s odobravanjem. Otriježnjenje je, međutim, uslijedilo već nekoliko dana nakon ujedinjenja. Lukas tako pripovijeda kako mu je jedan srbijanski general na prigovor da bi jugoslavenski orijentirana mladež u Zagrebu trebala pozdravljati hrvatskim, a ne srpskim zastavama i poklicima, nekoliko dana nakon ujedinjenja objesno odgovorio: "Pa mi smo Hrvatsku na sablji osvojili!". Na to mu je Lukas odgovorio: "A tako. Komandant solunske fronte, Franchet Esperey, govorio je pred generalima i vladom u Beogradu i rekao, da je on s francuskim četama oslobođio Srbiju, a među njima je bila i četa Hrvata, pa kada vi nijeste oslobođili vašu Srbiju, kako dolazite na to da ste oslobođili i osvojili Hrvatsku. Nastala je neugodna šutnja, a ja sam se iza večere odmah uklonio iz stana, a da se nisam više onamo povratio". Nakon ovoga događaja uslijedilo je Lukasovo otriježnjenje. Lukas ne samo da je bio jedan od prvih hrvatskih intelektualaca koji se je javno odrekao svojih dotadašnjih zabluda, nego je sve svoje intelektualne snage upravio na rušenje jugoslavenske države.

Predsjednik Matice hrvatske

Na mjesto predsjednika Matice hrvatske Lukas je stupio mjesec dana prije atentata na Radića i drugove u beogradskoj Skupštini. Riječ je o vremenu kada je beogradski režim odlučio u potpunosti uništiti hrvatsku nacionalnu svijest i kad je više nego ikada do tada bila ugrožena sama opstojnost hrvatskog naroda. Da bi se obezglavilo jedan narod najprije je potrebno dezorientirati ili kupiti njegove političke predstavnike, a kako im to kod Radića nije uspjelo, uslijedila je njegova fizička likvidacija. Druga prepreka režima bili su intelektualci hrvatskog predznaka, koji su hrvatskom narodu otkrivali pravi sadržaj hrvatstva, produbljivali njegovu nacionalnu svijest, te hrvatskoj državnopravnoj misli davali suvremene oblike i

sadržaje. Jedan od najistaknutijih hrvatskih intelektualaca takvoga kova u to je vrijeme bio dr. Milan Šufflay, čiji su tekstovi bili trn u oku beogradske čaršije. Budući da je Šufflay bio intelektualac u pravome smislu te riječi, to ga se nije dalo kupiti položajima i sinekurama. Režim ga se je stoga riješio na isti način kao i Stjepana Radića: brutalnom likvidacijom. No, time nije bio slomljen otpor hrvatske inteligencije, a zasluge za to snosi upravo prof. Lukas, koji je poslije ubojstva dr. Šufflaya preuzeo vodstvo među hrvatskom inteligencijom koja je pružala otpor protuhrvatskoj politici Beograda. Blaž Jurišić svjedoči da Matica hrvatska za vrijeme predsjednikovanja Filipa Lukasa s niti jedne skupštine nije poslala brzojav ili čestitku kralju Aleksandru, što je tada bio običaj. Mirno, dostojanstveno i nepokolebljivo Lukas je rukovodio radom Matice hrvatske, i tako svjedočio da je Hrvatska još uvijek tu, da živi i da stvara.

Budući da je nakon uvođenja šestosiječanske diktature i zabrane rada političkih stranaka kultura bila jedino premda strogo kontrolirano područje javnoga djelovanja, Lukasu je položaj predsjednika Matice hrvatske davao prvorazrednu funkciju u otporu prema srpskoj politici zatiranja hrvatske narodne samobitnosti. Kao predsjednik MH on je svake godine pri svakoj narodnoj, kulturnoj ili književnoj obljetnici imao prigodu govoriti. Njegovi govorovi, koji su u to vrijeme imali značaj prvorazredne kulturno-

nacionalne manifestacije i koji su uвijek bili temeljito potkrijepljeni (ako treba i pozivanjem na najveћe tadašnje svjetske autoritete na području filozofije i geopolitike), u bitnome su usmjeravali hrvatsku inteligenciju i pripravljali je za djelo konačnog oslobođenja Hrvatske. Svojim otporom beogradskoj politici uništavanja Hrvatske, Lukas je osvjetlao ne samo svoj obraz, nego i obraz ove najstarije hrvatske književne institucije; obraz hrvatske inteligencije. Iako je Lukas beskompromisno stajao na hrvatskim državotvornim pozicijama, za vrijeme njegova predsjednikovanja Maticom hrvatskom, u upravnom su odboru sjedili ne samo hrvatski nacionalisti poput dr. Mile Budaka, nego i komunistički intelektualci kao što su August Cesarec i Miroslav Krleža (sve dok ovi, po naputku Partije, nisu napustili MH).

Otpor Beogradu Na čemu je Lukas temeljio svoj otpor beogradskoj politici zatiranja hrvatske narodne samobitnosti? Temeljio ga je prije svega na naglašavanju toga da hrvatski narod ima svoju vlastitu kulturu, različitu od srbijanske (bizantske), pa stoga ne može biti ni jugoslavenske nacije, jer je ona obična fikcija

Iako se nije aktivno bavio politikom, Lukas je svojim intelektualnim djelovanjem odradio vrhunski nacionalno-politički posao, mnogo važniji od većine njegovih suvremenika kojima je politika bila profesija. „Djelatno se politikom nijesam bavio, niti sam pripadao kojoj političkoj stranci, ali sam uвijek prema politici imao otvorene oči, jer s njom se ide za vlašću, a vlašću se rješavaju sva državna, gospodarska i kulturna pitanja, a ta su se i mene kao i svakog pojedinca ticala” – istaknuo je tako jednom prilikom.

Otpor beogradskoj politici

Na čemu je Lukas temeljio svoj otpor beogradskoj politici zatiranja hrvatske narodne samobitnosti? Temeljio ga je prije svega na naglašavanju toga da hrvatski narod ima svoju vlastitu kulturu, različitu od srbijanske (bizantske), pa stoga ne može biti ni jugoslavenske nacije, jer je ona obična fikcija. Svaki, dakle, narod ima svoj duh koji se objektivizira u kulturi, i upravo ga ta kultura diferencira od svakoga drugog naroda. Hrvati su i Srbi stoga dvije kulture i dva naroda, pa je prema tome jugoslavenstvo negacija kulturnog principa uopće. S obzirom na to da je narodna kultura

prema Lukasu glavni dokaz protiv narodnoga jedinstva Srba i Hrvata, on je morao obraditi filozofski, sociološki, etnološki, povijesni, kulturni i geopolitički aspekt kulture i naroda općenito, a hrvatskog naroda i kulture napose. Temeljne karakteristike hrvatskog naroda tako su prema Lukasu sljedeće: a) Hrvati nisu nikada bili osvajači, makar su pokazali kroz cijelu svoju povijest borbenost kao „prvi vojnici na svijetu“, b) Druga je njihova značajka etika i religioznost, c) Treće, osjećaj za pravdu, pravo, težnja i borba za slobodu, d) Četvrto: osjećajnost, koja često svraća poglede s prave stvarnosti i vodi do velikih iluzija i nade u pomanjkanju realizma. Ove je karakteristike Lukas ustanovio komparirajući hrvatsku i srbijansku kulturu i mentalitet. Zaključak je bio nedvosmislen: hrvatstvo i srpstvo se međusobno isključuju zbog razlike u mentalitetu, koja proizlazi od razlike kulture i povijesti, stoga jugoslavenska država nužno mora biti instrument nametanja kulturne hegemonije, bilo Hrvata nad Srbima (što Hrvatima nije bio cilj), bilo Srba nad Hrvatima (što se je u praksi manifestiralo kao balkanizacija i primitivizacija hrvatske kulture i hrvatskog naroda općenito).

U jednome radu Lukas je bit svojih pogleda o odnosu kulture i naroda u kontekstu ideologije jugoslavenstva sumirao ovim riječima: „Jugoslavenstvo je isto tako psihička abstrakcija i nije drugo nego aprioristička formula, kojom se htjelo na osnovi vanjskih značajka, posebice jezika, riješiti nacionalno pitanje ovdje na Jugu, bez obzira

na to, da su ovdje već postojale izgrađene tri duhovne stvarnosti i tri narodne individualnosti. Poglavito pogreška jugoslavenske kulturne cjelovite zamisli kod njezinih pokretača bila je ta, što oni nisu vidjeli, da je svaki od naroda na Jugu prema duhu već ostvario svoju kulturnu ideju i dalje je sa životom razvijao, te što su prešli preko aksioma, da svaki posebni oblik kulture živi jedino od isključenja drugih posebnih kultura. U svakoj se kulturi očituje posebna crta, koja je luči od drugih kultura, zato svaka ima svoju strukturu, i odnos pojedinih sastavnih česti je za svaki narod drugačiji. Baš iz tih razlika stvaraju se narodne kulture".

Definirajući pojam narod Lukas je zapisao: "Kako je pak svaka kultura izraz posebne narodne duše, jer narod i nije drugo nego duhovno načelo i jedna duhovna obitelj, rođena iz žrtava, uspomena, boli i veselja u prošlosti te želja, da živi zajednički u sadašnjosti, to već ta hrvatska posebna kultura stvara od Hrvata poseban narod".

Za Lukasa kultura je „više ili manje uravnutežena i harmonička sinteza čudorednih načela naučnih spoznaja, društvenih i pravnih uredaba, estetskih tvorevin na polju umjetnosti i književnosti, te materijalnih uspjeha na gospodarskom polju".

Prema Lukasu, „nigdje u svijetu ne stvara narode metaforički i nijemi glas krvi, već glas kulture, svijesti, volje, osjećaja i govora", jer je „biološki glas krvi" samo „sirova materija, a da dobije pravu vrijednost, treba joj forme i ideje, a tu ideju daje u najvećoj mjeri nacionalna ideja".

Zapadnoeuropski karakter hrvatske kulture

U svojim člancima i studijama Lukas je posebno naglašavao zapadnoeuropski karakter hrvatske kulture, koji je bio ugrožen stvaranjem jugoslavenske države, u kojoj je kulturna agresivnost barbarogenijskog mentaliteta ugrožavala hrvatski zapadnoeuropski identitet. Prema Lukasovu mišljenju, Hrvate uz Zapad i Rim nije vezala državna snage Italije, jer je tada nije ni bilo, nego ih je uz Zapad povezala kulturna i vjerska ideja, koju su dobivali preko Romana. Upravo je ta veza bila zaslužnom da su Hrvati mogli prije svakoga drugog slavenskog naroda organizirati svoju državu. Kulturna nadmoć ranijeg romanskog etničkog supstrata pružila je Hrvatima sredstva za uređenje države i za pravnu organizaciju. Sve

se kod Hrvata, ističe Lukas, „izgradilo utjecajem Zapada i vjera i hijerarhija, organizacija i pravo, kraljevski naslov i oblik krune, umjetnost i književnost, i to tako redovito, da je svaki pokret na Zapadu našao odjeka u hrvatskim zemljama".

Kultura i civilizacija bile su, dakle, Lukasovih istraživanja i promišljanja, a one su, dakako, produkt tisućgodišnje misli naroda i čovjekova života na određenom tlu, u svome prostoru.

Protiv Jugoslavije U svojim člancima i studijama Lukas je posebno naglašavao zapadnoeuropski karakter hrvatske kulture, koji je bio ugrožen stvaranjem jugoslavenske države, u kojoj je kulturna agresivnost barbarogenijskog mentaliteta ugrožavala hrvatski zapadnoeuropski identitetsukus

Upravo su geopolitičke silnice te koje prema Lukasu određuju pravce života svakog naroda, a one se manifestiraju u njegovo povijesti i kulturi. U djelu „Geopolitička osnovica hrvatskog naroda“ Lukas je tako istaknuo da se povijest naroda ne može odijeliti od njegove zemljopisne osnovice, a kako taj utjecaj nije privremen, nego trajan i neprekinut proces koji se odvija iz naraštaja u naraštaj, on određuje tradiciju koja oblikuje karakter i pojedinca i naroda. Uz Pilara Lukas je nesumnjivo bio jedan od prvih kreatora geopolitičke misli u

Hrvata, kao i jedan od najistaknutijih geografa svoga vremena u Hrvatskoj.

Kao što ističe ugledni politički geograf mr. sc. Mladen Klemenčić: "Politička geografija u Hrvatskoj nažalost nema niti bogatu, a niti dugačku tradiciju. U razdoblju do Drugog svjetskog rata moguće je govoriti jedino o političkogeografskim elementima u radovima pojedinih autora. Kronološki prvi objavljeni rad koji je takve značajke imao bio je 'Politički zemljopis hrvatskih zemalja' negeografa Ive Pilara iz 1918. Najviše se strukom bavio Filip Lukas koji je u više svojih radova unosio političkogeografske, navlastito geopolitičke elemente (ponajprije pod utjecajem tada vodeće njemačke škole). Lukas je bio i jedini geograf toga vremena koji je opetovano koristio pojam geopolitika". Najvažniji Lukasovi radovi iz područja geografije i geopolitike bili su „Geografska osnovica hrvatskog naroda" (1925.) te djelo „Bosna i Hercegovina u geopolitičkom pogledu" (1942.).

Od Lukasovih geopolitičkih i kulturoloških studija posebno su za tadašnje povjesno-političke prilike bile važne one u kojima je branio hrvatski identitet Dalmacije i Dubrovnika, koji su se našli na udaru politike talijanizacije i posrbljivanja. U jednom je radu tako pisao: „Kada se generički prouči pitanje naše kulturne i političke cjelovitosti, vidi se da je baš ideja cjelovitosti, prvotno spontano, stvorena u Dalmaciji, kada je ta zemlja bila središte hrvatske države: to se vidi u naslovu Petra Krešimira: 'Kralj Hrvatske i Dalmacije'. Tu su ideju prenijeli kasnije dalmatinski Hrvati: Šubići, Draškovići, Berislavići i drugi, samo u kontinentalnu Hrvatsku, a s njome i ideju hrvatske državnosti. Ona je bila onđe u narodu jače uvriježena nego ovdje preko Velebita, pa se u to doba preporoda odmah spontano očitovala u zahtjevu ujedinjenja hrvatskih zemalja. Potom nije banovinska Hrvatska u ime nekog imperijalizma nametnula dalmatinskim Hrvatima tu ideju, već obrnuto, dalmatinski su Hrvati, onda kao i sada, tražili sjedinjenje u ime nacionalnog principa, kao i u ime historijskog državnog prava. Dalmacija, kolijevka hrvatstva (...) nikada ne će prihvati tendencije cijepanja pod vidom mediteranske kulture".

Braneći pak hrvatski karakter Dubrovnika – čiju književnost velikosrbi i danas nastoje prisvajati, hoteći tako kompenzirati vlastito

kulturno siromaštvo – Lukas je zapisao: „Ako se sada postavi pitanje na osnovi etničkih osobina, (...) koje su narodnosti bili stari Dubrovčani i jesu li oni bili Hrvati ili Srbi (...) onda se na to može odgovoriti istom onda kada se ispitaju momenti koji su za narodnost odlučni. Svaki narod ima svoje subjektivne i objektivne značajke koje ga čine posebnim socijalnim bićem među drugim narodima. (...) Vjerske, kulturne, a i etničke razlike između Srba i Dubrovnika tako su očite da ih je ispravno zapazio i Stefan Dušan (g. 349.), srpski vladar, malo decenija prije propasti srpske države, pa naziva Dubrovčane Latinima, a Dubrovnik latinskim gradom. U tom kulturno-etničkom obilježju grada očituje se ona prvotna duhovna snaga, koja je odvajala Srbe od Dubrovčana. Ona se očituje i u činjenici da Dubrovčani Srbima nisu dopuštali ni prenoći unutar gradskih zidina, već je pri zapadu sunca zvonilo na vratima Pila zvonce, koje i danas ondje stoji, i opominjalo pravoslavce, da se iz grada udalje. Pače niti sam car Dušan Silni, koji je inače davao Dubrovčanima povlastice u svojoj državi, nije smio prenoći u Dubrovniku...“.

Sukob s HSS-om

Iako je Lukas cijenio seljaštvo, došao je u sukob s ekskluzivističkom seljačkom ideologijom Hrvatske seljačke stranke, koja je u vrijeme njegova predsjednikovanja Maticom hrvatskom bila stožerna hrvatska stranka. Lukas je ispravno naglašavao da seljaštvo nije jedini hrvatski stalež i da stoga ne može jedino kreirati hrvatsku politiku. Intelektualci, pisci i kulturni radnici su ti koji su za Lukasa glavni nositelji i tumači hrvatskih nacionalnih ideja. „Piscima je dužnost, u usto doba mora im to biti i ponos, da budu u prvom redu zastupnici naše konkretnе obrazovanosti, pa zato ne smiju u njihovu stvaranju doći do izražaja ideje abstraktnosti, već želje i potrebe naše zajednice u sadašnjosti, kojoj su oni članovi i koja kroz njih progovara. Pisci moraju osjećati, da titranje njihove duševnosti ne dolazi od njih samih, već da predstavlja zajednicu s mnogim drugima, koji na svoj način kroz svoje individualne osobine to isto rade i svoju sredinu preobražavaju, da se tako stope sve narodne snage u jedinstvenu narodnu volju“.

Kasnije piscima zamjera i prigovara „da ne ulaze u okvir hrvatskog narodnog stvaranja (...), u njima prevladavaju strani utjecaji i neki internacionalni duh, bez obzira na naš narodni karakter, našu psihu i naše potrebe. Previše je tu apstraktnog i tuđeg među njima: previše oponašanja tuđih uzora stvorenih u tuđim sredinama za druge ljude i za drugu psihu, pa nije bez opravdanosti nabačena misao, da mi odavana nemamo naših hrvatskih pisaca. To je razlog da njihova djela ne nalaze pravog odaziva u narodu za koji su pisana...“. Baš kao i Matoš, Lukas i Krišković, tako je i Lukas, kao što vidimo, kritizirao hrvatsku inteligenciju, koja se je u dobrom dijelu prodavala i dodvoravala stranim gospodarima, umjesto da bude u prvim redovima hrvatske borbe za slobodu i samostalnost.

Država je uvjet Dakako, Lukas se s politikom Hrvatske seljačke nije sukobio samo zbog različitih gledišta o ulozi seljaštva i inteligencije, nego i zbog Mačekova odustajanja od samostalne hrvatske države, koju je Lukas kao vjerni Starčevićev učenik smatrao nužnim uvjetom ne samo nacionalne, nego i osobne slobode svakog pojedinca}

Dakako, Lukas se s politikom Hrvatske seljačke nije sukobio samo zbog različitih gledišta o ulozi seljaštva i inteligencije, nego i zbog Mačekova odustajanja od samostalne hrvatske države, koju je Lukas

kao vjerni Starčevićev učenik smatrao nužnim uvjetom ne samo nacionalne, nego i osobne slobode svakog pojedinca.

Ukratko, međutim, možemo reći da je zasluga HSS-a pod Radićevim vodstvom bila ta što je politički organizirao seljaštvo i upregnuo ga u kola hrvatske borbe za očuvanje narodne samobitnosti, dok je Lukas to isto učinio s hrvatskom inteligencijom.

Ovdje valja apostrofirati kako je Lukasov nacionalizam – suprotno bajkama koje je kasnije o njemu pripovijedao jugoslavenski režim – bio izrazito demokratske orijentacije. U predgovoru svoje knjige „Hrvatski narod i hrvatska državna misao“ (1944.) Lukas je tako istaknuo: "... mene u izticanju hrvatske individualnosti, i u posljednjem redu u težnji za slobodom i nezavisnosti, nije vodila mržnja spram Srba – jer sam se uvek veselio svakom napredku Srbije i ostvarenju njezinih opravdanih težnja, očekujući jednako, da će i s njihove strane biti uzvraćeno Hrvatima za ono, što su Hrvati u prošlosti učinili za Srbe – već me je vodila samo ljubav za rođeni hrvatski narod“. S obzirom na to da je Lukas bio sljedbenik pravaške ideje, njegovo shvaćanje hrvatskog nacionalizma nije moglo niti biti drugačije.

U govoru na Silvestrovo 1944., kad se je opasnost budućega jugokomunističkog pakla već jasno osjećala u zraku, Lukas je ponovno na brani ideje hrvatske samostalnosti i nezavisnosti, te stoga ističe: " Naše ideje, za koje se borimo, jesu: sloboda i nezavisnost u svojoj vlastitoj državi, čovječnost i osjećaj pravde. Za to se borimo i to hoćemo postignuti. Te ideje se međutim dadu uskladiti s težnjama svakog drugog naroda, jer svaki narod ima pravo, da bude slobodan i nezavisan i da upravlja svojom sudbinom prema svome duhu, i svojim narodnim osobinama".

Istom je prilikom dodao: "Mi Hrvati ovaj rat (misli se na Drugi svjetski rat, nap. D.D.) nismo izazvali. On je došao bez nas, a uvučeni smo u nj neuklonjivim udesom neizravno, da se izbjegne veće zlo. Kad se je bivša država, u kojoj su Hrvati silom bili držani dulje od dva desetljeća, pod oružanim udarcem izvana mahom raspala, a za nju se nisu borili ni sami Srbi, koji su jedini u njoj uživali sva prava i povlastice, opravданo je bilo, da smo mi Hrvati upotriebili tu priliku, da se riešimo zle sudbine, koja nas je uništavala, i da ostvarimo nezavisnu državu, za kojom su naši naraštaji već stotinama

godina čeznuli i bez koje ne može biti prave slobode. To pravo ne može nam nitko osporiti, najmanje pak one države i narodi, koji tvrde, da stoje na samoodređenju naroda na osnovici demokratskih načela. To pravo naroda na svoju slobodu i svoju državu formalno je u ovom ratu izraženo u takozvanoj Atlantskoj povelji, pa bi se logično svaki onaj, koji se borio protiv naše slobode i nezavisnosti, borio u isto vrieme i protiv samoodređenja i demokratskih načela, kao i protiv spomenute Atlantske povelje. Htjeti pak Hrvate uklopiti u novu Jugoslaviju, to bi bila veća nepravda no što je bila ona, koja je u godini 1918., kada se mišljenje i raspoloženje Hrvata moglo krivo prikazati. Ali poslije zbivanja za posljednjih 20 godina u bivšoj Jugoslaviji ne može biti nikakve sumnje, što Hrvati hoće i za što se bore. Hrvati i Srbi su dva izgrađena i posebna naroda, pa neka svaki od njih na svome poviesnom i životnom prostoru upravlja svojom sudbinom i stvara u svome duhu kulturna dobra".

Hrvati su, nažalost, ipak bili ponovno uklopljeni u novu Jugoslaviju, dok je Lukas – čiji su protivnici redovito bili i protivnici Hrvatske – nasilno bio istrgnut iz hrvatske nacionalne svijesti. Jednom kad hrvatski narod ostvari istinsku slobodu, Lukas će, međutim, kao utjelovljenje idealizma i etičnosti, nesumnjivo biti uzdignut na pijedestal hrvatske političke misli 20 st., u elitni kvartet koga još čine Šufflay, Pilar i Krišković. Bez njegova kulturno-političkog rada režim monarhofašističke Jugoslavije vrlo bi vjerojatno napravio još

mnogo veću štetu za hrvatsku nacionalnu svijest, nego što ju je uspio napraviti. Svojim zaslugama u obrani hrvatske narodne samobitnosti Lukas si je podigao spomenik trajniji od mjedi. Spomenik koga ne mogu porušiti niti pamfleti, niti klevete, niti difamacije koje protiv njega i danas dolaze iz jugoslavensko-protuhrvatskih krugova, kojima je svaka ideja hrvatske države odbojna i zazorna.

Ovaj kratki osvrt na Lukasov život i intelektualno-političko djelovanje zaključit ćemo riječima koje je o njemu napisao hrvatski književnik Vinko Nikolić. Tim se riječima nema što dodati: "Lukasovo hrvatstvo je autentično hrvatsko, ono je s najčišćih izvora, iz kolijevke hrvatstva; ono je rasplamsala neugasiva baklja, prije tisuću i više godina upaljena na žalima našeg plavog Jadrana. Nije Lukasovo hrvatstvo nasrtljivi šovinizam, niti nacionalistički imperializam, koji gazi i otima tuđe, - nego plemenita i nesebična ljubav prema vlastitom narodu i rođnoj grudi; ovo rodoljublje vlastitu slobodu ne traži u ropstvu drugih naroda, niti svoje blagostanje u tuđem osiromašenju. Lukasovo je hrvatstvo duboko etičko i humano; ono, lišeno svake mržnje prema drugim narodima, pa i prema Srbima, koji se onako poniješe prema Hrvatima, počiva na ljubavi prema vlastitom narodu, pa je stoga protiv svake nepravde prema drugom narodu; njegovo hrvatstvo je duboko demokratsko, demokratskije od mnogih zapadno-europskih demokracija, jer Lukasova demokracija ne mjeri dvostrukom mjerom, sebi i drugome prema vlastitim interesima, jer njegova je demokracija, duboko ukorijenjena u njemu, nikla na ognjištu naroda s drevnim demokratskim ustanovama i shvaćanjima".

Davor Dijanović

Literatura:

Filip Lukas, Hrvatska narodna samobitnost, Dom i svijet, Zagreb, 1997.

Dubravko Jelčić, „Izopćenik iz javnog pamćenja: Filip Lukas”, u: Književnost u čistilištu, Matica hrvatska, Zagreb, 1999., str. 97.-108.
Dušan Žanko, „Lukasova obrana Hrvatske”, u: Svjedoci, Školske novine – Pergamena, Zagreb, 1998., str. 217.- 226.

Vinko Nikolić, „Filip Lukas: Ideolog hrvatskog nacionalnog otpora u prvoj Jugoslaviji. Povodom 85-god. života i 50-god. objave prvog

znanstvenog rada", u: Vinko Nikolić, Izabrana djela (ur. Dubravko Jelčić), Matica hrvatska, Zagreb, 2007., str. 383. – 400.

Mladen Klemenčić, „Suvremena politička geografija i geopolitika", Geografski glasnik, br. 57, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 1995., str. 135.-145.

Emil Čić, „Uz 40. obljetnicu smrti Filipa Lukasa: Život posvećen ostvarenju hrvatske države", Narod, br. 56, 15. svibnja 1998., u: Emil Čić, Povijest hrvatskih neprijatelja, naklada Čić, Zagreb, 2011., str. 76.-81.

<http://www.hkv.hr/izdvojeno/komentari/d-dijanovi/10004-prof-filip-lukas-simbol-otpora-jugoslaviji-i-jugoslavenstvu.html>

PONIŠTENA SMRTNA PRESUDA KOMUNISTIČKIH VLASTI – FILIP LUKAS JE NEVIN ČOVJEK!

20. srpnja 2017.

Foto: Fah

Županijski sud u Zagrebu danas je objavio potpunu reviziju presude kojom je na smrt bio osuđen **Filip Lukas**, intelektualac i dugogodišnji predsjednik Matice Hrvatske. Taj Zahtjev za rehabilitacijom Lukasa i poništenjem presude podnijela je ove godine Udruga U ime obitelji.

Na dan predaje zahtjeva, **Krešimir Planinić**, član Upravnog odbora udruge U ime obitelji, rekao je kako “smo danas ovdje kako bismo pokušali vratiti ugled i na hrvatskoj sceni osvježili lik i djelo profesora Filipa Lukasa”. “Želimo ispraviti nepravdu i pomoći prisjetiti se naših, hrvatskih velikana u povijesti od kojih možemo

podosta naučiti za sadašnje i buduće hrvatske prilike”, istaknuo je tada Planinić.

> Odvjetnik Planinić o prof. Lukasu: “Želimo prokazati način funkcioniranja komunističkog totalitarnog sustava u kojem su stradali mnogobrojni Hrvati”

Tekst se nastavlja ispod oglasa

Lukas je na smrtnu kaznu osuđen u studenom 1945. To je izbjegao emigriravši iz Hrvatske u Austriju pred masovnim zločinima partizana. Umro je u Rimu 1958. godine. Od 1928. do 1945. bio je na čelu Matice Hrvatske i to je bila njegova jedina krivica.

Sud na Zrinjevcu je lani u srpnju poništio presudu kardinalu **Alojziju Stepinцу** kojom su komunističke vlasti 1946. osudile hrvatskog kardinala na 16 godina zatvora.

<https://narod.hr/kultura/ponistena-smrtna-presuda-komunistickih-vlasti-filip-lukas-nevin-covjek>

ZEMNI OSTACI FILIPA LUKASA PRENESENI IZ RIMA U GROBNICU NA STAROSEJSKOM GROBLJU

15 rujan 2021

Zemni ostaci profesora, povjesničara i svećenika don Filipa Lukasa preneseni su iz Rima u Kaštel Stari, gdje su ove srijede položeni u grobnicu na mjesnom groblju Svetog Nikole. Prijenos ostataka obavljen je u prigodi 150. obljetnice njegovog rođenja, koja se obilježava kroz nekoliko projekata.

Ukolu ostataka Filipa Lukasa, uz kaštelanske vjernike, nazočili su i nadbiskup Marin Barišić, koji je predvodio molitvu i obred, profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu don Josip Dukić, župnici Kaštel Starog i Raduna don Franko Prnjak i don Mate Škaričić, kao i , gradonačelnik Kaštela Denis Ivanović.

- Don Filip Lukas odlikovao se čovjekoljubljem, domoljubljem, etičnošću i demokratičnošću. Volio bih da ove kvalitete odišu u ljudima današnjega doba. Jučer na blagdan Uzvišenja sv. Križa stigli su iz Rima njegovi zemni ostaci, a danas na blagdan Blažene Djevice Marije Žalosne polažemo ih u njegova Kaštela uvažavajući njegovu želju izraženu u testamentu. On se na svoj način već vratio u

domovinu kad je škola u Kaštel Starom dobila ime po njemu. Hrvatsku je ljubio i u zgodno i u nezgodno vrijeme. Vjerujemo da će ga Gospodin nagraditi za sve ono dobro koje je činio kao čovjek i kao domoljub – kazao je ovom prigodom nadbiskup Barišić.

- Filip Lukas rođen je 29. travnja 1871. u Kaštel Starom, a preminuo je 26. veljače 1958. u Rimu. Bio je svećenik Splitsko-makarske biskupije i Zadarske nadbiskupije. Završio je gimnaziju u Splitu i bogosloviju u Zadru, a studij zemljopisa i povijesti u Grazu i Beču. Kao profesor radio je u gimnaziji u Sušaku, potom na Visokoj tehničkoj školi u Zagrebu i kao profesor i dekan na Visokoj komercijalnoj školi u Zagrebu (danas Ekonomski fakultet). Bio je ravnatelj Trgovačke akademije u Rijeci te predsjednik Matice hrvatske od 1928. do 1945. god. Izrečena mu je smrtna presuda Okružnog narodnog suda za grad Zagreb 21. studenoga 1945., a poništenje presude Županijskog suda u Zagrebu uslijedilo je 18. srpnja 2017. godine. Emigrirao je u Austriju, a od 1949. do smrti živio je u Zavodu sv. Jeronima te je pokopan u Zavodskoj grobnici. Autor je brojnih znanstvenih i stručnih radova – stoji u kratkoj biografiji Filipa Lukasa.

U nizu projekata povodom 150. obljetnice rođenja,, od postavljanja njegove biste do izdavanja posebnog Zbornika, uz Splitsko-makarsku nadbiskupiju, Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu, Hrvatski studij Sveučilišta u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu i Maticu Hrvatsku, sudjeluju i Grad Kaštela te osnovna škola u Kaštel Starom, koja nosi njegovo ime.

<https://web.archive.org/web/20210917083420/https://www.kastela.org/novosti/aktualnosti/57245-zemni-ostaci-filipa-lukasa-preneseni-iz-rima-u-grobnicu-na-starosejskom-groblju>

TKO SU LJUDI KOJE GRAD ZAGREB PLANIRA MAKNUTI IZ IMENA ULICA NA INICIJATIVU DOCUMENTE?

Mihaela Tikvica

25. veljače 2023.

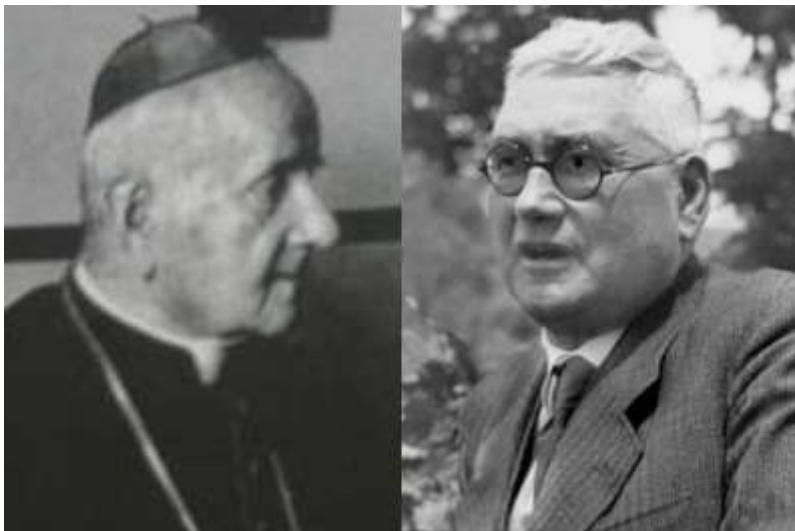

Foto: hercegbosna.org, enciklopedija.hr; fotomontaža: narod.hr

Nakon što je zagrebačko Vijeće gradske četvrti Peščenica jednoglasno izglasalo preimenovanje triju ulica u tom zagrebačkom naselju, donosimo neke osnovne podatke o osobama po kojima su nazvane te ulice.

Riječ je o sljedećim osobama: **Vladimiru Arku, don Filipu Lukasu i sarajevskom nadbiskupu Ivanu Šariću**. Članovi Vijeća gradske četvrti složili su se da treba utvrditi opravdanost inicijative, ali su zatim ipak glasovali za preimenovanje tih ulica.

- > Umjesto da se bavi smećem, Tomašević traži ‘ustaše’ po Zagrebu
- > Žele da Zagreb makne ime ulice Filipa Lukasa tvrdeći da je ‘pripadnik ustaškog pokreta’: Evo što je istina!
- > Odvjetnik Planinić o prof. Lukasu: “Želimo prokazati način funkcioniranja komunističkog totalitarnog sustava u kojem su stradali mnogobrojni Hrvati”

Preimenovanje su od Vijeća gradske četvrti zatražili Svjetski židovski kongres, Documenta, povjesničari Ivo Goldstein i Hrvoje Klasić i Erol Šehu.

Vladimir Arko – poduzetnik – nepoznate okolnosti smrti 1945.

Vladimir Arko (Zagreb, 16. IX. 1888. – Zagreb, 16. VI. 1945.) bio je hrvatski industrijalac i o njemu Hrvatska enciklopedija navodi samo sljedeće podatke:

Trgovačku akademiju završio u Zagrebu, studirao pomologiju i enologiju u Beču. Utemeljitelj tvornica špirita, alkoholne destilacije, kvasca, likera, kemikalija i emajliranog posuđa u Zagrebu. Bio je među osnivačima Zagrebačke burze (1918), predsjednik reorganizirane Trgovačko-obrtničke komore (1923–28), Zemaljskog saveza industrijalaca (1931) i prvi predsjednik Industrijske komore u Zagrebu (1939). Autor brošura i članaka o gospodarstvu u strukovnim glasilima.

Hrvatski biografski leksikon donosi nešto detaljniji tekst o njemu koji možete pročitati ovdje.

(<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=839>)

Iz njega se može zaključiti da je Arko u svojim političkim aktivnostima tijekom prve Jugoslavije bio sklon jugoslavenskoj orijentaciji.

O njemu kao poduzetniku i njegovim poduzetničkim ostvarenjima govore i Wikipedijini članci, ne spominjući nigdje njegovu problematičnu ulogu po pitanju odnosa prema ustaškom režimu NDH.

>Dr. sc. Dobrović: Kod Tomaševića je odlučnost kao vrlina vladanja prisutna samo u ideološki obojanim temama

> U ime obitelji i Matica hrvatska zadovoljni revizijom presude Filipu Lukasu: ‘Doprinos rozotkrivanju zlouporabe sudstva u komunističkoj Jugoslaviji’

> Rat na Ilevici oko Tita i ‘antifašizma’: Bivši SDP-ov Gotovac i Rada Borić (Možemo) u sukobu

Portal Komunistički zločini donosi podulji tekst o Arku. Kod opisa njegovih aktivnosti 1941. – 1945. navodi se da je svojim proizvodima opskrbljivao talijansku, njemačku i hrvatsku vojsku, ali i da su ga vlasti NDH 1944. uhitile pod optužbom za nelegalne radnje te, ipak, pustile nakon intervencija. Poslije rata komunisti su ga optužili za suradnju s okupatorom.

Navedeni portal jedini spominje **nerazjašnjene okolnosti njegove smrti** nakon komunističkog zauzimanja Zagreba 1945. Portal piše: “Najprije pripadao Demokratskoj stranci Svetozara Pribićevića, a nakon uvođenja šestosiječanskog režima 1929., prišao je Jugoslavenskoj nacionalnoj stranci. Od 1941.-45. opskrbljivao je i njemačku, talijansku i hrvatsku vojsku svojim proizvodima. Bio je predsjednik središnjice za žestu. Gospodarsko redarstvo optužilo ga za nelegalne radnje, 1944. uhićen ali i pušten nakon intervencija. **Poslije rata optužen je za suradnju s okupatorom.** Partizani su ga pokušali uhititi i likvidirati kao što su uradili sa svim veleindustrijalcima.

Prema navodima iz komunističke literature u trenutku uhićenja, u tvornici, ispio je cijankalij. Mada, ova tvrdnja je pod velikim upitnikom, prije će istini biti bliže da je likvidiran kao i tisuće drugih. U svakom slučaju njegovu smrt je prouzročila komunistička odmazda.”

Podatak koji iznosi Documenta i Svjetski židovski kongres o Arku kao pripadniku ustaškog pokreta nije moguće pronaći.

Filip Lukas – Grad Zagreb protiv pravorijeka hrvatskog suda?

Filip Lukas (Kaštel Stari, 29. travnja 1871. – Rim, 26. veljače 1958.) bio je istaknuti hrvatski intelektualac – geograf, povjesničar, teolog – i nekadašnji predsjednik Matice hrvatske poznat po svojim zaslugama za utemeljenje ekonomske i političke geografije, antropogeografije te geopolitike kao zasebnih disciplina u Hrvatskoj. Da optužbe koje je protiv njega iznio komunistički režim koji ga je osudio na smrt, iako je Lukas tada već bio u inozemstvu, nemaju

nikakve osnove, potvrđeno je i u današnjoj Republici Hrvatskoj kada je 2017. Županijski sud u Zagrebu ukinuo navedenu komunističku presudu protiv njemu.

U političkom smislu Lukas se snažno protivio velikosrpskoj beogradskoj politici u vrijeme monarhističke Jugoslavije te je bio poznat po svom hrvatskom domoljublju. Hrvatska enciklopedija navodi da je "podupro uspostavu NDH, ali se i distancirao od ustaške politike".

Tvrđnja o Filipu Lukasu kao "pripadniku ustaškog pokreta" koju navodi Documenta i Svjetski židovski kongres – netočna je.

Detaljno o Filipu Lukasu možete pročitati u našem članku:

> **Žele da Zagreb makne ime ulice Filipa Lukasa tvrdeći da je 'pripadnik ustaškog pokreta': Evo što je istina!**

Nadbiskup Ivan Šarić

Ivan Evanđelist Šarić (Dolac kraj Travnika, BiH, 27. IX. 1871. – Madrid, 16. VII. 1960.) bio je vrhbosanski, tj. sarajevski nadbiskup, koji je tu dužnost obnašao 1922. – 1960., iako posljednje godine života, od 1945. do 1960. nije proveo u Sarajevu, nego u Španjolskoj. Hrvatska enciklopedija o njemu navodi sljedeće:

Sarajevski nadbiskup (Dolac kraj Travnika, BiH, 27. IX. 1871 – Madrid, 16. VII. 1960). Teologiju studirao u Sarajevu, doktorirao na Bogoslovnome fakultetu u Zagrebu (1896). Bio urednik časopisa *Vrbbosna* (1896–1908), god. 1908. imenovan je pomoćnim sarajevskim biskupom, ali mu nakon smrti biskupa Šadlera (1918) zbog veta beogradskoga Dvora nije bilo omogućeno preuzimanje nadbiskupije sve do 1922. Pokrenuo je *Katolički tjednik* (1925–45) i dao sagraditi crkvu na Marijindvoru. Od 1945. živio u emigraciji (Austrija, Španjolska). Objavio desetak zbirki pjesama, preveo *Stari i Novi zavjet* (1940–41). Ostala djela: *Pio X.* (1951), *Sveti Franjo Asiški* (1953), *Lurd* (1954), *Fatima* (1956).

> **27. rujna 1871. rođen dr. Ivan Evanđelista Šarić – koje je epohalno djelo nadbiskupa koji je umro u izgnanstvu?**

Zbog otpora beogradskog dvora Šarić je čekao čak četiri godine da preuzme nadbiskupiju. To se dogodilo tek nakon intervencija diplomacije Svetе stolice a 1922. Stranice Vrbbosanske nadbiskupije o njemu navode:

“Jednakim apostolskim žarom i neiscrpnom energijom nastavlja Šarić i orati brazdu koju je njegov prethodnik (nadbiskup Josip Stadler) duboko zaorao. U vrijeme nadbiskupa Šarića u nadbiskupiji nastaje demografski boom: broj katolika se neprestano povećavao. Poseban briga drugog vrhbosanskog nadbiskupa je bila gradnja ili obnova crkvenih objekata. Za vrijeme svoje uprave Šarić je osnovao 17 župa. Putem Katoličke Akcije on se borio protiv nevjere, nemoralia i indiferentizma. Iz križarskih redova nicala su mnoga svećenička i redovnička zvanja, izrastali su laici sposobljeni za promicanje katoličkih načela u javnom životu. i ponajbolji katolički ljudi javnoga života.”

Poznat je i po prijevodu Biblije na hrvatski jezik.

Spominje se njegova podrška uspostavi Nezavisne Države Hrvatske te ustaškom režimu i samom Anti Paveliću kojemu je posvetio i neke svoje pjesme.

Tvrđnja Documente i Svjetskog židovskog kongresa o Šariću kao pripadniku ustaškog pokreta – netočna je.

<https://narod.hr/hrvatska/tko-su-ljudi-koje-grad-zagreb-planira-maknuti-iz-imena-ulica-na-inicijativu-documente>

<https://www.dragovoljac.com/index.php/politika-i-drustvo/34097-tko-su-ljudi-koje-grad-zagreb-planira-maknuti-iz-imena-ulica-na-inicijativu-documente>

FILIP LUKAS U PEČARIĆEVIM KNJIGAMA

**SRPSKI MIT O JASENOVCU II /: O
BULAJIĆEVOJ IDEOLOGIJI GENOCIDA
HRVATSKIH AUTORA, ELEMENT, ZAGREB,
2000.**

VELIKO-SRPSKI ZLOČINI U PRVOJ JUGOSLAVIJI

A kakve su to zločine vršili (tj. nisu vršili) Srbi u prvoj Jugoslaviji, pokazano je u nizu knjiga. Evo jednog koji je opisao srpski političar S. Pribićević u knjizi "Diktatura Kralja Aleksandra":

"Da pokažem na primjeru, iznijet ću jedan slučaj represije radi najnedužnijih izraza hrvatskog pučkog osjećanja u obliku masovnih ubijstva ljudi, žena i djece. U hrvatskom gradu Omiš, u Dalmaciji, bila je jedna vjerska manifestacija, Euharistijski kongres. Kad se je puk poslije svećane mise počeo razilaziti i formirati procesiju, pjevajući religiozne pjesme, nenadano se pojave žandari pod zapovjedništvom potporučnika Markovića, koji su do tada bili nevidljivi, otvorivši vatru protiv bespomoćnog svijeta. Pucali su na

razasuti narod bez ikakve prethodne obavijesti i opomene. Vjernici su u početku mislili, da se radi o pucanju u zrak. Nažalost, prve žrtve, koje su pale na glavnom trgu Omiša, pokazaše protivno. Vidjevši strašnu stvarnost, nevjerojatna panika je zaokupila svijet. Bježalo se, padalo i vikalo. Žandari su pokidali jednu zastavu katoličke akcije iz Vranjica, jer je, uz sliku Spasitelja i Djevice, imala na sebi i hrvatske nacionalne boje. Rezultat ovog kolektivnog masakra bile su četiri osobe teško ranjene, jedan učenik s kuglom u stomaku, jedna djevojka iz Sućurca s odrezanom rukom i još 40 osoba ranjenih, od kojih neke teško. Ali žandari nisu bili zadovoljni ni s time. Iste noći u selu Celine ubili su na samim vratima kuće dva brata Becić, jedine sinove staraca roditelja... Ubili su ih jer su odbili predati im zastavu jednog hrvatskog vjerskog društva. Građanstvo Splita, gdje su umrli u bolnici, htjelo ih je svećano sahraniti, ali su žandari nasilno oteli njihove leševe i po velikoj ljetnoj žezi, strpavši ih u vreću, odnijeli ih, a da se na zna kamo... ”¹

Još karakterističnije je slijedeće pismo Alberta Einsteina i Heinricha Manna:

*APEL MEĐUNARODNOJ LIGI ZA LJUDSKA PRAVA,
125, AVENUE DE WAGRAM, PARIZ*

Mnogopoštovani prijatelji!

Mi ne možemo propustiti, a da Međunarodnu ligu za ljudska prava ne upozorima na događaje, koji su dne 18. veljače o.g. doveli do umorstva hrvatskoga učenjaka dr. Milana Šufflaya.

Kada je ovaj učenjak spomenutoga dana išao kući, bio je u Zagrebu na cesti iza leđa napadnut i, prema našem izvještaju, željeznom motkom umoren. Slijedećega dana on je ovim teškim ozljedama podlegao i dne 22. veljače je na Mirogoju pokopan uz hrvatske mučenike.

Profesor Milan Šufflay bio je poznat po svojim brojnim znanstvenim djelima i radnjama. Zagrebačke novine nisu međutim

¹ S. Pribičević, “Diktatura Kralja Aleksandra”, Pariz, str. 143-144. Vidjeti također: “Bleiburška tragedija hrvatskog naroda”, Knjižnica Hrvatske revije, München - Barcelona, 1977, str. 129-130.

smjele izvješćivati o djelovanju ovoga učenjaka, čak je i osmrtnica zaplijenjena, a brzoprovode sažalnice nisu smjele biti odpremane. Nije bilo dozvoljeno objaviti vrijeme pogreba, a zabranjeno je bilo izvestiti žalobnu zastavu na zgradu Sveučilišta. Školsku mladež, koja je prisustvovala sprovodu, policajne vlasti izagnaše iz Zagreba, a hrvatske narodne trobojnice, kojima su bili vijenci urešeni, odstraniše.

Ime ubojice, Branko Zwegner, bilo je poznato. Poznata je bila i organizacija kojoj je ubojica pripadao ("Mlada Jugoslavija"). Poznato je bilo da je umorstvo dogovorenog u noći od 11. do 12. veljače u stamu zapovjednika grada generala Belimarkovića. Kod toga dogovora sudjelovali su članovi organizacije "Mlade Jugoslavije" Brkić, Godler, Marćec i ubojica Zwerger. Zagrebačka policija unatoč tome službeno objavljuje dne 19. veljače da je počinitelj nepoznat.

Ubojstvu profesora Šufflaya prethodile su sljedeće činjenice:

1. Povodom posjeta kralja Srbije u Zagrebu mjeseca siječnja dostavljeni su nizu najuglednijih ličnosti - tako vođi Hrvata dr. Vladku Mačku, dr. Anti Trumbiću, dr. Mili Budaku, sveučilišnim profesorima dr. Filipu Lukasu, dr. Davidu Karloviću, dr. Milanu Šufflazu i drugima - prijeteća pisma s podpisom "Za kralja i otadžbinu", u kojima ih se čini odgovornim i vlastitom glavom i životom njihovih obitelji, bude li za to vrijeme kraljeva boravka u Zagrebu ikakvih protesta ili demonstracija.

2. Ovoj terorističkoj organizaciji, koja javno nosi ime "Mlada Jugoslavija" održao je kralj Aleksandar javni govor, u kojem je progovorio o odstranjivanju po narodu izabranih hrvatskih narodnih zastupnika, što je proveo. Riječima: "Ja sam odstranio poslenike", on je sam dao poticaj odnosno nalog da se od njegova formalnog odstranjivanja iz parlamenta imade prići na fizičko, to jest konačno odstranjeњe. Kao uzor ima vrijediti 20. Lipnja 1928., kada su u beogradskom parlamentu umoreni hrvatski vođe.

3. Iza toga slijede u vladinoj štampi javni pozivi na umorstva vođa hrvatskoga naroda. Tako piše vladin list "Naša Soga" na Sušaku dne 18. veljače: "Čelenke će prskati..."

4. Istoga dana uvečer umoren je u Zagrebu prof. Šufflay. Drugi primjer otvorenoga poziva na umorstvo objavljen je 28. veljače u splitskoj "Zastavi", daljnji poziv, u mariborskom "Jugoslavenu". Neki članovi družtva "Mlada Jugoslavija", koji su imali izvesti umorstva Hrvata u inozemstvu, uhapšeni su dne 12. ožujka kod umorstvenih priprema u Beču te predani bečkim sudovima na postupak.

Delegacija Hrvatskoga narodnoga zastupstva još je dne 25. siječnja 1930. predala Ligi naroda u Ženevi memorandum, koji je istodobno odaslan vladama i organizacijama svih kulturnih država, upozoravajući na stanje u Hrvatskoj. Ovim se memorandumom pred cijelim čovječanstvom diže obtužba protiv absolutističke vladavine kralja Srbije kao i protiv užasa I strahota, što ih vladavina nad hrvatskim narodom počinja. Kako činjenice dokazuju, ove su strahote od onoga doba samo još veće. S obzirom na ovo strašno stanje mi vas molimo, da Međunarodna liga za ljudska prava poduzme sve da se ovoj bezkrajnoj nasilnoj vladavini stane na kraj.

Ne smije se trpiti da se umorstvo upotrebljava kao sredstvo za postizavanje političkih ciljeva.

Ne smije se trpijeti da se ubojice veličaju kao narodni junaci.

Držimo da je samo po sebi dužnost Međunarodne lige za ljudska prava da apelira na sve one koji cijene slobodu i ljudska prava naroda, da se proti strahovladi koja gospoduje u Hrvatskoj, digne najsvečaniji protest. Sve zemlje, naročito Francuzka, Njemačka, Poljska, Austrija, gdje postoje grane Međunarodne lige za ljudska prava, imadu dužnost da se postave kao štit pred ovaj mali miroljubivi prosvjećeni narod.

Mi očekujemo vašu odluku i pozdravljamo vas.

Njemačka liga za ljudska prava.

A. Einstein

Heinrič Mann

Travanj 1931., Berlin²

² Darko Sagrak: "Dr. Milan Sufflay, hrvatski aristokrat duha," Hrvatska uzdanica, Zagreb, Hrvatska, 1998. O ovom apelu pisao je "New York Times" od 6. svibnja 1931.: "Einstein Accuses Yugoslavian Rulers in Savant's Murder".

Naravno, nisu tako prolazili samo Hrvati. U mojoj knjizi dani su mnogi primjeri sličnih i još gorih postupka i prema Bulajićevim Crnogorcima. Ovdje ćemo podsjetiti kako Milovan Đilas u Knjizi “Besudna zemlja” opisuje postupak prema plemenu Rovci, koji su listom bili protiv uklapanja Crne Gore u Srbiju 1918. godine: “*Rovčani su bili tretirani okrutno i na prostački način. Bile su im, popaljene kuće: pokrali su ih i mlatili. Ženama su uštivali mačke u njihove sukњe, pa su onda mačke mlatili batinama. Vojnici su jašili starce kao konje, pa su ih prisiljavali, da ih prenose preko riječnih brzica. Mladiće su napadali. Sve su pogazili: vlasništvo, čast i prošlost.*”³

I doista je zgodno davati primjere o srpskim zločinima nad Bulajićevim Crnogorcima. Tako urednik “Zavičaja” (North Hollywood, Californija, U.S.A) g. Nikola Tomić, koji je rođen u Žabljaku, Crna Gora, opisuje cijeli niz takvih zločina:

“3) u februaru 1919. g. jedna đabgraderska patrola ('đabgraderi' su po njemu 'Srbi iz svih pokrajina koji su poslije prvog svjetskog rata bili postavljeni i plaćeni od strane beogradskog režima i poslani u tzv. 'periferiske pokrajine' da 'zavode red', J.P.) došla je u selo Dragovoljiće (srez nikšićki) dje je od Ilinke Simonović opljačkala 60.000 kruna, pa je onda ovu nesretnu ženu izbola bajonetima i njen leš bacila u rijeku Bistricu (da, sjetimo se pjesme koju citira dr. Bulajić: "Crni leševi srpski, plovite tiho i nemo Rekama srpskih zemalja", J.P.). Đabgraderske vlasti u Nikšiću odbile su da vrše ma kakvu istragu po ovom groznom zločinu, već su naredile da se leš ubijene žene noću zakopa na mjestu dje je nađen. (...)

Primjedba dr. Darka Žubrinića: “U hrvatskom prijepisu tog pisma (prijepis se čuva u jednom zagrebačkom arhivu) kao ime ubojice stoji Nikola Jukić. Autor knjige g. Sagrak ga je u svojoj knjizi promjenio u Branko Zwerger, jer to je posve sigurno njegovo ime, što znamo iz zagrebačkih sudskih arhiva (osobna informacija g. Sagraka). Čini se da je u originalnom pismu Einsteina i Manna prezime promijenjeno u Jukić zbog toga jer autori pisci apela žive u Njemačkoj, pa im se vjerojatno čini "nezgodnim" da je prezime ubojice njemačko, a i nevažnim s obzirom na svrhu apela.”

³ Milovan Đilas, “Besudna zemlja”, Bs. Aires, 1959., str. 101. Vidjeti također: “Bleiburška tragedija hrvatskog naroda”, Knjižnica Hrvatske revije, München - Barcelona, 1977, str. 128.

5) Cijelo pleme Rovca korporativno je odbilo da položi zakletvu kralju Petru, zbog čega su đabgraberi 13. nov. 1919. g. došli u ovo pleme s vojskom koja se sastojala od 10 bataljona pješadije pod komandom đabgrabera pukovnika Dušana Besarabića, nekoliko baterija topova pod komandom đabgrabera majora Borivoja Roksandića, 25 mitraljeza i 100 puškomitraljeza. Ova đabgraberska vojska pobila je svo odraslo muško stanovništvo ovog plemena koje nije uspjelo da pobegne u šumu, opljačkala je i dijelom spalila sve kuće u plemenu a žene i djecu tukla i zlostavljalala. Oni što su pobegli proveli su zimu u šumi, đe su mnogi pomrli a drugima su smrzle ruke i noge. Nadajući se da ih đabgraberi neće više progoniti, preživjeli su se u martu 1920. g. vratili u preostale kuće ili na zgarišta, na kojima su napravili kolibe ili savardake. Ali 26. marta 1920. g. došli su đabgraberi s novom vojskom, te su ih ponovo odagnali u šumu, kolibe, sabardake i preostale kuće spalili, žene i djecu pohapsili i mnoge žene i djevojke silovali (dakle sve ono viđeno u ratovima 1991. do 1999. Srbi su sprovodili i na Bulajićevim Crnogorcima, što je on kao stručnjak za genocid sigurno znao, J.P.).

U martu 1920. g. đabgraberi su silovali oko 30 žena i djevojaka iz bratstva Bulatovića u Rovcima. Među njima su silovali i Jovanu ženu Stevana Bulatovića, staru 55 godina, pošto su joj prethodno ubili sina. Ona nije mogla da preživi ovu sramotu, te se bacila u Moraču i utopila se. (...)

11) Ružici Bulatović đabgraberi su iščupali jezik vrelim klještim, zato što nije znala gdje se nalazi njen muž koji je bio u odmetništvu.

12) Manji Bulatović, Milici Bulatović, Mari Bulatović i Petrani Bulatović đabgraberi su svezali sukњe oko nogu, pa su u svaku stavili po dvije mačke, koje su onda bili, te su razdražene životinje grebale i ujedale ove nesretne žene, što su đabgraberi posmatrali cereći, smijući se i pijančeći. (...)

16) 25. dec. 1918. g. đabgraberi su uhapsili Marka Đukanovića bivšeg predsjednika državnog savjeta. Dok su ga sprovodili u zatvor pljuvali su ga u lice, razbili mu nos, počupali mu brkove i bradu i izložili ga raznim poniženjem. Dvije godine je ostao u zatvoru bez saslušanja i suđenja.

17) Brigadir Joko Adžić od 65 godina, odbio je da položi zakletvu kralju Petru, zbog čega su mu đabgraberi u decembru 1919. g. kuću opljačkali a potom spalili, a njega su tukli gvozdenim šipkama po tabanima i nagnali ga da pješaći nekoliko sati do Nikšića, gdje su ga zatvorili. U prolazu kroz Nikšić bacali su mu na glavu prazne kante od pekmeza, pljuvali ga, čupali mu brkove i na druge načine zlostavljali. U zavoru je ostao preko godinu dana. (...)

20) Vojvodu Đuru Petrovića, poznatog vojskovođu i junaka, đabgraberi su uhapsili zato što je rođak kralja Nikole. Ležao je preko godinu dana bez saslušanja i presude u zatvoru u Podgorici, gdje je bio izgubio vid, a đabgraberi nijesu dozvoljavali da izvrši potrebnu operaciju. (...)

24) 1919. g. đabgraberi su ubili u nikšićkom zatvoru nekoliko crnogorske djece. (...)

106) Đabgraber sreski načelnik Milovan Ilić ubio je 1936. g. iz revolvera jednu djevojčicu na Danilovom Gradu. (...)

109) 26. Juna 1936. G. đabgraberski žandarmi su na Belvederu, kod Cetinja, ubili: Stevana Vujovića, Jovana Šofranca, Marka Jovićevića, Iliju Ranžnatovića, Šunja Vukmanovića i Nika Petrićevića, a ranili 33 lica. Ovi ljudi ubijeni su i ranjeni zato što su prisustvovali nekom zboru koji nije bio odobren od strane vlasti.

110) Đabgraberi okružni načelnik Laza Bogićević, sreski načelnik Nikodim Čemović i finansijski direktor Milan Terzić organizirali su i naoružali pljačkašku rulju koja je noću 9. - na 10. Nov. 1924. g. izvršila opšti pokolj muslimanskog stanovništva u opštinama pavinopoljskoj i šahovićskoj (srez bjelopoljski). Tom prilikom pobijeno je dvije do tri hiljade ljudi, žena i djece i sve muslimanske kuće u pomenute dvije opštine opljačkane a potom spaljene. Kao izgovor za ovaj pokolj uzeto je ubistvo đabgrabera Boška Boškovića, okružnog inspektora, koga su ubili sami đabgraberi radi međusobnih obračuna, a muslimani nijesu imali nikakvog učešća u njegovom ubistvu.

Ovi primjeri i po broju i po grozoti jedva ako predstavljaju dva procenta zločina koje su đabgraberi izvršili u Crnoj Gori (misli se na opisanih svih 110 slučajeva, J.P.), a ono što su oni počinili u Crnoj Gori samo je minijatura onoga što su počinili u Makedoniji, ali o tome neka pišu Makedonci, a ja ču, radi primjera, navesti samo

da je u srežu ohridskom đabgraber policijski pisar Tunguz bacio u jame nekoliko hiljada žena i djece. Više sela iščezlo je s lica zemlje. Po đabgraberskom rečniku to se zvalo ‘pacifikacija’ i kad đabgraberi dobiju od ministarstva naređenje da jedno selo ‘pacifikuju’ oni su znali da to znači da selo spale i sve njegove stanovnike pobiju, pa su tako i postupali, a onda su podnosili ministarstvu izvještaj da su izvršili ‘pacifikaciju’ dotičnog sela, što su također oni u ministarstvu razumjeli.’⁴

Četnička zvjerstva

Bez obzira na činjenicu da dr. Bulajić ne misli da uopće i treba negirati četnička zvjerstva, ipak će ponovo podsjetiti da se mnogo više dokumenata o takvim četničkim zvjerstvima u Hrvatskoj i BiH tijekom Drugog svjetskog rata može naći u spomenutoj knjizi Z. Dizdara i M. Sobolevskog “Prešućivani četnički zločini u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini 1941. - 1945.”

Dr. Bulajić prvo tvrdi da su ustaše počele ubijati istaknute Srbe prije proglašenja NDH ne navodeći primjere za to, već mu je prvi datum koji spominje 17. travanj 1941., upravo zato da bi prikrio istinu.

Naime, u noći od 7. na 8. travnja 1941. u Velikom Grđevcu 25 km istočno od Bjelovara, pobunio se 108. pričuvni puk, uglavnom sastavljen od Hrvata iz bjelovarskog kraja. Uz punu potporu mještana i Hrvatske seljačke zaštite 8. travnja puk kreće prema Bjelovaru, gdje je uz pomoć hrvatskoga građanstva skršio otpor jugoslavenske vojske i žandarmerije. Tijekom borbi poginula su četiri hrvatska vojnika. Istoga dana u Bjelovaru i okolici Hrvati su uspostavili samostalnu hrvatsku vlast i svečano proglašili Nezavisnu Državu Hrvatsku, dakle u trenutku dok još njemačke postrojbe nisu prešle Dravu, i dok njemačko vrhovništvo još nije ni pomišljalo na samostalnu hrvatsku državu.

Glas o pobuni 108. puka širio se u redovima jugoslavenske vojske i hrvatski vojnici su je počeli u velikom broju napuštati. To je kod Srba izazvalo mržnju i bijes, pa su već 9. travnja u Bjelovaru i

⁴ “Glasnik”, hrvatski politički tjednik od 21. lipnja 1991.

bližoj okolici i pojedinačno ubili osam Hrvata civila. U to vrijeme na prostoru od Varaždina do Suhopolja jugoslavenska vojska se raspada, a 9. travnja kod Peteranca Nijemci su razbili Drugi konjički puk "Car Dušan Silni" iz Virovitice. Ostaci razbijenog puka, u bijegu prema Bilogori, zaustavili su se istog dana u Donjim Mostima, dvadesetak kilometara sjeverno od Bjelovara, gdje su zanoćili. U Donjim, Srednjimi i Gornji Mostima, u području općine Kapela, živio je miran hrvatski seoski puk kod kojega je višegodišnji srpski teror razvio nacionalnu svijest. Tih se je dana u selu nalazilo vrlo malo mlađih muškaraca, jer su većinom bili mobilizirani. Za razliku od vojske u raspadanju bili su nenaoružani.

Prije podne, 10. travnja, pronio se glas da konjički puk napušta selo. Pod utjecajem događaja iz Bjelovara razmišljalo se o njihovom razoružavanju. Kako to nisu mogli izvesti oružjem, pokušali su uvjeravati vojnike da je za njih same najbolje da otidu svojim kućama, većinom u Srbiju. Kada je Josip Kovačić zapucao s tornja župne crkve Sv. Benedikta, došlo je do panike. Kako su vojnici bili naoružani počeli su provoditi naredbu svojih zapovjednika da pohvataju i poubijaju seljake. Snijeg je bio dubok i po tragu su lako pronalazili jednog po jednog civila. Josipa Kovačića uhvatili su u crkvi, izveli i ustrijelili. U kući Stjepana Ružmana nedaleko od crkve zatekli su Boltu Pavlovića i Ludviga Rupića. Pavlovića su odmah ubili, a Rupić je skočio s tavana i slomio nogu. U obližnjoj Ružmanovoj staji pronašli su Stjepana Hercega i zajedno s Ludvigom Rupićem strijeljali. Nakon toga su jako pretukli Stjepana Ružmana, od čega je poslije umro. Josip Bugarin, Bolto Seđak i Stjepan Šifkorin, nisu se uspjeli skloniti pa su ubijeni na seoskom putu. Na isti način stradao je i Ivan Blažeković. On je napustio jugovojsku i враćao se iz Velikog Grđavca u Moste. Uhvatili su ga u selu Zrinska i zaklali. Samo pukim slučajem preživio je teško ranjavanje strojnicom tada 28-godišnji Ivan Rupić iz Srednjih Mosta. Nakon "upozorenje" četničkih simpatizera, četnici su se vratili na konjima u Donje Mosti u kuću Valenta Rupića, jednoga od čelnika Hrvatske seljačke zaštite. Uhićuju ga zajedno sa 17-godišnjim sinom Franjom, zetom Martinom Blažekovićem i kumom Andrijom Pevcem. Tjerali su ih pješice cestom pokrivenom snijegom prema Kapeli, a Andriju Pevcu izuli su i bosonogog svezali konju za rep i

tjerali među konjaničkim odredom. Nakon četiri kilometra ubili su ga onako malaksalog, misleći da je to Valent Rupić. Ispred groblja u Kapeli ubili su 17-godišnjeg Franju Rupića i Martina Blažekovića, a istog dana ubili su kod Kapele Josipa Rožmarića iz Koprivnice.

Opisani zločini počinjeni nad nedužnim seljacima Mosta, zajedno s gotovo istodobnim zločinima u Bjelovaru i bližoj okolici kada su srbočetnici na različitim mjestima ubili osam Hrvata, prvi su ratni zločini počinjeni nad civilnim stanovništvom u Drugom svjetskom ratu u Hrvatskoj.⁵ Jasno je onda zašto dr. Bulajić i nije dokumentirao svoju tvrdnju da su ustaše počele ubijati istaknute Srbe prije proglašenja NDH: Jer su ti njegovi “viđeniji Srbii” u stvari Hrvati, a “ustaše” četnici.

U svezi s četničkim zvjerstvima još prije 10. travnja 1941. je i jedna priča koju mi je nedavno ispričao jedan moj kolega, sveučilišni profesor iz Zagreba.

Pitao me je: *“Znate li, kolega Pečarić, kakav je osjećaj djeteta u zapaljenoj kući, a ako izađe iz nje sa svih strana pucaju u njega?”*

Stresao sam se o samoj pomisli na tako nešto i rekao: *“Bože me sačuvaj. Naravno da ne znam.”*

A on će: *“E vidite a ja znam.. Našu kuću u Bosni su četnici zapalili još prije 10. travnja. 1941. Kako bi tko izašao - ubili bi ga. Ipak sam se spasio i otada sam u Zagrebu. Tako sam Vam ja prognanik s najduljim stažem u Hrvatskoj.”*

Naravno, ovakve isповijedi imaju pokriće i u dokumentima. Tako Reis-ul-Ulema Fehim Spaho, vrhovni vjerski poglavatar muslimanske zajednice, u pismu od 6.12.1941. posланом šefu hrvatskih oružanih snaga Slavku Kvaterniku obavijest da su muslimanski vjerski predstavnici mogli ustanoviti, temeljem svjedočanstva izbjeglih muslimana iz istočne Bosne, da su iz Srbije bile provalile **“komunističko-četničke”** bande, popalivši samo u rogatičkom kotaru 71 muslimansko selo: *“Paljenje sela uslijedilo je na taj način, da je stanovništvo sela: djeca, žene i muškarci bilo zatvoreno u kuće, a ove su nakon toga bile spaljenje... Umorstva se vrše na najstravičniji način. Režu se nosovi, vade oči, ženama i*

⁵ “Narod” od 15. listopada 1998.

djevojkama režu dojke, trudnim ženama režu trbuhe itd. (sve su to zločini koji se mogu naći opjevani u srpskim narodnim pjesmama koje su osnova za školovanje Srba - a dr. Bulajiću nije problem što Srbi vrše ovakve zločine, a kao što smo pokazali vršili su ih i na njegovim Crnogorcima, već mu je ‘ideologija genocida’ ako se ukaže na to zašto ih oni vrše, J.P.). *U bolnici u Rogatici umoreno je od četnika tristo ranjenika i bolesnika...* (sjetimo se Domovinskog rata i Ovčare, J.P.). *Ne poštuje se ni čast naših matera, sestara i kćeri, već komunističko-četničke bande oskrvnuju muslimanske žene* (treba li podsjećati na najnoviji rat u BiH, J.P.)”⁶

A evo i nedavnog svjedočenja Mila Anta Krvavice, ing. oec., iz Zagreba: “27. srpnja 1941. bio je samo i isključivo velikosrpski četnički ustank u prostorima Hrvatske gdje su Srbi činili većinu, a ne nikako antifašistički ustank. Ja sam još živi svjedok, stari Kninjanin. Proživio sam kao i svi Hrvati iz Knina stravične pljačke, ubijanja, klanja baš na dan 27. srpnja 1941. godine u kninskom kraju. Sva hrvatska sela dana 27. srpnja 1941. bila su od srpskih tzv. »antifašista« poharana. Hrvati istrijebljeni, kao i za »balvan revolucije«. Na tisuće i tisuće trsova loze i voćaka u vlasništvu Hrvata (Matkovića, Jelovina, Bračića i dr.) bila su sasjećena i izvađena od srpskih »ustanika«.”

Ing. Krvavica spominje i imena srpskih ustanika Đoke Jovanića, Stojana Mitića i Ljube Babića: “Ja sam te ustanike osobno poznavao. Svojedobno lječili su se pojedinačno u kninskoj bolnici u kojoj sam bio upravitelj. S njima sam bio u kontaktu. Osjećao sam da im je u duši samo velikosrpstvo i lažno jugoslavenstvo – bratstvo i jedinstvo. Evo i dokaza njihova ‘antifašizma’. O tome sam još davne 1987. godine u tisku pisao što se dogodilo 27. srpnja 1941. u Drvaru, a na čelu tih ustanika tada je bio nitko drugi nego baš Ljubo Babić, Duro Pucar Stari i dr. Svi Hrvati u Drvaru osim par njih bili su istrebljeni. Devedeset i sedam fizičkih radnika Hrvata zaposlenih u tvornici celuloze u Drvaru živo je bilo ubačeno u kotlove celuloze zajedno s njihovim ženama i djecom. Nikada, nikada i nikada o tome u bivšoj Jugoslaviji nije se smjelo pisati.

⁶ “Bleiburška tragedija hrvatskog naroda”, Knjižnica Hrvatske revije, München - Barcelona, 1977, str. 142.

U Bosanskome Grahovu veoma bogata hrvatska sela (Kardumi, Žulji, Sarići i dr.) s tisućama i tisućama stoke sitnoga zuba bila su opljačkana i poharana. Njihova župnika, rodom s otoka Brača, u prisutnosti njegove majke nabili su na ražanj i živoga pekli. Sve seljane Hrvate koji nisu uspjeli uteći iz Grahova i skloniti se u Knin – zarobili su. Ovi su morali gledati kako se njihov župnik peče na ražnju uz urlik ove pjesme:

»Nema Rada, nema Milorada –
Srbin vlada sve do Carigrada«.

Nakon toga zločina sve prisutne Hrvate s djecom i ženama odvezli su u selo Tiškovac i pobacali žive u tamošnje jame.“

Ing. Krvavica također navodi da je u Kninu organiziranih ustaša bilo svega četiri. A ustaše koji su došli iz Italije na čelu s Jucom Rukavinom „u četiri godine rata ubili su u Kninu i kninskom kraju točno 97 Srba, dok su srpski ustanci »antifašisti« tipa Jovanića, Babića i drugi zaklali više od 450 Hrvata.“⁷

Slično ing. Krvavici piše i mr. Sc. Milivoj Kujundžić, sudionik NOB-a koji potvrđuje da 27. srpnja 1941. srpski partizani nisu ispalili protiv talijanskog okupatora niti jedan jedini metak. Dapaće, s tim okupatorima je u prvom dijelu kolovoza 1941., uz brojne četničke zapovjednike, potpisao sporazum o nenapadanju i suradnji i partizanski zapovjednik i komunist ?oko Jovanić. Zato je Marko Orešković, komesar Glavnog štaba Hrvatske, želio udaljiti s dužnosti Đoku Jovanića, ali na zamolbu niz njih to nije uradio. Zato je nekoliko mjeseci nakon toga na terenu ne puno udaljenom od Srba ubijen od četnika. Lički partizani, uglavnom Srbi, nisu htjeli pucati na talijanske okupatore. Prvi metak u Lici na talijanskog okupatora ispalili su hrvatski partizani sa zadarskog otočja i šibenskog kraja, i to jugoistočno od Korenice u Bijelom Polju (na mikrolokaciji blizu današnjeg restorana "Pod ličkom kapom") i to se zbilo 29. prosinca 1941., što znači pet mjeseci nakon četničkog puča u Srbu, a ne nekakvog partizanskog ustanka.⁸

Bulajić u svojoj knjizi navodi i dalje podatke koji su mu jedino važni (citira i sebe!), a datumi su mu svi počev od 17. travnja

⁷ "Vjesnik" od 26. kolovoza 1999.

⁸ "Večernji list" od 22. rujna 1999.

na dalje, a spomenimo da se u spomenutom pismu Reis-ul-Ulema Fehima Spaha spominje “*da su četnici bili popalili hrvatska sela u Hercegovini i počinili pokolje 13. i 15. travnja 1941., prije nego što se je uspjelo organizirati hrvatske vlasti u onoj provinciji tek obnovljene Države Hrvatske.*”). i to bi mu bilo sve što govori o NDH pod naslovom “*Negiranje odgovornosti ustaške genocidne NDH*”.

**D. JELČIĆ I J. PEČARIĆ, KNJIŽEVNIK MILE
BUDAK SADA I OVDJE, ZAGREB, 2005.**

**OSPORAVANE I ZATAJENE ALI NEPOBITNE STRANICE
IZ POVIJESTI HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI**

MILE BUDAK U OČIMA KRITIKE

**SAŽETA REKAPITULACIJA KRITIČKOG MIŠLJENJA O
PRIPOVIJESTIMA I ROMANIMA MILE BUDAKA OD 1931.
DO 1941.**

(Skraćena, feljtonizirana i propedeutička varijanta)

UVODNA PRIPOMENA: Nakon kraćeg zatišja posljednjih nekoliko godina, Mile Budak je opet postao predmet žestokih osporavanja, ne samo političkih (što u ovom trenutku nije predmet našega zanimanja) nego i književnih, kao što je to bio punih 45 godina, za vrijeme jugokomunizma od 1945. do 1990.; a i ta su književna osporavanja, koliko god se to prikrivalo, očito sasvim politički motivirana. Kao i u doba jugokomunizma. Pisao sam ovaj

tekst kao izvođeće o književno-povijesnim činjenicama o Budaku. Nije dakle pred vama ni studija, ni esej, ni rasprava, nego tek poučni članak, informativna i sažeta književno-povijesna rekapitulacija kritičkog mišljenja o pripovijestima i romanima Mile Budaka od 1931. do 1941., a to je razdoblje u kojem je stvorio glavninu svoga opusa. Napisana je ova rekapitulacija samo s jednim ciljem: da upozna današnju književnu i kulturnu javnost sa stajalištima i prosudbama što su ih o Budaku-piscu zauzimali i objavljivali neki od tada istaknutih i uglednih književnih kritičara, kako hrvatskih, tako i slovenskih i srpskih, kojima književno-kritičku kompetenciju do danas nitko još nije osporio. Četrdesetipogodišnja ekskomunikacija Budakova djela iz korpusa hrvatske književnosti, do koje je došlo zbog njegove dvoipogodišnje političke djelatnosti u doba NDH, o kojoj bi valjalo razložno raspravljati sine ira et studio, bila je, međutim, zahvaljujući ideoološkom teroru komunističke vlasti tako uspješna da je, podzadnje, malo tko u Hrvatskoj i znao za Budakov književni rad. O njemu se u "socijalističkoj" Jugoslaviji smjelo znati i ponavljati samo to, da je ratni zločinac. Bila je i to proizvoljna tvrdnja, koja ničim još nije dokazana. Slomom komunističkog totalitarizma i uspostavom demokratskih pravila ponašanja, o njemu se opet počelo govoriti i pisati s namjerom da se, lučeći Budaka-pisca od Budaka-političara, uspostavi nasiljem prekinuti književno-povijesni kontinuitet kritičkog mišljenja o svemu u književnosti, pa i o Budakovu djelu, te da mu se, uz neminovno kritičko osvježenje novim i suvremenim estetsko-teorijskim pogledima, prizna odgovarajuće mjesto u hrvatskoj književnosti, kao što mu ga je onodobna kritika, bez ikakvih političkih predrasuda, već bila priznala. Ali ta i takva nastojanja još uvijek nailaze na prepreke. Javili su se opet žestoki i politički kondicionirani, ali književno-kritički posve nepismeni samozvani "kritičari", sramotno samouvereni u svome neznanju (ili svjesnom iznošenju neistina), posve nalik na stare i dobro nam znane egzekutore komunističkih agitpropa, književno-kritički posve nekompetentni, koji su, sasvim po uzoru na svoju staru komunističku praksu, Budakovo djelo proglašili diletantskim i bezvrijednim. Neki su čak tvrdili, da ono nikada nije ni steklo valjana priznanja, da ga javnost nikada nije ni prihvatile,

da nikada nije ni imalo svojih čitatelja i da se njihov broj svodio na zanemarujuću skupinu.

A činjenice, same za sebe, govore posve drukčije, što će se vidjeti u nastavku ovoga prikaza.

Uzdržao sam se od bilo kakvih osobnih upletanja, objašnjenja i komentara, bilo književno-teorijskih bilo praktično-kritičkih. Ograničio sam se samo na to, da jednostavno prenosim, vjerno, uz pomoć brojnih citata, mišljenja poznatih i mjerodavnih onodobnih kritičara, kako onih manje-više bliskih i sklonih Budakovim političkim pogledima, tako i onih, koji su prema njima bili posve indiferentni, pa najzad i onih koji su mu bili izrazito neskloni, a koji su pisali o Budakovim književnim djelima i ocjenjivali ih. Iznosio sam ih neselektivno, slagao se s njima ili ne slagao. Zatomio sam vlastiti odnos prema iznesenim mišljenjima, uzdržao se od svih osobnih komentara, a samo iznimno, u dva-tri navrata, upozorio sam na različite mogućnosti shvaćanja i tumačenja iznesenih kritičkih sudova, ali ni tada nisam odao vlastito stajalište. Neka svoj sud doneće svaki čitalac samostalno.

Prva Budakova knjiga bila je knjiga pripovijedaka *Pod gorom*. S podnaslovom *Ličke priče* tiskana je nakladom tada kao i danas najuglednijega hrvatskog nakladnika, Matice hrvatske (1930.), a sadržavala je sedam pripovijedaka na 267 stranica. Pobudila je pozornost nekolicine kritičara, a jedan od prvih prikaza napisao je o njoj Milan Durman (1902.-1941.), doktor prava kao i Budak, kritičar blizak Komunističkoj partiji, koji je surađivao i s Krležom ali se i razilazio s njim zauzimajući neopredijeljeni stav prema tzv. "sukobu na Ijevici". U "Književniku" br. 5, str.173-175, travnja 1931., časopisu izrazito lijeve orientacije, što ga je on i izdavao i uređivao, objavio je oduži članak o Budaku, objasnivši tu iznimnu pozornost posvećenu jednom prvijencu vrlo jednostavno: "Ali iako prvo, to djelo ne nosi na sebi biljev početništva i literarnog amaterstva. Naprotiv, kad svladamo prvobitnu averziju, izazvanu okolnošću da nam se Budak zapravo tek sada prezentira sa jednim ozbilnjijim djelom, i onim pogrešnim mišljenjem da jedan dobar odvjetnik ne može biti ujedno i dobar pisac, pa ako pomnjiš pročitamo ovih sedam priča, ugodno ćemo se iznenaditi i konstatirati, da ih je pisao

čovjek koji zna pisati, koji pozna ono o čemu piše i koji vlada jednim besprijeckornim lijepim jezikom.” Kad znamo za nepisana ali prakticirana načela poetike onodobne naše “socijalne književnosti”, ne čudi nas ni ova kategorična Durmanova ocjena: “Budak se ovim svojim djelom plasirao kao vrlo dobar pripovjedač, koji umije da bez ikakvog traženja i forsiranja nekakvih umjetnih efekata, ispriča lagano, jednostavno i zanimljivo stanoviti sadržaj. Makar taj sadržaj bio koji put i banalan i neinteresantan, njegovo pričanje ne gnjaví i ne umara. Ta skromnost i jednostavnost u njegovom nastupu, pa ona diskretna humana sućut prema bijedi i nevolji svog rodnog kraja, bez ikakvog pozerstva i lažne patetike, sve to čini ove priče i njihovog autora simpatičnim i bliskim.” Iako napominje da u ocjenjivanju ove knjige nije primijenio “suviše visoko umjetničko mjerilo”, ipak dodaje da Budakov prvijenac “predstavlja jedan ozbiljan prilog našoj književnosti, a naročito prilika i običaja Like i mentaliteta njezinih stanovnika”.

Drugi prikaz, možda samo koji dan kasnije, objavio je Nikola Polić (1890.-1960.), brat Kamovljev, u osjećkom “Hrvatskom listu” 26. travnja 1931., na strani 22. Pod naslovom *Lika bez pseudolirike* Matošev discipulus, estetski profinjeni pjesnik-Gričanin, primjećuje da “Mile Budak, sudeći po knjizi *Pod gorom*, nastavlja rad svog prekovelebitskog komšije [!], našeg prvog socijalnog i socijalističkog autora, Vjenceslava Novaka, koji je još i danas ostao ‘zaturen u kutu’, mada su neki njegovi romani i neke njegove novele i danas još usudnije, stvarnije i realnije, - tretirajući i danas još savremene probleme, – od tolikih krasnorječivosti prvih naših ‘evropskih’ i stilskih matadora.” U nastojanju da uspostavi povezanost i uklopljenost Budakove proze u najizvornije tijekove hrvatske književne tradicije, Polić je, više pjesničkom osjetljivošću nego kritičkom, kritičarskom racionalnošću, nastavio: “I Ante Kovačić, naš neosporno najoriginalniji i najčišći literarni talenat, ostavio je, izgleda, svijesnih ili nesvijesnih tragova u novelama Mile Budaka, što je za potonjega samo jedan plus.” I dalje: “U Budakovoј rapsodički-naturalističkoj noveli *Zemljice majko*, gdje tuberkulozni i ljubomorni Niklić, pogospođeni opanak, gura svoju mladu ženu u krevet razvratnog geometra, samo da mu ovaj, kod dijeljenja, izmjeri veći komad grunta, svojom krvavom i strašnom veristikom,

donošenom bez namjernog i teatralnog efekta, djeluje snagom najboljih Kovačićevih stranica.” Nije nevažno što je pjesnik “klavirske lirike”, kako je njegovo pjesništvo nazvao Goran Kovačić, zapazio i ovo: “Novele *Pod gorom* pisane su stilom odmijerenog, laganog i ne nervoznog tempa. To znači da im je stil izgrađen, jezik dotjeran, zvučan i točan. [...] Na ovakav je način pisao svoje novele danas već zaboravljeni, a ipak još živi pisac, Josip Draženović, koji u našoj realističkoj literaturi ima odvojeno, posebno mjesto. Opisi su mu plastični, opservacije točne i jasne.” Svoje ocjene Polić je potkrijepio nizom citata, da bi najzad zaključio: “Budakove novele pripadaju u onu literaturu, koja se ne bazira na takozvanim savremenim smjernicama, ali koja je tim više zdrava, krepka i jasna. Nimalo fabulozan – jer njegove novele gotovo i nemaju fabule – ne pripada, dakle, niti u romantiku, a upravo je romantika, i ona prava kao i ona hajdučka, dosad Liku dočaravala lirikom Pecije Petrovića i ‘groznim’ novelama Fedora Becića. Fabula je karakteristika nesamo genijalne šund-literature Montepina i Ponson du Terraila, nego i visoke romantičke Viktora Hugoa kao i psihološkog monstrumizma Dostojevskoga. Kod Budaka toga nema: on je normalan. Nimalo subjektivan, on se, u svom literarnom stvaranju, drži metode Gustava Flauberta: ovaj, naime, nije podnosio ona djela, iza kojih su virili autorovi papci, to jest autorov ja. Lišen subjektivizma i romantičke, Mile se Budak svojom prvom knjigom novela afirmirao kao autor, koji ide u red naših ponajboljih pisaca realističkog smjera.”

Dok je Polić izričito napisao, da ga Budakova knjiga privlači rapsodičnim obožavanjem “zemljice majke”, a da ipak ne obiluje “nimalo folklorističkim i etnografskim senzacijama”, Savić Marković Štendimlija (1906.-1971.), crnogorski intelektualac lijeve, državotvorne orijentacije, koji je živio u Zagrebu, sudjelovao u književnom životu Hrvatske, drugovao s Tinom Ujevićem i bio krležijanac osebujnog tipa, u “Savremeniku” br. 11, 1931., počinje svoj prikaz upravo suprotnom tvrdnjom: da “Ličke priče Mila Budaka imaju pretežno folklorno obilježje, ali se ono ne nameće”. I Ljubomir Maraković (1887.-1959.) neizravno dodiruje ovo pitanje, ali niti se priklanja niti otklanja ijednom od ova dva mišljenja. U svom prikazu *Pod gorom* (“Hrvatska prosvjeta”, 1931., br. 6, str.

138) ovaj kritičar (koji će, kao prononsirani “katolički kritik”, poslije 1945. i sam doživjeti progon iz književnog života, premda je u svojim ocjenama književnih djela bio uzorno objektivan, pišući pohvalno i o piscima suprotnih svjetonazora) ističe da je Budak promatrao Liku ‘jednostrano’, ustvari nekonvencionalno, “jer tu nema ni poznate ličke ratničke slave, ni ličkoga skitničkog potucanja širom svijeta, a i motiv iseljeništva samo je dotaknut. Sadržajno, pruža se dakle piscu prilika da novim pripovijetkama proširi i popuni krug svoje analize ličkog života.” A onda nastavlja: “Kao pripovjedač, g. Budak se odlikuje neposrednim poznavanjem narodnog života u direktnom dodiru s njim; nema nikakva posredništva specifično literarnih elemenata, a to je kod Hrvata prilično velika rijetkost. Iako su tipovi i situacije iz narodnog života izvrsno zapaženi i vrlo plastično dani, g. Budak se ne zaustavlja na analizi, ne proučava i ne poučava; on u prvom redu pripovijeda. To pripovijedanje ima, kako smo vidjeli, vrlo jakih završnih pointa, koje su doživljene, bez traženih efekata. Krepki i čisti jezik koji ne ističe suviše folklorističke pretenzije podupire glatkoću pripovijedanja u kojoj se događaji lijepo nadovezuju jedan na drugi.” Sa stajališta književnog teoretičara, Maraković ne će ipak prešutjeti i svoj prigorov: “Harmoniju pripovijedanja smeta katkad pretrpanost motiva tako te bi se mogle izgraditi dvije, tri konciznije i skladnije priče od građe koju g. Budak složi u jednu. Zatim, dijalog je doduše vrlo vjeran i živ, ali katkad nešto suviše razvučen i nepotrebno naglašen.”

Već ta prva Budakova knjiga naišla je na zanimanje književne kritike i izvan Hrvatske, pa Blaž Jurišić (u “Hrvatskoj reviji”, br.1, 1932.) izvješćuje o prikazu što ga je u tršćanskom listu “Il piccolo della sera” od 5. kolovoza 1931. objavio Umberto Urbani. *Novele iz hrvatske Sibirije*, glasi u prijevodu naslov Urbanijeva prikaza, koji Jurišić u svom članku prenosi u cijelovitom prijevodu. “Posljednjih mjeseci procitah nekoliko svezaka novela i pripovijedaka od autora, koji su već decenijima stigli ili gotovo stigli do vrhnaca književnoga Olimpa, i od drugih autora, koji se istom spremaju na to naporno uspinjanje”, započinje svoj prikaz poznati talijanski znanstvenik i kroatist, pa priznaje: “Autor *Ličkih priča* dr. Mile Budak, koji pripada ovim drugima, osvojio me više od svih”, da bi u nastavku rekao kako je procitao “na dušak snažne i originalne novele” koje

govore o jednom, izrijekom tako piše, *neobičnom* prostoru u Hrvatskoj.

Već sljedeće godine, 1931., nakon uspjeha prve Budakove knjige, objavila je Matica hrvatska i drugu Budakovu knjigu, roman *Raspeče*, a još godinu kasnije i treću knjigu, drugi njegov roman *Na ponorima*. Bili su to društveni romani iz zagrebačke sredine. Osim Savića Markovića Štedimlije u skopskom "Južnom pregledu" 1931., br. 12, o prvom od ovih romana napisao je Oscar Randi u rimskom časopisu "L'Europa orientale", br. 1-2, str.124-128, siječanj-veljača 1932., oduži prikaz pod naslovom "*Raspeče*"(La crocifissione) di *Mile Budak*. Na prvi pogled neatraktivan, ispunjen vrlo podrobnim prepričavanjem, Randijev prikaz je ustvari vrlo zanimljiv, jer je u središtu njegovih kritičkih razmatranja pitanje životne vjerodostojnosti Budakova romana, pitanje kojega se dodiruje i Urbani, ali ne tako izričito kao Randi. Važnost te činjenice možemo prosuditi tek ako ne zaboravimo, da su i Urbani svoj i Randi svoj prikaz pisali u vrijeme najžešćeg terora karadžorđevske diktature. Iako bez izravno političkog sadržaja, Randi je izvrsno osjetio da je politika u pozadini nesretnog života Dragana Bojanica: u njemu je implicitna slika društvene stvarnosti Zagreba i Hrvatske u onim vremenima. "Ipak se ne može reći [piše u zaključku talijanski kritičar], da su 'bilješke jednog malog raspetog intelektualca' Mile Budaka knjiga političkog karaktera. Pripovijest o Bojanicevoj bijedi tako je spontana i iskrena, kao da gledamo tragediju, pravu i doživljenu. Hrvatski pisac, vjeran pripovijedaju, smjestio je ovu psihološku dramu u svoj stvarni ambijent Hrvatske i Zagreba. S tog stajališta ova se knjiga može prividati kao povjesna pripovijest, vjerna svome vremenu. *Boje su ipak dosta umjerene, tako da literarna forma nadmašuje pomisao na politiku*. Na sudar ideja i osjećaja Hrvata s Mađarima – stvar koja već pripada prošlosti – sjećamo se kao incidentnog elementa; o periodu rata nema ni jedne riječi koja bi mogla vrijedati bilo koga. Poslijeratni događaji su jedva naznačeni, samo onoliko koliko je nužno da se razumiju psihološke činjenice koje muče protagonistе. *Kao što u prvom dijelu nisu nijednom imenovane ni Mađarska ni Austrija, ni u drugom dijelu nema riječi o Jugoslaviji, o Srbima, o stranačkim sukobima ili*

vjerskim razlikama. Ipak – ponavljamo – knjiga je bila zaplijenjena. Očito treba zaključiti, da su uzroci te zabrane bili slični onima koji su prije jednog stoljeća nagnali vladu u Beču da u svojim talijanskim provincijama zabrani čitanje knjige *Moje tamnice*, koju je napisao Silvio Pellico.” (Sve kurzivirane rečenice istakao D. J.)

Drugi roman privukao je pozornost i neovisnog i utjecajnog, danas pomalo već i kultnog Josipa Horvata (1896.-1968.). Vrsni publicist, politički i kulturni povjesnik, građanski liberal, urednik “Obzora” i “Jutarnjeg lista”, kazališni i književni kritičar, koji vrlo afirmativno piše i o Krležinim dramama, a ovaj mu uzvraća neshvatljivo aragonitnim napadima u svome *obračunu s njima*, ali nadasve autor nekoliko opširnih kulturno-političkih monografija, Josip Horvat objavio je u “Jutarnjem listu” (13. svibnja 1932.) opširni prikaz pod naslovom *Domaći književni događaj. Na ponorima. Novi roman Mile Budaka*. Kao uvijek i u svemu što je pisao, njegove su opservacije bile ne samo precizne nego i zanimljive. Nakon što je uvodno podsjetio na Budakove književne početke prije Prvoga svjetskog rata, te na dugogodišnju njegovu književnu šutnju, Horvat piše: “Iz djela, koje nam je sad Budak dao ovo posljednje tri godine, vidimo da ta ljeta prividne stagnacije u njegovom stvaranju zapravo niješu bila mirovanje. Zrio, izrazit književni talenat za to je vrijeme primao u se tužnu zbilju naše epohe, proživiljavao njezine odraze, tih dvanaest godina književne šutnje bijahu zapravo dvanaest godina intimne književne tvorbe. To svoje dugogodišnje estetsko doživljavanje Budak sad uoblikuje; stvara brzo i mnogo, crpeći lako iz bogatog akumulatora svoga književnog doživljavanja. U tri godine dao je knjigu novela i dva romana, za kojim će uskoro slijediti treći, kao završni dio trilogije. Tri knjige, po kojima Mile Budak zauzima jedno od najmarkantnijih mesta u savremenoj hrvatskoj književnosti.”

Horvat ne ostaje samo kod općih konstatacija. “Heroji Budakovih romana nijesu romantične duše, niti borci na koturnama, ne more ih faustovski općeljudski problemi. Nose na sebi tešku memlu svakidašnjice našega svakidašnjega čovjeka – a ta je teža, tragičnija od svih tragičnih idejnih konstrukcija. Bolnu impresiju ostavlja u nama stranice Budakovih romana, ne onu sublimnu bol

estetskoga gledanja, već fizičku bol udarca života, pod kojom pada i tijelo i duša. Bol je to našega, specijalno našega vremena.”

Raščlanjujući i s psihološkog i sa socijalnog stajališta junake Budakovih romana, Horvat ih vidi kao djecu naše provincije, koju su primamila svjetla grada i gradskog života, vidi ih kao unuke Ivice Kičmanovića, koji su “bačeni u kruto, hladno, utilitarističko doba naših decenija”. To su “Usudi, kakvih ima na tisuće u našoj zbilji.”

I Horvat odaje priznanje Budakovu stilu. “Krepka, odsječena Budakova je rečenica. Kleše ih kao iz kamena, i onda kad dube intimnu dramu jedne ženske duše, i kad crta ulične gomile, u lirskim partijama romana (šetnja Štrosmajerovim šetalištem nad novim Zagrebom), kao i u dramatskom, potresnom opisu tamnice. (Jamačno najbolja partia u cijelom djelu, podnosi poredbu sa nekim stranicama iz Dostojevskovoga *Mrtvog doma*.) Hladne, jednostavne rečenice, prožete novom stvarnošću, tako teškom i tužnom. Autor je u njima svagdje nemetljiv, gotovo nevidljiv. Umjetnički objektivizam, koji postizavaju samo veliki umjetnici pera. I taj objektivizam čini Budakove romane dokumentima našega vremena.” Zaključujući da su Budakovi romani izraz krize individualne, narodne i duhovne našega prostora i vremena, Horvat dodaje: “Budak za tu bolest naše duše, naše zajednice, ne traži patentiranih lijekova iz inozemstva. Daleko je od svih stranih spasonosnih koncepcija, ma kako se one zvali. Bolest je specijalno naša, na nama je da nađemo njezin lijek.”

Tada se dogodio atentat na Budaka, 7. lipnja 1932. Tim povodom objavljen je *Protest i apel hrvatskih književnika, umjetnika, kulturnih i drugih javnih radnika povodom atentata na život Mile Budaka, doktora prava i hrvatskog književnika*, koji potpisuje 210 istaknutih ličnosti hrvatskoga javnog života u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, a pripadaju različitim političkim krugovima. Budući da tekst ima izrazito politički karakter, ne ćemo se ovdje baviti njime, ali ćemo navesti samo neke potpisnike, da bi se potvrdio široki ugled što ga je Budak kao književnik uživao u to vrijeme: dr. Božidar Adžija, urednik “Socijalne misli”; dr. Juraj Andrassy, tajnik PEN kluba; dr. Ivan Andres, odvjetnik; dr. Josip Andrić, urednik izdanja Društva sv. Jeronima; dr. Nikola Andrić, predsjednik Društva hrvatskih književnika; dr. Đuro Arnold, sveučilišni profesor i

književnik; Ljubo Babić, slikar; Ljubo Babić Gjalski, književnik; Josip Bach, ravnatelj Drame HNK; Ivo Badalić, član Drame HNK; dr. Slavko Batušić, književnik, tajnik HNK; dr. Ante Bauer, nadbiskup zagrebački; dr. Ivo Belin, publicist; dr. Ante Bonifacić, književnik; dr. Ivo Brlić, odvjetnik i književnik; dr. Franjo Bučar, profesor i književnik; don Frane Bulić, ravnatelj Arheološkog muzeja u m., Split; August Cesarec, književnik; Dobriša Cesarić, književnik; Husnija Čengić, književnik; Olinko Delorko, književnik; Pavao Deutsch, arhitekt; Milan Durman, urednik "Književnika"; dr. Ivo Esih, književnik; Nikola Faller, predsjednik Saveza hrvatskih pjevačkih društava; dr. Franjo Fancev, sveučilišni profesor; Aleksandar Freudenreich, arhitekt; Stevan Galogaža, književnik; fra Jozo Garić, biskup banjalučki; dr. Milovan Gavazzi, sveučilišni profesor; dr. Branko Gavella, ravnatelj Drame HNK; Leonardo Grivičić, veletrgovac; Krsto Hegedušić, slikar; Rudolf Herceg, publicist; dr. Ivo Hergešić, književnik; dr. Stanko Hondl, sveučilišni profesor; Josip Horvat, urednik i književnik; Rudolf Horvat, književnik; Fran Hrčić, književnik; dr. Stjepan Ivšić, sveučilišni profesor; dr. Ilija Jakovljević, odvjetnici književnik; dr. Tomo Jančiković, odvjetnik; dr. Blaž Jurišić, urednik "Hrvatske revije"; Antonija Kassovitz-Cvijić, književnica; Ivo Kerdić, kipar; Marija Kumičić, književnica; dr. Branko Livadić, književnik; Filip Lukas, predsjednik Matice hrvatske; dr. Ljubomir Maraković, urednik "Hrvatske prosnjete"; Jerolim Miše, slikar; Alojzije Mišić, biskup mostarski; Vladimir Nazor, književnik; Josip Pasarić, književnik i urednik "Hrvatskog planinara"; dr. Ivo Pilar, odvjetnik i književnik; dr. Ivo Politeo, odvjetnik; Bare Poparić, književnik; Mirko Rački, slikar; Bariša Smoljan, odvjetnik, Mostar; Tito Strozzi, član HNK; dr. Ivan Šarić, nadbiskup vrhbosanski (sarajevski); dr. Branko Šenoa, slikar; dr. Juraj Šutej, odvjetnik, Sarajevo; dr. Mate Tentor, književnik; Đuro Tiljak, slikar; dr. Josip Torbar, odvjetnik; dr. Ćiro Truhelka, sveučilišni profesor i književnik; Đuro Vilović, književnik i novinar; dr. Đuro Vranešić, predsjednik liječničke komore; i dr.

U povodu atentata redakcija "Književnika" objavila je u broju 7, srpanj 1932., na uvodnom mjestu, fotoportret Mile Budaka i ovaj tekst: "7. lipnja o. g. o podne napadnut je u najprometnijoj zagrebačkoj ulici, Ilici, Dr. Mile Budak, odvjetnik i hrvatski književnik, autor

zbirke pripovijesti *Pod gorom* i romana *Na ponorima*. Napadnut je upravo u momentu kad je htio da uđe u svoj stan. Tri mračna tipa prišuljala su se herojski iza leđa neoboružanom čovjeku i oborili su ga teškim batinama na zemlju, opalivši na njega i hitac iz revolvera, koji na svu sreću nije pogodio. U teškom stanju prevežen je Dr. Budak u sanatorij, gdje je neko vrijeme lebdio između života i smrti. Ali zahvaljujući svojoj snažnoj konstituciji ostao je na životu i nalazi se na putu oporavka. Čitava naša poštena javnost reagirala je sa gnjušanjem i ogorčenjem na ovaj podmukli i kukavički napadaj mračnjaka na čovjeka, koji je svojim javnim radom i svojim ličnim kvalitetama, stekao opće simpatije. Pridružujući se ovom izrazu općeg ogorčenja protiv kriminalnih metoda plaćenih najamnika, jer je to najviše što danas možemo učiniti, želimo Dr. Budaku kao našem saradniku, da što prije ozdravi na radost sviju koji su sa zebnjom pratili dnevne biltene o njegovom zdravstvenom stanju.”

I “Hrvatska revija” postupila je slično: u broju 8 za kolovoz iste godine, na uvodnom mjestu, objavila je također fotoportret Mile Budaka s popratnom bilješkom Kerubina Šegvića koja počinje riječima: ”Hvala Božjoj Providnosti, ne pišem mu nekrolog”, a završava rečenicama: ”Jednu jedinu želju uz ovu radosnu čestitku: da se obistini narodno vjerovanje, daugo živi onaj, koga živa mrtvim proglašiše. Očuvavši vječnu mladost, opajan vilinskom rajevinom, neka vidi sinove sinova svojih do trećega i četvrtoga koljena, te neka predade potomstvu neokaljanu uspomenu i baštinu svojih idea.” U istom broju, na str.475-477, ”Hrvatska revija” donijela je i esej Ljubomira Marakovića *Pripovjedački rad M. Budaka*. Bio je to prvi pokušaj sinteze, u kojoj se dotadašnji Budakov književni rad prvi put razmatra s teorijskog i komparatističkog stajališta. Ne treba nas to čuditi: Maraković je u to doba bio poznat i priznat kao kritičar ne samo iznimne književne erudicije nego i primjerne, estetski utemeljene objektivnosti, koji nije izbjegavao razmatrati ni ideološki aspekt književnog djela, ali to nije utjecalo na njegov konačni sud o vrijednosti djela o kojemu je govorio. Dosljedan uvjerenju, da književno djelo ne nastaje *ex nihilo* i ne živi u zrakopraznom prostoru, Maraković ponajprije upozorava na korijene Budakova pripovijedanja, na prostor i vrijeme njegova rasta i na društveno ozračje u kojem se razvija. ”Možda je ovo posljednje

učinilo”, pisao je Maraković, “da se to jače, to nesmetanije, to isključivije zadubao u naročito stvarno polje svojih pripovijetki: u Liku, koja mu je, osamljenu i zamišljenu, to jače dolazila pred oči u uspomenama djetinjstva, u intenzitetu, koji daje našemu mišljenju i osjećanju probuđena i neispunjena čežnja u osami i daljini.” Maraković u tome nalazi uporište izvornosti Budakove proze. “Taj je intenzitet plastike gledanja, neposrednosti motiva, ta vanjska netaknutost, izvornost grade uza sve ono, što se kod nas pisalo o Lici prije g. Budaka, bez sumnje neosporna prednost i novost onoga, što je donijela njegova knjiga novela. Ali premda su njezini problemi, tipski za taj kraj, današnji kao i jučerašnji te prema tome ostaju stvarno aktualni, oni još nisu prošli kroz onu karakterističnu retortu moderne umjetničke senzibilnosti, koja čini te vječite probleme na naročit način novim, nanovo postavljenim i nanovo proučenim, kao što je u seljačkim romanima Stanislava Reymonta, Sigride Undset i Olafa Duuna,” primjećuje ovaj neumoljivi kritičar, a zatim uočava razliku između Budakovih pripovijedaka i romana *Na ponorima*, koji je “bliži toj problematici” i upozorava da je predmet toga romana “socijalna i moralna rastrovanost prvih poslijeratnih godina, a ta pojava i ta tema nije samo hrvatska. “Iz grozničave težnje da se zabilježi to vrijeme, složeno od toliko katastrofa i kataklizama, od toliko pojedinačnih nesreća i skupnih potresa, a ujedno da se sa svim tim konačno obračuna, i što prije omogući izlaz iz toga pakla za čitavo čovječanstvo, niknula je čitava poplava književnosti, počevši od Remarqueovih romana *Na zapadu ništa novo* i *Povratak* (pravije: *Put natrag*), pa do Finka (*Gladan sam*) i Torberga (*Učenik Gerber*), da spomenem samo nekoje od onih, koji su prilazni i našoj široj publici. Tim ‘romanima stvarnosti’ (kako bih ih nazvao) mogli bismo pribrojiti i Budakovo karakteristično djelo.”

Kritik ulazi u korijene njegova nastanka i prosudbu razine njegova ostvarenja: “Odvjetnik po zvanju, pisac je imao prilike da s paragrafom u ruci, ali i toplim čovječjim srcem u grudima, zaviri na dno toj čudnoj i mutnoj ‘stvarnosti’, tom preobrtanju i prepletanju pojmovaa, i da zagrabi u sam neposredni život. Historija nesretnoga Dragana Bojanica, poštenog, mekog, bespomoćnog, sudbinom i zlobom ljudi izazvanog do ubistva, nije drugo nego jedan ‘slučaj’ u profesionalnoj praksi piščevoj. I nije teško, čitajući različite detalje

romana, sjetiti se novinskih bilježaka i različitih podataka iz našeg javnog života, koji živo podsjećaju na lica i činjenice. Uza sve to, roman g. Budaka nije ni prvotno bio *roman à clef* sa svrhom, da zadovolji čiju radoznalost, ili da se približi pamfletu, a niti jednostavna kronika jednog slučaja iz sudnice. *Sve kad bi i bilo ovo posljednje, bilo bi opravdano jednodušno udivljenje, koje je izazvala piščeva sasvim neobična glatkoća i lakoća priповijedanja, kojom je djelo kazano, upravo kao sliveno, izliveno. U kratkom razmaku od nekoliko mjeseci, pisano karakterističnim omalenim, ali podjednakim i vrlo čitkim rukopisom gotovo bez križanja, bez ikakvih preinaka ili krupnijih popravaka kod samoga rada, djelo predstavlja zaista neobičan primjer spontanosti i plodnosti pisanja, i rijetke pribranosti i smišljenosti kod stvaralačkog rada*” (istakao D. J.).

U zaključku, Maraković utvrđuje, da je “piščeva stvaralačka snaga snažno zasegla u kaos stvarnosti i iz njega ne samo isklesala upravo najuvjerljivije i najplastičnije likove romana, nego je ujedno iskresala iskru svijetlog optimizma...” i nada se, da je ovaj roman samo polazna točka do njegove “sinteze grada i sela”.

Da je Budakovo književno djelo imalo široki odjek i pribavljalо autoru priznanje ne samo u uskim književnim krugovima vidi se iz kratke natuknice koja je o njemu napisana u časopisu Hrvatskog odvjetničkog društva. U nizu konciznih portreta o tadašnjim hrvatskim odvjetnicima, časopis “Odvjetnik”, koji je uređivao (a vrlo vjerojatno i pisao sve ove miniportrete) legendarni dr. Ivo Politeo, donio je 1933., u broju 1, ovaj tekst: “BUDAK DR. MILE. Njegova književna djela jesu njegova krštenica: ona kazuju da je iz Like. Autohton u njima kao npr. i Pecija, ipak njegova ozbiljnost gledanja u opreci je s Pecijinom vedrinom. No Budak ima, nažalost, i mnogo razloga da ne bude vedar (iako nikad ne gubi nade). Socijalna nota, koju mu je inspiriralo životno iskustvo i napose odvjetničko zvanje, tako odlikuje njegove priповijesti i romane, te ga je književna kritika uvrstila među najbolje hrvatske savremene književnike. – U politici manje ekstreman nego što se mislilo – (i krivo sudilo npr. po njegovom privremenom starohrvatskom brku, koji je nedavno počeo podrezivati na englesku, što se sigurno negdje evidentira) – stradao je radi nje. Ako je poznati napadaj na nj otkrio mržnju, još više je iznio na javu silne simpatije, koje taj naš drug uživa u velikome

dijelu naroda. Po svojoj lojalnosti, objektivnosti i pomirljivosti bio je sigurno jedan od najpozvanijih da povoljno utječe na sređivanje naših nesretnih odnosa. – Otkad je stupio u odvjetnički stališ, sudjeluje u stališkome pokretu. Već je četvrtu godinu članom Odbora Adv. Komore u Zagrebu.”

Ni mjesec dana nakon izlaska ovog časopisa, Budak je, osjećajući se životno ugroženim, otiašao iz Hrvatske i bio je već u emigraciji kad se pojavio najprije prikaz romana *Na ponorima* u “Ljubljanskem zvonu”, (1933., br. 6), a zatim i oveći esej o Budaku u popularnom zagrebačkom polumjesečniku “15 dana”.

Prikaz u “Ljubljanskem zvonu” napisao je Ivo Brnčić (1912.-1943.), slovenski književnik izrazito komunističke orijentacije i zagovornik “socijalističkog realizma”, kako u vlastitom pjesničkom stvaranju tako i u kritici. On je bio nešto suzdržaniji od svih prethodnih Budakovih kritičara. Ponajprije pohvaljuje njegove pripovijetke: “Budak se je prvič uveljavil s knjigo *Pod gorom* (M. H., 1930.) to je zbirka močnih in neposredno danih novel iz njegove rodne Like, ki ji je dal po Budisavljeviću malodane edini zgoščen umetniški izraz. Tudi kesneje, ko se je oglašal v revijah, je ustvarjal prepričevalne podobe te zemlje; [...]. Tu je bil tedaj Budak v svojem elementu.” Zatim dodaje, da žali što to isto ne može ponoviti kad je riječ o romanu *Na ponorima*. “Jasno je namreč, da se je pisec lotil snovi, ki se mu ne prilega”, jer je Budak, kaže ovaj autor, sasvim suprotno Horvatovoj prosudbi, zagrebačkim problemima prišao osobno i tendenciozno. “Tako je dojem scen hladen in nenačraven, konflikti bolulejo na intelektualizmu in prisiljenosti.” Zato je ovaj roman ostao “brez živega mesa in krvi, je samo golo ogrodje racionalistične konstrukcije, ki je posledica nezadostne emocionalne osnove.”

Usporedba Brnčićeve recenzije s Horvatovom, a zatim i Marakovićevom analizom dovest će nas do zanimljivog otkrića. U pohvali Budakovih “ličkih” pripovijesti oni su u svemu gotovo posve suglasni, i Horvat i Maraković i Brnčić, ali se Horvat i Maraković uvelike razilaze s Brnčićem u prosudbi Budakova “gradskog” (zagrebačkog) romana *Na ponorima*. Horvat i Maraković smatraju ga vjerodostojnjim, na stvarnosti utemeljenim izrazom poslijeratnog

života u Zagrebu i u Hrvatskoj, dok ga Brnčić vidi kao subjektivno motivirani i tendenciozni promašaj. U ovoj nesuglasici došla je na vidjelo razlika između s jedne strane Brnčićeva a s druge Horvatova i Marakovićeva viđenja stvarnosti u prvim godinama života kraljevske Jugoslavije. Ako bismo to željeli svesti na krajnje ogoljenu analogiju, onda ćemo reći da je Brnčić tu stvarnost gledao očima Antuna Korošca, Aleksandrova miljenika i predsjednika kraljevske vlade nakon atentata 1928., a Horvat i Maraković mrtvim očima Stjepana Radića. Politička optika je, dakle, već tada sudjelovala u estetskoj prosudbi Budakovih književnih djela.

Međutim, valja nam znati, da nije Budak bio jedini hrvatski pisac koji je tadašnju jugoslavensku društvenu stvarnost video u crnim bojama. Sjetimo se, uz ostale moguće primjere, Kosorova romana *Razvrat* i oduže pripovijetke Kalmana Mesarića *Divilji ples*. A s druge strane, nije ni Maraković bio jedini hrvatski književni kritičar, koji je osjetio i priznavao Budakovu (ekspresionističku!) sliku tadašnje hrvatske stvarnosti. Jednako ju je video i osjetio i tada mladi, rano sazreli i nažalost prerano umrli, inteligentni i moderni, a nadasve književno obrazovani Josip Bogner (1906.-1936.). “Rasni kritik”, kako ga je nazvao Miroslav Vaupotić, francuski đak koji u Parizu upoznaje aktualnu francusku književnost i metode francuske kritike, “trezven i sistematičan”, “prateći budno pojavu mladih i rad novijih pisaca, uočavajući i uopćavajući u isto vrijeme karakteristike modernih pravaca kao što su simbolizam, ekspresionizam, realizam i dr.” (Vlatko Pavletić), Bogner je i u kritikama zauzimao nepopustljivo kritičko stajalište i primjenjivao visoke estetske kriterije.

“Najveća je stvar za svakoga umjetnika istina.’ A opet istina jednoga Flauberta nije istina jednoga Stendhala, - iako je istina osnov svih umjetničkih programa i svih umjetničkih djela.” Tim riječima obilježio je Bogner svoj pristup Budakovu književnom djelu, a onda je, u nastavku uvodnog dijela, opširno eksplisirao zapažanja i poglede što ih je na tim temeljima razvijao Emile Henriot o pojmu i smislu “fotografske istine”, koja se dobiva analizom, i “poetičke istine”, koja se ostvaruje sintezom književne građe, koju tvori nekritički skupljena “životna sirovina”. Pritom se poziva i na velike francuske i na paradigmatične hrvatske prozaiste (Balzac, Zola; Josip

Kozarac, Ante Kovačić), zatim primjećuje da “kod većine naših starijih realista analitički metod i neizabiranje detalja” nije mogao ostvariti “potpunu umjetničku nepovrednost i konkretnost”, da bi najzad prešao na svoju najavljenu temu kategoričnom rečenicom: “Novija naša književnost gotovo je od reda nošena duhom sintetičkoga gledanja, - i umjetničko je djelo M. Budaka također jedan značajan prilog tom novom književnom realizmu.”

Glavni naglasci u ovom opširnom, studiozno temeljitom, kritički proumljenom i snažnom osobnošću impregniranom Bognerovu članku imali su već u tom trenutku i književno-povijesnu i književno-estetsku dimenziju. “Iako je ime Mile Budaka već odavno vezano za našu književnost – između ostalog, usko povezano s omladinskim književnim pokretom oko ‘Mlade Hrvatske’ – ipak je Budak tek u posljednje vrijeme jače istaknuo svoj književni talenat, s dvije knjige priповједaka i s dva romana. Naročito s priповijetkama. U njima ima dosta i novoga gledanja i novoga umjetničkog stila, te pripadaju izvjesnim svojim osobinama među najbolje proizvode naše moderne proze.” Uspoređujući Budakove priповijesti s ličkim priповijestima Pecije Petrovića, u kojima vidi “realizam vrlo često i previše idiličan i previše sentimentalан”, te s priповijestima Bude Budislavljevića, koje su “realistički snažne, psihološki produbljene i životom prodahnute”, Bogner nastavlja: “Budakove su priповijesti od reda prodahnute tim snažnim realističkim shvaćanjem. U njima je život ostvaren realistički čvrsto i nesmiljeno, a stvarnost je toga života zahvaćena u svima svojim, tragičnim i komičnim, izrazima. Tipovi su doneseni i psihološki i karakterološki uvjerljivo, a mentalitet je cijelogra toga kraja, sa svima njegovim tradicionalnim shaćanjima, konzervativnim a opet zdravim naziranjima, predrasudama i vjerovanjima, oživljen do potpune plastičnosti.” Bogner je impresioniran i Budakovim epskim stilom: “Epska je primordijalnost te gorštačke duše [ličnih graničara; op. D. J.] našla svoj izraz i u Budakovu narativno-epskom stilu, u jedrom i sočnom jeziku, u jednostavnim ali kao iz kamena klesanim rečenicama, i u kratkim dramatskim dijelovima. Svu je elementarnost te duše znao Budak da izrazi jednako psihološki kao i stilski. Sve su komponente te epske duševnosti, počevši od njene sirovosti pa do njena humora, našle svoj izraz u Budakovoj prozi.”

Bogner zapaža i da su *sujeti* Budakovih pripovijedaka “istrgnuti iz života, ali umjetnički oblikovani i uskrišeni do umjetnčke istine”, i da pejsaž u njima “odražava duševnost Budakovih junaka”, koji su “srašteni s prirodom”, pa “žive neposrednim i elementarnim životom same prirode”, i da je njihova “stopljenost sa zemljom i rodnim krajem bitna crta njihove duševnosti, i da je atmosfera u kojoj oni žive “patrijarhalno-epska”, a zatim ističe: “Budakovi su junaci svagda obilježeni kao ličnosti, sa svojim specifičnim osobinama, nagnućima i strastima. Odатле oni i žive pred nama kao životno-konkretni ljudi, ne dajući nikada dojam apstraktne konstruiranih tipova. Životno zgusnuti, Budakovi se junaci podižu do tipova tek tada kad u sebi oživotvore svu psihu svoga kraja, svu psihologiju jednoga mentaliteta. Tako se Budakov Grgica iz pripovijetke *Grgičine gusle* uzdiže do tipa, do simbola, podsjećajući svojom životnošću, neposrednošću i plastičnošću na kočićeva Davida Štrbca, kako je dobro istaknuo Branko Mašić. Grgica je Budakov ne samo najživotniji lik u ovoj knjizi pripovijedaka [t. j. u knjizi *Pod gorom*; op. D. J.] – nego i jedna od najkonkretnijih figura stvorenih u našoj novijoj književnosti.”

Očigledno, Bogner se nije uzdržavao ni od najvećih pohvala: “Oštro promatranje, dobar ukus i smisao za izabiranje karakterističnih detalja – čine veliku odliku ovih pripovijedaka. A tek jezik i stil! Budakov je stil epski narativan, pričalački objektivan i plastičan, pun neke nutarne muzike i zaledujućnosti. A jezik je bujan, dinamičan, čist i sočan. Naročita je osobina Budakova jezika: logična i sadržajna preciznost fraze, oduhovljenošć riječi i bogatstvo rječnika. Riječ u Budaka živi, a nije samo mrtav pojam. Jezik je u Budakovo prozi stvaralački. Obilje rijetko upotrebljavanih riječi, čitavo mnoštvo izvrsnih izraza, - čini taj jezik još punijim i sočnijim. Stvaralački karakter ovoga jezika čini Budakovo pripovijedanje originalnim i izuzetnim u našoj novijoj književnosti.” Teško je i zamisliti da se o jednom piscu može reći išta pohvalnije!

A sve je to Bogner pisao kad je Budak već bio u emigraciji, ali ga to nije sprječilo da iznese svoju (više nego pohvalnu) ocjenu njegova književnog djela. Je li kraljevska Jugoslavija, pa čak i u razdoblju krvave aleksandrovsко-peraživkovićevske diktature, bila slobodnija od komunističke brozovske Jugoslavije? Ili su tadašnji

hrvatski književni kritičari bili hrabriji od onih u bivšem komunističkom razdoblju i pošteniji od ovih u sadašnjem (neo/kripto/komunističkom) vremenu?

Međutim, Bogner se u svojoj studiji pozabavio i drugom Budakovom pripovjedačkom zbirkom, koja je tiskana 1933., također u nakladi Matice hrvatske, pod naslovom *Opinci dida Vidurine*. Ta knjiga, tvrdi Bogner, „pokazuje vidni tehnički i umjetnički napredak. U prvom redu, kompozicija je pripovijetke usavršena i dotjerana. Psihološke su opservacije zgusnutije, kao i samo pripovijedanje. Iako su i ove pripovijetke nošene izvjesnim epskim duhom, u njima ima više zgusnutosti i psihološke i umjetničke. Radnja se odvija dramatičnije i brže, a dinamika je pripovijedanja snažnija. Dijalozi su sažetiji, a poantiranje je psihološki uvjerljivo i oštro. Dok je prva knjiga Budakove proze bila prodahnuta više sumornim raspoloženjima, ispisana tragikama, ova je knjiga novela protkana humorom, zdravim smijehom i životnim optimizmom. U ovoj se knjizi Lika otkriva kroz prizmu humora.“ Bogner izdvaja *Jolino oranje*, „psihološki, jezično i stilski jednu od najboljih novela u ovoj knjizi“, koja ga podsjeća na "Glišićevu divnu *Prvu brazdu*", a ističe još i novelu *Dakanov garov*, psihološku studiju psa, „koja gotovo ne zaostaje za ovakvim majstorskim studijama Vladimira Nazora“, dok za novelu *Vinota dušča* kaže da je „malo umjetničko remek-djelo“.

Osvrnuo se Bogner i na romane *Raspeće* i *Na ponorima*, konstatiravši da „naša novija književnost ima već takvih djeladokumenata“: „Oštrim je nožem analitika prerezao Budak koru našega društva i ‘jezgra’ se ukazala ranjava i gnojna. Moralna je pak analiza toga društva porazna, etička ‘bilansa’ potpuno negativna“, ali ističe i to, da Budak unatoč svemu „nije samo pesimistički analitik današnjice, nego je prodahnut i optimističkom vjerom u budućnost“.

Budak se vratio iz emigracije 6. srpnja 1938., a samo koji dan kasnije izašao je iz tiska, i ovaj put nakladom Matice hrvatske, njegov kulturni roman *Ognjište*, što se može zaključiti iz činjenice, da prvi prikaz o romanu izlazi već 31. srpnja. Nije možda nerealno pomisliti, da se i vratio ponajviše zato, da doživi pojavu svoga romana, napisana samo godinu dana ranije u Salernu.

Taj prvi prikaz *Ognjišta* pojavio se u “Jutarnjem listu”, a napisao ga je Josip Horvat. Pod naslovom *Lička “Ilijada”* i podnaslovom *Reprezentativno djelo hrvatske književnosti*, Horvat ističe, da Budakov roman potvrđuje kako je pisac živio “u dalekom svijetu” “zapravo samo fizički, dok mu je duša bila sva u rodnom kraju”.

“Treba odmah naglasiti: sa svojim *Ognjištem* Mile Budak dao je našoj književnosti najbolji roman posljednjih decenija, iskonski našu knjigu.” Istakavši te misli već u prvima rečenicama, Horvat je u nastavku svoga prikaza dokazivao svoju početnu tezu. Valja naime znati, da u to doba književni prikazi u novinama nisu bili površne bilješice od pola kartice ili kartice, nego često pravi eseji, prave analize i vrlo respektabilne ocjene, s kojima su morali računati i književni povjesničari.

Horvat ponajprije ustvrđuje da je *Ognjište* jedan od “najopsežnijih romana u našoj književnosti, čisti roman sela, pa mu se neminovno nameće asocijacija i usporedba s Reymontovim *Seljacima*. Ta usporedba je prirodna, kaže Horvat, ali odmah dodaje da “Budakov roman nije nastao ni pod kakvom literarnom inspiracijom”. To je izvorno djelo, nadahnuto vlastitim životom i životom ljudi, o kojima on govori i u svojoj *Autobiografiji*, pa su to “živi ljudi”, koji su u ovom romanu prerasli sebe i uzdigli se iznad svojih svagdanjih života. U ovom romanu “Budak je dao nešto više od svakodnevnog romana izvjestnih ljudi: dao je epos, epopeju Like, ličkoga čovjeka.”

“Poput goleme rijeke, što teče plovnim mirom kroz vrijeme i prostor, bez moderne neurastenike, bez isprekidanosti, teče radnja romana, teče kao život. U naše vrijeme je izuzetnost taj talent za epiku, koji nalazimo u Budaka. Bez heksametra sjeća na Homera i tom svojom plovnošću pri povijedanja, praiskonskom jednostavnošću snage karakteriziranja, neartificijelnošću, upravo homerskom metaforikom”, nastavlja dalje Horvat, pa navodi neke Budakove metafore, koje svojom poetičnošću uvjerljivo dokazuju da pisac “živi potpuno sa svijetom koji prikazuje”, pri čemu se ne dijeli od njega i ne uživisuje nada nj. “A samo takvi pisci mogu dati onu višu čistu životnu istinu, koju otkriva umjetnost.”

Horvat ukratko raspravlja odnos selo-grad, seljak-građanin, uočava duhovni prijelom koji nastaje u čovjeku kad seljak prestaje

biti seljak i postaje građanin, iz čega nastaje među njima odnos nepovjerenja. "Kod Budaka nema prekida tog kontinuiteta – baš kao ni kod Meštrovića. I odatle izvjesna sličnost u biti njihove umjetnosti." Ovu lucidnu spoznaju Horvat je odmah i objasnio: "Budakovi Lukani, Ducine i Anice, Baruše pa Anera, tragična lijepa Jelena ove ličke Ilijade, imaju zajedničko unutarnje bivstvo s Meštrovićevim plastikama – iz njih govore vjekovi naraštaja svojim gledanjem, svojim oblikovanjem kozmosa, svojom izražajnošću arhaične veličanstvenosti." Dva su se prizora naročito dojmila Horvata: "Odmah na prvim stranicama Budak nas je grandiozno uveo u otajnost toga duhovnog zbivanja; scena diobe zadruge u Jojinoj kući nešto je od najveličanstvenijega što je do sad kod nas umjetnički fiksirano." Drugi ga je osvojio jednostavnom ljudskom ljepotom: "prizor Lukanovog ljubavnog očitovanja Anici u planini na paši spada među najljepše stranice naše moderne književnosti, odiše svježinom, iskrenošću osjećaja, prirodnosću i s toliko neposredne ljudskosti i uvjerljivosti, da djeluje elementarno poput glazbe."

Ipak, "Budak ne idealizira svojih seljaka. On nastoji za svaku crtu karaktera utvrditi uzroke u njihovoј psihi i fiziologiji. I njegov Blažić zato nije konvencionalni zao duh radnje epopeje. Njegov požar strasti raščinjen je do u najtanahniju sitnicu, svaki njegov čin posljedica je krute, neumolne borbe instinkta i ustaljenih etičkih normi njegovoga ambijenta. Njegova ličnost upravo stoga fascinira – i on je pačenik kao i njegove žrtve."

Ustvrdiši već u početku, da u Budakovu romanu "blista svo nepregledno bogatstvo našega jezika", Horvat je zaključio: "Majstor umjetnik riječi tu je bio na djelu." Potkraj svoga eseja vraća se opet – s razlogom – toj misli, koju sada još i proširuje: "Budak je pisao svoje djelo s rijetkim jezičnim bogatstvom. Otkrio nam je stvarno neslućenu slikovitost, snagu iobilje ličkoga narječja, a time i tajnu zašto su kod nas upravo Ličani sve od Starčevića majstori jezika."

Zaključak Horvatov je posve razumljiv: "Kroz osam stotina i pedeset stranica pisac fascinira čitatelja. Uspijeva to samo velikim umjetnicima pera. Takav jedan je Mile Budak. Sa svojim *Ognjištem* Budak je dao našoj književnosti reprezentativno djelo."

I Tomislav Prpić (1898.-1987.), pjesnik i dramatičar ekspresionističkog stila, povremeno i kritičar, književni povjesničar i teoretičar, napisao je u "Obzoru" 10. rujna 1938. prikaz Budakova romana pod naslovom *Lička epopeja*.

Budakova popularnost i njegov književni ugled rasli su iz dana u dan pa je "Jutarnji list" 4. listopada 1938. prenio razgovor s njim, vođen na valovima Radio-Zagreba u povodu Dana knjige, koji je tada organizirala Matica hrvatska. Cijelu sedmu stranicu novina ispunio je taj razgovor, u kome je pisac opširno govorio o genezi ne samo *Ognjišta* nego i drugih svojih romana i pripovijedaka; a samo nekoliko dana zatim, u ljubljanskom listu "Slovenec", 12. listopada 1938., tiskan je prikaz Jože Gregorića *Nova epopeja Like – klasično delo hrvatske književnosti*, koji uvelike slijedi misli i ocjene Josipa Horvata iz "Jutarnjeg lista": Budakovo *Ognjište* "uzdiže se visoko nad ostale suvremene hrvatske romane", uvršteno je "među klasična djela hrvatske književnosti, kao što je n. pr. Kovačićev roman *U registraturi*", ono je "sinteza svih najvitálnijih današnjih literarnih struja"; najzad, "Budakovo *Ognjište* je za Hrvate najradosniji događaj ovogodišnjega književnog života".

Kad čitamo *danas* prikaze i kritike napisane *tada* o Budakovu *Ognjištu*, mogli bismo pomisliti da su njihovi autori jedni od drugih prepisivali i dojmove i sudove i ocjene; a zacijelo bismo to i pomislili, kad tu pomisao ne bi unaprijed pobijala i otklanjala imena kritičara koji su ih pisali. Kao što su to već mogli primjetiti svi imalo upućeniji čitatelji, koji barem nešto znaju o hrvatskoj književnoj prošlosti, nisu to bili samo prvaci hrvatske književne kritike tridesetih godina prošloga stoljeća nego istodobno i predstavnici različitih književnih struja i pripadnici ideoološki različitih političkih orijentacija. A ipak, unatoč svim njihovim različitostima, pa i toliko puta iskazanoj različitosti njihovih književno-estetskih kriterija i ukusa, o pripovijestima i romanima Mile Budaka, a poglavito o njegovu romanu *Ognjište*, bili su svi gotovo jednoglasni u priznanjima i pohvalama. Pa i Dušan Žanko (1915.-1980.), jedan od prvaka Hrvatskoga orlovskega saveza i Križarskog bratstva, kritičar i eseist izrazito katoličke orijentacije, u kritici Budakova romana ("Hrvatska smotra", broj 11, 1938.) bio je posve suglasan s, recimo, slobodoumnim Josipom Horvatom.

“Radi se uistinu o djelu rijetke i visoke književne kvalitete [pisao je Žanko]; o djelu, koje velikim nutarnjim linijama i čistim umjetničkim zahvatom ponire u život jednostavnih, čednih ličkih seljaka unatrag dvadesetak, tridesetak godina. Taj život ne razvija se u široku rasponu nekih izvanrednih vanjskih događaja, koji bi u svojoj grmljavini nanijeli u ličko selo Sveti Rok kojekakove ideologije, ili sudare revoluciono-duhovnih i socijalnih vrenja poslijeratnog vremena; koji bi uzbunili ljude i pokrenuli ih pojedinačno ili kolektivno u neku akciju, od kojih bi se zahvalno konstruirali arhitektonski obrisi debelog i zanimivoga romana. Naprotiv, Budakovo je *Ognjište* zasićeno životom, što bi ga najbolje mogla objasniti duboka i originalna definicija Engleza Keatsa iz jednoga njegova pisma 1819.: ‘nazovite svijet, ako hoćete, dolinom, u kojoj se izgrađuju duše’. (Keats je rekao ‘svijet’, ali u kontekstu, iz kojega je jasno, da je mislio ‘život’.) ‘Dolina, u kojoj se izgrađuju duše’, da, to je život ove čarobne knjige.” Otkrivajući psihološku podlogu junakâ Budakova romana, na kojoj su mogli izrasti i razviti se “herojski lik velike žene Anere, demonski lik njezina svekra Blažića i patrijarhalni lik ličkog ‘ljudstva i obraza’, lik divnog patnika Lukana”, Žanko zapaža vrlo značajno: “Sve se ovdje temelji na ljudskom, i to individualno ljudskom. Ništa se ne naslanja na apstrakciju vanjske akcije, vanjskih uzrokâ. U cjelini dominira osjećaj, emocija, a ta je iz života, iz najintimnijega ličnoga zbivanja, iz kojega izviru Anerina ljubav, Blažićeva zločinačka strast i savršeno Lukanovo predanje u viši, religiozni smisao svijeta.”

Žankova interpretacija pojedinih prizora i likova u Budakovu romanu vodi ga do zaključka da “*Ognjište* ostavlja u duši duboku, titravu emociju. Osjećamo, kao da smo se približili životu tamo gdje je on najsvjetlij, najžariči, najintenzivniji, gdje je najviše očišćen u boli i koncentriran, a to je odlika samo najvećih umjetnina. *Ognjište* je u stanju podići našu psihičku i moralnu temperaturu, reintegrirati nas u punu duhovnu ljudsku i narodnu zajednicu, iz koje se u časovima depresije osjećamo kao isključeni i smrtno osamljeni; ono nam pruža doživljeno svjedočanstvo, da su i veći od nas patili od istoga zla, od kojega patimo i mi i na isti način kao i mi te istodobno – ne dirajući u našu oholost – da su i manji od nas bli sposobni izdići se do heroizma ponizno slijedeći glas čistoga čovještva [...]. Sve to u

tolikoj mjeri zrači iz ovoga velikoga djela hrvatskog duha, da bi se ovdje mogao bez straha upotrijebiti onaj paradoks Charles du Bosa, kojim bi htio da nas uvjeri, kako ‘život duguje više literaturi nego literatura životu’.”

Krug kritičara i slavitelja Budakova *Ognjišta* svakodnevno se proširivao i dopunjavao imenima pisaca, koji baš i nisu uvijek pokazivali puno međusobne bliskosti ni u pristupu i metodologiji ni u kriterijima ni u područjima svojih književnih interesa. Ante Petravić (1874.-1941.), po svemu sasvim osebujan i kao kritičar i kao povjesničar i kao teoretičar književnosti, u božićnom broju splitskog “Novog doba” (1938.) objavio je na pune dvije stranice novinskog formata opširnu raspravu *Budakov roman “Ognjište”* i u njoj pokrenuo neka nova pitanja.

Nakon što je u kratkim crtama iznio povijest hrvatskog romana i njegova glavna tematska i stilска obilježja od realizma do razdoblja socijalne književnosti, Petravić pokušava objasniti zašto “ni poslije [prvoga svjetskoga] rata nema romana iz seljačkog života u hrvatskoj književnosti”. Nagađa da je razlog u tome što se mislilo “da seljački život nije onako duševno zamršen kao život u gradu, da je seljačka psiha prosta i ograničena kao što je prost i jednostavan seljački život.” Tek u novije vrijeme, smatra Petravić, neki su veliki svjetski romani pokazali, da seljački život može biti prostor širih i dubljih književnih zahvata. Kao primjer naveo je Reymontov roman *Seljaci* i dodao: “I ono što Poljaci dobiše s Reymontovim *Seljacima* dobismo mi s romanom Mile Budaka *Ognjište*. To je naš “prvi pravi roman iz seljačkog života”, “široka epopeja jednoga našeg primitivnog sela”.

Priznavši da ga je Budak iznenadio ovim romanom, Petravić podsjeća na dotadašnja djela ovoga pisca: na pripovijetke *Pod gorom*, koje “se odlikuju epskim slikama ličkoga života”, pisane su “jedrim i plastičnim jezikom”, u njima nema “nikakve kričave tendencije”, “ali u njima do visoke umjetnosti nedostaje psihološko umovanje. Pripovjedač nije još došao do snažnijega zamaha, da bude i veliki umjetnik.” Roman *Na ponorima* ponukao je ovoga kritičara na misao, da je Budak krenuo za strujom tzv. socijalne književnosti, kojoj je “kričava tendencioznost nad umjetnošću”.

“I eto – na moje radosno iznenadjenje – Mile Budak u blizu pedesetim godinama života stvara roman koji je ne samo do sada

najbolji roman iz našega seljačkoga života, nego ujedno jedan od najboljih romana hrvatske književnosti.”

U opširnoj raščlambi Budakova romana Petravić priziva neke usporedbe s Budakovim pretečama u prikazivanju ličkoga seljaka, a to su bili Jure Turić, Petar Pecija Petrović i Bude Budisavljević, primjećuje da ni Budisavljević ni Budak nemaju “oštine za seljačke poroke, koje vidi n. pr. Turić”, ali, dodaje Petravić, *Ognjište* je nešto drugo. Ono je prava epopeja seljačkoga života pružena u neobično širokim potezima, snažnim zamahom u epsku širinu, dubokim zahvatom u svu nutrinu seljačkoga življenja.” Reymont je u svom romanu sve izmislio, Budak naprotiv nije izmislio ništa, sve se u realnosti događalo onako kako je opisano u *Ognjištu*, ali to ne utječe na umjetničku vrijednost ni jednoga ni drugoga romana. “Ništa ne mijenja vrijednost umjetničkoga djela, je li ono nastalo pod utjecajem neposredne realnosti, ili se je doživljavanje uobličilo u pjesničkoj fantaziji. Glavno je da djelo ostavlja snažni umjetnički utisak u našoj duši, koji – realan ili izmišljen – osvaja i djeluje svojim izražajem. Uostalom [nastavlja Petravić] pričanje suhih realnih događaja nije nikakva umjetnost Treba da je kroz to pričanje progovorio umjetnik, a u romanu *Ognjište* to je stvarno. Dovoljno je pročitati prvih stotinjak strana, da se svak uvjeri o ljepoti i snažnosti ove Budakove epopeje seljačkoga života.”

Glavne osobe u romanu, Blažića i Aneru, Budak je psihološki produbio snagom velikih majstora. “Kao u grčkim tragedijama, u kojima neki tajanstveni usud (moira) goni u stradanja nekriva lica ili u Verge obitelj staroga paron Antonia Malavoglia (*I malavoglia* Giovanni Verga, jedan od najboljih talijanskih romana), tako ovdje Budak prividnom hladnoćom prikazuje stradanja čestitih i nekrivih. Patnje i stradanja čestitoga Lukana prikazana životnom realnošću, a koja on prima resignacijom prirođenom našim seljacima, potresuju: konačno je taj pravednik prisiljen, da se odluči na ubistvo, ako neće da mu vlastita glava nastrada.”

Petravić nije prešutio ni svoj prigovor: “Roman je – treba priznati – predug. Katkada ostavlja utisak razvlačenja. Ženska lica nijesu uvijek diferencirana, neka se naliče. Ima odveć dijaloga. Puni opisi kraja su rijetki. Ali to su sitnice, koje ne utječu na ukupnu

vrijednost djela, jer “sve to nadoknađuje psihološka intuicija u licima i događajima”.

U zaključku Petravić rezimira: romanom *“Ognjište* stupio je Mile Budak u red najboljih hrvatskih pripovjedača, što ih je uopće dosada u nas bilo, a u sadanjem času on je najsnažniji naš pripovjedač. Napose njegova proza može da posluži kao uzor proze svima našim pripovjedačima: čist jezik, jedra i sočna fraza, ali kratka i osjećita kao i govor onoga kraja, u kojem se Budak rodio i proživo djetinjstvo kao pastirče. Istiće ga dubina, kojom je prodro u duše našega primitivnog seljaka, raščlanio ih i prvi potpuno otkrio onu stranu – nama zagonetnu – sela i seljačkih duša, koje mogu da skliznu u najveći moralni ponor, ali znaju prosuditi sve i sva zdravim kršćanskim moralom.”

I aluzivni završetak ove kritike pridonosi Budakovoj afirmaciji:

“Potreban je bio ovaj roman, da raščisti i razgali mutnu atmosferu hrvatskoga poratnog romana, koji je dobrim dijelom zapao u iznošenje surovosti, vulgarnosti i bestijalnosti, koje u čitanju guše i dave. Svi ti romani ispisani su jezičnom formom, koja vrvi trpanjem dugokrakih perijoda i rječetina sabranih po sajmištima – stvarno nagrđivanjem naše proze. Iz većine toga poratnoga pričanja izlazi slika kao da čovjek nije drugo nego – živina.”

Sasvim je sigurno da srpski književni kritičar i povjesničar Boško Novaković (1905.-?) nije bio blizak Budaku niti je imao previše razumijevanja za njegova politička stajališta i opredjeljenja, ali njegova ocjena Budakova romana, i to u reprezentativnom beogradskom *“Srpskom književnom glasniku”* (1939.), nimalo ne distonira od glasova, koji su se o njemu već čuli. Njegov je prikaz *Roman ličkog sela* tek opsegom kraći od većine drugih, koje smo dosad komentirali, zadržavši se samo na razmatranju glavnih likova romana, a ponajviše na liku Anere. Upozorava, da Budakov roman “obuhvaća ličko selo u više planova: njegov društveni poredak, njegovu vjeru, njegove ljudske strasti i naklonosti, korijene i snage njegovog života”, zapaža da Budak daje bitno drukčiju sliku ličke seoske sredine od one na koju smo navikli, pa umjesto siromaštva i ljudske bijede, “g. Budak daje selo drukčijeg vida, drukčijeg životnog daha i ritma, ličko planinsko selo čiji život vri pod sudarima

ljudskih strasti, pun simbolike, kao život Šolohovljevih seljaka iz *Tihog Dona.*"

Novaković je bio na pravom tragu kad je, tražeći bitnu ideju i temeljnu pokretačku snagu romana *Ognjište*, izdvojio lik žene, "siromašne Anere, ali prebogate i tjelesnim i duhovnim darovima. Ona je jedan od rjeđih likova naše žene uopće. Idealizirana? Žena krša ili salona? Otkud snaga za tragične uzmahe? Iz njenog bića močno sijaju svjetlosti dubokih čovjekovih otkrivenja. Junakinja izuzetnog izraza u sredini ljudi koje premaša svojim čovječanskim vidicima i prostranstvima svojih saznanja, Anera je ličnost koja daje specifičnu plastiku i boju romanu g. Budaka. Ona je i stožer svih historija u romanu: i historije mladoga Miće, koji ostavlja svoje kosti тамо negdje u Rusiji, a da je tek obasjan blistavim osmijehom ljubavi, tako izuzetne za te krajeve ('Vrag je upamtije tu nikakvu ljubav u Lici?!'), historije njegova brata Jose koji mu treba čuvati ženu i djecu, historije njihove matere Mande, žene-patnice pored muža grubijana, i historija drugih ljudi i žena, mnogobrojnih, i, najzad, historije karamazovskog sladostrasnika Blažića, u kome su zgusnuti otrovi, zarazni nagoni bjesomučnika; u tome Blažiću je nezdrava, patološka krv i pohotljivost bez granica, koja je sagorjela u njemu sve čovječno i toplo, a ostavila samo životinjsko, kameno, nedokučivo. Sve su te historije spletene u jedno životno klupče ljubavi, prijateljstva, mržnje, zločina."

Istiće, nadalje, da u romanu dominiraju tragični akcenti koji životnu dramu u njemu uzdižu iznad svih drugih zbivanja u općem tijeku života; ali "G. Budak se pokazao kao pisac snažnih poteza: ima dramatičnih mjesta od trajnjeg utiska; psihološka analiza je uvjerljiv i prirodan proces, pristao kao takav uz ličnosti koje daje (postojanost Blažićeve strasti koja vodi do smrti); dijalog je stvaran, vodi radnju i karakterizira ličnosti i situacije; nagomilana građa ne izmiče ispod ruku. Ima krjeposti u opisu potresnih mjesta, kao što ima lirskog fluida u opisima ljubavi (Lukan i Anica, Mića i Anera). Ima, možda, mjestimičnih razvučenosti, što se ne može zapaziti kao nedostatak, jer je roman neprekidno zanimljiv, sa tempom, iako je tako obiman." Na kraju se autor pita, otkuda tako apsolutna, potpuna ljepota, dobrota i pamet u Anere, u kojoj je sve od najplemenitijeg kova? i otkuda sve što je od najgoreg kova u Blažiću? "Čini se suviše svjetla

na jednoj i suviše tame na drugoj strani.” Bila je to jedina ozbiljnija kritička opaska u dotadašnjoj kritičkoj literaturi o Budakovu *Ognjištu*. Opravdana? ili neopravdana? Ali svakako zanimljiva, o kojoj bi se mogla, s dosta argumenata, voditi rasprava s nepredvidljivim zaključkom.

Ni jedan od naših najagilnijih i najplodnijih popularizatora književnosti uopće, pa i hrvatske književnosti, neumorni i svenazočni Ivan Esih (1898.-1966.), književni publicist više nego kritičar u pravom smislu riječi, nije mogao a da ne informira hrvatske čitatelje o percepciji Budakova romana. U članku *Roman zagrebačkog autora u svjetlu hrvatske književne kritike*, s podnaslovom *Budakov roman ‘Ognjište’ krči put do općega priznanja*, Esih u “Jutarnjem listu” 6. siječnja 1939., spomenuvši slovenskog kritičara Gregoriča, iznosi mišljenje da “taj roman uistinu i zaslužuje da reprezentira hrvatsku književnu kulturu pred cijelim svijetom”, pa iscrpno izvješće o Petravićevoj kritici u “Novom dobu”, o kojoj smo netom govorili, a zatim informira i o kritici dr. fra Stanka Petrova u makarskoj “Novoj reviji”, broj 5, 1938., u kojoj ovaj ugledni profesor franjevačke gimnazije u Sinju i priznati kritičar, u članku pod naslovom *Naša patnička nerazorenna ognjišta*, ocjenjuje da je Budak “napisao savršeni roman”. Esih drži da je kritika prof. Petrova “značajan prinos upoznavanju Budakova djela”. Na kraju izvješće i o kritici Umberta Urbanija u tršćanskom listu “Il Piccolo della Serra” od 11. studenoga 1938., u kojem se kaže, da su Hrvati u Budakovu *Ognjištu* dobili svoj veliki moderni roman.

Nošen na valu velikoga književnog uspjeha, dostigavši preko noći dotad neviđenu popularnost u krugu hrvatskih čitatelja, Budakov roman tiskan je 1939. i u drugom izdanju, a niz pohvalnih kritika se nastavlja. Pjesnik, romanopisac i eseijist Antun Bonifačić (1901.-1986.), autor vrsne monografije *Paul Valéry* (1940.), objavio je u “Hrvatskoj reviji” (1939., br. 2) raspravu ‘*Ognjište’ Mile Budaka’ i započeo je rečenicama: “*Ognjište* već živi svojim posebnim životom. Umjetnička djela dobivaju, kao i živi ljudi, težinu realnosti, i sada možemo nekoliko hiljada ljudi po Hrvatskoj pitati za lica koja je Budak stvorio trajno i neizbrisivo u našoj svijesti.”*

“Svako umjetničko djelo nastaje u nekoj sredini, koja ga hrani svojim sokovima. Kao što Dostojevskoga nema bez Rusije a

Reymonta bez Poljske, tako ne bi bilo ni *Ognjišta* bez Hrvatske. U tome je možda najveće opravdanje umjetničkoga djela, što prevodi na neki ljudski jezik bezbroj doživljaja i zapletaja pojedinačnih sudbina, da ih pretvori u opće.”

Tražeći uzroke, “kako je bilo moguće do sada, da se sva naša književnost vrti pod utjecajima različitih izmova i pokreta, i kako to da nijedan od seljačkih sinova (osim Kovačića) nije uspio da ostvari tako zvani seljački roman”, Bonifačić dodiruje i bitno pitanje izvornosti i književnih sadržaja i književne forme: “Tehnika našega romana [piše Bonifačić] razvijala se je silom prilika pod tuđim utjecajima, pa nije ni čudo, da su pisci obradili prije motive, koje su nalazili u stranoj književnosti. Vlastita stvarnost, zbilja života oko nas hvatana je često u kraćim prikazima i novelama, al uvijek tako, da se opiše jedan detalj, neki događaj ili dogodovština. Velike freske i stilizacije skupina nijesu književnici bili kadri stvoriti, jer za to nisu imali ni snage ni sredstva. Čovjek se nauči pisati nakon bezbroj godina rada. Balzac ističe, kako je dvadesetak romana napisao prije nego što je napisao svoj prvi roman.”

Prizovemo li u sjećanje distinkciju između književnika i literata, koju je uočio Antun Barac pišući o Begoviću i nazvavši ga literatom, onda je Budak književnik a ne literat: on ne piše planski, ne piše zato da ispuni neki zadani program, koji je sam smislio ili preuzeo od koga drugoga. On nije pisac s tezom, ne oblikuje život prema nekom zamišljenom modelu, nego ga izražava takva kakav jest.

“Svakoga bez iznimke zapanjuje u *Ognjištu* pomanjkanje svake teze i savršena objektivacija ličnosti. Iznoseći realnost, koju je ponio sa sobom iz zavičaja, opisujući vjerno i točno sve od govora do doživljaja svojih junaka, Budak je svoju prvu realnost prekrio sadržajem svoje duše.”

Ali Bonifačić ne ostaje samo na već rutinskoj usporedbi s Reymontom; njemu se nameću i neke druge asocijacije i paralele:

“Jean Giraudoux veli na jednom mjestu, da samo sinovi kraljeva i seljaka ne osjećaju klasa. Naši književnici, navikli da gledaju pojedinačno i privremeno, zaboravljali su često, da svoje junake gledaju u vremenskom nizu i poveznosti čitavih skupina. Knjige Pearl Buck, koja je ove godine dobila Nobelovu nagradu za teme slične ideji *Ognjišta*, izgledaju naivne i ženski razvučene uz

Budakovu knjigu, da i ne govorim o svakom pomanjkanju stila. Usprkos toga ona je uz dobru reklamu svuda proglašena za velikog pisca. Pravo iskreno priznanje čitalaca dobio je Budak sa svih strana, ali još će proći mnogo vremena, dok uočimo javno, koliko smo djelo dobili na području seoskoga života, gdje nam najviše treba.”

Dokaz elementarnosti Budakova romana Bonifačić vidi i njegovoj (spontano nastaloj) strukturi:

“Kompozicija samoga romana je organska, a ne konstruktivistička. Sve se događa lakoćom i kompleksnošću realnosti. Tipičan ‘roman-rijeka’, kako ga nazivlje Jaloux. Anera je osvijetljena sa svih strana i ostaje kao jedan od najizrađenijih tipova naše književnosti. Blažić i Lukan ne zaostaju za njom. Za moj ukus otegnula se je četvrta knjiga u romantičnoj sceni nad turskim avanom.”

Ni Bonifačić nije zaobišao paralelu Budak-Reymont, ali dok drugi tom usporedbom s poljskim nobelovcem žeće dokazati visoki književni domet hrvatskog pisca, Bonifačić njome ponajprije želi istaći samostalnost i zamisli i izvedbe Budakova djela, samostalnost koja mu osigurava izvornost i književnu specifičnost.

“Poredba s Reymontovim *Seljacima* nema nikakva smisla. Budak nije uopće čitao prije *Ognjišta* Reymontove knjige. Reymont je svoju knjigu nekoliko puta sastavljaо, sve je konstruirano, sastavljeno od bezbroj fino zapaženih pojedinosti, stvarajući analizom sintezu poljskoga seljaštva. Budak je retrospektivno pošao u dubinu i u jednom dahu izlio je iz sebe svoj jedinstveni svijet.”

Tu misao Bonifačić smatra toliko bitnom da je još jednom ponavlja i razvija:

“...Budak više ulazi u dubinu, a Reymont u širinu. Jedan više polaže na formu, drugi sadržaj. Dotiču se u općim seljačkim zapažanjima, zajednički im je ideal ljepote, ali Anera je bolja od Jagusie. Reymontovi su seljaci po razvoju nekoliko stoljeća bliže civilizaciji i svijetu oko sebe. Budakovi Ličani žive još svojim nepatvorenim, prastarim životom. Reymont slika skupine, Budak dolazi do njih preko pojedinca. On roni, dok Reymont pliva.”

U ovo kritičko jednoglasje pjesnik Mate Balota alias Mijo Mirković (1898.-1963.), člankom *Budakovo Ognjište*, u Krležinu

časopisu "Pečat" (br. 3, 1939.), jedini je unio nešto disonantniji ton suzdržljivosti. Ni on, međutim, ne osporava mnoge značajke Budakova romana. Kao da polazi od Bonifačićevih razmatranja o selu i seljacima kao književnoj temi i teškoćama njihova oblikovanja u složeniju književnu strukturu, kakva je roman, Mirković/Balota svoj prikaz počinje riječima: "Pisati književne radove o selu i seljačkom životu uopće, naročito pak u seljačkim zemljama, jest jedan smion i prilično složen poduhvat." Pa nakon što je ponovio više-manje sve što je o tome već napisao Bonifačić, i o slojevitosti seljačkog života, i o složenom mehanizmu koji regulira i upravlja život sela, i o kompoziciji romana koji zahtijeva zanimljivost, a seljački život barem naoko nije uvijek previše zanimljiv, Mirković/Balota prelazi na temu svoga članka rečenicom: "*Ognjište* Mile Budaka je veliki pokušaj pronicanja u suštinu duhovnog izživljavanja seljačkog života jednog kraja (Like), i njegov roman, i kao cjelina, jest nesumnjivo iskreno proživljavanje. Seljački život teče u njemu mirno i ravnomjerno, seljaci govore i postupaju na svoj način."

Kritičar "Pečata" ulazi u strukturu Budakova djela raščlanjujući protagoniste njegova romana: "Blažić je u izvjesnoj mjeri tip staroga Karamazova, samo što njegova strast ima jednu granicu: Strah da ne oskvrne ognjište. U tome je on bitno različit i od junaka Stankovićeve *Nečiste krvi* koji uzima snahu kao nešto prirodno, ono što njemu pripada. Taj najnegativniji tip romana, koji je bio u Americi, koji može i da ubije, koji se ne boji Boga, nego samo žandara, koji izgrađuje nekoliko planova, kako da ubije svoje mlađe sinove što su na strani brata Miće, koji hoće da razbaštini djecu, ima dvije svetinje: ne će tuđega (iako se po sili udružuje sa tatovima stoke) i ne će da oskvri ognjište. Hoće sinovljevu ženu, ali je ne će u svojoj kući. Anera je jedan od onih idealnih tipova žena u djelima Dostojevskog, koja osjeća da pripada Mići za uvijek, ne samo zato što mu je dala riječ, nego i zato što mu je valjda pripadala još prije nego se rodila, još sa nekog drugog svijeta, i koja mu čuva ognjište, postelju i kolibu i kad zna da je on umro, i ne će da se uda ni za koga, niz godina, do na kraju za udovca Lukana, ali i to samo zato da bi je spasio od Blažića. I Lukan je u neku ruku ruski tip, plemenit i nesebičan do kraja, skoro mali Aljoša, samo Aljoša, koji na kraju reagira lički i

ubija Blažića prije nego što stiže Blažić da ubije njega. Pravi nosioci radnje su Anera i Lukan, koji se bore s mefistofelovskim Blažićem. Anera podleže, Lukan pobjeđuje. Najjači je tip Blažić i sa svojim proturječnostima najbliži seljačkoj realnosti.”

“Kroz cio ovaj veliki roman osjeća se oštar, čist gorski zrak. Nešto smo od toga osjetili u pripovijetkama Gorana Kovačića (*Dani Gnjeva*). Budak malo opisuje prirodu i u tom osjećanju gorske prirode on zaostaje za Goranom Kovačićem. Ali kretanje njegovih ljudi je prirodno, nemamešteno, neposredno.”

“Pečat” je bio ne samo formalno Krležin, on je bio u tolikoj mjeri krležijanski da Krleža progovara iz “Pečata” i u onim člancima, koje sâm nije napisao. U ovom slučaju to se najbolje vidi po naglašenoj nesklonosti Dostojevskome, što je, očito Krležine provenijencije, kojom je obojena glavna Mirkovićeva/Balotina zamjerka Budaku:

“Uspjeh i veličina Budakovog djela je u njegovoj ogromnoj jednostranosti. On nam je prikazao život dviju kuća u jednom zaseoku, a te kuće kao da su izvan svijeta. Istina, njegov Mića, kad umire u Rusiji, pozdravlja ‘svu Liku i svu Rvacku’, ali to je i sve. Inače te dvije kuće, Lukanova i Blažićeva, svijet su za sebe, sa svojim problemima potpuno individualnim, daleko od općine, grada, željeznice, njihovi ekonomski problemi skoro i ne postoje, osim želje za kupovanjem još više zemlje, a sasvim nam je nejasno, na koji način živi Mića s Anerom i djecom u kolibi, kad ga je otac otjerao iz kuće. Budak se sav predao psihološkim problemima i sasvim ostavio po strani ekonomske. Kao da se i tu poveo za Dostojevskim i kao da mu Dostojevski ne da da izade iz toga privlačnoga ali zatvorenoga kruga psiholoških razmatranja.”

Iz ove konstatacije proizlaze, i na njoj se temelje, svi Mirkovićevi/Balotini (a to, ponavljam, zapravo znači: i Krležini) prigovori Budakovu *Ognjištu*, a oni se, sasvim u skladu s ideološkim poimanjem književnosti, sastoje u tome, što junaci romana ne govore o zbivanjima oko sebe, a pogotovo o zbivanjima u svijetu, što pisac ne raspravlja o ratnim događajima i njihovim posljedicama, zaobilazi sva aktualna socijalna pitanja toga vremena, a i pitanje mijеšanja “zdrave i bolesne krvi” rješava jednostrano, vjerujući da “bolesna krv” redovito prevladava, premda to – tvrdi kritičar – znanost ne potvrđuje. Mirković/Balota zaključuje, da Budakove seljake ne

zanima ništa drugo nego njihovo ognjište, njihove ljubavi i njihov individualni život, njihova gola egzistencija, “ali ni kod Sv. Roka nema sigurno više takve izolacije, kakvu on zamišlja.” I poslije ove konstatacije slijedi posljednja rečenica: “Budakovo *Ognjište* je puno ljepih slika i prizora, ali visi u zraku. A seljaci žive na zemlji.”

Tema seljaka, seljaka uopće i ličkih seljaka napose, njihova života i njihove književne vjerodostojnosti u Budakovoj prozi i osobito u njegovu *Ognjištu* bila je već dodirivana i prije Mirkovićeva/Balotina prikaza u “Pečatu”. Na tu temu usredotočio je Vice Zaninović (1905.-1986.) svoj opširni, za ovog kritičara poznatim stilskim nespretnostima prepuni članak *Slavko Kolar – Mile Budak* (u splitskom listu “Novo doba”, 7. siječnja 1939.), koji počinje rečenicom: “U savremenoj hrvatskoj prozi otskaču tri snažna pripovjedačka talenta: Krleža, Kolar i Budak.” Nakon što je s nekoliko uopćenih konstatacija “apsolvirao” Krležu, a nešto opširnije prikazao Kolarovu novelistiku, Zaninović je odjeljak o Budaku započeo opažanjem, da “Budakov književni rad otkriva nam najvećim dijelom patrijarhalnu ličku sredinu, intimni život ovih ljudi, njihove običaje i poglede. Dok se Kolar u velikoj mjeri interesuje vanjskim društvenim životom, pa daje maha i aktuelnim temama naših dana, Budak se prepušta većim dijelom analizi općih crta karakterističnih za ličko selo. Današnje krize u njegovu selu slabo se osjećaju.[...] On je želio najprije da pruži moralnu sliku sela i seoski domaći život. On je moćan prikazivač seljačke duše i narodnog života, ma da unosi u djelo dosta lirizma i idealizacije. “Budak ide za jednim pravcem koji se sve više očituje u savremenoj svjetskoj prozi, pa sublimira gradi, te u njegovoj prozi ima dosta poezije koliko književne toliko i životne.” I Zaninović, osim idealizacije i čestih digresija, prigovara i mjestimičnoj razvučenosti romana, ali odmah dodaje, da “takvim razgranjanjem ovih životnih udesa pisac hoće i uspijeva da izvede svoje nastojanje: karakterizirati duhovni život jednog seljačkog kraja, iznijeti poglede na život ovih ljudi, otkriti nam seljačku psihu. U živoj i bogatoj naraciji, svježim narodskim govorom, bogatim i čistim kao gorsko vrelo, pisac govori o odnosu seljaka prema ženi, kući i selu, mladih prema starima, mladića prema djevojci, dodiruje odnos sela prema

crkvi i duhovnom starješini, odnos prema kućnom ognjištu i zemlji, pa i prema odmetnicima od zemlje (Blažić, na pr.), prikazuje selo pri radu i na odmoru, pa da najzad zađe i na religiozno i etičko područje. Na taj način ovaj seoski roman postaje epopeja seoskog života sa cijelim nizom detalja.”

Dodirujući, kao i Mirković/Balota, pitanje “materijalnih pojedinosti iz tog života”, Zaninović primjećuje da ih je više u Budakovim pripovijetkama, pa neke od njih i poimence navodi (*Grgićine gusle; Zmijar; Privor; Zemljice majko*), a onda se vraća *Ognjištu* i zaključuje: “Najnovije djelo njegovo pretstavlja proširivanje i produbljivanje ove teme. Pišćeve stvaralačke mogućnosti dostigle su sada još bogatiji i puniji umjetnički izraz, i on je znao da sirovu građu odabire i vješto nadovezuje, i da od velikog materijala podataka pruži plastičnu sliku ljudi i prilika. Naročitu snagu posvetio je slikanju seoskih narodnih elemenata i raspoloženja: vjerovanja, zanosa, radosti i žalosti, kao i cijele atmosfere što je čine kuća i selo, ne proširujući uglavnom posmatranje izvan ovoga kruga. I pored mirnoće i staloženosti gledanja, osjeća se u jakoj mjeri lirska ponesenost i ustreptalost, ljubav i zanos, vjera i oduševljenje. Budak je u tom ličkom seoskom životu osjetio djelomice izvjesnu ljepotu, a još više veliku moralnu snagu i spjevalo je zanosnu himnu ‘našim mirnim, patničkim, nerazorenim i nerazorivim ognjištima’. Otuda slika sela nije mračna i teška kao u Kolara; obilje čestitih seoskih duša i njihovo moralno djelovanje dolazi nasuprot pojedinačnoj negativnoj pojavi (kao što je Blažić), i sve to djeluje pobuđujući vjeru u zdravu srž našega narodnog čovjeka.”

Temu Budakovih seljaka raspravlja iscrpno i Ljubomir Maraković u svom drugom bavljenju Budakovom prozom. U eseju “*Ognjište*” (tiskanom u časopisu “Hrvatska prosvjeta”, broj 3, 1939.), ali on do nje dolazi teorijskim i komparatističkim razmišljanjima. “Što kod romana g. Budaka gotovo najviše iznenađuje, to je nestaćica književnih uzora u stilsko-formalnom pogledu. Nemoguće je uglatiti bilo kakvo naslanjanje djela na poznate primjere, bilo u pogledu formalne koncepcije, bilo u pogledu kompozicije ili izrade likova i situacija. Da je pisac manjeg talenta, bila bi ta činjenica sudbonosna: jer mnogi ne mogu naći ravnotežu između različitih elemenata

umjetničkog djela, treba im prijateljska ruka velikih preteča, da im pomogne stvoriti sliku svijeta u umjetničkoj viziji. Bez sumnje, kao i svi drugi, g. Budak je čitao književna djela, možda i mnogo; ali ništa od toga nije srođno s načinom, kako žive, misle i osjećaju ljudi njegova romana.” Maraković odmah i odgovara na pitanje, u čemu je razlika i zašto je to tako: “Razlika je, možda osnovna, u tom što su svi oni drugi prošli kroz književnost, a pisac *Ognjišta* neposredno kroz život; t. j. svi su oni imali tu ambiciju da dostignu ili čak prestignu ovo ili ono pročitano djelo, makar i od najvećih. Kod g. Budaka osjeća se upravo potpuna nestašica takva mjerena svojih sposobnosti o tuđe.”

Smisao ovih riječi mogao bi se protumačiti i tako, da je Budak kao pisac sam sebi dovoljan i da mu nije potreban ni poticaj ni uzor da bi adekvatno izrazio svoju elementarnu književnu snagu, crpljenu iz vlastitoga životnog iskustva i akumuliranu tijekom cijelog života. “On pozna sve te ljude lično [upozorava Maraković], i to u dušu; atmosfera njihova kraja i duha zasitila je tako rekavši čitav stvaralački horizont pisca, to više što je to piščev vlastiti zavičaj, njegovo djetinjstvo i njegova mladost.”

Ali nije samo Budak isticao da ga nadahnjuje stvarnost, a ne literatura. I “Zola je tvrdio uvijek da crta neposredni život, prava i istinska lica, ali je pritom i nehotice zaboravljao da posao znanosti i onaj umjetnosti nije isto. Postavljujući tezu ‘eksperimentalnog romana’, on je jasno označio svoj stav prema stvarnosti. Eksperimentirajući, prenosi ipak koješta, mijenja situacije, dodaje ili oduzima, i tako, prema ideji djela, bitno mijenja elemente, uzete iz života.” Navodi i roman *Lurd* kao primjer izobličavanja zbiljnosti i mijenjanja bitnog karaktera mnogih stvarnih životnih pojava. ”Protivno tome [nastavlja Maraković], u *Ognjištu* je stvarnost samo rekonstruirana i kompozicijski povezana u jednu nepretrgnutu i zaokruženu cjelinu; štaviše, ondje gdje mu poznavanje činjenica nije davalо dosta stvarnih podataka – kao kod smrti Anerine –, pisac je i sam ostavio stvar nejasnom i samo naslućenom. A faktički stvaralački rad piščev sastojao se u tom, da radnju stvori iznutra, t. j. da psihološki motivira i protumači ljude i njihova duševna stanja i da uskrsi komponente unutarnjega zbivanja, kojih je rezultanta, projicirana u vanjski svijet, dala tok vidnih događaja.”

Budakov postupak je, dakle, bitno različit od Zolina.

U nastavku eseja Maraković kao vrsni komparatist koncizno objašnjava zašto Budakovo djelo nije i ne može biti shvaćeno kao odjek Reymontova romana. *Seljaci* su izašli na hrvatskom jeziku samo tri godine prije *Ognjišta*, u vrijeme kada Budaku nije bila “pri ruci hrvatska književnost”, pa je “njegovo djelo upravo plod potpune stvarne i literarne izolacije”. “Ono je, pisano daleko od doma, začudnom oštrinom i plastikom, vjerno obnivilo svaki kamen, svaku značajnu riječ zavičaja, a nije teško ni spoznati da je u toj dubokoj koncentraciji sazrio i sam talenat piščev do neslućene snage.”

Da bi potvrdio svoj sud, naveo je Budakove romane *Raspeće* i *Na ponorima*: njih je Budak napisao na temelju iskustva stečenoga u svojoj odvjetničkoj praksi, tu građu on dobro poznaje, ali mu ona nije “urođena”, niti je izrasla iz njega; pripovijetke u knjigama *Pod gorom* i *Opanci dida Vidurine*, koje već ulaze u intimni prostor njegovih doživljaja, pisac je dao tek “anegdotske ulomke, koji su još novelistički sažeti i laki”. “Međutim, elementima ovih priča dat će potpuno životno značenje i zamašaj tek *Ognjište*, s kojim su neke od njih i direktno povezane, kao što je na pr. sam Dida Vidurina.”

Ipak, uza sve to, Maraković smatra da je korisno protumačiti značenje *Ognjišta* upravo uz pomoć Reymontova romana, u svjetlu njihove različitosti, pa tu raščlambu i provodi, sve do konstatacije, da je onu hladnoću prema sudbini njegovih lica, koja ide sve do bezobzirne indiferentnosti prema njima, Reymont baštinio od svoga literarnog učitelja, a to je Zola. A Budak? “Ne podjeljujući nipošto tendenciozno i simbolički svijetlo i sjenu, pisac je *Ognjišta* ipak umio jasno i nepobitno pokazati šta je dobro, a šta zlo.” Da bi to objasnio, Maraković izvodi nove psihološke raščlambe protagonista Budakova romana, koje to i potvrđuju, a zatim nastavlja: “I ako sveden konačno upravo na samo tri lica, roman je Budakov sudbinom teži od Reymontova. Krvavija i strašnija je njegova atmosfera (Reymontov stari Boryna nastrada u epizodi, koja je izvan zapleta samog romana), ali je i zlo i dobro našlo svoju pravu ocjenu. Anerina duševna veličina i njezina upravo uzvišena čistoća ocrтana je prekrasno u njezinoj djevojačkoj bezazlenoj ali neoborivoj ljubavi, pa naročito u nezaboravnom prizoru, kada žeteocima donosi ručak, te joj se u molitvi sva duša uzdiže Bogu. Dosljednost, kojom je pisac

proveo njezin i Blažićev karakter (ovaj posljednji možda još i više) kroz sve vijuge neobično napete radnje, prikazuje kod autora neobičnu stvaralačku koncentraciju i sjajnu plastiku unutarnjega gledanja svojih lica. Rijetko je uopće kod nas postignuta takva preciznost psihičkog zbivanja i bespogrešnog “ukapčanja” svih pojedinih crta u cjelinu demonski žestokog, a ipak ljudski istinitog zbivanja. Ako je Reymont prikazao široku sliku sela u horizontali, iznoseći sve koncentrične krugove njegova socijalnog života, g. Budak je dao izražaj samoj duši sela u vertikali: između neizmjerne amplitude koju označuje na vrrhu Anerina prirođena plemenitost, a na dnu Blažićeva rafinovana pakost, nižu se u prekrasnim nijansama sva ostala lica romana.”

Na kraju, premda zna da pisac ima u pripremi i neka nova djela, Marakoviću je teško zamisliti “da bi g. Budak mogao nadmašiti svoje *Ognjište*. Dinamizam životne uvjerljivosti dosegao je u tom romanu vrhunac”, tvrdi ovaj kritičar, pa tako “*Ognjište* predstavlja za hrvatsku književnost vrednotu i dobitak kakve nema na daleko uokolo njega, ni vremenski ni prostorno. Roman hrvatskog seljačkog života stvoren je tu jednim udarcem. A još je vrednije, što nije potekao ni iz kakve staleške ideološke prepostavke.”

Esej o Budakovim seljacima (upravo pod tim naslovom: *Budakovi seljaci*) objavio je u Hrvatskom kolu, knj. XX. (1939.) i Marko Čović (1915.-1983.). Moglo bi se reći da je ovaj novelist, koji je već tada bio i politički istomišljenik Mile Budaka, a ubrzo će postati i njegovim osobnim tajnikom, pristran kao kritičar Budakovih djela, pa bismo to mogli i prihvatići, a onda i s rezervom primiti njegove prosudbe, kad one ne bi bile sasvim u skladu sa svim dotada iznesenim kritičkim ocjenama, pa i onih koji su bili sve drugo prije nego Budakovi politički simpatizeri. Ustvari, Čović nije učinio ništa drugo nego više litararnim postupkom sintetizirao ono što su do tada o Budakovim seljacima napisali ovdje već prikazani kritičari. Glavni su akcenti njegovih promišljanja, koja se završavaju kategoričnim tvrdnjama:

“Budakovi seljaci nisu anđeli”, kaže Čović, “jer na zemlji i nema anđela. Oni su pravi ljudi, od krvi i mesa, bolji ili lošiji učenici životne škole, koja stvara ljude, veliki i maleni, dobri i zločesti, marljivi i lijeni, čisti i prljavi, pošteni i lopovi, šutljivi i brbljavi,

vjerni i nevjerni, strašni i pobožni, hajduci i izdajice, složni i zagržljivi, gladni i siti, lijepi i ružni, pametni i glupi, zdravi i bolesni, štedljivi i rasipni, šutljivi i iskreni, pravi pravcati ljudi, među kojima ima i tako loših učenika životne škole, kao što uostalom i svaka škola ima loših učenika, da ne mogu završiti tu školu, a onda ne mogu ni dobiti diplomu čovještva, premda su još od rođenja bili određeni za to, da uče za – čovjeka.”

“Budakovi seljaci su tema za sebe i to neiscrpiva tema. Oni živu svojim životom u Sv. Roku i Lovincu, po svim našim selima, a sada živu svuda: po selima i po gradovima, po varošicama i po kasabama, jer živu u nama, jer ih mi nosimo u svojim dušama. Oni živu slobodno i nezavisno od svih seljaka u književnosti. Zato ih i ne ću uopće upoređivati ovdje ni sa seljacima poljskog nosioca Nobelove nagrade Vladislava St. Reymonta, ni s onima Side Košutić, ni sa seljacima drugih naših i stranih književnika, pa ni s malobrojnim seljacima Miroslava Krleže, koji su ili karikature ili sasvim rijetki i iznimni slučajevi, koji dobro dolaze Krleži, ali ne samo Krleži književniku.”

“Lukan je prototip hrvatskog seljaka i najbolji čuvar seljačke ‘autohtonosti’. Blažić je natrunjen tuđinskim utjecajima i pomalo je američke čudi, kako sam kaže. Lukan stiće i skuplja, Blažić rastiće i rasipa. Lukan je konstruktivan. Blažić destruktivan. Lukanu je zemљa ono što i didu Vidurini:

- Gruda ove naše zemljice, to j’ šaka krvi, pota i žulja naši’ stariji’, a vidila je i sve njihove i radosti i žalosti. I kako ona gleda mene, tako j’ gledala i mog oca i mog dida, i sve do devetog kolina i još dalje. – (“Ognjište! I; 249).

Blažiću je zemљa:

- Gruda zemљe to ti je ovo: ako je ispeče sunce – šaka prašine; ako je raskvasti kiša – šaka blata. – (“Ognjište” I; 249.”

“Lukan je otvoren i stalan. Blažić je neiskren i nestalan, prepun iznenadenja. Lukanovi životni krugovi stižu do Gospića i Lovinca, Blažić je bio u Americi, koja je ubacila svojim specijalnim životom u njegovu dušu klicu sumnje i novoga znanja. Ali to novo znanje nije oplemenilo Blažića i on je ostao divljaka, doduše cijepljena, ali nepripitomljena. Blažićevi vidici su prošireni, ali nisu produbljeni i produhovljeni u dovoljnoj mjeri. On je ostao nesvršeni đak američke

životne škole, a svaka nedovršenost je štetna i opasnija od neznanja, koje nikada ne može toliko naškoditi i pokvariti, kao neko polovično i nepolovično znanje.”

“Lukan je miran i dobar, katkada gotovo naivan u svojoj dobroti. Blažić je lukav, prepreden i strastven.”

“Lukanova dobrota zadivljuje. Blažić je cinik. Lukan nosi u sebi neizmjerno bogatstvo čovječnosti, srca i duha. Blažić je otrovan strašću i on bi trovao i ubijao druge.”

“Budakovi seljaci nisu karikature, premda su neki po svojim velikim nastranostima pomalo čudni i izuzeti. I oni maleni i oni sporedni su tako veliki u svojim malenkostima, da čovjek, čitajući Budakove knjige o seljacima, dobiva dojam, kao da gleda život našega sela i seljaka barem na filmskom platnu, ako već ne u pravom životu i u stvarnosti.”

“U svim djelima Mile Budaka [nastavlja Marko Čović] jasno se opaža, da su ženski likovi veći i uzvišeniji nego muški. Budakove žene su tema za sebe i za nas, a njegove seljakinje su dale između sebe pravi biser naše književnosti i naše seljačke duše – Aneru, koja je tako velika u svojim patnjama i pregaranjima, u svojoj vjeri, borbi i ljepoti, da joj nema premca ni u našim, a valjda ni u sličnim djelima stranih i velikih književnika.”

“Ja mislim, da je Anera najveći uspjeh Budakova književnog stvaranja, premda je Blažićeva Manda jači tip seljakinje, a svakako i mnogobrojnija. Anera je bila jedna i jedina u svojem kraju, s kojim je živjela dušom i tijelom, a ipak kao da je i sasvim slučajno, upravo nekom pomutnjom dospjela tamо.”

“Anera je osobita, izuzetna i velika u svojoj osobitosti, koja opet, ponavljam, nije nedostiživa. Po dobroti Lukanova Anica je sigurno ravna Aneri, ali njena dobrota, sakrivena, pritajena i neodoljiva, gotovo više nalikuje na slabost, nego na dobrotu.”

Na isti način Čović je definirao i druge junake *Ognjišta*, kao i protagoniste nekih njegovih novela, a onda je sve svoje sinteze poentirao zaključkom:

“Ima nešto u težnji naših seljaka za očuvanjem simboličke djedovske vatre na ognjištu, što je ravno težnji čovjeka za samoodržanjem i za vječnošću, nešto simpatično i veliko, kao što može biti velika samo težnja i borba za besmrtnošću, koja je oličena

i u stvaranju novih ljudi i produživanju života svoje krvi, svojega naroda i svojega svijeta – čovječanstva.

Svladati smrtnost i postajati besmrтан u bilo kojoj formi i bilo na koji način – to je veliki smisao života, kojega su Budakovi i naši seljaci razumjeli. Oni su ispravno shvatili pravi smisao života: borbu protiv smrtnosti i prolaznosti za besmrtnost i vječnost. U toj borbi oni su žrtvovali mnogo i najviše. Oni su pošli pravim putovima. I to je njihova veličina.”

Treće izdanje *Ognjišta*, tiskano 1941., potaklo je nove kritičke glasove, ali se oni bitno ne razlikuju od dotadanjih, pa ih i ne ćemo dalje navoditi. Spomenut ćemo tek, da te iste godine dolazi do dvije dramatizacije ovoga romana, jedna je bila Tita Srozija a druga Vojmila Rabadana. Prva je praizvedena u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, a ulogu Jele igrala je u njoj Bela Krleža, dok je Rabadanova dramatizacija prikazivana većinom u stranim kazališnim kućama (Sofija). Uspjeh je bio velik, ali za nj zacijelo treba zahvaliti više romanu samom nego njegovoј scenskoj transpoziciji: pitanje uspješnosti dramatizacijâ velikih romana pokazalo se i sada aktualnim.

Potkraj 1938. tiskan je i Budakov društveni roman *Direktor Križanić*, i on u nakladi Matice hrvatske. U lijevo orientiranom listu “Nova rjec”, kojemu je bio vlasnik i izdavač Većeslav Vilder, izašao je 5. siječnja 1939. prikaz toga romana, koji je pod inicijalima I. D. napisao Ivan Dončević (1909.-1982.), pripovjedač i romanopisac, koji je poslije 1945. postao jedan od politički najutjecajnijih pisaca hrvatskih. Socijalni roman bio je prava tema za jednog socijalnog piscu, koji je o njemu izrekao uglavnom negativno mišljenje, ocjenjujući da je Budak, prikazujući beskrupuloznu i amoralnu figuru u svim dimenzijama njene negativnosti, postupio uvelike romantičarski. “Budak je naime, da istakne i pojača sve negativne osobine svoga junaka, idealizirao sredinu u kojoj je živio taj junak i obavljao svoje prljave poslove; a idealizirao ju je do nemogućnosti i tako nevješto, da i sam Križanić (sam po sebi posve realan i zamisliv) u tom idealiziranom okviru postaje neuvjerljivo lice iz papira. Osim njega nema nijednog negativnog karaktera u knjizi, problem je riješen prosto i jednostavno: crna mrlja na bijeloj površini.”

Budak je možda želio reći istinu i žigosati nezdrave pojave naše sredine i našeg vremena, kaže Dončević. On vjerojatno nije želio svjesno izvrтati; ali on nije uspio svladati romansijersku građu tako “da vjerno naslika sredinu svoga junaka Miceka Križanića, koji je, baš kao i svaki pojedinac, upravo iz nje i izrastao.” Jest! “Imamo mi Miceka Križanića! I ne samo jednog! Ali on nije, kao u Budakovu djelu, “pao s neba” – netko ga je takvim uvjetovao. Tko? Na to nam je pitanje g. dr. Mile Budak, kao pisac, ostao dužan odgovora.”

Slično je, a ipak različito, Budakov roman ocijenio pjesnik Ivo Lendić (1908.-1982.) u listu “Hrvatska straža”, 27. siječnja 1939. Ni on nije zadovoljan Budakovim romanom, ali iz sasvim drugih razloga nego Dončević. Te razlike su vrlo znakovite, ukazujući na različita (upravo suprotna) ideološka motrišta ovih kritičara.

Budak je doduše, kaže Lendić, “afirmirao radikalnu kritiku buržoasko-kapitalističkog sistema – budimo otvoreni, onakvog sistema, kakav se manifestao i još uvijek manifestira u maloj zagrebačkoj buržoaziji. Ova je kritika i obračun, čini se ne bez ličnih primjesa i reminiscencija, s izvjesnim slojem patentiranih dobrotvora i rodoljuba, koji je cvao, napredovao i bogatio se na račun jedne ideologije.” Ali kritičar mu prigovara da je u romanu dao tek jedan aspekt stvarnosti i samo parcijalno obuhvatio krugove “onih koji živu na grbači hrvatskog naroda i eksplloatiraju ga”. Kritičar se ograjuje od bilo kakva antisemitizma, ali primjećuje da među zagrebačkim buržoaskim moćnicima u Budakovu romanu nema ni jednog predstavnika zagrebačkog židovstva, premda je ono u toj strukturi nosilaca gospodarske moći igralo u to doba značajnu ulogu.

“Ali smo zato zahvalni Budaku, što je svoj zahvat u zagrebački društveni život napravio na najosjetljivijem, najranjivijem i najdelikatnijem njegovu području: a to je pojava, da se najodurnije eksplotatorske makinacije pokrivaju plaštem rodoljublja i dobrotvorstva.” A te makinacije, dodaje kritičar, nisu ovdje postavljene simplicistički.

Budak je dobro uočio i fiksirao Križanićev prijelaz iz sela u grad i njegov materijalni uspon, ali Križanićev lik u cjelini otkriva “nehomogenost duhovne fizionomije”, a i u kreiranju drugih osoba u romanu Budak je s jedne strane jak u praćenju izvanjske radnje, ali slab, mjestimice i dosadan u njihovoј psihološkoj raščlambi.

Lendić nije mogao, a zacijelo nije ni htio izbjegći usporedbu između Krležine i Budakove kritike hrvatskoga društva. "Krleža prikazuje svoje tipove kao produkt gnjile i korumpirane sredine, dakle prema principima marksističkoga historijskog materijalizma, dok Budak Križanića ipak dovodi konačno u sukob sa sredinom u kojoj živi i koju eksplloatira." A u tom sukobu dolazi do obračuna, koje omogućuje "mlada generacija (Jerdan, Harambašić). Dakle Budakova je sredina, uza sve mane, još uvijek zdrava, ima uvjete za spas, dočim kod Krleže to nije slučaj."

Kritičar zaključuje, da "*Direktor Križanić*" nije umjetnička senzacija kao *Ognjište*. S umjetničke strane to je djelo uopće problematično, premda nosi mnoge odlike Budakove tehnike i vještine pričanja, koja mjestimice pulsira kao zadahtana i teče kao bujica. Ali *Direktor Križanić* predstavlja, nakon uspjelog seljačkog romana *Ognjište*, smion, pozitivan i senzacionalan pokušaj kritike hrvatskoga građanskog društva."

O Budakovu romanu iz zagrebačkoga građanskog društva napisao je prikaz i Dušan Žanko (u časopisu "Hrvatska smotra", broj 2, 1939.). Iz njega doznajemo da je *Direktor Križanić* napisan "mnogo godina prije *Ognjišta*", da je napisan "u povиšenom stanju afekta i ogorčenja, koje nosi u sebi karakter ličnoga obračuna", da je u njemu riječ o mračnoj jazbini jednoga nečovjeka i još mračnijoj atmosferi jedne sredine, pred kojom smo nemoćni, sve "dok na koncu ne provali krik probuđena čovještva, krik protesta i krik samoobrane." Na toj premisi Žanko temelji i svoj zaključak: "S ovog gledišta ovo Budakovo djelo napisano usput, da odvali težak kamen sa srca, znači jedinstven kulturno-moralni događaj u hrvatskom javnom životu. Treba lične čestitoće i muževne odvažnosti da se napiše ovakovo djelo."

Nepotpisani autor [dr. Ivo Politeo] u časopisu "Odvjetnik" (br.3-4, 1939.) objavljuje članak *Odvjetnik književnik o odvjetnicima*. Bez pretenzija da izriče književno-estetsku prosudbu romana *Direktor Križanić*, autor članka zadržao se na "nekoliko odvjetničkih profila" što ih je napisao "odvjetnik književnik" kao epizodne osobe uz naslovnog junaka svoga romana. "Pri tome Budak nas [odvjetnike; op. D. J.] nije ni štedio ni uljepšavao. Kao što je imao smjelosti da zahвати u vlastitu političku stranku [tj. u Stranku prava, u kojoj je bio

djelatni član; op. D. J.] i da – ostajući joj vjeran – izvuče iz nje jednog čovjeka prikazavši ga u pravom (barem sa subjektivnog stanovišta pisca pravome) svjetlu, s jednakom simpatičnom iskrenošću i bezobzirnošću posegao je i za raznim tipičnim predstavnicima našega staleža da nam u njihovu opisu pruži vjerno ogledalo. Objektivnost Hrvata patriote našla je svoj pendant u objektivnosti odvjetnika. Time je staležu iskazao samo uslugu.”

Nakon opširnijih komentara Budakove interpretacije četvorice odvjetnika i jednog solicitatora u Budakovu romanu, Politeo predviđa: “Da je Budak kojega od ovih, a ne Križanića uzeo kao glavnog junaka i okosnicu romana, njegov pripovjedalački talenat stvorio bi od toga pravi, potpuni odvjetnički roman. No mi, koji smo, čekajući tamo još od Kovačićeva *U registraturi*, naučili strpljivosti, možda ćemo od Budaka još i to doživjeti, a dotle budimo mu zahvalni i za ove odvjetničke epizode i fragmente odajući mu priznanje jezikom njegove majkice: ‘Kako sve složi, mili moj Bože, kanda j’ sve sam vidije a nije se bije man rodije!’ A u čekanju i tješimo se poput nje: ‘A nu!’ ”

Splitsko “Novo doba” objavljuje u broju od 9. travnja 1939. opširni članak na dvije novinske stranice *Značajan prilog ilustraciji hrvat. građanstva* koji je napisao splitski odvjetnik i publicist dr. Krunoslav Bego (1894.-?). Posvjedočivši svoje vrlo pouzdano poznavanje razvoja hrvatskoga građanstva od sredine XIX. stoljeća kao i njegove nazočnosti u hrvatskoj književnosti, Bego je otvorio prostor koji u tom tematskom bloku zauzima hrvatsko građanstvo u hrvatskoj prozi – od Šenoe, Gjalskoga, Kumičića, Kovačića, Novaka, pa Josipa Draženovića i Josipa Kozarca – zauzima Budakov *Direktor Križanić*. Tako je pronašao svoj put do Budakova romana, a onda i svoju optiku i svoj kriterij, koji se razlikuje od prethodnih kritičara ovoga romana.

“Kao kongenijalni pendant *Registraturi* Ante Kovačića, ovaj roman predstavlja povijest hrvatskog momka koji postaje trgovcem i novčarom. Zahvaćajući duboko u socijalno zbivanje našega naroda, ovaj roman prikazuje Werdegang hrvatskog seljačkog naroda, koji iz svoje sredine daje materijal socijalnoj mašini, koja iz njega stvara savremeno hrvatsko građanstvo.” Ali Budakov roman posjeduje još jednu značajnu vrijednost: “Osim toga, ovaj je roman u vezi sa

hrvatskom politikom, jer pokazuje prilike u nekadašnjoj stranci prava, najradikalnijoj hrvatskoj stranci. Pravaštvo je već i prije davalо gradiva hrvatskim romansijerima. Tako je Gjalski u romanu *U noći* opširno obradio pravaštvo kao politički i duhovni pokret, te ga je sa svoga posebnog stanovišta oštro osudio. U Budakovu romanu opisuјe se nekadanja najradikalnija hrvatska stranka, njezini vođe, njezina omladina i njezino građanstvo.” Ali kako! “*Služi na čast pravašu Mili Budaku što se nije žacao da u direktoru Križaniću opiše jednog od pravaških vođa kao koristoljubivog i opakog novčara, koji svome ocu pozajmljuje novac na mjenicu i na kamate, koji glavnog vođu stranke, požrtvovnog dra Franića, baca iz kuće i koji uopće ne štedi svojih žrtava.*” [Ist. D. J.]

Kritičar izdašno citira da bi dokazao utemeljenost svojih prikaza pojedinih osoba u romanu, a na tim raščlambama temelji i svoj zaključak: “Roman dra. Budaka vrlo je značajan prinos historičkoj ilustraciji hrvatskog građanstva. Budak je napisao epopeju zagrebačke pravaške purgerije.”

Budakova književna aktivnost nije sustajala. Nakon *Direktora Križanića* izašle su mu već sljedeće godine knjiga pripovijedaka *Na Veliki petak* i zagrebački društveni roman *Rascvjetana trešnja*. Opsegom i ambicijama to je imao biti gradski, zagrebački pendant ličkom i seljačkom *Ognjištu*. Roman je nastao integracijom romanâ *Raspeće* i *Na ponorima*, koji s neizmijenjenim sadržajem i samo ponešto izmijenjenom strukturon postaju prva i druga knjiga *Rascvjetane trešnje*, kojima su još dopisane treća i četvrta knjiga.

I o toj knjizi pripovijedaka napisano je nekoliko prikaza (Marko Čović, Jure Prpić i dr.), ali mi ćemo se zadržati samo na nekoliko prikaza romana.

Među prvima je o *Rascvjetanoj trešnji* pisao Andrija Glavaš (1909.-1945.), franjevac, književni kritičar i znanstvenik, autor dosad jedine monografije o kritičaru Jakši Čedomilu, kojom je i doktorirao, pisac u čijim tekstovima, po riječima Branimira Donata, “nigdje nije zamjetna bilo kakva, pa i najmanja vjerska ili politička isključivost. Štoviše, napisao je niz tekstova o ruskom pravoslavlju i u njima pokazao zavidnu upućenost.” Pod svojim stalnim književnim pseudonimom A. R. Buerov ovaj učeni franjevac napisao je u listu

“Hrvatska straža” (Uskrs, 1940.) preko cijele novinske stranice opširni prikaz *Rascvjetana trešnja Mile Budaka*, koji počinje ovako: “Budakov književni lik zaokružuje se i dobiva približno završne forme i formalno i sadržajno. *Ognjište* i *Rascvjetana trešnja* granice su u kojima se kreće i ujedno dva najsnažnija djela dvaju svjetova, koje proučava, analizira i pretače u svojim djelima. U obim djelima život je otkriven do posljednjih zakutaka, razgolićena je umjetno skrivana pozadina i seoskog i gradskog života. *Budak u doslovnom značenju riječi pliva u životu* [ist. D. J.], namjerno se baca u nj u kojem obliku bio on, gleda ga bez suzdržavanja i opreza, drago mu je da može iznijeti događaje, koji mimo nas prolaze nezapaženi.” Ispričavši sažeto zbivanja u romanu, prikazavši likove koji u tim zbivanjima ne sudjeluju toliko kao njihovi pokretači koliko kao njihove tragične žrtve, Buerov je osjetio i slabosti u strukturi Budakova romana, koje vidi ponajprije u piševoj sklonosti ekstremima: “Naime, Budak kod ženskih lica često zapada u skrajnost. Zlatu je moralno duboko spustio, a onda opet visoko digao, i kao što joj je prije sve polazilo za rukom, tako se sada sve urotilo protiv nje. U tome postupku Budak nema srednje mjere, premda ni Anera kao ni Zlata ne prelaze granice psihološke mogućnosti, one su pače vjerojatne i uvjerljive, ali se opaža u piševoj inspiraciji sklonost ovakvim ekstremima.” Ali “to se dade tumačiti riječima jednog lica iz romana da jedino karikatura podaje pravi lik života. Budak ne daje karikature, ali češće kod karaktera ode u skrajnost, da nam bude reljefniji.” Prigovorit će Budaku i mjestimičnu razvučenost. “Dok drugi pisci lakov riječi prelaze preko događaja i lica Budak postojano kopa i vrti izrazom po karakteru. Taj način uvjeri nas često o izražajnoj virtuoznosti, ali negdje i zamara te njegov klimaks i antiklimaks nije uvijek sretne ruke.” Na kraju Buerov zaključuje: “Novina ovoga romana i značenje te mjesto u našoj novijoj književnosti mora biti posebno istaknuto. Češće se jadikovalo da poslije Šenoe nemamo pisca, koji bi obuhvatio moderni život Zagreba. Ovo je djelo majstorski riješilo i to pitanje. Šenoa je dao stari, patrijarhalni Zagreb, a Budak novi poslijeratni, Zagreb koji je sišao s Gornjega grada u Ilicu. Dao je sliku hrvatske metropole u vrijeme, kad je pala u nesretni konkubinat s istočnjačkim srpskim mentalitetom te se tragika i loše posljedice toga zajedništva

osjeća[ju] kroz čitav roman. Teško je kad naši ljudi moraju makar i svojom krivnjom žrtvovati dušu i tijelo krštenu i nekrštenu kapitalu. Napokon, ovaj je roman pokazao čitaocima bogatu piščevu paletu i razuvjerio malovjerne, da Budak ne može dati djelo ravno *Ognjištu*.”

Pod istim naslovom kao i Buerov objavio je u “Hrvatskoj reviji” (broj 7, 1940.) svoj prikaz Budakova romana i Marko Čović. Istakavši odmah u početku da je *Rascvjetana trešnja* krcata refleksijama, puna i prepuna “ozbiljnih i teških misli, skup kritika naše barbarske današnjice, skup velikih i detaljnih analiza čovjeka, čovjeka kao jedinice u sklopu društvene zajednice, društva i života uopće”, Čović već u sljedećem pasusu primjećuje, da je Budak “odviše razvukao *Rascvjetanu trešnju*, što ide samo na uštrb općega dojma. *Rascvjetana trešnja* je trebala biti mnogo manja opsegom, da dobije na sažetosti i vrijednosti, a da se opet ne izgubi ništa bitno i važno, bez čega ne bi bila potpuna radnja romana ili koji karakter. Završetak romana nije u omjeru prema ostalim dijelovima romana. Čini se, da je završetak pisan odveć brzo i da je naglo odrezan, što se osobito opaža radi opširnosti na prijašnjim stranicama, gdje se detaljno opisuju i prilično nevažni događaji, dok se na kraju završna tragedija obitelji Bojanić spominje u nekoliko iskidanih rečenica i nepotpuno.”

Možda je ovaj prigovor promašen, možda Čović nije otkrio funkcionalni smisao ovakva (naglog, nedorečenog) završetka, možda je i hotimice malko pretjerao u želji da svojim prigovorom uvjeri čitatelje u kritičku objektivnost svoga konačnog suda, koji – nakon iscrpne literarne analize – glasi vrlo jednostavno: “*Rascvjetana trešnja* je veliki i nesumnjivi dobitak, kojim se može podićiti suvremena hrvatska književnost, ali je *Rascvjetana trešnja* i ogledalo naše današnjice! Treba imati snage da se dobro i detaljno pogleda u to ogledalo!” Tim romanom Budak je potvrđio da je “ostao nevjerojatno iskren, kirurg i analitik, i čovjek velike duše i veliki pisac”!

I slovenski kritičar Joža Gregorić ocijenio je u ljubljanskom časopisu “Dom in svet” (broj 10, 1940.) *Rascvjetanu trešnju* kao veliko, iako u cjelini nehomogeno djelo “močnega avtorja”. Podsjetivši na – kako je rekao – monumentalno *Ognjište*, kojim je Budak “naglo osvojio nepodijeljeno priznanje cjelokupne književne

kritike i publike”, što nikoga ne iznenađuje, “jer je u tom djelu Budak ndmašio sama sebe” i “uvrstio [se] među najbolje hrvatske pisce danas”, Gregorič ističe dokumentarnost *Rascvjetane trešnje*, kaže da je taj roman žalosna priča o razuzdanosti i kaosu u suvremenom društvu, opširno opisuje sliku što je o njemu nudi Budakov roman; prati životni put glavnih osoba, bavi se Zlatnim duhovnim preobražajem, upozorava i na pišeće refleksije o životu i njegovim vrijednostima, pa zaključuje, da je *Rascvjetana trešnja*, uz mnogo “prelijepih i dubokih misli”, potresan krik pogažene ljudskosti, popraćen optimističkom nadom, da će se “naša strašna kaljuža oslobođiti sve žabokrećine” i izložiti “blagotvornom djelovanju svježega slobodnog zraka”.

U studiji *Romani M. Budaka* (“Hrvatska prosvjeta”, br.5-7 i 8-10, 1940.) Ljubomir Maraković kao da je sabrao sve bitne naglaske i zaokružio, pa i poentirao sve što je do tada napisano u kritici o Budakovim romanima *Ognjište* i *Rascvjetana trešnja*. Drži da ovaj potonji veliki roman, svojevrsni urbani pendant ruralnom *Ognjištu*, dokazuje, "kako g. Budaku 'leži' i uznemireni, usplahireni ritam gradskog života, naročito kad je on ispunjen žestokim, grozničavim, vrtoglavim zbivanjem. To je bez sumnje u vezi sa svim onim, što je sam pisac ili lično proživio, ili kao svjedok doživio, a pod tom ulogom 'svjedoka' razumije se, dakako, i suradnja odvjetnika u sudnici." Uključio je Maraković u svoja razmatranja i roman *Direktor Križanić*, a prvi je iznio i svoja razmišljanja o netom izašlom romanu *San o sreći*. Na kraju se osvrnuo i na zadaću kritike, napisavši lucidne rečenice: “Što je veći talenat i krupnije značenje pisca, to je teža obveza kritike, da kaže sve što može dovesti do većih ili manjih depresija u njegovu stvaranju, jer je on i sam svomu talentu dužan sve jače uspone i sve više, sve neoborivije vrhunce. Bila bi vječna šteta kad bi *Ognjište* ostalo jedino u sebi savršeno pri povjedačko djelo g. Budaka. Na vidiku nema ni jačeg ni stvaralački zamašnijeg hrvatskog pri povjedača. G. Budak se uz potpun uložak čitave svoje ličnosti hvata u koštač s najkrupnijim problemima života, i u tom je njegova velika zasluga. Da to nije uvijek ni lak ni jednostavan posao, razumije se samo po sebi.”

Na roman *San o sreći* posebno se osvrnuo Otokar Keršovani. Pod

pseudonimom Junius objavio je članak *Mile Budak: San o sreći* u časopisu “Izraz” (broj 11, 1940.), legalnom glasilu ilegalne Komunističke partije Jugoslavije. Bio je to prvi nastup ideoološki kondicionirane i determinirane kritike o Budaku, nepomirljivo nesnošljive prema svakom drukčijem mišljenju i svjetonazoru.

Nakon što je s priznanjem podsjetio na pravašku tradiciju u hrvatskom književnom životu i bitnu ulogu pravaštva u književnosti hrvatskog realizma, Keršovani je postavio pitanje odnosa Budakove “književne linije” prema toj (pravaškoj) tradiciji hrvatskih realista, pa kao odgovor na to pitanje niže obilje primjedaba i (ne baš obrazioženih) tvrdnji na kojima temelji zaključak, da je “po vanjskoj formi” “stvar pisana realistički”, ali zapravo nije realizam. “Društvena sredina, u kojoj se razvija vrlo mršava radnja ovoga romana, prikazana je savršeno oskudno, da čitalac nikako ne bi mogao sigurno znati da se ovaj ‘roman’ dešava u Hrvatskoj, kad bi se samo izbacili neki čisto vanjski rekviziti (imena, nazivi nekih seljačkih običaja i neki slični podaci). Između Tomašićevog banovanja i Cuvajevog komesarijata Hrvatska i Evropa stajale su usred strahovitog društvenog vrenja. Bilo je to predvečerje svjetskog rata, razvoja nacionalističke omladine, snažnog razvitka radničkog pokreta, Radićeve agitacije među seljacima, agrarnih nemira i masovne emigracije osiromašenih seljaka, obrtnika i radnika – da navedemo samo neke konkretnе momente. U Lici su se raspadele kućne zadruge, narod se iseljavao, pitanje imovnih općina bilo je stalno otvoreno, borba za opće pravo glasa i protiv mađarske hegemonije bila je u porastu – sve je stajalo u znaku pripremanja snažnog građansko-demokratskog društvenog prevrata, koji Hrvatska nije završila ni 1848. ni u toku kasnijih decenija, a ni g. 1918. O svemu tome nema u Budakovom romanu ni riječi. Njegov junak Roko, sin imućnih kulačkih roditelja, koji ima frak i vozi se drugim razredom, učestvuje u nekom studentskom klubu (Mlada Hrvatska?), pa čak i u nekoj izbornoj agitaciji. Njegov budući šurjak spominje ga i kao vođu nekih demonstracija, a pri kraju romana vidi se da je bio čak i u zatvoru (u vezi s atentatom na Cuvaju?). Tu i tamo ima neki životni detalj: razgovor mađarskih kapitalista o iskorištavanju hrvatskih prirodnih bogatstava i slično. Ali sve je to krajnje siromašno i bijedno. Sve se vrti samo i skoro isključivo oko

ljubavi Roka i Nede, oko djevojaka koje su zaljubljene u Roka ili ga bar žele ‘osvojiti’ i oko Rokovih umovanja o ljubavi i braku. Da to nije realizam – da to nije realizam čak ni u smislu Vjenceslava Novaka ili Kozarca – o tome ne može biti sumnje. U samih nekoliko prvih stranica Kovačićevog *Fiškala* (istorija sa fiškalom i seljačkim puranom) ima više životnih podataka, više prave hrvatske seljačke stvarnosti nego u čitavom tom Budakovom romanu.”

U Budakovu romanu (jednom romanu, drugi put “romantu”) nema dakle životnih podataka ni prave hrvatske seljačke stvarnosti (premda se radnja događa najvećim dijelom u Zagrebu). Ali to još nije sve.

“Budakov roman je u stvari neke vrste romantično razglabanje o ‘sreći’. Sreća je tu shvaćena kao problem čisto subjektivan, odnosno kao problem ostvarenja određenih apsolutnih, vječnih, ‘božanskih’ moralnih (etičkih) ideja, a bez unutrašnje veze sa općim društvenim odnosima. Sin ličkoga seljaka, Roko Anić vidi ostvarenje sreće za sebe i za sve ostale u tome da se naprsto primijene i učvrste moralni pogledi koji vladaju u njegovoj roditeljskoj kući, u ličkoj seljačkoj kući. U kakvoj to ličkoj seljačkoj kući? Ta postoje vrlo raznolike seljačke obitelji, - od onih imućnih, gazdaških, pa do onih koje nemaju ni palente, - od onih koje se mogu same dobro prehranjivati pa do onih iz kojih sva odrasla muška čeljad idu izvan Like na rad. Roko (Budak) to ne vidi. On vidi samo *svoju* imućnu seljačku kuću, patrijarhalnu seljačku obitelj, u kojoj vladaju roditelji (muž!), a onda najstariji sin bez čije se privole mlađi i ne mogu ženiti ni udavati. On vidi samo svoje selo, - i to spolja i nepokretno, kao da je hrvatsko društvo, i u gradu i na selu, g. 1912. bilo tamo gdje je bilo i prije Šime Starčevića ili čak Vitezovića. Roko Anić *propisuje* u ime nekih vječnih principa taj moral *svojih* roditelja čitavom društvu kao jedinospasavajući moral, kao moral koji donosi sreću sam po sebi.”

Poenta ove ideoološke rasprave je u ovome:

“Ukratko: u ovom Budakovom romanu pojavljuje se upola feudalna a upola kapitalistička ideologija ličkog kulaka o narodu i obitelji kao podloga za oformljavanje totalitarnih ideja. Ova je pojava savršeno razumljiva i logična, ali je isto tako razumljivo i logično da ona ne može imati i nema nikakva veze sa interesima hrvatskog naroda uopće, a radnog seljaštva napose.” I još: “Idejno

reakcionarna romantika Budakovog društvenog lika nije mogla roditi ni formalno-umjetnički veliko književno djelo. *San o sreći* bi imao biti neki psihološki roman. I zaista, u njemu ćete naći bezbroj stranica ispunjenih psihologiziranjem i moraliziranjem, suhim proučavanjem (didaktikom) i razglabanjem. Ali ta je psihologija isto tako primitivna kao i oblik u kojem je data.”

Na temelju svega rečenoga, zaključak nije ni mogao biti drugčiji nego što jest:

“Da završimo: književno djelo Mile Budaka o *Snu o sreći* stoji na pozicijama koje su idejno reakcionarne a književno svakako ispod prosjeka starije hrvatske književnosti (čak i Đalskoga), te ni u kojem slučaju ne znači ni nastavak a kamo li produbljivanje najjačih književnih predstavnika pravaštva iz njegove prve, relativno progresivne periode (Ante Kovačić).”

O relevantnosti ove kritike za književnu prosudbu (ne)vrijednosti Budakova romana neka prosudi svaki čitatelj sam. Sa svoje strane reći ću samo to, da od tada pa do danas, evo, traje komunističko negiranje Budakova književnog djela, temeljeno na argumentima ove vrste.

Premda u nekom smislu prelazi vremenski okvir kojim smo ograničili našu književno-povijesnu rekapitulaciju, osvrnut ćemo se i na prilog Antuna Barca o Mili Budaku u trećem svesku “Hrvatske enciklopedije” (1942.). Ali, realno je pretpostaviti da je Barčeva enciklopedijska obradba napisana barem godinu dana prije izlaska navedenog sveska Enciklopedije, a kako je Barac bio od samoga početka “Hrvatske enciklopedije” (1939.) i njezin urednik za književnost, moguće je da je svoj prilog napisao i prije 10. travnja, izuzev dvije rečenice o Budakovoј političkoj dužnosti koje su mogle biti i naknadno uklopljene u tekst; a u tom slučaju, taj tekst ne izlazi iz zadanoga vremenskog okvira, pa je prirodno da ga uvrstimo u ovaj kritički niz, štoviše i da ga završimo njime, zbog žalosne kontradikcije koja postoji između njega i teksta, koji je Barac navodno pisao za vrijeme zatočeništva u Staroj Gradiški.

Iz Budakove povezanosti s rodnom zemljom i njenom tradicijom Barac izvodi Budakovo “osjećanje čovještva i pravde. Vrhunac svoga umjetničkoga rada postigao je B. romanom *Ognjište*, u kome

je epskom širinom iznio svoje ličke ljude – s njihovim dobrim i lošim crtama, u njihovu intimnom životu, radu, njihovim moralnim shvaćanjima, posrtanjima i uzdizanjima, no i s onim iskonskim etičkim pojmovima, koji nisu napisani nigdje, ali koje ti ljudi nose u sebi, uzdižući se često do moralnih divova.” Istodobno, dok su ove rečenice izašle u “Hrvatskoj enciklopediji”, isti je autor pisao esej *Književnost u logoru*, koji je objelodanjen tek posthumno, u njegovoj knjizi *Bijeg od knjige* (1965.), i u njemu proglašio *Ognjište* apologijom zločina, smjestivši Budakov roman “među najnemoralnije knjige”. Valjalo bi temeljito posumnjati u vjerodostojnost kritičara, koji u neznatnom vremenskom razmaku može ovako “revolucionarno” mijenjati mišljenje, ali ja bih tu “revolucionarnost” prof. Barca radije pripisao ideološkim pritiscima, kojima ni on nije uspio odoljeti, premda nije bez značenja i činjenica, da on taj tekst za života nije objelodanio. Očito, nije ga htio objaviti.

U svakom slučaju, Otokar Keršovani bio je jedini koji je, beskompromisno, jasno i odrešito, isključivim ideološkim kriterijima svoje partije, osporio vrijednost Budakova djela.

Najnoviji osporavatelji Budakova književnog djela pozivaju se na Stanka Lasića. I on je, kažu, napisao da je Budak bio diletant. Ali oni i u ovom slučaju očito govore ono što ne znaju nego samo pretpostavljaju. A pretpostavljaju krivo! Evo što je Lasić u trećoj knjizi svoje *Krležologije* 1989. zapravo napisao: “[...]: kakav smisao za jednu *književnost* može imati model *porazene* ideoološke (totalitarne ili radikalne) afirmacije? Službeni odgovor znamo. Nikakav. Jeste li čuli za Andriju Radoslava Glavaša-Buerova, Gabrijela Cvitana, Branka Klarića, Filipa [! valjda Feliksa! op. D.J.] Niedzielskog, Vilima Peroša? Ili za Vinka Nikolića, Franju Nevistića, Dušana Žanka, Ernesta Bauera? Naravno da niste. Prvi su likvidirani, strijeljani a drugi su postali animatori hrvatske emigrantske književnosti koja za vas ne postoji. Ali ne samo da niste čuli za njih nego su za vas španska sela i pisci kao Nada Kesterčanek, Antun Nizeteo i Zlatko Milković. Možda vam nešto kažu imena Mile Budaka, Antuna Bonifačića, Filipa Lukasa, Kerubina Šegvića i Ive Lendića jer se oni spominju, makar kao primjeri zatucanosti, fanatizma, loše literature, gluposti, nacionalzma i klerikalizma.

Povijest je, međutim, gorko pravedna: ona je ove i njima slične ideokrate izbrisala iz hrvatske književnosti, ona će ih kad-tad u nju vratiti kao što su se u nju vratili Viktor Vida i Rajmund Kupareo. Što prije, to bolje za današnje ideokrate, jer su ovi pisci drvo hrvatskoga književnog stabla i bez njih to stablo ostaje okrnjeno [istakao D. J.]. Lasić je mislio na jugokomunističke ideokrate 1945.-1990., a sve to u potpunosti vrijedi i za suvremene naše kriptokomunističke ideokrate (tzv. "antifašiste"). Imaju li dakle oni razloga pozivati se na Lasića? A kad to ipak čine, onda je jedino moguće jedno od ovoga dvoga: ili ga ne razumiju, ili nas žele prevariti. Poznavajući njihove intelektualne i moralne potencijale i kvalitete, moguće je i jedno i drugo.

Ali vratimo se Lasiću i čitajmo što on piše u nastavku navedenog citata:

"Naše se pitanje ne tiče toliko ovog problema jer je već danas očito da teško možemo govoriti o hrvatskom romanu bez Mile Budaka, Antuna Bonifačića i Zvonka [! očito Zlatka! op. D.J.] Milkovića, o hrvatskoj poeziji bez Vinka Nikolića, Marka Čovića i Antuna Nizetea, o hrvatskoj kritici i znanosti o književnosti bez A. R. Glavaša, Milivoja Magdića, Ive Lendića i Kerubina Šegvića. Time ne želim nipošto prejudicirati neki pozitivni vrijednosni sud, nego samo reći da su oni dio jedne književne povijesti i da u njoj treba da ostanu da bi ta povijest bila potpuna. A što se tiče vrijednosti ili ne-vrijednosti njihovih djela, nije na nama da izričemo definitivne ocjene i presude. Neka žive u književnosti u kojoj su rođeni i ta će im književnost – u krajnjoj konzekvenciji – jedina izreći pravedan vrijednosni sud."

A nakon što je naveo analogne primjere i u srpskoj književnosti sredinom XX. stoljeća, na koje bi se moglo odnositi to isto načelo, Lasić nastavlja: "No ponavljam: problem o kojem je riječ mnogo je dublji od pukog 'vraćanja' pisaca-ideokrata u književnost iz koje su potekli [i bili prognani, dodao bih]. Uostalom, ako bolje pogledamo, svi su ti ustaški ideokrati, što su na svojim leđima nosili endehašku književnost, bili ne samo prilično liberalni nego i zaljubljeni u književnost: Antun Bonifačić, Vinko Nikolić, Ivo Lendić, Marko Čović, Dušan Žanko, Franjo Nevistić, Pavao Tijan, Milivoj Magdić,

A. R. Glavaš-Buerov, pa čak (da!) i Filip Lukas, a da o Zlatku Milkoviću i ne govorimo.”

Ne znam ima li u navedenom citatu, pa i kad bismo ga nastavili ne znam dokle, jedne jedine rečenice koja bi ma i najmanje išla u prilog ovoj kriptokomunističkoj intelektualnoj “vrhuški”, koja nam i danas, u stilu Otokara Keršovanija, nameće svoje rigidne nazore o svemu i svačemu, pa i o Mili Budaku i o književnosti uopće, o čemu inače takvi govornici ni blijedog pojma nemaju.

Ali i to je dio njihove stare prakse: oni jednostavno znaju sve! Pa i ono što ne znaju niti su ikada znali!

**M. PAVKOVIĆ, RAZGOVORI S JOSIPOM
PEČARIĆEM, KOPRIVNICA, 2006.**

(...)

Što je za Vas zapravo Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti?

Svakome znanstveniku i umjetniku je najveće priznanje izbor u nacionalnu akademiju znanosti i umjetnosti.

Što Vas je oduševilo, a što razočaralo u ovoj ustanovi?

Prije bih rekao da ima onoga što mi se sviđa, ali i onoga što mi se ne sviđa. Na primjer, nedavno je akademik Ivan Aralica rekao u "Večernjem listu" (22. 10. 2005.): "Znate čime se meni u ulozi književnog kritičara prvi iz "Padeža" prijetio kad je pročitao "Ambru"? Da me nakon "Aubre" iz elitne povijesti književnosti treba preseliti u konzervativni underground. To je korespondiralo sa zahtjevom jednog drugog Padeža i Tomislava Jakića iz Mesićeva ureda da mi se oduzme titula akademika jer da sam antieuropsjac." Aralica očito misli na poznato pismo 6 akademika. Dobra stvar je što

tadašnje Predsjedništvo Akademije nije prihvatile da se to pismo stavi na dnevni red njihove sjednice već ga je samo uputilo svim akademicima. Tako sam imao prilike na isti način odgovoriti sa slijedećim pismom:

Svim razredima Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Poštovane dame i gospodo, članovi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti!

S velikim iznenađenjem i nevjericom primio sam prosvjed šest članova Akademije u svezi s pojavom knjige akademika Ivana Aralice.

U prosvjedu nam uvaženi kolege daju svoje viđenje nekih dijelova Araličine knjige. Nije mi jasno zašto uvaženi kolege akademici smatraju potrebnim dati svoju interpretaciju bilo kojeg dijela Araličine knjige svim ostalim akademicima. Smatraju li da ostali članovi Akademije ne mogu sami razumjeti što je akademik Aralica htio reći, pa im to oni trebaju objasniti? A kad je već riječ o navodu "...ljudski mozak nema veću cijenu od telećeg. Dvije marke za kilogram!", poručuju li time ostalim akademicima kako se cijena mozga iz gornjeg navoda odnosi i na njihove mozgove?

Interpretacija dijela knjige o "mozgu ispod peke" doista je začudjujuća. Izgleda da uvaženim akademicima ne smeta to što netko za mozak njihova kolege akademika tvrdi da ima "mozak ispod peke", već im smeta što on za takvog primitivca kaže da je jedan iskompleksirani glavonja i nedaroviti smrđljivac? I to u romanu!

Nevjerojatna je tvrdnja: "Vrijedanja u Araličinoj knjizi podsjećaju na obračun s pojedincima u ranim danima boljševičke revolucije." Boljševici su radili silna zlodjela kada su bili na vlasti. I komunisti u Hrvatskoj također. Ali Aralica danas nije na vlasti. Upravo je protiv njega, a zbog njegove knjige, današnja hrvatska vlast pokrenula pravu harangu. Nadajmo se da njegovu knjigu neće spaljivati.

A prosvjed šestorice akademika podudara se s napadima vlasti i režimskih novinara na kolegu Aralicu. Duboko sam uvjeren da je primjereno članovima Akademije uzeti u zaštitu akademika izloženog takvim grubim napadima, nego priključiti se tim napadima. Pače, prosvjed šestorice članova Akademije podsjeća na slična pisma potpore koje su svojedobno seoske partijske organizacije u Srbiji slale Miloševiću. Kada se hrvatski akademici spuste na tu razinu, doista se ponovo nameće pitanje o vrijednosti kilograma mozga. Je li cijena od dvije marke za kilogram previsoka? Uostalom i Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja tako nešto i tvrdi: "Cijena mozga za ovu vlast je niža." (str. 167)

Nevjerojatna je i rečenica: "Aralica svoj tekst kiti i stihovima: oni su ne samo loši, pučkoškolski, nego su i neukusni i ispod dostojanstva jednog člana Akademije." A neukusno je, u stvari, kada neki članovi Akademije svoje amaterske uratke iz književne kritike šalju svim članovima Akademije, a pri tome ne razumiju razine pripovijedanja. Doista, nisam očekivao da će doživjeti da neki hrvatski akademik, koji čak nije književnik, uči jednog kolegu akademika književnika kako treba pisati romane. Zar to nije ispod dostojanstva članova Akademije?

Intelektualcima je svojstveno napadati vlast, a ne pridružiti se haranzi vlasti i režimskih medija na neku knjigu. I to u vrijeme kada predsjednik Vlade najavljuje uvođenje verbalnog delikta kroz formulaciju o "govoru mržnje". Treba li ovaj prosvjed pomoći u tome? A govor mržnje upravo je promoviran kroz neprestane napade na pokojnog akademika Franju Tuđmana. Tko je od akademika uzeo u zaštitu svoga doskorašnjeg člana? Zar nije moralnije braniti svoga napadnutog kolegu, pa čak i ako se ne slažeš s njim?

Akademik Josip Pečarić

Oba pisma su kasnije "izašla" iz Akademije pa su tiskana u "Fokusu", 8. studenoga 2001. i Ambri (3., 4. i 5. izdanje; Prilog), a o njima je bilo riječi u emisiji "Pola ure kulture" na HTV. Za tu emisiju

je akademik Slobodan Novak napisao da potpisuje ovo moje pismo "skoro od riječi do riječi".

A ako su akademici pod utjecajem iz Ureda predsjednika pisali svoje pismo onda je to doista strašno.

Bio sam jako nezadovoljan i kada se prekršio pravilnik o izborima u Akademiju, tj. kada predsjednik Matice Hrvatske Igor Zidić nije bio kandidat za redovitog člana na Izbornoj skupštini Akademije a trebao je biti. Nije dobro kada se u bilo čemu ne poštuju propisi, ali ovdje je to posebno iritirajuće jer se radi o predsjedniku Matice Hrvatske koji je svojim djelovanjem obilježio posljednjih nekoliko godina. Kao da se prekršio pravilnik upravo zbog toga. Zato sam jednom zgodom jednoj od vodećih ličnosti Akademije rekao da zbog mog domoljubnog rada ni ja danas ne bih bio izabran iako se zna da sam po broju radova među prvih deset matematičara u svijetu. (Naime, spadam u onih deset svjetskih matematičara koji imaju preko 500 radova na MathSciNetu). A recimo u prošlom stoljeću je matematičke radove objavilo 300.000 matematičara i to 1.600.000 radova, a samo u zadnjih dvadeset godina 886.000 radova objavilo je 220.000 autora. O tome je nedavno pisao J.W. Grossman u "Notices of the A.M.S.", January 2005, str. 35-41. Grossman navodi da je do 1999. godine bilo svega osam matematičara s više od 500 radova i navodi njihova imena. Ja sam bio točno deseti koji je prešao tu brojku. S napomenom da četvorice nije više među živima.) Složio se sa mnom. Treba li to uopće komentirati?

Ali vratimo se Zidiću. Poznato je da je on žestoko napadan od hrvatskih "ljevičara" upravo zato što se radi o izuzetnom državotvornom Hrvatu. Više od godinu dana napadan je zbog iskonstruiranih optužbi protiv Filipa Lukasa, predsjednika Matice Hrvatske iz vremena NDH.

O čemu se tu radi svojevremeno sam objasnio u tekstu:

MONTIRANJE SLUČAJA MATICE HRVATSKE

Hrvatsko slovo, 14. veljače 2003.

Mržnja Goldsteinovih prema hrvatskom narodu možda je najočitija iz njihove hajke na Maticu hrvatsku. Počeo ju je Ivo

Goldstein još prije pojave knjige "Holokaust u Zagrebu", nastavljena je u samoj knjizi i tako - sve do danas. Pogledajmo kako to izgleda u interpretaciji Slavka Goldsteina u "Nacionalu" 21. siječnja 2003. (Željka Godeč: "Matica hrvatska ne želi osuditi antižidovstvo svog čelnika u NDH"), gdje je dano njegovo pismo bivšem predsjedniku Matice Josipu Bratuliću i sadašnjem Igoru Zidiću, u kojemu, među ostalim piše: "Zar je moguće da se dosadašnje i sadašnje vodstvo MH ne žele distancirati od postupaka Filipa Lukasa koji je u ljeto 1941. godine besramno zahtijevao pljačku imovine svojih sugrađana Židova u ime Matice hrvatske kojoj je tada bio predsjednik? U knjizi Ive Goldsteina 'Ho-lokaušt u Zagrebu', kojoj sam urednik i suautor, objavili smo na str. 193-194 pismo Matice hrvatske. U njemu se konstatira da 'sada postoji mogućnost da se pribave prikladne zgrade na mjestu, koje odgovara Matici hrvatskoj', a to je mjesto u središtu Zagreba, na Jelačićevom trgu br. 15, kojemu pripada dvokatnica prema trgu sa dvorišnim zgradama, vlasništvo Židova Sternberga', pa iako 'ove nekretnine još nisu vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske' potpisnici pisma mole Državno ravnateljstvo da 'izvoli držati na umu prikazane potrebe Matice Hrvatske, kad spomenute nekretnine prijeđu u vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske'."

U redu je kad on otima, ali ako to rade drugi...

Odmah pada u oči kako konstatacija "sada postoji mogućnost" kod Slavka Goldsteina postaje "besramno zahtijevanje pljačke imovine svojih sugrađana Židova u ime Matice Hrvatske". Da bi se ta lažna i zlonamjerna interpretacija pisma pojačala, Goldstein iz rečenice "Kako nam je saopćeno, ove nekretnine još nisu vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske", izbacuje prvi dio jer bi bilo očito da im je saopćeno, vjerojatno i ukazano na mogućnost da mogu računati na tu zgradu, jer je i prirodno da Matica hrvatska u hrvatskoj državi dobije i bolje uvjete rada od onih koje je imala u Jugoslaviji. Mržnju prema hrvatskom narodu Goldstein pokazuje upravo ovom mržnjom prema Matici, i to je očito iz dijela pisma kada tvrdi da je Lukas "besramno zahtijevao pljačku imovine svojih sugrađana Židova"

iako u pismu spominju nekretnine koje će, kako im je priopćeno, prijeći u vlasništvo NDH.

Naravno, možemo i razumjeti da neki ljubitelj Jugoslavija zagovara da Matica ne bi smjela primiti neku zgradu jer joj tu zgradu daje država koja nije po volji tom čovjeku. Razlog koji navodi Goldstein, jer je to postalo vlasništvo otuđivanjem nečije imovine, očito nije i ne može biti stvarni razlog. Zašto? Pa upravo je Slavko Goldstein bio pripadnikom komunističko-partizanskih vlasti koji su oduzeli gotovo sve privatno vlasništvo ljudima u državi koju su osnovali! Ili Slavko Goldstein doista misli da je u redu kada on otima, a nije kada netko drugi to radi?

A da to će sve biti još besramnije pokazuje Goldstein u nastavku pisma kada, taj pripadnik vojske koja je izbacivala ljude iz stanova, znajući ih i ubijati, pokazuje zabrinutost nad stanarima te zgrade: "Iz pisma se ne vidi je li se ijedan od potpisnika barem zapitao što će biti sa 'Židovom Sternbergom' i njegovom obitelji čija bi imovina 'savršeno odgovarala našim (tj. Matičinim) potrebama' i kakva će biti sudbina još desetak obitelji koje su u to vrijeme bile stanari u traženim zgradama, pa ih treba izbaciti iz njihovih stanova, jer Maticu 'u novo doba čekaju nove, veće i mnogobrojnije zadaće'."

Mržnja prema Matici (kao simbolu hrvatskog naroda, naravno) koja izbjija iz ove rečenice vidljiva je jer konstataciju zašto im trebaju prostorije Goldstein povezuje s onim što su radili on i njegovi sudrugovi: izbacivali stanare. Mržnju prema hrvatskom narodu, koju su oni pokazivali kroz cijeli svoj rad (naročito 1945.), on pripisuje vlas-tima NDH prema svojim građanima. Nije mu palo na pamet da se tim stanarima moglo (zašto ne i oni sami) naći možda još bolji uvjete stanovanja. Kao da vlasnici stanova i inače ne raspolažu svojim vlasništvom na način kako oni smatraju da trebaju, a u skladu sa zakonom.

Pismo MH pisano je 8. kolovoza 1941. Vidimo kako se Goldsteini pitaju jesu li se potpisnici matičina pisma barem zapitali za sudbinu Sternbergovih i odmah zatim spominje izbacivanje iz stanova. Pa jesu li doista Sternbergovi izbačeni iz svoje kuće? Odgovor potražimo kod tih istih Goldsteina koji čitateljima "Nacionala" sugeriraju ovako nešto. Na str.

190. "Holokausta u Zagrebu" piše: "Industrijalac Manfred Sternberg (1892) prvih je dana travnja 1941. sa suprugom i dvoje djece napustio Zagreb. Putovali su preko Mađarske i Austrije i, u dramatičnim okolnostima, 5. travnja poslijepodne u posljedni čas prešli u Švicarsku. Već sljedećeg jutra, kao putnici s jugoslavenskim pasošima, vjerojatno bi bili zadržani u Austriji, jer je 6. travnja Treći Reich zaratio s Jugoslavijom. Nakon spasonosnog bijega, cijela je obitelj vrlo brzo prešla u SAD." Jesu li stigli u SAD prije ili nakon uspostave NDH nije jasno, ali očito ih ustaške vlasti i Matica hrvatska, prema Goldsteinima, želete izbaciti iz njihove kuće 8. kolovoza 1941. godine! Ako je i od Goldsteina, mnogo je.

Što je drugom sramotno, Goldsteinu je normalno

Inače, pozivanje na knjigu "Holokaust u Zagrebu" doista je smiješno, kada je poznato da se radi o običnom antihrvatskom pamfletu. Pokazivati hrvatskoj javnosti o kakvom je pamfletu riječ i kroz ovo Goldsteinovo pismo doista je dostojno autora te knjige. A još i zahtijevati da Predsjedništvo Matice podrži Goldsteina u njihovoj antihrvatskoj hysteriji, tj. zahtijevati da se distanciraju od sasvim normalnih postupaka MH iz 1941. i da se ti postupci proglase bezdušnim, doista je izvan svake pameti. Razumljivo je da tako nešto mogu učiniti pojedini članovi Matice, koji su u ovom režimu postali i ravnatelji, kao recimo Vlaho Bogišić koji "tvrdi da je svaki njegov pokušaj da se u MH kritički raspravi o kontroverznim razdobljima MH, prije svega 30-im godinama, završio neuspjehom: 'Nema modernoga društva, pa ni MH, koje se nije u stanju osvrnuti na svoju prošlost. U MH ne postoji ni približan koncenzus o tim spornim pitanjima i zato se o njima ne govori već 12 godina. Vlado Gotovac i Josip Bratulić afirmativno su govorili o Lukasu. Ni između predsjednika i potpredsjednika, a kamoli između tijela i članstva ne postoji konsenzus. MH nema snage da se s tim suoči'". Vjerojatno se Bogišiću ne sviđa pro-hrvatsko djelovanje MH, kao uostalom ni Goldsteinima, ali za očekivati je da takva bude sama institucija ili da njezini predsjednici prihvate

priglupe "argumente" Goldstenovih, zaista nema nikakva smisla.

Iako sam u svojoj knjizi, koju Goldstein napada, već konstatirao da iz knjige Goldsteinovih izvire njihova želja da je u NDH stradalo još više Židova, jer bi tako lakše bilo očuvati Jugoslaviju, ipak sam se sledio kada sam ponovo pročitao potvrdu tih mojih tvrdnji i u "Nacionalu": "Zidić je Goldsteinu objasnio da je to za njega mučna stvar koju mora istražiti, a čuo je da je Lukas spasio jednu židovsku djevojčicu. Goldstein je uzvratio opaskom da je i Hitler spasio pet Židova kad se Furchtwenger, znameniti dirigent Berlinske filharmonije, požalio da bez njih ne može dobro svirati."

Hrvata Lukasa, koji je navodno želio kuću jednog Židova, Goldstein izjednačava s Hitlerom. Kolika je ta njegova mržnja prema hrvatskom narodu kad čini takve usporedbe? Kako tako nešto može i pomisliti, a kamoli napisati!

Strašno mi je povjerovati da postoje ljudi kojima je jedna zgrada važnija od života jedne djevojčice. Užas! To jugokomunist Goldstein i želi izazvati kod nas. Očekuje da tu našu odvratnost prema takvim ljudima adresiramo na Židove. Svjesno izaziva antisemitizam. Misli li, zaista, da ćemo nasjesti? Pa ljudi u Hrvatskoj dobro znaju da se oni u obrani takva svog opredjeljenja samo koriste židovstvom. Zar on misli da mi ne znamo kako su Židovi prošli svoju kalvariju, kao što su Hrvati prošli svoju?

Kao da mi ne znamo kakvi su stvarni Židovi. Pa samo ja sam napisao stotinjak znanstvenih radova i par knjiga sa Židovima (objavljeni su u mnogim zemljama svijeta). Židovi iz Izraela distribuirali su englesku verziju mojih knjiga o Jasenovcu (ta je ista knjiga - obračun s velikosrpskim "genocidologom" dr. Milanom Bulajićem bila prema Goldsteinima revisionistička - u za njih negativnom značenju). I u uredništvu časopisa koji sam osnovao i čiji sam glavni urednik ima više Židova nego Hrvata. Siguran sam da nikome od njih nije važnija kuća od djevojčice. Pače, sramotno je takvu mogućnost i spomenuti, a kod Goldsteina je tako nešto potpuno normalno.

U ovom slučaju očito se i ne radi o zahtjevu MH za oduzimanjem spomenute kuće, pa je još sramotnije da čovjek koji je spasio židovsku djevojčicu, umjesto da postane pravednik među narodima, dobije etikete koje mu lijepe Goldsteini.

Što žele Goldsteini postići? Naravno ono od čega nas tobože žele zaštitići: "Iz dugogodišnjeg iskustva, koje mi se potvrdilo i u susretima na nedavnom putovanju u Austriju, Njemačku i Izrael (simpozij u organizaciji dr. Milana Bulajića, op. J. P.), dobro znam da u demokratskom svijetu za odnos prema Hrvatskoj nema ničeg dugoročno pogubnijeg od povremeno podgrijavanih sumnji da se današnja Hrvatska nije sposobna oslobođiti nekih recidiva zločinačke NDH." Kao da nama nije jasno da to Goldsteini i rade. Pa najbolji je primjer "podgrijavanih sumnji" ovaj montirani slučaj s Maticom hrvatskom.

Upravo zbog ovakvih napada svugdje na svijetu Zidić bi prije dobio potporu članova nacionalne akademije, a kod nas se krši pravilnik i tako ga se eliminira. U stvari te objede bi učinile da on vjerojatno ne bi dobio ni potreban broj glasova pa je ne mali broj akademika koji misli da je bolje i to što je prekršen pravilnik.

(...)

KAKO SU RUŠILI HAZU?, ZAGREB, 2006.**ALBERT EINSTEI I HEINRICH MANN****APEL MEĐUNARODNOJ LIGI ZA LJUDSKA
PRAVA, 125, AVENUE DE WAGRAM, PARIZ**

Mnogopoštovani prijatelji!

Mi ne možemo propustiti, a da Međunarodnu ligu za ljudska prava ne upozorima na događaje, koji su dne 18. veljače o.g. doveli do umorstva hrvatskoga učenjaka dr. Milana Šufflaya.

Kada je ovaj učenjak spomenutoga dana išao kući, bio je u Zagrebu na cesti iza leđa napadnut i, prema našem izvještaju, željeznom motkom umoren. Slijedećega dana on je ovim težkim ozljedama podlegao i dne 22. veljače je na Mirogoju pokopan uz hrvatske mučenike.

Profesor Milan Šufflay bio je poznat po svojim brojnim znanstvenim djelima i radnjama. Zagrebačke novine nisu međutim smjele izvješćivati o djelovanju ovoga učenjaka, čak je i osmrtnica

zaplijenjena, a brzogjavne sažalnice nisu smjele biti odpremane. Nije bilo dozvoljeno objaviti vrijeme pogreba, a zabranjeno je bilo izvjestiti žalobnu zastavu na zgradu Sveučilišta. Školsku mladež, koja je prisustvovala sprovodu, policijske vlasti izagnaše iz Zagreba, a hrvatske narodne trobojnice, kojima su bili vijenci urešeni, odstraniše.

Ime ubojice, Branko Zwegner, bilo je poznato. Poznata je bila i organizacija kojoj je ubojica pripadao ("Mlada Jugoslavija"). Poznato je bilo da je umorstvo dogovoren u noći od 11. do 12. veljače u stanu zapovjednika grada generala Belimarkovića. Kod toga dogovora sudjelovali su članovi organizacije "Mlade Jugoslavije" Brkić, Godler, Marćec i ubojica Zwerger. Zagrebačka policija unatoč tome službeno objavljuje dne 19. veljače da je počinitelj nepoznat.

Ubojstvu profesora Šufflaya prethodile su sljedeće činjenice:

1. Povodom posjeta kralja Srbije u Zagrebu mjeseca siječnja dostvljena su nizu najuglednijih ličnosti - tako vodi Hrvata dr. Vladku Mačku, dr. Anti Trumbiću, dr. Mili Budaku, sveučilišnim profesorima dr. Filipu Lukasu, dr. Davidu Karloviću, dr. Milanu Šufflazu i drugima - prijeteća pisma s podpisom "Za kralja i otadzinu", u kojima ih se čini odgovornim i vlastitom glavom i životom njihovih obitelji, bude li za to vrijeme kraljeva boravka u Zagrebu ikakvih protesta ili demonstracija.

2. Ovoj terorističkoj organizaciji, koja javno nosi ime "Mlada Jugoslavija" održao je kralj Aleksandar javni govor, u kojem je progovorio o odstranjuvanju po narodu izabranih hrvatskih narodnih zastupnika, što je proveo. Riječima: "Ja sam odstranio poslenike", on je sam dao poticaj odnosno nalog da se od njegova formalnog odstranjuvanja iz parlamenta imade prići na fizičko, to jest konačno odstranjenje. Kao uzor ima vrijediti 20. lipnja 1928., kada su u beogradskom parlamentu umoren hrvatski vođe.

3. Iza toga slijede u vladinoj štampi javni pozivi na umorstva vođa hrvatskoga naroda. Tako piše vladin list "Naša Sloga" na Sušaku dne 18. veljače: "Čelenke će prskati..."

4. Istoga dana uvečer umoren je u Zagrebu prof. Šufflay. Drugi primjer otvorenoga poziva na umorstvo objavljen je 28. veljače u splitskoj "Zastavi", daljnji poziv, u mariborskom "Jugoslavenu".

Neki članovi društva "Mlada Jugoslavija", koji su imali izvesti umorstva Hrvata u inozemstvu, uhapšeni su dne 12. ožujka kod umorstvenih priprema u Beču te predani bečkim sudovima na postupak.

Delegacija Hrvatskoga narodnoga zastupstva još je dne 25. siječnja 1930. predala Ligi naroda u Ženevi memorandum, koji je istodobno odaslan vladama i organizacijama svih kulturnih država, upozoravajući na stanje u Hrvatskoj. Ovim se memorandumom pred cijelim čovječanstvom diže obtužba protiv absolutističke vladavine kralja Srbije kao i protiv užasa i strahota, što ih vladavina nad hrvatskim narodom počinja. Kako činjenice dokazuju, ove su strahote od onoga doba samo još veće. S obzirom na ovo strašno stanje mi vas molimo, da Međunarodna liga za ljudska prava poduzme sve da se ovoj bezkrajnoj nasilnoj vladavini stane na kraj.

Ne smije se trptiti da se umorstvo upotrebljava kao sredstvo za postizavanje političkih ciljeva.

Ne smije se trpijeti da se ubojice veličaju kao narodni junaci.

Držimo da je samo po sebi dužnost Međunarodne lige za ljudska prava da apelira na sve one koji cijene slobodu i ljudska prava naroda, da se proti strahovladi koja gospoduje u Hrvatskoj, digne najsvećaniji protest. Sve zemlje, naročito Francuzka, Njemačka, Poljska, Austrija, gdje postoje grane Međunarodne lige za ljudska prava, imadu dužnost da se postave kao štit pred ovaj mali miroljubivi prosvjećeni narod.

Mi očekujemo vašu odluku i pozdravljamo vas.

Njemačka liga za ljudska prava.

A. Einstein

Heinrich Mann

Travanj 1931., Berlin⁹

⁹ Darko Sagrak: "Dr. Milan Sufflay, hrvatski aristokrat duha," Hrvatska uzdanica, Zagreb, Hrvatska, 1998. O ovom apelu pisao je "New York Times" od 6. svibnja 1931.: "Einstein Accuses Yugoslavian Rulers in Savant's Murder".

Primjedba dr. Darka ZZubrinicha: "U hrvatskom prijepisu tog pisma (prijepis se čuva u jednom zagrebačkom arhivu) kao ime ubojice stoji Nikola Jukić. Autor knjige g. Sagrak ga je u svojoj knjizi promjenio u Branko Zwerger, jer to je posve sigurno njegovo ime, što znamo iz zagrebačkih sudskih arhiva (osobna informacija g. Sagraka). Čini se da je u originalnom pismu Einsteina i Manna prezime

Josip Pečarić,

STROSSMAYER I SRBIJA I CRNA GORA

I danas su u Hrvatskoj - kada je riječ o biskupu Strossmayeru – najveći prijepori oko njegova odnosa prema Srbiji i Crnoj Gori. Oko tzv. Strossmayerova jugoslavenstva.

Biskup je 23. rujna 1851. imenovan za Apostolskog Administratora Katoličke Crkve u Srbiji i to je bio sve do 1897. godine. Tamošnja vlast je i tada imala negativan odnos prema svemu hrvatskome i katoličkome, što je sam Apostolski Administrator osjetio i u svom radu. U pismima Račkom od 29. veljače 1864. godine i 10. travnja 1884. godine Strossmayer piše:

"Da se naši Srbi u Srijemu ne boje, jao i zao čas katolicima! Ja mnijem da Srbima ne treba prostiti gdje ne imaju pravo, jerbo upravo tim bivaju smjeliji i drzovitiji."

"Narod nam je u vrlo opasnom položaju. Srbi su nam krvavi neprijatelji. Dobro je rekao - mislim Marković - da dočim se mi ljuto borimo prot Mađara, Srbin brat iza leđa na nas navaljuje."

U pismu Serafinu Vannutelliju, papinskom nunciju u Beču, od 2. prosinca 1885. biskup Strossmayer ukazuje na velikosrpske težnje za obnavljanje Dušanovog carstva: "To je anakronizam i opsjena bolesnog uma iz četrnaestog stoljeća..."

S druge strane, biskup je gajio prijateljske odnose prema crnogorskome knezu Nikoli i tek je tijekom vremena shvatio da i knez Nikola ima velikosrpske ambicije. Tako su u Svetojeronimskoj aferi 1901./1902. i Crna Gora i Srbija nastupile na istim protuhrvatskim pozicijama. Naime, kada je Papa Zavodu svetog Jeronima u Rimu dao hrvatsko ime,

promijenjeno u Jukić zbog toga jer autori pisci apela žive u Njemačkoj, pa im se vjerojatno čini "nezgodnim" da je prezime ubojice njemačko, a i nevažnim s obzirom na svrhu apela."

oni su zbog Hrvata u Barskoj nadbiskupiji – koje su prethodno proglašili Srbima – zahtjevali da se Zavodu uz hrvatsko doda i srpsko ime.

Biskup Strossmayer piše 8. siječnja 1902. godine državnom tajniku Vatikana kardinalu Rampolli: "U srcu i u duši Srba vlada nesnošljivost prema katoličkim Hrvatima. Stoga se naš zavod ilirski ili hrvatski u Gradu (tj. u Rimu) ne smije nikako nazvati srpskim. Taj pojam se absolutno ne smije upotrijebiti." To je u biti Strossmayerova politička oporuka, koju nisu slijedili političari i inteligencija u Hrvatskoj, pa su unatoč činjenici da je te 1902. godine tiskan u Beogradu i prenijet u Zagrebu Stojanovićev tekst "Srbi i Hrvati" u kome najavljuju nestanak Hrvata kao naroda, stvarali 1906. godine Hrvatsko-srpsku koaliciju, u kojoj uskoro prvi čovjek postaje Srbin – Svetozar Pribićević, da bi novu državu stvarao Jugoslavenski odbor u kome je bio i onaj isti Nikola Stojanović, koji nam je 1902. poručio da će od nas napraviti Srbe.

I nisu krivi oni - koji su radili suprotno od onoga što je kardinalu Rampolli pisao Strossmayer - već on, pa mnogi i danas vjeruju kako je Strossmayer igrao ulogu duhovnog tvorca i kraljevske i komunističke Jugoslavije. A ništa nije neistinitije od te tvrdnje, jer je istina upravo suprotna njoj. Naime, Strossmayerova jugoslavenska ideja imala je tri bitne komponente: - Zagreb je centar južnoslavenskog okupljanja; - Približavanje pravoslavnih južnoslavenskih naroda Rimu i - Bugari su uključeni u takvo okupljanje južnoslavenskih naroda. Jugoslavije koje su postojale bile su suprotnost toj Strossmayerovo ideji!

* Teško je vjerovati da je reakcija prof. Banca u njegovom saborskom govoru ponovno u svezi sa spomenutom knjigom *Strossmayerova oporuka*. Vjerljivo je to samo izraz njegovog neraspoloženja što sam, unatoč njegove reakcije, pozvan na skup o Strossmayeru koji je organizirala Akademija. Zato je u ovom Dodatku dan moj referat s toga skupa!

Biskup Josip Juraj Strossmayer je 23. rujna 1851. imenovan za Apostolskog Administratora Katoličke Crkve u Srbiji u kojoj je tada neznatan broj rimokatoličkih vjernika, njih sve u svemu oko tisuću, bio još posve obespravljen u svojim osnovnim vjerskim potrebama i uvjerenjima, a to je bio sve do 1897. godine. Tamošnja vlast je i tada imala negativan odnos prema svemu hrvatskome i katoličkome, što je sam Apostolski Administrator osjetio i u svom radu.

Samo godinu dana prije Strossmayerova imenovanja austrijska vlada postavila je svećenika-misionara pri svome poslanstvu u Beogradu, i to je u tom trenutku bilo sve. O tome je pisao Mate Topalović¹⁰: "Katolički svećenik ne smije tu (u Beogradu) pohađati bolesnike, dijeliti mu svetotajstvo i u grob sprovoditi. Mjesto gdje se službe božje ovršavaju, jedino je hodnik (Gang) u kući austrijskog konzula; ovdje se svršavaju i svi posli s domaćim gospodarstvom skopčani."¹¹ D. Jelčić piše: "Strossmayer odmah po svome imenovanju uspostavlja najprije pismene, a ubrzo zatim, prilikom svoga prvog boravka u Beogradu, i osobne veze s knezem Aleksandrom Karađorđevićem, ali i pored nekih pomaka na bolje, srpsko nepovjerenje pa i neprijateljstvo prema katoličanstvu, a i prema sebi samome, biskup nije uspio ukloniti iz njihove svijesti. Naprotiv! Ono postaje sve bjelodanije, pa se postavilo i pitanje novoga apostolskoga vikara. Prva žrtva bio je misionar Tondini, kojega je upravo Strossmayer uputio u Beograd još u početku svoje vikarske dužnosti. 'Jučer dobih od nuncija bečkoga list [piše Strossmayer Račkome 4. srpnja 1885.], u komu mi javlja, da vlada austrougarska i vlada srpska ne trpe više Tondinija u Srbiji. Uslijed toga sam ja odmah pisao ocu Tondiniju, da se bez odylake ukloni iz Srbije i da se amo u Đakovo vrati. Prije toga nisam mogao učiniti, jer nisam ništ o tomu znao. Po pismu nuncija i moje su moći dani u Srbiji jur izbrojeni. Samo se - kako nuncij veli - o tomu još radi, da se plaća ustanovi apostolskomu vikaru, koji će u Biogradu stanovati. Ja bi se tomu iz sveg srca radovao, kad bi samo uvjeren biti mogao, da će uslijed toga: prvo, crkva katolička u Srbiji biti bolje uređena, i drugo, da će moj nasljednik biti čovjek učeniji, revniji i značajniji od

¹⁰ Ankica Pečarić i Josip Pečarić: *Strossmayer i Srbija; Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru*, HAZU, Zagreb 1997., str. 81-96.

¹¹ Ankica Pečarić i Josip Pečarić: *nav. djelo*, navedeni citat vidi na str. 83.

mene, i da ne će pasti u spone austrijske i okove srpske. Žalibože, ja niti jednomu tomu, ni o drugomu tomu nisam uvjeren. [...] Kralj srpski [Milan II. Obrenović; op. D. J.] veli, da je otac Tondini čestit svećenik i da mu se sa crkvenoga gledišta ništ prigovoriti ne može, ali da je prekršio neke civilne zakone i obzire. Ali se ti civilni zakoni i obziri ne navađaju. Ne navađaju se zato, jer ih uistinu očevidno ni nema. Otac Tondini nije po volji nekim ljudem, *ergo etc.* Što se mene tiče, veli kralj srpski nunciju: 'Vrli čovjek, vrli biskup! Ja bi ga rad, kad u Biograd dođe, svečano i srdačno primio; ali žalibože neke vrlo važne okolnosti ne dopušćaju mi, da vrućoj želji srca svoga zadovoljim. Zato želim, da biskup, kad se kući povratim, ne dođe u Biograd' i t. d.'¹²

Biskup se zacijelo i nije više pojавio u Beogradu, niti je ikada više izašao pred srpskoga kralja. One "važne okolnosti", koje nisu dopuštale kralju Miljanu da "vrućoj želji srca svoga" udovolji i Strossmayera srdačno dočeka u svome beogradskom dvoru i primi njegovu pomiriteljsku, prijateljsku ruku doduše nisu nigdje identificirane, ali nam ih, pogotovo danas, nije teško identificirati.¹³

Međutim, i danas su u Hrvatskoj - kada je riječ o biskupu Strossmayeru – najveći prijepori oko njegova odnosa prema Srbiji i Crnoj Gori. Oko tzv. Strossmayerova jugoslavenstva.

Gajevo ilirstvo, Strossmayerovo jugoslavenstvo i Starčevićovo hrvatstvo

Po pravilu se suprostavljaju Starčević i Strossmayer - dvojica karizmatičnih hrvatskih političkih mislilaca i stratega XIX. stoljeća, koji su djelovali u isto doba, jedan pored drugoga a istodobno tako daleko jedan od drugoga, prividno kao dva pola, dvije krajnosti koje su nepomirljive; ali su se one, te dvije "nepomirljive" krajnosti, u svemu bitnome, kako konstatira akademik Dubravko Jelčić¹⁴, ne samo dodirivale nego i podudarale: "Koju god tada aktualnu političku temu i koje god ključno političko pitanje onoga vremena

¹² *Korespondencija Rački-Strossmayer*, knjiga treća; uredio Ferdo Šišić; JAZU, Zagreb 1939., str. 186.

¹³ Dubravko Jelčić, Strossmayer i hrvatska književnost, Predgovor knjige: Josip Juraj Strossmayer – Izabrani politički spisi, Matica Hrvatska, Zagreb 2005., str. 26

¹⁴ Ibid., str. 10.

razmotrili, upravo u svjetlu njihovih misli o istim temama ili njihovih postupaka u istom kontekstu, začudit ćemo se bliskosti, kadikad upravo identičnosti njihovih pogleda."

Primjetimo da je u istom stoljeću velikosrpska ideja razrađena u Garašaninovom "Načertaniju" iz 1844. godine, kao i u tekstu Vuka Karadžića "Srbi svi i svuda" koji je prvi put bio objavljeni u "Kovčežiću za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona" iz 1849. godine.

S druge strane, u Hrvatskoj imamo doba hrvatskoga narodnog preporoda, a Starčević i Strossmayer su bili oduševljeni Iliri. A Gajev ilirizam, to je bistrije oko moglo i u ono doba jasno razabratи, bio je kroatocentrična ideja, usmjereni buđenju hrvatske nacionalne svijesti, protežući je izvan Hrvatske i na sve južnoslavenske prostore. Gaj je, u stvari, panslavensku ideju pridružio svojoj ideji o Hrvatima kao izravnim potomcima drevnih Ilira i tako zaokružio i definirao svoju kroatocentričnu koncepciju ilirizma i Velike Ilirije, podrazumijevajući njome ono što i nekada Vitezović: ujedinjenu veliku Hrvatsku.¹⁵

Obojica su pozdravili dolazak Josipa Jelačića na bansku stolicu. Obojica su se kasnije i razočarala u Jelačiću shvaćajući da nije iskoristio jedinstvenu i neponovljivu priliku za Hrvatsku. Još pod apsolutizmom Starčević pokreće svoj "rat za hrvatski jezik",¹⁶ a Strossmayer, odmah poslije obnove ustavnog poretka, u Beču radi to isto: boriti se za hrvatski jezik u Dalmaciji i tražiti njezino pripojenje Hrvatskoj i Slavoniji. Starčević u Saboru 1861. nastupa kao nesmiljeni kritičar Austrije, dinastije i samoga Dvora, optužuje ih da svojom samovoljom gaze prava hrvatskog naroda, a Strossmayer 1862. podnosi ostavku kao veliki župan virovitičke županije u Osijeku radi Schmerlingove centralističke politike. U srpnju 1861. govoriti biskup u Saboru o hrvatsko-ugarskim odnosima i zahtijeva, da se prije početka bilo kakvih razgovora o tome, prizna zakonski članak koji govoriti o teritorijalnoj cjelokupnosti i državnoj samostalnosti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Sve to je u isto vrijeme zastupao i Starčević, zato je to isto mogao govoriti i

¹⁵ Ibid., str. 18.

¹⁶ Vidi "Narodne novine", Zagreb, 18. kolovoza i 27. rujna 1852.; "Hrvatska", 1. siječnja 1871.; i dr.

on, pa je doista on tako i govorio. Ipak, kao da su govorili različitim jezicima, nisu se ni čuli ni razumjeli.

Ta njihova suglasnost u bitnim pitanjima hrvatske politike, nakon tolikih 30-godišnjih većih ili manjih suprotstavljanja i međusobnog optuživanja, ispunjenih prečesto i teškim riječima, a sve zbog različitih taktičkih poteza u pokušajima da se odgovori na aktualna pitanja, dobiva na kraju i formalnu potvrdu: sastaju se 20. lipnja 1893. u Krapinskim toplicama, a deset mjeseci kasnije, s njihovom suglasnošću, Strossmayerovi "neovišnjaci" ili (popularno nazivani) "obzoraši", postižu dogovor sa Starčevićevim pravašima o zajedničkom političkom programu, u kome prva točka najjasnije potvrđuje, da u njihovoj političkoj strategiji i konačnim ciljevima njihove politike nije bilo stvarne razlike: "Hrvatska sjedinjena opozicija stojeći na temelju državnoga prava i narodnog načela raditi će svima zakonskim sredstvima, da se narod hrvatski, koji stanuje u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, na Rijeci s kotarom i u Međumurju, Bosni i Hercegovini i Istri, sjedini u jedno samostalno državno tijelo u okviru habsburške monarhije, te će podupirati i svom snagom nastojanje braće Slovenaca, da se i slovenske zemlje ovome državnome tijelu prikupe."¹⁷

Na pitanje što iz toga možemo zaključiti, akademik Jelčić odgovara: "Samo to, da se Starčevićovo ekskluzivno i eksplizitno hrvatstvo nije u biti razlikovalo od Strossmayerova programatskog jugoslavenstva. Valjalo je samo ispravno razumjeti i Strossmayera i Starčevića. Osobni animoziteti, međutim, koji su među njima dolazili do izražaja a oni ih nisu ni pokušali zatomiti ili barem prikriti, bili su dobrim dijelom posljedica različitosti njihovih osoba i oprečnosti njihovih temperamenata, životnih shvaćanja i navika. Oni su njihova manje-više praktičistička neslaganja intenzivirali do te mjere, da je to završilo permanentnim političkim napetostima, a nerijetko i sukobima. Nešto je o tome već govorio Filip Lukas,¹⁸ ali moramo žaliti što je on preveliku važnost pridavao njemačkom podrijetlu Strossmayerovu, a moramo požaliti i bjelodanu činjenicu, da je i on Strossmayerovo konceptualno jugoslavenstvo identificirao

¹⁷ Citat preuzet iz knjige: Vladimir Koščak, o.c., str. 255.

¹⁸ V. zbornik Dr. Ante Starčević. O 40.godišnjici smrti. Zagreb, MCMXXXVI, str. 3-13.

s jugoslavenstvom kakvo se realiziralo u jugoslavenskoj državi, kao da je Strossmayer upravo tu i takvu Jugoslaviju zamišljao, želio i projektirao. A činjenice dokazuju, da to nije točno! (...) Njihov osobni susret u Krapinskim toplicama dogodio se prekasno. Obojica su već bili na kraju svoga ne samo stvaralački aktivnog nego i životnog puta, uvelike razočarani hrvatskom politikom i umorni od nje. Da se taj susret kojom srećom dogodio dvadesetak godina prije, zacijelo ne bi bio tako suh i konvencionalan, bio bi vjerojatno polemičan, ali zasigurno i plodonosniji: stvaranje ujedinjene hrvatske opozicije ne bi vjerojatno ostalo samo na pokušaju, a hrvatska politika krenula bi zacijelo uspješnijim stazama."

Jelčić dalje kaže: "U dosadašnjoj literaturi o Strossmayeru često se može pročitati, da je Biskup svoje ideje o Slavenstvu oblikovao pod dojmom pjesnika Jana Kollára. I to je bila tendenciozna tvrdnja, koja je gotovo već bila kanonizirana: Kollárovo slavenstvo nije računalo s bitnim udjelom hrvatstva, pa je to omogućavalo manipulatorima da krivotvore i samu Strossmayerovu ideju. Ali s obzirom na ukupnu misao i cijelokupno djelovanje biskupa Strossmayera, čini se puno logičnjim i realnijim tumačenjem, da se Strossmayerovo jugoslavenstvo, već u doba apsolutizma, javlja kao sjećanje na onu Gajevu (rekao bih) utopijsku pankroatističku viziju, kao njen nastavak i pokušaj, da se ona revitalizira i realizira pod novim imenom, ne više ilirskim nego jugoslavenskim, s novom ambalažom i u novoj političkoj stvarnosti, koja će doći nakon germanizatorske Bachove diktature. Pa kad je apsolutizam napokon zaista i pao, Strossmayer u proširenom Carevinskem vijeću nastupa po prvi put na otvorenoj političkoj sceni, i to nastupa kao federalist, koji ističe našu posebnost, i to ovako: 'U predlogu većine državnog vijeća, koji i ja branim, ima jedan izraz, taj naime: historičko-politička osebnost. I mi Južni Slaveni u Hrvatskoj takova smo osebnost, to jest i mi imamo osim zajedničke historije svoju posebnu, pa mogu reći, te neću biti nečedan, imamo historiju dičnu i slavnu.'¹⁹ A samo nekoliko redaka niže: 'Ovdje su se već više puta pozivali na pragmatičku sankciju. I mi južni Slaven, to jest mi Hrvati imamo

¹⁹ *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govor, rasprave i okružnice.* Napisao i izabrao Tade Smičiklas. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1906., str. 56.

svoju pragmatičku sankciju, i mi smo neodvisni i samostalni isto tako, kao što našu vjernost i lojalnost prema sjajnoj vladajućoj kući pred cijelim svijetom zasvjedočuje to što smo pragmatičku sankciju deset godina prije prihvatali nego li Ugarska, to jest g. 1712.²⁰ Ali puni smisao i pravo značenje ovim riječima otkriva nam se u sljedećim mislima, i opet samo nekoliko redaka niže od netom navedenih: 'Dalmacija je bila dugo vremena središte političko-narodnoga života hrvatskoga. Hrvati su mnogo sabora držali u dalmatinskim gradovima. Upravo onda se je najviše razvio slavenski život i slavenska obrazovanost, kad je Dalmacija bila u političkom savezu s Hrvatskom i Slavonijom.'²¹ Da bi dokazao svoju tvrdnju naveo je pismo cara Karla VI. kojemu je naslov 'De Statibus Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae'.²²

Strossmayer, upozorava nas Jelčić, naizmjence rabi termine Hrvati, Južni Slaveni, Jugoslaveni, i to kao sinonime, upravo onako, kako je Gaj rabio narodnosna imena Hrvat i Ilir. Smisao i opseg Gajeva ilirstva, je i opseg i smisao Strossmayerova jugoslavenstva. Pozorno čitanje Strossmayerovih spisa iz toga vremena, konstatira Jelčić, neminovno će nas dovesti do konačnog zaključka, da je Strossmayer u novim okolnostima i na novi način slijedio Gaja: njegovo jugoslavenstvo identično je Gajevu ilirstvu.

A slično je i sa Starčevićevim hrvatstvom. Jelčić kaže: "Već u Bachovo doba ilirstvo se, zahvaljujući upravo njemu, preobrazilo i prometnulo u hrvatstvo, ali kakvo hrvatstvo? Hrvatstvo, koje obuhvaća gotovo isto područje što ga je Gaj podrazumijevao kao ilirski, a Strossmayer kao jugoslavenski prostor. Nije li upravo zato nitko drugi nego upravo Jovan Skerlić uvrstio i Starčevića u društvo preteča jugoslavenstva?"²³ Međutim, daleko od toga da je Skerlić bio

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid., str.56-57.

²² Ibid., str. 57.

²³ Skerlić je u "Srpskom književnom glasniku", knj. XXVIII (1912.) objavio esej *Ante Starčević*; v. Jovan Skerlić: *Pisci i knjige*, sv. VI, Beograd, 1923. U njemu čitamo: "On [Starčević] ne samo da je bio za bledo i platonsko narodno jedinstvo, nominalno i kulturno 'narodno jedinstvo', kako su pažljivo i teorijski u Hrvatskoj propovedali katedarski naučnici i lojalni 'hofrati', on je odlučno išao korak dalje i bio u stvari za narodno ujedinjenje: bio nacionalni unitarac. Njegov ideal bio je jedna zemlja 'od Triglava do Timoka'. I evo kako on piše u *Hervatu* za 1869: 'Prvi i

u pravu. Njegova je zabluda bila u tome što on, polazeći od vanjskih oznaka, nije razumio (ili se pravio da ne razumije!) duhovnu bit Starčevićeve misli. Istoj zabludi podlegli su i uporni tumači Strossmayerova "jugoslavenstva": videći samo površnu stranu Strossmayerove koncepcije, ni oni nisu ušli u srž njegove ideje. Ali, za razliku od Skerlića, oni su uspjeli nametnuti svoju zabludu mnogima i zadugo!"²⁴

A da se radi o sinonimima istoga potvrđuje i patrijarh Rajačić koji u pismu Saboru od 16. srpnja osporava tvrdnju Ivana Kukuljevića kako u Vojnoj krajini žive samo Hrvati, izražavajući sumnje u nakane Hrvata koji dijele nacionalna gledišta Kukuljevića i Strossmayera, rekavši kako "Srbi imaju svoje vlastito ime koje ima svoju historiju u svijetu i u Slavenstvu i neće ga promjeniti ni za koje, ni za ljubav Ilirstva ni Jugoslavenstva ni Hrvatstva."²⁵

O Strossmayerovoj političkoj ideologiji Blaž Jurišić kaže: "Osnovna linija njegove politike uvijek je ista i jednostavna. On hoće da Hrvatskoj osigura samostalnost u federaciji bilo austrijskoj, bilo

najsigurniji lek bio bi taj da mi narod istoka osnujemo *jednu državu*. To jedinstvo ne može se drukčije zamisliti no na temelju potpune jednakopravnosti svih plemena. Smatramo se dakle jednom državom. Koje ljudstvo, koje more, koje zemlje, koje reke! Lepše domovine na svetu nema!..." On odriče ne Srbe no srpsko ime, on hoće ne da ih se otrese no da ih obuhvati, da bi narodna snaga bila nedeljena i jača, da bi se zajedničkim silama mogao davati jači otpor i moglo plodnije raditi. On napada Srbe zato što se izuzimaju i izdvajaju, što cepaju narodnu snagu, što misle da postoje zasebni interesi srpski i hrvatski. Ime srpsko za njega je bilo lokalno, kao dalmatinsko, bosansko, hercegovačko, koje treba zabaciti i primiti ime hrvatsko, onako kako su Bavarci, Saksonci, Prusi, napustili svoja lokalna i geografska imena i usvojili opšte plemensko ime nemačko." (O,c., str. 62-63.) I još: "Pisac političkih pamfleta *Imena Serb i Pasmina Slavoserbska po Hrvatskoj* ustvari nije odricao Srbe no ih je obuhvatio u hrvatskom imenu; kao i drugi, i on je za narodno jedinstvo, samo je htio da to bude pod jednim imenom hrvatskim. [...] Velika Hrvatska Anta Starčevića u stvari je isto što i Velika Srbija. Razlika je formalna, samo u imenu." (O.c., str.65.)

²⁴ Dubravko Jelčić, nav. djelo., str. 20-21.

²⁵ *Dnevnik sabora, 15. travnja 1861.*, s. 163. Kukuljević je, inače, govorio o "političkom narodu" koji je različit od etničke nacije.

ugarskoj, bilo jugoslavenskoj. Ni jedna od ovih alternativa nije se ispunila, i Strossmayerov politički san ostao je neostvaren.”²⁶

U stvari, stvarna Strossmayerova želja je bila oslobođanje hrvatskog naroda, što se vidi iz njegovog pisma Račkom (9. prosinac 1882.): “Rado bi doživio oslobođenje svoga naroda ali nemam nade”, a kao pragmatičar svjestan pozicije u kojoj se njegov narod tada nalazio, mogućnost za to je vidio jedino kroz ostvarenje jedne od tih alternativa.

Matija Pavić i Milko Cepelić ističu da je najvažnije obilježje biskupovog državno-političkog djelovanja nastojanje da se Hrvatskoj osigura slobodan i samostalan razvitak. To je konkretno značilo ujedinjenje hrvatskih zemalja u jednu Hrvatsku, te državnu samostalnost Hrvatske u okviru Habsburške Monarhije, te preuređenje Monarhije u “federaciju” u kojoj bi Hrvati okupili oko sebe druge južne Slavene u Austriji i Bosni. Oni ističu: “On nikada nije promijenio toga svoga načela.”²⁷

Bit Strossmayerova jugoslavenstva

Tako je ovo famozno Strossmayerovo jugoslavenstvo postalo ključno pitanje, stožerna točka u kojoj se prelama cijelokupna njegova politička misao i politička strategija. I kada se radi o njegovim odnosima prema Mađarskoj i Mađarima, prema Austriji i Austrijancima, prema Srbima u Hrvatskoj i prema Srbiji, prema Crnoj Gori. Jelčić upozorava: "U našoj historiografiji ta činjenica nije uočena. Nemojmo se čuditi: to ishodišno pitanje u Strossmayerovoj politici bilo je u Jugoslavijama strogo dogmatizirano i tabuizirano do te mjere, da je isključilo svako slobodnije raspravljanje, koje bi izlazilo iz okvira zadanih teza, a time je i omogućavalo zlouporabe i krivotvoreњa. I to se upravo i

²⁶ Blaž Jurišić, Strossmayer iza kulisa, Hrvatska revija, II, 3, Zagreb 1929, str. 145-159.

²⁷ Matija Pavić i Milko Cepelić, *Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-dakovački i sriemski god. 1850-1900*. Zagreb, 1904., str. 428.

dogodilo, zahvaljujući dobrim dijelom i našem političkom sljepilu."²⁸

Ali dopustimo da je biskup, kako kaže Jurišić, mogao misliti i širu jugoslavensku zajednicu, tj. da je to nešto više od pritiska. Razmotrimo takvu Strossmayerovu jugoslavensku ideju. Ona ima tri bitne komponente:

- 1) Zagreb je centar južnoslavenskog okupljanja;
- 2) Približavanje pravoslavnih južnoslavenskih naroda Rimu i
- 3) Bugari su uključeni u takvo okupljanje južnoslavenskih naroda.²⁹

Franko Mirošević o tome piše³⁰: "Vrijeme u kojem je Strossmayer djelovao Hrvatskoj i Hrvatima nije bilo skljono. Djelujući najprije u uvjetima habsburškog neoapsolutizma a kasnije u nagodbenjačkom dualističkom sustavu, Strossmayer se borio za samobitnost i teritorijalnu cjelokupnost hrvatskih zemalja imajući pri tome snažne protivnike, habsburški centralizam, mađarski hegemonizam, talijanski iredentizam i naponsljetku velikosrpsku opasnost.

U spletu tih okolnosti kod Hrvata se javlja više političkih programa koji im nude rješenja njihovog nezavidnog položaja unutar Habsburške Monarhije. U svezi s tim javio se biskup Strossmayer s jugoslavenskom idejom koja se nastavlja na tradiciji ilirizma. Iako se smatra da je on taj program napisao ipak treba reći da povjesna znanost to još nije zasigurno utvrdila.

Osnovno polazište jugoslavenske politike koju zastupa Strossmayer i njegovi sumišljenici bilo je uvjerenje o nacionalnom jedinstvu Južnih Slavena (Hrvata, Srba, Slovenaca i Bugara). Tijekom sazrijevanja te ideje njeni utemeljitelji su sve više isticali postojanje hrvatske nacionalne individualnosti kojoj su pridavali sve

²⁸ Dubravko Jelčić, nav. djelo., str. 21.

²⁹ Usp. A. i J. Pečarić, Strossmayer i Srbi, Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru, HAZU, Zagreb 1997., str. 81-96.; J. Pečarić, Strossmayer protiv Strossmayera, "Hrvatski obzor", 18. ožujka 1996.; A. i J. Pečarić, Položaj Hrvata i katolika u Crnoj Gori od Svetojeronimske afere do danas, Podlistak Hrvatskog obzora, "Hrvatski obzor", 24., 31. siječnja, 7., 14. veljače 1998.; A. i J. Pečarić, Strossmayerova oporuka, HAZU, Zagreb 2002.

³⁰ Strossmayerovo suprostavljanje integralnom jugoslavenstvu. U knjizi: A. i J. Pečarić, Strossmayerova oporuka, HAZU, Zagreb 2002, str. 9-10.

izražajnije nacionalno obilježje uz istovremeno zadržavanje jugoslavenskog zajedništva što se trebalo ostvariti u federalističkom preuređenju Habsburške Monarhije u kojoj bi Hrvatska imala status federalne jedinice. Time bi se po njihovom mišljenju ta Monarhija preobrazila u federativnu državu do koje bi došlo postupno, u etapama. U slučaju njezina sloma svaka bi federalna jedinica, kako su smatrali, ostvarila potpunu nezavisnost s mogućim ujedinjenjem s ostalim slobodnim državama. Dakle, Strossmayer nema nikakve veze s integralnim jugoslavenstvom koje je kako znama u praksi bilo velikosrpstvo. On je to vrlo rano shvatio i zdušno se tome suprostavio, uvuđajući svu pogubnost i зло koje takva vrst jugoslavenstva Hrvatima donosi. Ono se prvenstveno očitovalo u negiranju njihove samobitnosti i opstojnosti. Pisma koja je upućivao bečkom nunciju Serafinu Vannutelliju to jasno pokazuju kad mu skreće pažnju na težnje Srba za obnovom Dušanova carstva.

Strossmayerovo jugoslavenstvo neki su tijekom naše povijesti površno i neznanstveno objašnjavali, koristeći ga za njihove političke probitke. U tome su ponajčešće isticali upravo to protiv čega se on borio kao da je svojim jugoslavenstvom negirao hrvatske nacionalne osjećaje i želju za formiranje samostalne hrvatske države. (...) Strossmayer (je) imao izraženi hrvatski nacionalni osjećaj kojeg je pokazivao uvijek kad je uočio da neko Hrvatima čini nepravdu i kada ugrožava njihovu naciju. To se najbolje vidi iz njegovih pisama upućenih prijateljima F. Račkom i Serafinu Vannutelliju, i drugima. Posebno se to odnosi na njegovo isticanje da Zagreb bude središte jugoslavenskog okupljanja kao i njegove rezerve prema Srbima za koje tvrdi da 'Mržnja Srba protiv nas raste' te da su nam 'Srbi ljuti neprijatelji'. Isto se može reći i za njegove ocjene političkih stavova crnogorskog kneza Nikole kod kojeg uviđa izraženo isticanje srpstva kao i manifestaciju srbovanja.

U svojim postupcima i djelovanju Strossmayer se uvijek zalagao za snaženje Hrvatske a ne njeno slabljenje. U svezi s tim posebno je isticao potrebu geopolitičkog snaženja Hrvatske. Posebno je bio uvjeren da hrvatski narod može odigrati odlučujuću ulogu u ostvarenju sjedinjenja kršćanskih crkava. Oštro se suprostavljao austrijskom načinu vladanja Hrvatskom, zgražavajući se nad ponašanjem i nad službenom politikom habsburške vladajuće kuće,

posebno u Bosni u kojoj su katolici Hrvati bili neravnopravni s pravoslavnim Srbima i Muslimanima."

1) Kroatocentričnost Strossmayerova jugoslavenstva. U pismu Serafinu Vannutelliju, papinskom nunciju u Beču, od 2. prosinca 1885. Strossmayer piše: "... sredstvo koje je ispred ostalih sila upravo božanski zapalo Austriju da svoju moć i utjecaj na ovom našem, k istoku okrenutom jugu, ustali i učvrsti jesu napredni južni Slaveni, u prvom redu naša Hrvatska, katolička Hrvatska, Hrvatska koja obiljem svojih zasluga i žrtava u Austrijskom carstvu sigurno nije nevažna; Hrvatska koja tijekom mnogih stoljeća svoju vjernost nikad nije okaljala nikakovom ljugom i koja je potoke svoje krvi prolila da preostalo carstvo zaklonjeno uživa darove presvetog križa i kršćanske uljudbe; Hrvatska koja je i sada, kad je turskom pitanju došao kraj i kad se već sada mora razriješiti ne samo na negativan, nego dapače na pozitivan način u korist cijelog carstva i na slavu uzvišene dinastije, posve spremna i pripravna tom cilju svim svojim snagama surađivati. Ponavljam iz svega svoga srca: Hrvatska, kakva je vazda bila i kakva će vazda ostati, pravi je Božji dar uzvišenoj vladarskoj kući i svemu carstvu da na Balkanskem poluotoku obdrži prvo mjesto, pobjedivši i sebi prije svega podloživši srca i savjesti naroda pošto zauzme i podvrgne sama njihova područja i zemaljske granice. No, zaista je istina, da bi tome uzvišenom cilju Hrvatska mogla odgovoriti, treba prije svega da se na slobodu izvuče ispod stranog odlučivanja, tiranije i vlasti, te da se sebi samoj, to jest svojoj cjelovitosti, slobodi i snazi vrati. U sadašnjem položaju ona je u svemu podčinjena narodu za koji se, premda je izobila slavan mnogim imenima, ne može zanijekati da je često vjeroloman bio i da se s neprijateljima carstva rotio. (...)

Meni se čini da je skrajni čas da se jadnoj Hrvatskoj pomogne. Ako se ne varam, kao što je godine 1848. i 1849. početak spasa krenuo od Hrvatske, tako i danas mogu, kako se čini, počeci njeni popravka i njezine snage biti ono, čega se Austrijsko Carstvo iz dana u dan sve većma trebati da svoju moćnu jakost i djelotvornost posvuda iskaže. U tom pogledu pitanje Hrvatske podnipošto nije,

kako tvrde Mađari, samo nutarnje pitanje Ugarske, nego je pitanje cijelog Carstva i uzvišene dinastije.”³¹

Strossmayerovo zalaganje da Zagreb, a ne Beograd, bude centar južnih Slavena vidljivo je i iz pisma Vannutelliju od 19. travnja 1887. gdje biskup kaže da je “Biograd, nekako Carigrad u malome, grad vrlo važan, središte gotovo nedvojbeno i od Boga samoga preodređeno da na Balkanskom poluotoku izvrši veliki utjecaj. Iz Biograda rijekom Savom lagan je pristup Zagrebu koji je također grad vrlo važan i dostojan pažnje, koji premda nije tolike važnosti za trgovačku i gotovo svjetsku politiku kao Biograd, ipak je nedvojbeno predodređen za ateneju južnih Slavena, o čemu već sada ima jasnih naznakah. Ja i moji prijatelji htjeli smo na svaki način prvenstvo sačuvati Zagrebu, tim prije što je on središte katoličanstva, pa dakle iz zapadne kršćanske kulture. No, nažalost, onima koji su tu namjeru trebali objeručke prigriliti ponestalo je pravog razumijevanja i snage da na tome najodlučnije porade te sve zapreke, koje su se pojavile, nadvladaju.”³²

I Jelčić³³ ističe činjenicu da je Strossmayerovo jugoslavenstvo u bitnome kroatocentrično, tj. da u njegovoj viziji jugoslavenskog prostora glavno i vodeće mjesto pripada Hrvatskoj. Jelčić navodi što je Strossmayer pisao britanskom političaru Gladstoneu 1. listopada 1875: "Mi Hrvati uistinu možemo reći da u ovoj maloj skupini slavenske braće, mi predstavljamo toskanski element. [...] Mi smo stekli pravo da budemo vođe na putu duhovnog napretka i visokih idea. Mi smo svjesni toga zadatka na tom području i u pitanjima koja tište svijet."³⁴

³¹ Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Serafin Vannutelli 1881 – 1887, Zagreb 1999., str. 525, 527, 529.

³² *Ibid*, str. 683, 685.

³³ Dubravko Jelčić, *nav djelo.*, str. 21-22.

³⁴ Koliko je dosad poznato, Strossmayer i Gladstone izmijenili su ukupno 16 pisama, od kojih je 13 Strossmayerovih, a 3 Gladstoneova, u desetgodišnjem razdoblju od 1. 10. 1876. do 26. 9. 1886. Strossmayer je svoja pisma pisao njemačkim, a Gladstone svoja francuskim jezikom. Sva je ta pisma, prevedena na engleski, objavio Seton-Watson u svojoj knjizi *The Southern Slav Question and the Habsburg Monarchy*, London, 1911., str. 416-444. Navedeni citat vidi u toj knjizi na str. 419.

Dakle, konstatira Jelčić, Strossmayer vidi Zagreb kao kulturno i političko središte jugoslavenstva od Triglava do Crnoga mora, zato osniva u Zagrebu i Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti i Sveučilište, prve reprezentativne znanstvene i moderne obrazovne visokoškolske institucije u južnoslavenskim zemljama, zato u Zagrebu osniva svoju Galeriju slika, podupire osnutak i drugih znanstvenih i kulturnih ustanova i potiče njihov napredak. On vidi Zagreb kao paralelni Beč, kao drugo srednjoeuropsko političko i kulturno žarište.

2) Slaveni kao grkokatolici. Strossmayerovo jugoslavenstvo ne možemo razmatrati zasebno ni razumjeti odvojeno od njegove ideje o jedinstvu kršćanstva. Ono je, kaže Jelčić, inspirirano tom idejom, kojom se Strossmayer zanosio već u mладости. I svoju katedralu u Đakovu, koju je gradio punih 16 godina, od 1866. do 1882., posvetio je "jedinstvu Crkava". Formulacija precizna, da preciznija ne može biti. Biskup ne govori o jedinstvu Crkve, što bi podrazumijevalo jedinstvo kršćana u jednoj crkvi, u njegovu slučaju zacijelo rimokatoličkoj, nego upravo o *jedinstvu Crkava*, dakle dviju ili više njih, koje bi se jedinstvo realiziralo koegzistencijom njihovih harmonično usuglašenih razlika, a ono bi se moglo postići - kako je Strossmayer želio i vjerovao - postupnim približavanjem jedne i druge crkve, što je podrazumijevalo popuštanje i jedne i druge strane od nekih svojih zasada i dogmi. Inače, unijatska ideja, kao bitna komponenta katoličkog ekumenizma i u XIX. stoljeću, bila je uglavnom prešućivana u historiografskim radovima u prvoj i drugoj Jugoslaviji, zbog nastojanja da se što više istakne Strossmayerovo "jugoslavensko" opredjeljenje.³⁵

U Strossmayerovoj okružnici od godine 1881. o sv. Ćirilu i Metodu, koja je nastala kao reakcija na encikliku pape Lava XIII *Grande munus* kojom je Papa svetkovinu slavenskih Apostola od Pija IX sa 5. srpnjom protegao na cijelu Crkvu katoličku, kao dokaz svoje ljubavi prema Slavenima, elaboriran je Strossmayerov poziv pravoslavnim Slavenima da priđu Rimu:

³⁵ Tomislav Markus, *Prikaz reprinta*, nav. djelo: Matija Pavić i Milko Cepelić, (Đakovo, 1994.) Časopis za suvremenu povijest 1; 1995. str. 189.
Dubravko Jelčić, nav. djelo., str. 21-22.

“Slaveni! Mi svi bez razlike štujemo i častimo svete naše apostole Ćirila i Metoda; mi smo se svi od srca radovali kad smo čuli, da je mudrost i dobrota pape lava XIII. u najnovije doba naše apostole na višu čast u Crkvi božjoj uzdigla; ako je pak tako, onda je li moguće, da ujedno ne priznamo, da su naši apostoli vazda dušom i tijelom svetoj rimskoj Stolici privrženi bili; da su u njoj vazda u svim nuždama i potrepštinašima svojima štit i obranu tražili; da su uvijek ne samo ovim ili onim korakom svojim, nego cijelim životom i apostolskim djelovanjem svojim na to najviše smjerali, da sve Slavene u svetoj i nerazrješivoj svezi sa rimskom crkvom i prvostolnikom njezinim uzdrže i sačuvaju. Ah Slaveni braćo! Vi ste očevidno Bogom opredijeljeni, da velike stvari i u Aziji i u Europi izvađate; vi ste, čini mi se pozvani da prestarjelo i u skrajnju neku sebičnost zagrezlo društvo zapada preporodite i u njega više srca i ljubavi, više vjere i zakona, više čuti za pravednost i snošljivost, za mir i slogu unesete; ali znajte, da ćete u tom pravcu na općenitu korist i vašu slavu samo tada uspjeti i sve ogromne vaše nutarnje i vanjske neprilike svladati, ako se sa crkvom zapadnom izmirite i sporazumijete i tako svijet od onih predsuda i od onih sumnja, s kojima danas sve vaše i najplemenitije čine prati, oslobođite. (...) Kad se mi Slaveni ovim pravcem povedemo, onda nije moguće, da nam još jedna vrlo važna okolnost napamet ne padne, a ta je, da raskol crkveni u izvoru i povodu svom nije ne najmanje stvar Slavena, nego jedino Grka, koji su tim upravo nedjelom svojim jedan dobar dio naroda našega u skrajnju nesreću za sobom povukli, koju oni još i danas ljuto osjećaju. (...) Iz nekih današnjih pojava i iz najnovijih nekih grčkih djela slutim, da mnogi Grci još i dan danas mržnjom kipe i na crkvu katoličku i na Slavene. Ja premda svaki narod štujem i premda svojim zemljacima uvijek savjetujem, da svoje duduše muževne brane, ali nikad u tuđe ne diraju, pače da , ako nije druge, rađe nepravdu pretrpe nego li nanašaju: ipak sam pri tom višeput zavapio: O Bože sveti!”

Papina enciklika, biskupova okružnica i napokon veličanstveno hodočašće Slavena katolika 5. srpnja 1881. u Rim izazvale su velike napade na biskupa Strossmayera od strane tri domaća pravoslavnih vladika: zadarskog (Stefan Knežević), kotorskog (Gerasim Petranović) i plaškog (Teofan Živković). Prva dvojica uputila su

svojim vjernicima pisane poslanice, a treći je izrekao na Duhove u Karlovcu besedu, koju je tiskom raširio po srpskom narodu. Poslanica kotorskog vladike dosta je umjerena; ona vladike zadarskog oštrega je, te smatra i naziva biskupa "lažnim prorokom", dok besjeda vladike Teofana Živkovića vrvi pogrdama i uvredama. Njemu je biskup "vrtljavac duhom nečistim zanešen, koji se je na krilima teškoga slavoljublja i proste sebičnosti od ovoga svijeta u pravoslavno stado zaletio, da zamuti najpobožnije njegove misli i najsvetija osjećanja njegova; - i koji ga besjedama najljubaznijim i jezikom sladkim kao med savjetuje; opominje, pozivlje i preklinje da prede k uniji, koja je (vladiki) naprama raju božjemu, koji pravoslavni uživaju, već sama u sebi pravi pakao". Naravno, biskupa Strossmayera je taj napad duboko zabolio, i odgovorio je prvom korizmenom okružnicom od 4. veljače. 1882.: "Crkva je iztočka raskomadana (...). Postale su po protestantskom sustavu crkve narodne, pače u pojedinom narodu i više crkva. (...) Najveći i najvažniji ogranak crkve pravoslavne, crkva ruska, je li slobodna i u svom apostolskom zvanju neovisna? Pače je li ona, odkad je patrijarkat moskovski sa sinodom petrogradskim zamjenjen, u pravom smislu crkva ili samo neka vrst zavoda državnoga?"³⁶ A Račkome 18. ožujka 1883. piše: "Ja sam bio intimni prijatelj najvećeg njihova [tj. srpskoga; op. J. P.] čovjeka, pokojnoga Mihajla [...]. Gorčakovov sin i Marinović znaju što sam ja za Srbe u Rimu činio. Mal' nisam otale zbog tog *ekspediran* bio. [...] Ja sam Rim sklonio da prizna, da među nami i njima nema dogmatičke diferencije. Ja i vi težimo da se *jezikom* u misi jedni drugima *približimo*, a samo od okolnosti zavisi, da ja Rimu ne kažem, da se on sam *crkvi istočnoj* toliko *približiti* ima, koliko i ona *njemu*, i t. d."³⁷

O samoj ovoj Strossmayerovoј ideji o uniji Ivo Pilar konstatira: "Namisao bijaše upravo veličanstvena, ali već unaprijed osudena na neuspjeh; morala je doživjeti istu sudbinu, koju je doživjela papinska

³⁶ Matija Pavić i Milko Cepelić, *Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-dakovački i srijemske*. 1850-1900., Zagreb, 1904., str. 754-755.; A. i J. Pečarić, Strossmayerova oporuka, HAZU, Zagreb 2002, str. 9-10., str. 47-50.

³⁷ *Korespondencija Rački-Strossmayer*, knjiga treća; uredio Ferdo Šišić; JAZU, Zagreb 1939., str. 59.

politika i koju će uvijek morati doživjeti.”³⁸ Neuspjeh te Strossmayerove ideje o zbližavanju crkava značio je i konačni slom njegovih političkih nastojanja: znao je, da zbližavanje dviju crkava predstoji kao jedini i nezaobilazni uvjet duhovnog zbližavanja Srba i Hrvata, a znao je i to, da bez toga zbližavanja njegov koncept jugoslavenstva nema ni perspektive ni smisla.

Zato je ta ideja (i po Pilaru) bila veličanstvena. Strossmayer želi zlo sasjeći u korijenu. A zlo u korjenu velikosrpskog zla je odvijek bila Svetosavska crkva. To je tako zorno pokazala i uloga SPC u Domovinskom ratu.

3) Bugari. Na kraju, ne smije se zaboraviti, da je Strossmayer u jugoslavenski prostor uključivao i Bugarsku, a sama ta činjenica je dovoljna da sasvim ospori i odbaci svako poistovjećivanje njegova jugoslavenstva s onim poznatima iz XX. stoljeća. I tu komponentu Strossmayerova jugoslavenstva ističe i Jelčić i kaže: "Južnoslavenski prostor ima s Bugarskom sasvim drugi smisao, a Jugoslavija kao država imala bi s Bugarskom ne samo drukčiju kulturološku konfiguraciju nego i drukčiju političku statiku."³⁹

Nakon srpskog poraza kod Slivnice 1885. napisao je Račkome riječi u kojima se osjeća istinsko olakšanje: "Hvala Bogu da su Bugari nadvladali. U njihovoј stvari nadvladalo je poštenje, kršćanski zakon i čista slavjanska stvar; u srpskoj stvari pobijeno je nepoštenje skrajno, nemoralnost i mržnja madžarska prot Slavjanstvu. Pobjede bugarske su i naše pobjede. Ruska politika i ruska diplomacija ne vrijedi ni pišljivoga boba."⁴⁰

O tome piše i Vannutelliju u pismu od 27. listopada 1885.: "Rat što su ga poveli Srbi protiv braće Bugara, najnepravedniji je rat, koji zaslужuje da se nazove pravim pravcatim zločinom, sramotom i sablazni ovog vremena (...) No, ipak, tu sramotu i zbrku sva je Europa, skupa sa samom visokom Portom, mirno podnosila sve do trenutka kad su napokon jadni Bugari Srbe pobijedili i od svojih granica odbacili (...) Božjom voljom i pomoću, Bugari su junakačkom

³⁸ Ivo Pilar, *Južnoslavensko pitanje i Svjetski rat*, Hrvatska demokratska stranka, Varaždin 1990, str. 336-340

³⁹ Dubravko Jelčić, *nav djelo*, str. 21-22.

⁴⁰ *Korespondencija Rački-Strossmayer*, knjiga treća; uredio Ferdo Šišić; JAZU, Zagreb, 1930., str. 201.

hrabrošću i neustrašivošću pomeli oholost, nepravdu i sebičnost pred očima cijelog svijeta.”⁴¹

Međutim, kada su u pitanju Bugari, posebno treba obratiti pažnju na Strossmayerovo pismo Vannutelliju od 6. prosinca 1885. u kome biskup piše:

”A što se Bugara tiče, bit će Svetoj Apostolskoj Stolici izvjestitelj i savjetnik eda se oni vazda nađu dostoјnjima njezine osobite pažnje, blagonaklonosti i milosti. Doista, od najstarijih vremena, Bugari su uvijek Svetoj Apostolskoj Stolici bili na srcu. Dokaz tome su odgovori Pape Nikole I. na pitanja Bugara. Od početka Focijeva raskola, posebno poglavje u raspravi između Zapada i Istoka uvijek je bilo pitanje Bugara. Kad se pridobiju Bugari i vrate u krilo Svetе matere Crkve, cijeli Balkanski poluotok bit će pridobiven i vraćen na katoličku stazu.”⁴²

Ipak, Strossmayerova vizija jugoslavenstva nije se ostvarila, vjerojatno zato jer se nije ni mogla ostvariti, jer kao plod nacionalnog romantizma nije bila realna. Ideali su biskupovi bili visoko iznad realnosti. Ponekad se takve ideje i mogu ostvariti. Ali to mogu ostvariti samo tako veliki ljudi kakav je i bio biskup Strossmayer. Upravo zato što je on pokušao i nije uspio dokazuje Pilarovu tvrdnju da je tako nešto unapred osuđeno na neuspjeh!

A ako se govori o nekoj ideji, ona mora biti ostvarena ili ne. Očito da niti jedna točka Strossmayerove ideje nije ostvarena, pa je očito da hrvatski Jugoslaveni nemaju nikakvo uporište u opravdavanju svog slaganstva velikosrpskoj ideji.

Velikosrpsko i Strossmayerovo jugoslavenstvo

Strossmayer je dugo vremena bio, a dobrim dijelom je još i danas, uvelike neshvaćen, a često se njegova misao svjesno, hotimično i tendenciozno iskrivljavalala, krivotvorila i zloupotrebljavala. To vrijedi gotovo za sve segmente Strossmayerove politike, a u prvom redu to vrijedi za ispravno tumačenje njegova jugoslavenstva. Upravo će njegovo “jugoslavenstvo” biti jedna vrsta opravdanja svim hrvatskim

⁴¹ Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Serafin Vannutelli, str. 519, 521 i 523.

⁴² Isto, str. 533 i 535.

Jugoslavenima, koji vole reći kako je on "mecena jugoslavenstva". Ta manipulacija Strossmayerovim imenom dosegnula je vrhunac poslije 1918., a s manje ili više intenziteta potrajala je sve do danas krivotvoriteljskom praksom "jugoslovenske" historiografije, koja je kanonizirala, štoviše i betonirala tezu da je ujedinjenjem 1. prosinca ostvaren Strossmayerov politički ideal. Zato je u svakoj prilici isticana antinomija Strossmayer-Starčević, pri čemu su razlike preuveličavane, a sličnosti, i pogotovo identičnosti, skrivane i sasvim prešućivane. U tadašnjoj jugounitarističkoj "znanosti" Strossmayer je igrao ulogu duhovnog tvorca i kraljevske i komunističke Jugoslavije. A ništa nije neistinitije od te tvrdnje, jer je istina upravo suprotna njoj.⁴³

To su povjerovali i mnogi državotvorni Hrvati, pa i oni Strossmayera izjednačavaju s hrvatskim Jugoslavenima koji zatiru hrvatski narod kroz cijelo dvadeseto stoljeće. U stvari tako državotvorni Hrvati daju alibi hrvatskim Jugoslavenima u njihovom zatiranju svega hrvatskog kroz čitavo dvadeseto stoljeće, pa i danas kada nas se neposredno poslije velikosrpskog genocida nad hrvatskim narodom i krvavo izvorene slobode, opet smješta na Zapadni Balkan.

A da Strossmayer nije nipošto nekakav korifej tako shvaćenog Jugoslavenstva pokazale su niz knjiga knjige tiskane u našoj Akademiji u posljednje vrijeme.⁴⁴ Dapače, proučavajući njegovo djelovanje vidljivo je da je on bio duboko svjestan Srpskih težnji.

Niz indikativnih Strossmayerovih mišljenja o Srbima možemo naći u njegovim pismima Račkom. Tako u pismu od 29. veljače 1864. godine piše:

⁴³ Dubravko Jelčić, *nav. djelo.*, str. 21.

⁴⁴ "Hrvatski domoljub Josip Juraj Strossmayer", Zagreb, 1995.

"Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru", Zagreb, 1997.; *Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Serafin Vannutelli*; William Brooks Tomljanovich, "Biskup Josip Juraj Strossmayer: Nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj", Zagreb, 2001.; Ankica i Josip Pečarić, "Strossmayerova oporuka".

"Da se naši Srbi u Srijemu ne boje, jao i zao čas katolicima! Ja mnijem da Srbima ne treba prostiti gdje ne imaju pravo, jerbo upravo tim bivaju smjeliji i drzovitiji."⁴⁵

Isto tako 1. svibnja 1882. Strossmayer piše Račkom: "Mržnja Srba proti nam raste"⁴⁶. U pismu od 25. lipnja 1883. Strossmayer piše o srpskom "barbarstvu" i "okovima srpskim",⁴⁷ a 10. travnja 1884. godine Strossmayer piše⁴⁸:

"Narod nam je u vrlo opasnom položaju. Srbi su nam ljuti neprijatelji. Dobro je rekao - mislim Marković - da doćim se mi ljuto borimo prot Madžara, Srbin brat iza leđa na nas navaljuje. Pak da bi to barem bilo njemu za uhar, nego bi mogao onaj grob, kog Srbi nama kopaju, ujedno i njih pokopati. *Već o tom i vanjske novine pišu, to jest, kako su se Srbi s Madžari spojili, samo da nas utuku. To je glavna narav i glavna svrha njihove pomirbe sa Madžari.* Ufajmo se u Boga, i nikad duhom ne klonimo."⁴⁹ [Podcrtao J. P.]

Ali posebno je značajno pismo od 29. studenoga 1885. u kome prvo kaže: "Ludi su Srbi mislili, kad sataru pomoću vječitih neprijatelja Slavljanstva državnu ideju hrvatsku, pod kojom bratsku zaštitu nađoše i kroz stoljeća je uživahu, i kad satru dobri bugarski narod – eto im gotovo Dušanovo carstvo!"

Potom će o hrvatskom pamćenju: "Hoćeju l' Srbi – kako rekoh – hoćemo l' mi sami, hoćeju l' se Bugari ovimi događaji opametiti, pitanje je veliko".

Na kraju će i proročki: "Bože moj! Kako bi se naša dinastija i naša monarhija osvijestiti morala i uvjeriti, da put, kojim od nekog vremena grede, ne vodi nikuda, nego do rasula i propasti: plod dualizma i gospodstva dvaju naroda u carstvu *većinom* slavljkanskomu. Pametnim ljudem ovi bi gubitci morali biti – ko što i jesu – *naši* gubitci. Ali gdi je u oholosti i sebičnosti pameti i razbora?"⁵⁰

⁴⁵ *Korespondencija Rački-Strossmayer*, knjiga prva, Uredio. F. Šišić, Zagreb, 1928, str. 21.

⁴⁶ *Korespondencija Rački-Strossmayer*, knjiga treća, Uredio. F. Šišić, Zagreb, 1930, str. 20.

⁴⁷ *Isto*, str. 69.

⁴⁸ *Isto*, str. 118-119.

⁴⁹ *Isto*, str. 118-119.

⁵⁰ *Isto*, str. 199.

I u spomenutom pismu Serafinu Vannutelliju, od 2. prosinca 1885., Strossmayer ukazuje na velikosrpske težnje za obnavljanje Dušanovog carstva: "Mađari već dva i više desetljeća posebno nastoje da srpski narod u Hrvatskoj i izvan Hrvatske za svoje ciljeve pridobiju i učine ih svojim nakanama posve odanim. Iskorištavaju u tu svrhu taštinu Srba koji smatraju da su ispred svih drugih pozvani da, uskrisivši carstvo svoga cara Dušana, jedini na Balkanskom poluotoku zavladaju. To je anakronizam i opsjena bolesnog uma iz četrnaestog stoljeća kad je Dušan, kralj svakako vrlo sposoban no isto tako vrlo podmukao i okrutnan, živio kad je općenito očevidno postalo da bizantijski živalj, to istrošeno potomstvo starih Grka, raznim pogreškama oslabljeno a najispravnijim teološkim raspravama podijeljeno, nipošto nije kadro spasiti Carigrad i oslobođiti kršćansku Europu od okrutna turskog barbarstva. Što je stoga čudno ako su sposobni i snažni muževi tog vremena počeli ozbiljno razmišljati da oni sami i njihov narod zamijene ostarjeli i k svojoj propasti usmjereni bizantski narod. To je svakako bila velika misao dostoјna najvećih umova; no ona nije mogla urodit plodom jer je Dušan usred svoga životnog vijeka preminuo. U njegovu životu ima jedna osobitost da se prikazivao katolikom i da je nastojao steći naklonost rimskih papa; dabome je očito i svima jasno da se bez okrilja i pomoći rimskih biskupa tako golema nakana ne može privesti uspjehu (istakao J.P.). O da bi se oni, na koje to spada, istom vjerom i uvjerenjem i danas nadahnjivali! Ponavljam: tu misao ponovno oživjeti isto je što i trabunjati prepuštajući se pukim opsjenama ali, nažalost, narodi zahvaćeni nadutošću i sebičnošću ravnaju se radije snovima i opsjenama negoli istinom i pravdom koje traže žrtve i požrtvovnost. Mađarskim probitcima i nakanama odgovara da nadraže slavenski narod protiv slavenskog naroda te da Srbe nagovore da, s jedne strane, Hrvatska bude opljačkana i bačena u ropstvo; da se s druge strane, Bugari satru i učine nepomičnima, pa da oni uglavnom jedini vladaju i negdašnje Dušanovo carstvo obnove. Glede prvog, Mađarima je to kako-tako uspjelo jer im je Austrija gotovo sve svoje sile založila, na svoju, u to sam najčvršće

uvjeren, propast. A nas Hrvate, u suradnji sa Srbima, već su gotovo /lišili/ svake slobode i moći.⁵¹

Stvorena je Jugoslavija 1918. godine u potpunoj suprotnosti onome što je zagovarao Strossmayer:

Prvo, centar je bio Beograd, a ne Zagreb.

Drugo, pravoslavlje je postala državna religija, tj. pravoslavci se nisu približili Rimu.

I treće: Bugari nisu bili u toj zajednici.

Strossmayer i Crna Gora

Strossmayer je puno pomagao Crnoj Gori i gajio prijateljske odnose s crnogorskim knezom Nikolom. Marazoviću je svojevremeno rekao kako bi savezništvo sa Crnogorcima, koje je cijenio "hiljadu puta više" od Srba, bilo sjajno za Hrvate.⁵² Osim toga uzdao se u Crnogorce kao moguće nositelje južnoslavenske ideje među pravoslavcima.⁵³ Zato je biskup odigrao veliku ulogu i u uspostavljanju konkordata između Crne Gore i Sv. Stolice, u uvođenju bogosluženja na staroslavenskom jeziku na području barske dijeceze, te tiskanju Parčićeva misala na glagoljici. Naravno, nije to išlo bez problema, ali išlo je.⁵⁴

Strossmayer se prevario u svojoj procjeni Crnogoraca kao nositelja južnoslavenske ideje, jer se knez Nikola želio staviti na čelo velikosrpskog projekta. Strossmayer to opaža tek kada mu je knez poslao svoju pjesmu "Pjesnik i vila" i tom prigodom piše Račkom:⁵⁵ "Ne znam, znate l', da je crnogorski knez izdao pjesničko djelo pod imenom *Pjesnik i vila*. To je djelo krasno, posve slično i prilično *Gorskom Vijencu*, jezik krasan, misli krasne, čuvstva krasna. Djelo je to ko stvorenio, da srpski narod u srce dirne, da ga u oblake digne i na djela heroička podžeže. Kvar, što se poleg divnoga svoga jezika daje školom beogradskom i zagrebačkom zavesti, ter mjesto 'zapustiti, zametnuti, zabaciti' upotrebljuje ludo riječ 'napustiti'. Ali

⁵¹ *Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Serafin Vannutelli*, str. 521 i 523.

⁵² HAZU, XI-a, Strossmayer Mrazoviću, br. 2, 22. srpnja 1864.

⁵³ W.B. Tomljanovich, *nav. djelo*, str. 132.

⁵⁴ A. i J. Pečarić, *Biskup Strossmayer i crnogorski knjaz Nikola*, Zadarska smotra 1-2 (1995), 151-166.

⁵⁵ *Korespondencija Rački-Strossmayer*, knj. četvrta, str. 352-353.

je u tomu djelu još jedna mana, prije u crnogorskoga kneza neviđena, a ta je, da zbog Kosovske bitke i poraza Srba na dva na tri mjesta kori Rim i Svetu rimsku Stolicu kao i sav kršćanski Zapad, Rimom zaveden. To je u peru crnogorskoga kneza nešto posve novoga. Vi ćete dašto bolje znati od mene, da to biva bez ikoga historičkoga povoda i dokaza. To mržnju prema Hrvatu u Srbima goji. Bit će da je djelo samo u malo primjeraka tiskano. Ja bi Knezu odgovorio i pohvalio djelo, ali zbog napadaja na Rim ne ću. Mislim, da se je s neke strane dao nahuškati; ogromno protuslovlje sa samim sobom!” Rački mu odgovara pismom od 28. 1. 1893.: “Vaše opaske na knežev pjesmotvor jesu temeljite. Odviše ističe srpstvo i pravoslavlje. Upliv novosadski!”⁵⁶

Ali posebno su znakoviti događaji u svezi sa Zavodom sv. Jeronima u Rimu iz 1901.-1902. - veoma značajni događaji u hrvatskoj povijesti o kojima se, nažalost, u Hrvatskoj i među povjesnicima malo zna, a trebali bi biti uključeni u sve školske udžbenike povijesti.

Osamdesetih godina prošlog stoljeća u Rimu su pravno postojale četiri crkvene ustanove pod imenom sv. Jeronima, u službi hrvatskog katoličkog naroda. Zbog niza problema Sveta Stolica je naložila kardinalu S. Vannutelliju da prouči problem i papi dostavi prijedloge za preuređenje Zavoda. Crkva u Hrvata, na čelu s biskupom Strossmayerom i Stadlerom, uspjela je tada, usprkos žestokom protivljenju i Austrije i Ugarske, izboriti da hrvatski interesi budu zaštićeni i da novoosnovani zavod dobije hrvatsko ime (*Collegium Hieronymianum pro croatica gente - Svetojeronimski zavod za hrvatski narod*).⁵⁷

Kako se katolički živalj iz Bara i okolice smatrao kroz stoljeća Hrvatima, pa ih se stoga prijateljski primalo u Gostinjac i Bratovštinu sv. Jeronima, to su onda hrvatski biskupi ponukali barskog nadbiskupa, da zamoli Svetu Stolicu za ista prava i za svoju nadbiskupiju, a njegovu molbu (naime, da se pravo na Ustanovu sv. Jeronima protegne i na onaj dio barske nadbiskupije koji se prostire između Skadarskog jezera i mora a koji su nastanjivali Hrvati) toplo

⁵⁶ Isto, str. 353.

⁵⁷ Ratko Perić, *Nadbiskup Stadler i Hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu*, Sarajevo, 1989.

su preporučili. Tako je i barska nadbiskupija unesena u papin breve od 1. kolovoza 1901.: *Slavorum gentem* o osnivanju Svetojeronimskog zavoda za hrvatski narod.⁵⁸

Već i prije proglašenja brevea "Slavorum gentem" ireditistički tisak u Italiji, kao i sve mađarsko novinstvo, započinje ogorčenu borbu sa zlobnim napadajima na Svetu Stolicu što namjerava predati Ustanovu sv. Jeronima Hrvatima, dok ova, navodno, pripada samo Dalmatincima, bilo koje nacionalnosti. U Rimu je bio osnovan odbor od takozvanih Italosrba, koji su se voljeli nazivati Dalmatincima. S objavom brevea "Slavorum gentem" oni su pojačali novinsku kampanju, lukavo se predstavivši talijanskoj javnosti pod plaštem vatreñih boraca za interes Italije u Dalmaciji. Neko vrijeme oni su uspjeli pridobiti simpatije te javnosti i osobito naklonost tadanje liberalne talijanske vlade. Zato oni odlučiše silom oteti prvog rektora Zavoda sv. Jeronima dr. Josipa Pazmana. I doista 29. 8. 1901. osmorica Italosrba provalili su u zgradu Ustanove i nasilno zaposjednuli prostorije I. kata, a zatim, proglašivši sami sebe članovima Bratovštine sv. Jeronima, zatražiše brzojavno zaštitu od talijanskog kralja i crnogorskog kneza kao pokrovitelja Srba. Reakcija u hrvatskoj javnosti bila je izuzetno burna. Sve je to izazvalo veliko ogorčenje i uzbunu u svim hrvatskim krajevima, posebice u Dalmaciji, gdje je na demonstracijama potekla i krv. Hrvatski listovi posvećuju stranice i stranice svetojeronomskom pitanju i puni su iskazivanja zahvalnosti Svetoj Stolici iz svih hrvatskih krajeva. U isto vrijeme otvoreno se tražilo od austrougarske vlade da napokon izvrši svoju dužnost pokrovitelja Ustanove i uzme u obranu ugrožena prava i interes hrvatskog naroda. To je zabrinulo vlade u Beču i Pešti, koje su konačno odlučile posredovati. U stvari, one žele sve to iskoristiti da nametnu svoje interes. Tako je dr. Pazman opozvan. Kada se dr. Pazman, vraćajući se u domovinu, iskrcao u Splitu, velika masa domoljuba dočekala ga je kao mučenika. Naime, ispregli su konje iz kočije kojom se vozio, smatrajući posebnom čašcu namjesto njih vući kola hrvatskog

⁵⁸ Juraj Madjerac, *Hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu 1453-1953*, Rim, 1953, str. 52.

mučenika, te ga uz burne ovacije, prosvjede i pjesme, dovezli do sjemeništa u kojem je on imao odsjesti.

Austrougarska vlada, ili još točnije Mađarska, postala je sve više i više gospodarem sudbine Zavoda sv. Jeronima. Međutim, talijanska javnost je malo po malo počela upoznavati osobe i interesu koji su se skrivali iza “Dalmatinskog komiteta”, pa dolazi do promjena držanja a i novinstvo počinje pisati s više nepristranosti, približavajući se gledištima koja je zastupao katolički tisak u Italiji podupirući od početka Svetu Stolicu i njene stavove.

Sada se na pozornici ovih zbivanja pojavljuje i Crna Gora, koja nikada nije imala bilo kakvog prava na Ustanovu sv. Jeronima.⁵⁹ Naime, na Berlinskom kongresu 1878. Crna Gora je dobila Bar, pa je knez Nikola proglašio tamošnje katolike (Hrvate) Srbima (tzv. Srbi-katolici) i tražio da se Zavodu sv. Jeronima uz hrvatsko doda i srpsko ime! Još 29. kolovoza 1901.g. Glas Crnogoraca na Cetinju prosvjedovao je protiv papinskog brevea zato što je “ilirska” nacija zamijenjena isključivo pojmom hrvatska, a ne spominje se srpska koju crnogorska vlada uzima u zaštitu. Uskoro su i neke srpske novine (npr. Dnevnik, Bgd., 7. rujna 1901.) podgrijale atmosferu. Dana 27. rujna nadbiskup barski Milinović izvješćuje Svetu Stolicu da je primio brzojav od kneza Nikole, koji mu poručuje da dođe na Cetinje. Nadbiskup uvjerava državnog tajnika da će pred knezom izraziti protest protiv napada na Svetog Oca u crnogorskom tisku. Reći će mu također da je “Sv. Stolica prisiljena poništiti konkordat” iz 1886.g. Međutim, pošto je otisao na Cetinje, Milinović je “promijenio kapu”.⁶⁰ Naime, kako kažu S. Rastoder i J. Rastoder,⁶¹ on je na Cetinju *priznao* (!) da ilirstvo obuhvaća i Hrvate i Srbe. 8. studenoga po nalogu kneza otputovali su u Rim nadbiskup Milinović i direktor resora pravde L. Vojnović da Sv. Stolici podnesu zahtjev za promjenu zavodskog imena. Tražit će da se iza riječi “pro croatica” stave izrazi “et pro serbica gente”. Drugim riječima, Hrvati iz okolice Bara proglašeni su tzv. Srbima-katolicima, i onda su takvi “Srbi” iskorišteni da se Hrvatima ospori pravo da daju vlastito ime svom zavodu!

⁵⁹ Isto, str. 51-53.

⁶⁰ R. Perić, *nav. djelo*, str. 161.

⁶¹ Š. Rastoder i J. Rastoder, *nav. djelo*, str. 17.

Naravno, hrvatski biskupi se oštro protive tome, a biskup Strossmayer, doživjevši da se na takav način njegovo djelo - Barska nadbiskupija - i dio njegova naroda - Hrvati Bara i okolice - koriste protiv interesa njegova hrvatskog naroda. U svezi s tim piše 8. siječnja 1902. kardinalu Rampolli: "... u srcu i u duši Srba vlada nesnošljivost prema katoličkim Hrvatima. Stoga se naš zavod ilirski ili hrvatski u Gradu (tj. Rimu) ne smije nikako nazivati srpskim. Taj se pojam apsolutno ne smije upotrebiti".

Crnoj Gori potporu, pored Srbije, daju i Rusija, Francuska, dok Austro-ugarska brani svoje interes. Sv. Otac je, konačno, vratio stari naslov - Ilirski zavod sv. Jeronima, vjerujući da su sve poteškoće nastale zbog promjene naslova pa će uklonivši uzrok, ukloniti i poteškoće: "7. ožujka 1902. sastavljena je službena Nota, u kojoj je izjavljeno sa strane Sv. Stolice, a prihvaćeno od Kneževine Crne Gore:

1. Zavod sv. Jeronima od sada nosit će naziv *Collegium Hieronymianum Illyricorum*, a pod tim nazivom obuhvaćeni su katolici slavenskog juga iz svih biskupija koje se spominju u *Slavorum gentem*;

2. Barskom nadbiskupu priznaju se u savršenoj jednakosti sva prava i povlastice koje prema Statutima uživaju drugi biskupi spomenutih dijceza;

3. Dosljedno tome, i nadbiskup barski sudjelovat će zajedno s ostalim biskupima u predlaganju člana Upravnog vijeća kardinalu pokrovitelju;

4. Isti nadbiskup ima pravo narediti pitomcima barske nadbiskupije učenje srpskog jezika u čiriličnim pismima".

Apostolsko pismo *Slavorum gentem* ostalo je netaknuto u svome sadržaju, izrazima i nazivima, samo je vraćen stari naslov: Ilirski zavod. (Napominjemo da je Milinović 2. siječnja 1902. tražio od pape da mu potvrdi titulu "Primas Srbije", što je i učinjeno.)

Kad se za promjenu doznao, nastalo je nemalo iznenađenje i ogorčenje u hrvatskom episkopatu i narodu. Posavjetovavši se s pojedinim biskupima, nadbiskup Stadler sastavio je predstavku, koja ja datirana 30. ožujka 1902., na dan Uskrsa, i potom izgovorena u audijenciji pred papom Lavom XIII.

Naravno, ništa se nije dalo promijeniti.⁶² Papa je 10. travnja 1902. poslao pismo nadbiskupu Posiloviću, u kome priznaje da je njegova nakana da Zavod stavi u sigurniju formu naišla na mnogostrukе poteškoće, te je zavodu vratio prijašnje ime, ali prava koja pripadaju hrvatskom narodu nisu pretrpjela nikakve štete. Sve što je u *Slavorum gentem* odlučeno ostaje na snazi. Pismo je trebalo smanjiti ogorčenje u hrvatskoj javnosti zbog takva obrata. Hrvatsko ime Zavod sv. Jeronima dobio je tek 1971. Primjetimo da je sve to knezu Nikoli trebalo poslužiti u njegovoj borbi za vodeću ulogu među svim Srbima, a to se nazire i iz članka objavljenog 15. veljače 1902. u švicarskom dnevniku "Journal de Genève": "Knez Crne Gore, u ime katolika svoje Kneževine, koji pripadaju srpskoj nacionalnosti, htio je da koriguje netačnu kvalifikaciju u papinoj buli, i misija koju je on poslao u Rim, nije imala drugi zadatak nego da izvjestuje preradu poznate bule 'Slavorum gentem'. Vatikan je u tom smislu već učinio jedan ustupak i predlaže da se novoj buli stavi naslov: 'Pro Croatica gente et Serbis catholicis dioceseos Antivari'.

Crna Gora pristaje na (...) redukciju pod uslovom da se u dotičnoj buli prizna barskom nadbiskupu titula primasa svih Srba katolika, primas totius regni Serbiae. No tom se dodatku oštro protivi Beč, a već je lako pogoditi iz kojih razloga (...). Kad bi Vatikan priznao barskom katoličkom arcibiskupu titula primasa za čitavo srpstvo, austrougarska vlada strahuje da se u tom faktu ne sagleda afirmacija političkih pretenzija Crne Gore, koji se suprotstavljuju Austriji, koja bi htjela da protežira dinastiju Obrenović (...). Konte Vojnović, poslanik kneza Nikole predao je ovih dana kardinalu Rampoliju formalni ultimatum sa dve solucije: ili da Sveta Stolica zadovolji zahtevima Crne Gore, ili će knez Nikola prekinuti sa njom svaki odnos i smatrati kao da konkordat od 1887. god. uopće nije ni sklopljen (...). Crna Gora, istina, ne zauzima mnogo prostora na europskoj geografskoj karti, ali joj njene veze s Rusijom i Italijom i njen moralni prestiž koji na Balkanu uživa, daju takovu snagu i obezbjeđuje takav utjecaj na istočne i europske probleme, da bi bilo nerazumno potcenjivati je. Stoga držim da će u Vatikanu dva puta

⁶² R. Perić, *nav. djelo*, str. 161-168.

razmisliti prije nego što se reše na prelom sa Crnom Gorom”.⁶³ Interesantno je, na primjer, da danas Crnogorci ne postavljaju pitanje opravdanosti naziva *Primas Srbije* za barskog nadbiskupa. Očito je, kao što se pokazalo i u slučaju kneza Nikole, da takav naziv za barskog nadbiskupa danas izravno znači prihvatanje da je Crna Gora srpska zemlja, i time joj se odmaže u njenoj borbi za samostalnost, za slobodu.

Da se katolički živalj iz Bara i okoline smatrao kroz stoljeća narodom istih osjećaja i iste narodne svijesti kao i njegova istovjerna braća u Dubrovniku, Kotoru i susjednoj Hercegovini vidljivo je kako iz Klaićevih tako i iz Jukićevih radova. Tako Jukić veli: “Srbi i Hrvati stanuju oko međe hercegovačke i crnogorske - manjim brojem (nahii) skadarskoj, leškoj i barskoj; u kojoj posljednoj Katolici nazivlju se Hrvati. (...) Katolici od njih jesu (...) i Hrvati u barskoj okolici. (...) Bar. - Ovdje je stolica nadbiskupa katoličkog, koji nosi naslov “*Primas Serbieae*”. - Stanovnici su većom stranom, kao i u cieloj nahii, katolici Slavljanji, koji se Hrvati nazivaju, te su dobri mornari.”⁶⁴ Kada su odlukom Sвете Rote od 24. travnja 1656. pomenuti Hrvati iz Bara i okoline bili, zajedno s Slovincima, izgubili pravo na Gostinjac sv. Jeronima, tadašnji predsjednik bratovštine je tražio to pravo i za barske Hrvate. Budući da to nije usvojeno, Hrvati Bara i okoline prijateljski su primani u Gostinjac i Bratovštinu sv. Jeronima. Kako barski nadbiskup nije bio smatran bratimom *de iure*, to mu Sveti Stolica nije ni poslala na uvid nacrt preinake svetojeronymske Ustanove. Ali, hrvatski biskupi su ga uključili u to, i ponukali da zamoli Svetu Stolicu za isto pravo i za svoju nadbiskupiju i to onaj dio koji se prostire između Skadarskog jezera i mora, dakle onaj dio koji su nastanjivali Hrvati. Tako je barska nadbiskupija i unesena u breve “*Slavorum gentem*”.⁶⁵

⁶³ Kosta Milutinović, Srbi katolici i svetojeronymsko pitanje, *Istorijski zapis*, 65, 1992, 1-4, str. 65-72.

⁶⁴ Klaić, “Hrvati i Hrvatska”, 1890, str. 27, 53 i d., 41. i d.; Jukić, “Zemljodržavopisni pregled turskog carstva u Evropi”, “Bosanski prijatelj” III, 1861, str. 12 i d., 17 i d.

⁶⁵ J. Madjerac, nav. djelo, str. 52.

Iako su ove činjenice navedene u nizu članaka ni danas se u crnogorskoj historiografiji ne spominje to hrvatstvo dijela barskih katolika, pa ni u knjizi Ivana Jovovića⁶⁶, čiji je izdavač Nadbiskupski ordinarijat – Bar. To je doista neobično kada se zna da danas postoji živa aktivnost Hrvata iz Bara, pa i kroz Hrvatsko građansko društvo Crne Gore. O njima je nedavno bila i jedna izvrsna emisija na HTV-u.

Inače, o tadašnjoj crnogorskoj politici Jovović piše uglavnom korektno, mada se može i iz toga iščitati zastupanje teze o Crnogorcima-katolicima umjesto Hrvatima Bara⁶⁷:

«U devetoj tački pravila jeronimskog kolegijuma predloženo je da će se ubuduće u taj zavod primati pitomci koji su po rodu i jeziku hrvatske nacionalnosti.⁶⁸ Jovović citira naš feljton iz "Obzora". Tamo postoje gore navedeni podatci o Hrvatima Bara. Jovović ne opovrgava te podatke, ali ih uopće ne spominje!

Promjena imena svjetojeronimskom zavodu negativno je dočekana u crnogorskoj štampi, ali i među ondašnjom političkom elitom, mada po kazivanju vojvode Sima Popovića Crna Gora od jeronimskog društva niti je imala materijalne štete niti koristi, a u krajnjoj liniji za crnogorske interese nije bilo od značaja da li će Zavod nositi hrvatski ili ilirski naziv. Međutim, promjena imena je bila problematična u pogledu crnogorskih državnih interesa, jer je papinom bulom nadbiskupija barska ubrojana u hrvatske biskupije, te je aktom papske kancelarije bilo predviđeno da će mladići sa prostora barske nadbiskupije koji su zainteresovani za pohađanje teoloških studija, odlaziti na školovanje u Zavod sv. Jeronima.⁶⁹ U prethodnom tekstu rečeno je da se radi o onim mladićima koji su hrvatske nacionalnosti.

Crnogorsko suprostavljanje breveu Slavorum gentem bilo je shodno tadašnjem političkom opredijeljenju crnogorske vlade ponajprije motivisano nerealnim aspiracijama za postizanjem

⁶⁶ Ivan Jovović, *Iz prošlosti Dukljansko-Barske nadbiskupije*, Bar 2004. Jovovićev tekst dan je italicom.

⁶⁷ *Isto*, str. 190-192.

⁶⁸ Pečarić A. – Pečarić J., *Položaj Hrvata i katolika u Crnoj Gori od svjetojeronimske afere do danas*, «Hrvatski Obzor».

⁶⁹ Popović S., *ibid*, str. 628.

primata u tzv. 'srpstvu'. V. Kisić kaže da je, čim je Bar postao dio Crne Gore "crnogorska vlada stala namećati Baranima srbsko ime, uslijed političke težnje Srbalja da narodnosno i politički progutaju svoju braću Hrvate".⁷⁰ On također konstatira da se pojavila "u Crnoj Gori i susjednim predjelima politička struja srbokatolika, medju kojima prvi službeno figuriraju Barani." Tzv. Srbi katolici u Dalmaciji bili su sporadična nebitna pojавa već samom činjenicom što je to bio slobodan izbor pojedinih ljudi. Međutim, dobivanjem Bara i Barske nadbiskupije očito se pojavila mogućnost da svi Slaveni katolici u jednoj nadbiskupiji budu Srbi. Zato je Kisić itekako u pravu kada govori da Barani prvi službeno figuriraju među njima.⁷¹

Nema sumnje da je crnogorska vlada ovo crkveno pitanje iskoristila za postizanje nekih širih političkih interesa, zbog čega je uložila energični protest papskom dvoru što su navedenim breveom izostavljeni katolici crnogorske i srpske nacionalnosti sa cijelog južnoslavenskog prostora.⁷² Crnogorci katolici se uopće nisu spominjali, već je traženo da se iza riječi "pro croatica" stavi "et pro serbica gente". Protest se sastojao od ultimatuma sa dvije solucije: ili da Sveta Stolica udovolji zahtjevima Crne Gore ili će knjaz Nikola prekinuti sa njom svaki odnos i smatrati da konkordat od 1886. godine uopšte nije zaključen.⁷³

Cjelokupna aktivnost crnogorske strane u vezi ovog slučaja odrđena je uz prethodne konsultacije nadbiskupa Milinovića i knjaza Nikole, gdje je zauzet stav da bi promjenom imena zavodu došlo do povrede interesa crnogorskih katolika. Kada je nadbiskup Milinović pozvan na Cetinje, i o tome piše Sv. Stolici tvrdeći da će pred knezom izraziti protest zbog napada na Svetog Oca. Međutim, nadbiskup je – vidjeli smo - podlegao pritiscima kojima je bio izložen na Cetinju i kako kažu Š. i J. Rastoder⁷⁴ priznao je da ilirstvo obuhvaća i Hrvate i Srbe.

⁷⁰ V. Kisić, nav. djelo, str. 71.

⁷¹ Radojević D., *Iz povijesti hrišćanskih crkava u Crnoj Gori*, Podgorica, 1999., str. 42.

⁷² Perazić G. – Raspopović R., ibid, str. 100.

⁷³ Dragičević R., ibid, str. 91.

⁷⁴ Š. Rastoder i J. Rastoder, Dr. Nikola Dobrečić, Arcibiskup Barski i Primas

Na inzistiranje knjaza Nikole s obzirom na njegove nacionalno-političke pretenzije, crnogorska delegacija u Rimu je imala još jedan zadatak, trebala je isposlovati od Vatikana dopuštenje barskom nadbiskupu Milinoviću da se služi starim istorijskim nazivom Serbiae primas, kako su se inače nazivali njegovi prethodnici. Knjaz Nikola je smatrao da Crna Gora ovom drevnom titulom dobija na ugledu i važnosti, tj. da će mu ovaj crkveni naslov poslužiti kao jedan od osnova za neka buduća teritorijalna proširenja nakon definitivnog odlaska otomanske imperije sa ovih prostora. Na molbu nadbiskupa Milinovića Sveta Stolica je udovoljila knjaževom zahtjevu, pa je nadbiskupu barskom dodijeljena tražena titula u isto vrijeme kada je okončana svjetojeronska afera, dakle, 07. 03. 1902. godine, čime je krunisana jedna od rijetkih diplomatskih pobjeda Crne Gore.⁷⁵ Bez obzira što je Sveta Stolica potvrdila barskom nadbiskupu naslov primas Serbiae, barski nadbiskupi ni tada kao ni danas, formalno gledano, nijesu mogli primijeniti ovlašćenja koja posjeduje neki primas, jer barska nadbiskupija nije više imala podložnih biskupija (sufragana)."

Dakle očito je Jovovićev tekst pisan tako da iz njega iščitavamo prigovaranje velikosrpskim aspiracijama kneza Danila, ali i ubacivanje Crnogoraca-katolika sugeriraju da je s tih pozicija i pisana ova knjiga. Što se tiče velikosrpskih ambicija one su kneza Nikolu stajale države.

Zaključak

Borba za ime Zavoda sv. Jeronima u Rimu 1901.-1902. u mnogo čemu pokazuje sve ono što je hrvatski narod prošao kroz cijelo dvadeseto stoljeće. Već samo davanje hrvatskog imena jednoj crkvenoj ustanovi, i to u Rimu, izazvalo je uzbunu u diplomatskim krugovima tadašnje Europe. Mnoge sile, nesklone Hrvatskoj kroz cijelo ovo stoljeće, već tada su to jasno pokazale. Osnovni problem hrvatskog naroda u ovom stoljeću - povezivanje sa Srbima, također je pokazan sa svim svojim, za Hrvate, lošim posljedicama. Hrvatski biskupi su ga jasno već tada uočili, i kao što smo već konstatirali

Srpski, Budva, 1991., str. 17.

⁷⁵ Vujović D., *Štrosmajer i Crna Gora*, «Pobjeda» feljton od 02.-15.07.1990.

Strossmayerovo "apsolutno ne" vezi Hrvata sa Srbima u čijem srcu i duši vlada nesnošljivost prema katoličkim Hrvatima, trebala je biti, ali nažalost nije, jasna poruka svim hrvatskim političarima i čitavom narodu.

Dakle, to Strosmayerovo "apsolutno ne" vezi Hrvata samo sa Srbima je njegova politička oporuka, koju nisu slijedili političari i inteligencija u Hrvatskoj, pa su unatoč činjenici da je te 1902. godine tiskan u Beogradu i prenijet u Zagrebu Stojanovićev tekst "Srbi i Hrvati" u kome najavljuju nestanak Hrvata kao naroda, stvarali 1906. godine Hrvatsko-srpsku koaliciju, u kojoj uskoro prvi čovjek postaje Srbin – Svetozar Pribićević, da bi novu državu stvarao Jugoslavenski odbor u kome je bio i onaj isti Nikola Stojanović, koji nam je 1902. poručio da će od nas napraviti Srbe.

I nisu krivi oni - koji su radili suprotno od onoga što je kardinalu Rampolli pisao Strossmayer - već on, pa mnogi i danas vjeruju kako je Strossmayer igrao ulogu duhovnog tvorca i kraljevske i komunističke Jugoslavije. A ništa nije neistinitije od te tvrdnje, jer je istina upravo suprotna njoj. Naime, Strossmayerova jugoslavenska ideja imala je tri bitne komponente: - Zagreb je centar južnoslavenskog okupljanja; - Približavanje pravoslavnih južnoslavenskih naroda Rimu i - Bugari su uključeni u takvo okupljanje južnoslavenskih naroda. Jugoslavije koje su postojale bile su suprotnost toj Strossmayerovo ideji!

Strossmayer je procijenjivao što je najbolje za hrvatski narod, tj. nastupao je pragmatično. Poruka koja slijedi iz samog okončanja svetojeronske afere važna je i danas, a dala je za pravo i Strossmayerovom oportunizmu. Činjenica da jedan papa, nama izuzetno sklon, nije tada uspio dati ime koje je on želio jednom svom zavodu u Rimu, zato što je to ime - hrvatsko ime, jasno pokazuje pred kakvim je teškoćama bio hrvatski narod u svojoj borbi za neovisnost - borbi koja je trajala i kroz cijelo prošlo stoljeće. A ta nesklonost traje do dana današnjega. Upravo danas, poslije pobjede u pravednom oslobođilačkom ratu, svjetski moćnici optužuju Hrvatsku zbog oslobođanja i po Vijeću sigurnosti UN-a svog vlastitog teritorija kvalificirajući to oslobođanje "zločinačkim pothvatom zločinačke organizacije". Dakle, ono što je kao međunarodno priznata država po čl. 51 povelje Ujedinjenih naroda, i Rezolucije

871 imala pravo i obvezu učiniti i što je u skladu sa svojim ustavnim obvezama i učinila!

To pokazuje koliko su i danas aktualne Strossmayerove riječi: "Krv koju je naš narod prolio u najsjetiće i najizvrsnije svrhe mora biti sveta cijena i zalog, ne samo pred Bogom nego i pred ljudima, da mu se što prije ponovno prizna njegova sloboda i njegovo prirodno određenje... Međutim, kako sam već spomenuo, iz dana u dan sve se u nas okreće na gore i neprestance se slobodi i određenju Hrvatske spravljaju nove zamke što se lako može izvrći na štetu samih onih koji su ... dužni bili vazda, poradi općeg dobra, slobodu i snagu Hrvatske cjelovito i neokrnjeno čuvati."⁷⁶

⁷⁶ Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Serafin Vannutelli, str. 519.

ZA PONOSNU HRVATSKU, E-KNJIGA. PORTAL HKV-A, 2009.

TOMIĆ-GOLDSTEINOVA POVIJEST

U „Hrvatskom listu“ od 8. listopada 2009. pisano je o zabrani ulaska najpopularnijem hrvatskom pjevaču Marku Perkoviću Thompsonu u Švicarsku i tom prigodom navedeni su i hrvatski novinari - „euroizmećari“ – koji su zaslužni za to. Naravno, odmah se pobunio kolumnist „Jutarnjeg lista“ Ante Tomić: Zar netko može biti veći euroizmećar od mene? I napisao tekst Švicarsko ‘marš’ Thompsonu. *To je Europa koju želim!*

Njega Thompson asocira na pokolj u Blagaju pa svoj tekst počinje ovako:

„Sada je to daleka prošlost, ali mi još uvijek svaki dan živimo s njom. U svibnju 1941. u jednom mlinu na Korani nedaleko od Blagaja ubijen je mlinar Joso Mravunac, njegova mater, žena i dvoje djece, a dvanaestogodišnja kći spasila se skokom u rijeku. Ništa u ovom zločinu nije upućivalo na motive ili počinitelje, ali ustaške vlasti svejedno su zaključile da on može biti potaknut samo nacionalnom mržnjom.

U Karlovcu je žurno okupljeno sudska vijeće od politički provjerenih pravnika, iz Zagreba je upućen Vjekoslav Maks Luburić

s desetinom ustaša povratnika, a u srpskim selima oko Blagaja, najviše u Veljunu, bez reda je skupljeno nekoliko stotina seljaka. Najpouzdanija brojka koju je Slavko Goldstein našao je da ih je bilo tri stotine sedamdeset sedam.“

Već konstatacija kako je nešto najpouzdanije kad dolazi od Slavka Goldsteina sugerira da je vjerojatno potpuno suprotno tomu. Puno hrvatskih povjesničara i publicista dokazalo je da je to zapravo pravilo kada je riječ i o ocu i o sinu Goldsteinu. I sam sam pisao o nizu takovih primjera. Možda ovom zgodom podsjetim samo na jedan o kome sam pisao u tekstu *Montiranje slučaja Matice hrvatske, „Hrvatsko slovo“* od 14. veljače 2003. Evo nekih djelova tog teksta:

„Mržnja Goldsteinovih prema hrvatskom narodu možda je najočitija iz njihove hajke na Maticu hrvatsku. Počeo ju je Ivo Goldstein još prije pojave knjige Holokaust u Zagrebu, nastavljena je u samoj knjizi i tako - sve do danas. Pogledajmo kako to izgleda u interpretaciji Slavka Goldsteina u Nacionalu 21. siječnja 2003. (Željka Godeč: ,Matica hrvatska ne želi osuditi antižidovstvo svog čelnika u NDH‘), gdje je dano njegovo pismo bivšem predsjedniku Matice Josipu Bratuliću i sadašnjem Igoru Zidiću, u kojem, među ostalim piše: ,Zar je moguće da se dosadašnje i sadašnje vodstvo MH ne žele distancirati od postupaka Filipa Lukasa koji je u ljeto 1941. godine besramno zahtijevao pljačku imovine svojih sugrađana Židova u ime Matice hrvatske kojoj je tada bio predsjednik? U knjizi Ive Goldsteina 'Holokaust u Zagrebu', kojoj sam urednik i suautor, objavili smo na str. 193-194 pismo Matice hrvatske. U njemu se konstatira da 'sada postoji mogućnost da se pribave prikladne zgrade na mjestu, koje odgovara Matici hrvatskoj', a to je mjesto u središtu Zagreba, na Jelačićevom trgu br. 15, kojemu pripada dvokatnica prema trgu sa dvorišnim zgradama, vlasništvo Židova Sternberga', pa iako 'ove nekretnine još nisu vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske' potpisnici pisma mole Državno ravnateljstvo da 'izvoli držati na umu prikazane potrebe Matice Hrvatske, kad spomenute nekretnine prijeđu u vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske'. (...) Iz pisma se ne vidi je li se ijedan od potpisnika barem zapitao što će biti sa 'Židovom Sternbergom' i njegovom obitelji čija bi imovina 'savršeno

*odgovarala našim (tj. Matičnim) potrebama' i kakva će biti sudbina još desetak obitelji koje su u to vrijeme bile stanari u traženim zgradama, pa ih treba izbaciti iz njihovih stanova, jer Maticu 'u novo doba čekaju nove, veće i mnogobrojnije zadaće'.
(...)*

Pismo MH pisano je 8. kolovoza 1941. Vidimo kako se Goldsteini pitaju jesu li se potpisnici matičina pisma barem zapitali za sudbinu Sternbergovih i odmah zatim spominje izbacivanje iz stanova. Pa jesu li doista Sternbergovi izbačeni iz svoje kuće? Odgovor potražimo kod tih istih Goldsteina koji čitateljima Nacionala sugeriraju ovako nešto. Na str. 190. Holokausta u Zagrebu piše: "Industrijalac Manfred Sternberg (1892) prvih je dana travnja 1941. sa suprugom i dvoje djece napustio Zagreb. Putovali su preko Mađarske i Austrije i, u dramatičnim okolnostima, 5. travnja poslijepodne u posljedni čas prešli u Švicarsku. Već sljedećeg jutra, kao putnici s jugoslavenskim pasošima, vjerojatno bi bili zadržani u Austriji, jer je 6. travnja Treći Reich zaratio s Jugoslavijom. Nakon spasonosnog bijega, cijela je obitelj vrlo brzo prešla u SAD." Jesu li stigli u SAD prije ili nakon uspostave NDH nije jasno, ali očito ih ustaške vlasti i Matica hrvatska, prema Goldsteinima, želete izbaciti iz njihove kuće 8. kolovoza 1941. godine! Ako je i od Goldsteina, mnogo je.

Poslije tog mog članka prestala je hajka na Maticu koju su svojim lažima pokrenuli Goldsteini!

Znamo da je Slavko Goldstein bio pokretač mnogih anti-hrvatskih akcija, kao na primjer kada mu je hrvatska valuta kuna značila obnovu NDH, svojevremeni napad na Ivicu Kostelića ili pak stalni napadi na Thompsona. Kako u nas nema hrvatskih medija, ne čudi kako kod nas nema ni mogućnosti odgovora onima za koje je mnogo puta dokazano da ne govore istinu (ili upravo zato!). Zako sam poslije napada Švicaraca na jednog od najvećih živih Hrvata – Marka Perkovića Thompsona – dobio slijedeće pismo:

Poštovani,

Temeljem najnovijih sramotnih blaćenja RH, koji uredno nailaze na odobravanje formalnog, a u stvari tek tzv.

Predsjednika Republike Stjepana Mesića, izjavljujem slijedeće:

- *branitelj i pjevač Thompson nije optužen, nije procesuiran, nije mu dokazana kaznena odgovornost (koliko mi je poznato) baš NIGDJE u svijetu,*
- *zloroba branitelja i popularnog domoljubnog pjevača obavlja se na potpuno isti način kao što se Hrvate svojevremeno teretilo za 1,500.000 žrtava Jasenovac,*
- *no, odnedavna čak i najrigidniji, najekstremniji, najradikalni ili ortodoksnii Židovi priznaju da Jasenovac nije imao više od 100.000 žrtava (inače poznato je da ja ovu brojku nazivam „velikosrpskom brojkom Goldsteinovih i Draže Mihailovića“, op. J.P.),*
- *iz meni nepoznatih razloga Židovska općina Zagreb, brojni njihovi lobisti i udruge te posebice jugo-komunjarski sklop u RH, POLA stoljeća marljivo prešućuje da je Tito sinagogu u Nišu dao pretvoriti u muzej, a da je Srbija bila JEDINA Europska država u Drugom svjetskom ratu koja je bila JUDEN FREI ! I time se i vrlo glasno, i vrlo dugo, i potpuno javno, hvalila! ?*
- *Pa ipak, predsjednik ŽOZ-a, svojevremeno pri posjetu Srbiji, hrabro izjavljuje kako Židovi nikada nisu imali problema sa Srbijom ??!! „Lijepa“ pljuska svim mrtvima na Banjici, Sajmištu i ostalim (brojnim) srpskim gubilištima PRVENSTVENO za Židove...*
- *U kontekstu vrlo popularnog branitelja i pjevača Marka Perkovića Thompsona treba navesti notornu činjenicu da najljepši zagrebački trg još uvijek nosi ime krvnika Tita, da taj isti trg još uvijek nosi čin okupatorske vojske (maršal JNA) koja je razarala, palila, ubijala i uništavala RH punih 5 godina !*
- *U kontekstu vrlo popularnog branitelja i pjevača Marka Perkovića Thompsona treba navesti notornu činjenicu da zastava tzv. republike srpske, rsk, krajine, srpskog naroda ili kako već – a u stvari to je okupatorska zastava pod kojom se klalo Hrvate – i dan danas se SLOBODNO*

*VIJORI I KORISTI U SLUŽBENE SVRHE UNUTAR RH
!!*

Takve zemlje ipak nema nigdje na svijetu !!

- *I onda je Thompson fašist, a svi ti koljači, razaratelji svega hrvatskoga nisu fašisti ??*
- *Thompsona bismo trebali shvatiti kao uljudbeni i komunalni problem RH, umjesto njih ??*
- *Drugovi, suočite se s povjesnim činjenicama!*

*hrvatski publicist Javor Novak
(10. listopada. 2009.)*

Dakle, vjerojatno je i uvlačenje slučaja pokolja obitelji Mravunac nešto što ima veze s „povjesnom“ djelatnošću Slavka Goldsteina. Inače, Javor Novak mi je o Slavku Goldsteinu napisao slijedeće:

Poštovani,

U vezi g. Slavka Goldstein, a koji počesto rado optužuje Hrvate, trebam reći kako sam iz pouzdanoga izvora čuo da spomenuti „nezavisni, ugledni, liberalni intelektualac, veliki izdavač, ugledni povjesničar“ i ne sjećam se više kako mu sve ljevičarska javnost ne tepa - nije završio čak ni srednju školu. Štoviše, moj izvor kategorički tvrdi, kako isti ugledni gospodin, koji se rado igra tužitelja ne samo da nije završio srednju školu (jer se to mnogima iz opravdanih razloga može dogoditi) već je on više puta neuspješno pokušavao završiti srednju školu. No, njega to ne smeta da povjesnikuje i javno prepričava ružne mitove.

Iz osobnog pak iskustva tvrdim (jer sam to čuo na svoje uši) kako g. Slavko Goldstein sredinom 2009. godine u emisiji Prvog programa Hrvatskoga radija (u kojoj gostuje putem telefona) izjavljuje (nakon sugovornikovih iznesenih povjesnih činjenica) koje je odlično predstavio stvarno ugledni i zaista cijenjeni povjesničar dr Jurčević, „kako se on čudi dr Jurčeviću što on iznosi takve stavove“ (!). A sveučilišni profesor i dr povijesti te autor brojnih znanstvenih radova i naravno sudionik brojnih povjesnih i drugih simpozija, nije iznosio svoje stavove - već

povijesne činjenice! Precijenjeni g. Goldstein uzeo si je to pravo zgražati se nad iznesenim podatcima kao da je i on sveučilišni profesor te i sam doktor povijesti...

Tragikomično što šuplja ambicija i potpuna neobjektivnost učine od čovjeka. Osobe koja se tako rado igra javnoga tužitelja a nema završene ni srednje škole.

Koliko je opće-poznato da je Slavko Goldstein čovjek koji ne preže od laži svjedoči i njegovo nedavno otvoreno pismo kardinalu Bozaniću od 29. rujna 2009. godine. Reagirao je Nadbiskupski duhovni stol osvrtom »Istina se ne dopušta ušutkati« u Glasu Koncila 14. 10. 2009. U tekstu se komentira niz neistina Slavka Goldsteina. Isto pismo komentirao je Hrvoje Hitrec na Portalu HKV-a, 14. 10. 2009. u tekstu znakovita naslova „Osnovna škola za krivotvoritelje povijesti“.

I doista, Slavko Goldstein je jedan od ideologa komunističke laži o tom slučaju koji je smislio kako se radi o „*prvom masovnom pokolju na Kordunu i jednom od prvih zločina takve vrste u cijeloj zemlji*“. Ivan Strižić u Žrtvoslovu *Slunjskoga kotara* piše o četničkom pokolju (usporedite s tekstrom našeg euroizmećara) piše na str. 95.-128. koji završava riječima:

„*Kada povjesničaru nije do istine, već do njezine instrumentalizacije, onda se lako poseže za lažima, klevetama nedužnih, s jedinom svrhom da se postigne cilj, odnosno da strijeljanje Veljunaca u Hrvatskom Blagaju bude opravданje za planirani genocid počinjen nad Hrvatima 1941.-1995. godine.*“

U knjizi je dano svjedočenje preživjele Milke Mravunac ud. Krpan (str. 101-103), koja je „*sve do sloma druge Jugoslavije bila pod stalnim nadzorom UDB-e (SDB-a). Slunjskom dekanu Peciću povjerila se, rekavši da ju je UDB-a motrila da ne bi govorila drugaćije nego što su to 'istoričari' odredili*“. Danas, kada znamo i za Hudu jamu možemo zamisliti kroz što je ona prolazila, da bi danas Goldstein i drugovi ponovo koristi njenu tragediju i tragediju njene obitelji u svojoj jugokomunističkoj propagandi, pa čak vidimo i u svojim euroizmećarskim napadima na Thompsona. U svojoj knjizi Strižić uspoređuje oba Goldsteinova teksta o ovom pokolju (onaj iz

1965. i ovaj koji spominje Tomić) pokazuje kako ta dva teksta nemaju veze jedan s drugim pa kaže:

„Očito, Goldsteina rukovodi samo jedna misao: optuživati Hrvate za djela koja nisu počinili.“

Kolika je njegova mržnja prema Hrvatima pokazuje i to kako Goldstein koristi UDB-in teror nad Milkom:

„Tada 12-godišnja djevojčica Milka Mravunac na upriličenom suočavanju sa svim uhićenicima, nije mogla prepoznati počinitelje. Doduše u nedavnoj je izjavi jednom istraživaču potvrdila da je jednog od počinitelja ipak prepoznala, ali se to ne može smatrati dokazom.“

Naravno, Goldstein ne bi bio Goldstein kada ne bi lažno tvrdio da je Milka prepoznala počinitelja tek nedavno.

Stržić na str. 106.-107. daje slijedeći tekst (iz iskaza Ivana Šimca, tj. rekonstrukcije događaja mještana Blagaja):

„Prepoznavanje“

Oružnici pomažu pristiglim ustašama u hvatanju sumljivaca. Prva grupa je dovezena u Blagaj i smještena u školu. Ustaše pitaju Milku bi li prepoznala napadače.

- Bih – odgovara Milka, ali nikoga nije prepoznala. Ustaše odlaze s Milkom u Veljun, gdje su u međuvremenu priveli još pedesetak Srba. Postrojili su ih pred mjesnim crkvom u dva reda. Milka se pozorno zagledavala u preplašena lica postrojenih ljudi i prepoznala jednog.

- On je – reče tiho. Prepoznala je nekog Miku Kosijera. Drugoga nema. Ostali Srbi viču: - Vi ga pronađite, mi ćemo mu suditi! Kosijera odvode u sobu, presvlače ga i opet stavlju u stroj. Kažu Milki neka dobro pogleda, ne bi li prepoznala i drugog. Milka ponovo zastaje kod Kosijera i kaže: - On je! Nije više bilo dvojbe, da se zaista radi o zločincu. Kosijer uzvraća Milki: - Ti mene pojede i moje četvoro djece!

Ostali Srbi bili su zadovoljni, što je bar jedan od krivaca pronađen. Drugi, koji je bio pobjegao iz Vuljuna, pronađen je nešto kasnije u selu Točku, gdje je uhićen na spavanju.

Dok su pretraživali srpske kuće, oružnici i ustaše pronašli su oružje i mnoštvo promičbenih letaka, komunističkih i četničkih, kao i popis Hrvata koje treba likvidirati. Prijek sud imenovan iz Zagreba

osudio je 32 čovjeka na smrt streljanjem. Strijeljani su iza škole i pokopani na mjestu zvanom Mijatov dol. Njiva je preorana odmah istog dana. Nije postojala druga grobnica, a niti je, mimo Prekog suda, uredovao Luburić, kako se navodi kod komunističkih pisaca. Luburića tada, a niti kasnije, u Hrvatskom Blagaju nije bilo.

Komunisti i Srbi htjeli su poslije rata pošto-poto dokazati da je Hrvatskom Blagaju pobijeno 400-500 Srba Veljunaca. Čak je i vojska početkom pedesetih godina (prošloga stoljeća) pretraživala Blagaj i okolicu ne bi li pronašla dokaze o pokolju, ali, pošto rezultati nisu nikada objavljeni, znači da ništa nisu pronašli. I drugi su tražili prirodne jame, misleći da će u njima pronaći „ubijene“ Srbe Veljunce, a pronalazili su samo kosti ubijenih Hrvata, i vojnika i civila. Osim toga, mnogi koji se vode kao ubijeni u Hrvatskom Blagaju nakon rata bili su živi, a mnoge, navodno ubijene, nitko ne zna, niti je za njih čuo, pa se s pravom vjeruje da su ih izmislili Pepa Zinajić i njegovi da bi se održala „teorija“ o 400-500 ubijenih Veljunaca u Blagaju. Ne treba biti puno pametan pa zaključiti, da se zaista dogodio tako strašan zločin, kako Srbi i komunisti govore, tko bi od Veljunaca muškaraca preživio? Pa nije to neko veliko selo, a to, da su hvatali i Srbe iz drugih sela i općina, pa kako se moglo, kad se sve brzo odvijalo? Ponavljam, osim onih strijeljanih, nitko tada u Blagaju nije ubijen.“

Spomenimo i „povjesničare“ o čijim tekstovima piše Strižić: Vladimir Dedier, Slavko Goldstein (spomenuta 2 teksta), dr. Đuro Zatezalo, dr. Dušan Korać, Dušan Z. Opačić (4 teksta), Mirjana Peremin, Milan Bulajić, Petar Zinaić. Evo njima se pridružio i Ante Tomić.

Vjerojatno Goldsteinu može konkurirati samo jedan kolumnist poznatih dnevnih novina, kodnog imena „Stevan“, koji je stručnjak za HAZU, a nije uspio završiti ni fakultet. Zato i ne čudi što se Hrvoje Hitrec u spomenutom tekstu osvrnuo i na njegov „povjesničarski“ opus. Naslov tog dijela također puno govori „Medijski cirkusant o najbližoj povijesti“.

Zapravo, Tomić je najsmješniji kada u svom komentar jugo-komunističke laži povezuje s kako kaže

*„nenadmašnom interpretacijom Marka Perkovića Thompsona:
Jasenovac i Gradiška Stara*

To je kuća Maksović mesara.“

Nije mu jasno zašto je svojevremeno naš veliki kritičar Darko Glavan na to priupitao sarajevskog rabina hoće li zbog „nenadmašne interpretacije“ jedne druge pjesme tražiti zabranu dolaska predsjednika Mesića u Sarajevo. Mesićeva „nenadmašna interpretacija“ spominje se i u nedavnom Priopćenju ZU HVIDR-a grada Zagreba u kome ga pozivaju da podnesae ostavku:

„Mesić prigovara navodno 'koketiranje s ustaštvom', ali je amoralno da takvi besramni prigovori dolaze od čovjeka koji se istakao potpirivanjem rata, pjevanjem ustaške uspješnice 'Jure i Bobana', koji je tvrdio da 'ustaše nisu fašisti', da su 'Hrvati pobijedili 10. travnja 1941.', čovjeka koji je huškao na progon Srba iz Hrvatske pozivajući ih da 'odnesu blato koje su donijeli na svojim opancima', koji je neuvijeno tvrdio da će 'uskoro svi Srbi u Gospiću stati pod jedan kišobran'...“

Još je smješnije što Tomić „proziva“ i biskupe:

„Biskupi će se čak drznuti i napraviti blesavi, pa reći da nam Marko Perković Thompson zapravo poje o Bogu, domovini i obiteljskim vrijednostima.“

Jadni Tomić ne razlikuje što su autorske pjesme koje su Thompsonove o kojima govore biskupi od tuđih pjesama. I dok Švicarci spominju samo te pjesme, dotle jadničak Tomić misli da je to isto s „nenadmašnim interpretacijama“ tuđih pjesama. Još je smješnije što se priklanja sarajevskom rabinu pa smatra da je strašno ako neku nedoličnu pjesmu pjeva neki pjevač, a sasvim je normalno da takve pjesme pjevaju političari – pogotovo ako postanu predsjednici država. Nevjerojatno je kako naši biskupi nisi tako inteligentni kao Tomić, zar ne? Kako znamo da se pjevačima plaća da pjevaju pjesme, vjerojatno nam Tomić želi poručiti da je primjereno da to radi predsjednik, jer je on mnogo bolje plaćen za to. Vjerojatno to Tomić zna jer se u Priopćenju ZU HVIDR-a grada Zagreba ne spominje samo Mesićeva „nenadmašna interpretacija“, zar ne?

Pretpostavimo da Tomić i nije priglup. On, dakle, zna da će ovakvim napadom na Thompsona sve iznova podsjetiti na spomenuto Mesićevu „nenadmašnu interpretaciju“ i ne samo na to. Znajući kako mnogi u Hrvatskoj tvrde da je Mesić veleizdajnik,

dapače postroji i knjiga prof. dr. Miroslava Tuđmana *Vrijeme krivokletnika* u kojoj je to dokazano, Tomić očito želi poručiti da Mesić spada među one koje je opisao kineski filozof i pisac Sun Tzu:

„Najveća umjetnost je slomiti otpor neprijatelja bez borbe na bojnom polju. Samo indirektna metoda može jamčiti pravu pobjedu. Rastvorite sve što je u zemlji neprijatelja dobro. Uvucite predstavnike vladajućeg sloja u zločinačke pothvate, potkopajte njihov položaj i ugled, prepustite ih javnoj sramoti pred njihovim sugrađanima. Iskoristite rad najnižih i najodvratnijih ljudi. Ometajte svim sredstvima rad vlade. Širite nejedinstvo i svađe među građanima neprijateljske zemlje. Nahuškajte mlade protiv starih. Ometajte svim sredstvima naoružanje, opskrbu i red u neprijateljskoj vojsci. Poništavajte sve vrednote. Budite velikodušni s ponudama i poklonima da biste kupili informacije i ortake. Svugdje smjestite svoje ljude. Nemojte štedjeti ni u novcu, ni u obećanjima, jer to donosi visoke kamate...“

Ili Tomić samo nije baš puno inteligentan?

Akademik Josip Pečarić

Portal HKV-a, 26. listopada 2009.

ZABRANJENI AKADEMICK – PRIJEVAROM U HAZU!?, ZAGREB, 2012.

DIRLJIVA GOLDSTEINOVA BRIGA

Vrijeme je da završim ovu „priču“ o Krilinom ruganju Goldsteinu. Zato će dati samo još osvrt na ostatak ovog iznimno zanimljivog razgovora:

1) Naravno, nije lijepo kada se jedan novinar ruga cijenjenom sveučilišnom profesoru, ali to nije usamljeni slučaj. Eto vidim kako je isti razgovor poslužio i *Hrvatskom listu* od 7. lipnja 2012. za nešto slično. U „Fusnoti za fah idiote“ možemo naći sljedeće:

Ivo GOLDSTEIN, povjesničar koji je optužio NDH za zločine i prije nego što je NDH postojala:

„Karamarkova obavještajna povijest nije sporna, ali on kao političar mora revidirati svoje stavove...“

HL: I da počne vjerovati u Vaše pamflete i laži te da Vama prepusti vođenje HDZ-a!

2) Zapravo, ljubomoran sam na ove iz *Hrvatskog lista* jer su doista duhovito interpretirali primjer iz mog Pisma predsjedniku i Predsjedništvu HAZU-a. Jedino se tješim što je moja interpretacija o „egzaktnom dokazu genocidnosti hrvatskog naroda“ bila nerazumljiva za prof. dr. sc. Ivu Goldsteina, tj. uopće nije razumio porugu i potudio se to pokazati cijeloj Akademiji.

Goldsteinu ipak moramo oprostiti jer on zna da golema većina hrvatskog naroda misli da on doista želi dokazati navodnu genocidnost hrvatskog naroda. Naravno, ne može živjeti u Hrvatskoj i to izravno reći pa to radi posredno. Tako prof. Mrkoci to komentira u *Fokusu*, 13. prosinca 2002.:

„Partizani su vršili odmazde, palili kuće i ubijali. Četnici su se osvećivali. Samo su ustaše vršili zločine zbog urođenog nasilja.“

Krile to zna, a zna i što sam o tome napisao glavnom uredniku Slobodne Dalmacije:

Niste mi tiskali odgovor, ali zato jeste intervju (*Slobodna Dalmacija*, 13. listopada 2002.). Da Goldsteinima nije strano korištenje neistinama pokazao sam upravo na primjeru tog intervjeta, gdje sam konstatirao:

Svi koji promiču tezu o genocidnosti hrvatskog naroda, po definiciji napadaju našeg blaženika (Stepinca, op. J.P.). Po tome ćete ih prepoznati. Naravno, Goldsteini će izrijekom negirati genocidnost hrvatskog naroda, ali će sve raditi da to bude rezultat njihova djelovanja. Slično dr. Milanu Bulajiću koji nikad ne će reći da je u Jasenovcu bilo 700 000 žrtava, ali će sve učiniti da to „dokaže“ (istaknuo J. P.).

Evo kako to navode Ivo i Slavko Goldstein u tekstu „Akademik Pečarić uporno laže“ (*Slobodna Dalmacija*, 20. listopada 2002.):

U intervjuu pod naslovom „Bulajićevi učenici kroje nam povijest“ u Slobodnoj Dalmaciji od 13. 10. 2002. akademik Josip Pečarić tvrdi da Ivo i Slavko Goldstein „promiču tezu o genocidnosti hrvatskog naroda“. Ovu bezočnu laž Pečarić varira na više mjesta u istom intervjuu tvrdeći da su „Goldsteini...

Bulajićevi učenici“, jer „slično dr. Miljanu Bulajiću čine sve kako bi dokazali da je u Jasenovcu bilo 700 000 žrtava (istaknuo J. P.), pa time ‘dokazali’ i genocidnost hrvatskog naroda“.

Veliki dio svog teksta Goldsteini koriste da pobiju tu „moju“ tvrdnju, a zapravo svoju laž!

Međutim, ono što je važno istaknuti u tom odgovoru oca i sina Goldstein jest kada poslije takve svoje laži kažu:

„Potrudit ćemo se da njegove laži ne postanu istinom“.

Niste tiskali moj odgovor!

Ono što je posebno zanimljivo jest činjenica da sam spomen kako Goldsteini žele dokazati genocidnost hrvatskog naroda kod njih izaziva potrebu da u odgovoru koriste neistine. U gornjem slučaju to je očito. O ovoj najnovijoj vidjeti moj tekst „Goldsteinova prijevara“.

3) Naravno, Goldstein ne će propustiti ni ovu prigodu da ne spomene Stepinca pa kaže:

„....serija “Jugoslavenske tajne službe“ najavljuje se s potpunom izmišljotinom da je kardinal Stepinac bio otrovan.“

Ovdje ću dati samo što je rečeno u toj emisiji, prema Večernjem listu od 16. 4. 2012.:

Teolog Juraj Batelja, koji godinama istražuje povijesnu građu vezanu za Stepinca, u seriji tvrdi da je nadbiskup pogrešno lječen jer su postavljane pogrešne dijagnoze pod stalnom prismotrom Udbe, koja je otvarala boćice s lijekovima i krivotvorila lječnička izvješća.

- Kad kemijski institut univerziteta u Rimu u kostima žrtve pronađe toksične supstance kadmija, kroma, olova i arsena, mislim da se slobodno može zaključiti da je bilo manipulacije nad zatočenim Stepincom u Lepoglavi. U pitanju su supstance koje on nije mogao uzeti kroz hranu i lječenje nego su se našle u njegovu organizmu kao posljedica, vjerujem, jedne zlouporabe moći, rekao bih čak i mržnje koja je išla preko groba – priča monsinjor Batelja.

Podvrgnut zračenjima

Nakon izdržavanja dijela kazne od ukupno 16 godina strogog zatvora, teško bolesni Stepinac rješenjem o uvjetnom otpustu iz Lepoglave 5. prosinca 1951. pušten je da umre u kućnom pritvoru u Krašiću.

– Kardinal je trpio nesnosne bolove, a ministarstvo unutarnjih poslova Jugoslavije nije mu dopustilo liječenje i kontrolu u Zagrebu, i to je činjenica. Liječnici su bili pod neprekidnim nadzorom tajne policije koja je čak i manipulirala boćicama lijekova. Nadbiskup je liječen od jedne bolesti, a zapravo bolovao od druge. U korespondenciji koja je sačuvana na relaciji dr. Lorenc u Los Angelesu, dr. Bogičević u Zagrebu i dr. Ružić u Chicagu, može se iščitati da doista nije na čast službi jedne države da manipulira liječničkim izvješćima. Profesor Lorenc jasno je ustvrdio da „ovo nisu pravi dokumenti i ne mogu se odnositi na mojega pacijenta“ - rekao je monsinjor Batelja koji tvrdi da je sudska medicina u Rimu ustanovila kako je Stepinac bio podvrgnut čak i zračenjima koja nisu imala terapeutsku svrhu.

Ma kakav kemijski institut univerziteta u Rimu! Mi trebamo vjerovati našem istaknutom znanstveniku iz područja kemijskih znanosti dr. sc. Ivi Goldsteinu. Pa taj Batelja sâm kaže da je sve bilo pod stalnim prismotrom Udbe. Pored njih tako nešto se sigurno ne bi moglo dogoditi, zar ne? Uostalom, sve se to lako može i provjeriti u Povijesti SKJ!

4) Naravno Goldstein u razgovoru daje podršku Novom nacrtu Zakona o HRT-u. Doista, na HRT-u se događaju nedopustive stvari. O tome na HRSvjetu otvoreno pišu 16. travnja 2012.:

Goldstein je u raspravi sa Slavenom Leticom i Ivom Bancem o Bleiburgu ispaо polupismeni šovinist, a Šime Lučin je u srazu o pravima homoseksualaca s predsjednikom udruge Blaženi Alojzije Stepinac djelovao u najmanju ruku nedoraslo. Kada cijeloj ovoj situaciji pridodamo televizijske nastupe Dujmovića i Šole koji mogu parirati bilo kojem lijevom intelektualcu, dobijemo zabrinjavajuću sliku za vladajuću političku garnituru.

Iz HHO-a još i tvrde: izmjene Zakona o HRT-u komesarski su model partijske televizije. Sigurno Banac, Čičak, Silobrčić i dr. imaju nešto protiv Goldsteina. Valjda zato i stric Ivin nije ostao na čelu te organizacije.

5) Dirljiva je Goldsteinova briga o Hloverki Novak Srzić:

Nisam ni za kakav progon vještica, ali minimalna moralnost iziskuje da se privremeno povuče, sve dok se ne obrani od optužbi. Osim toga, čini mi se da emisije poput onih koje ona vodi iziskuju sasvim drugi pristup problemu voditelja.

Uvjeren sam da je nesebični Goldstein objašnjavao Hloverki kako treba obavljati svoj posao, ali ova nezahvalnica ga sigurno nije poslušala. A neka se ugleda na njega i po tome što je odmah čim je čuo za sumnje nekih kolega kako nestručno radi svoj posao prestao držati predavanja na Filozofskom fakultetu, dok se ne utvrdi je li to istina!

A o Goldsteinovom dirljivom odnosu prema ljudima s HTV-a pisao je Miroslav Mikuljan (intervju na Portalu HKV-a) kada o svom razrješenju s mesta urednika Dokumentarnog programa HTV-a kaže:

Kao što točno kažete, 5. rujna 2002. godine sam dobio po prstima zbog emisije o tragičnoj sudbini sela Španovica, odnosno zbog emisije koja je govorila i o partizanskim zločinima i protjerivanju hrvatskog stanovništva s tog područja za vrijeme 2. svjetskog rata. U toj je emisiji iznesena i tvrdnja da je ustaški logor Jasenovac i nakon završetka 2. svjetskog rata nastavio funkcionirati kao logor sve do 1947. godine. Protiveći se toj tvrdnji član Vijeća HRT, dr. Ivo Goldstein je javno uvjetovao svoj ostanak u Vijeću ukoliko ja ostanem na mjestu urednika Dokumentarnog programa. Rekao je doslovce: – Ili ja ili on! To nije zvučalo ni dobranamjerno ni intelektualno. Bio sam u šoku i nisam mogao vjerovati da će takav oblik diktata biti proveden i da će cijela upravna struktura HRT kapitulirati i kadrovski se prilagoditi ovom neobičnom profesoru povijesti kojega previše često ne zanimaju činjenice, ali ga čini se zanima moć kao činjenica.

6) I ne samo prema ljudima s HTV-a. O tom dirljivom odnosu pisao je i njegov kolega dr. sc. Vladimir Geiger kada je ovaj objavio članak *Osvrt na knjigu Hrvatska 1918 – 2008 Ive Goldsteina: Niz otvorenih pitanja*, Vjenac, 397, 21. 05. 2009. (*Goldsteineov kompendij neznanja*, Hrvatsko slovo, 4. lipnja 2010.):

Nakon što sam napisao osvrt na njegovu knjigu Hrvatska 1918 - 2008. (Vjenac, časopis za suvremenu povijest, Review of Croatian History), Goldstein mi je u lice izrekao pregršt izabranih gadosti i psovki, kako vjerojatno i nalaže njegov strukovni i društveni položaj, i ponajprije kućni odgoj. Koliko mi je poznato, nisam osamljen. Goldstein se nimalo ne libi pozivati na svoja mnogobrojna poznanstva i medijske i političke veze, a i hvaliti se svojom nezaobilaznošću i svekolikim „utjecajem“. Jednostavno rečeno, svi oni bezobraznici koji ne misle kao Goldstein ili, pak, iznose stajališta koja mu se ne sviđaju ili, još gore upozoravaju na njegove pogrješke i kritički se izjašnjavaju o njegovom radu – imat će problema. U svojoj uljuđenosti Goldstein ne bira riječi različitih, više nego li slikovitih, pogrda i prijetnji koje upućuje svima onima koji ne djeluju i misle kao on. Pitam se je li za navedeno nekoga kod nas uopće i briga?

Naravno, nama je jasno kako je Goldstein na lijep način pokušao objasniti kolegi kako nije u pravu, a ovaj – nezahvalnik – piše ovako nešto.

Nezahvalnik jedan, on piše tako a uopće nije pokrenuta cijela hajka na njega kao u slučaju kada je slično o Goldsteinovom radu pisao dr. sc. Jure Krišto.

7) Krišto!? A što da je prošao kao Thompson (taj će još vidjeti!)?

Vjerojatno Geiger i ne zna kako je to izgledalo s Igorom Zidićem, predsjednikom Matice hrvatske. O toj hajci sam pisao u tekstu *Montiranje slučaja Matice hrvatske, „Hrvatsko slovo“ od 14. veljače 2003.:*

Počeo ju je Ivo Goldstein još prije pojave knjige *Holokaust u Zagrebu*, nastavljena je u samoj knjizi i tako – sve do danas. Pogledajmo kako to izgleda u interpretaciji Slavka Goldsteina u Nacionalu 21. siječnja 2003. (Željka Godeč: „Matica hrvatska ne

želi osuditi antižidovstvo svog čelnika u NDH“), gdje je dano njegovo pismo bivšem predsjedniku Matice Josipu Bratuliću i sadašnjem Igoru Zidiću, u kojemu, među ostalim piše: „Zar je moguće da se dosadašnje i sadašnje vodstvo MH ne žele distancirati od postupaka Filipa Lukasa koji je u ljeto 1941. godine besramno zahtijevao pljačku imovine svojih sugrađana Židova u ime Matice hrvatske kojoj je tada bio predsjednik? U knjizi Ive Goldsteina „Holokaust u Zagrebu“, kojoj sam urednik i suautor, objavili smo na str. 193.-194. pismo Matice hrvatske. U njemu se konstatira da „sada postoji mogućnost da se pribave prikladne zgrade na mjestu, koje odgovara Matici hrvatskoj, a to je mjesto u središtu Zagreba, na Jelačićevom trgu br. 15, kojemu pripada dvokatnica prema trgu sa dvorišnim zgradama, vlasništvo Židova Sternberga“, pa iako „ove nekretnine još nisu vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske“ potpisnici pisma mole Državno ravnateljstvo da „izvoli držati na umu prikazane potrebe Matice Hrvatske, kad spomenute nekretnine prijeđu u vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske“. (...) Iz pisma se ne vidi je li se ijedan od potpisnika barem zapitao što će biti sa „Židovom Sternbergom“ i njegovom obitelji čija bi imovina „savršeno odgovarala našim (tj. Matičnim) potrebama“ i kakva će biti sudbina još desetak obitelji koje su u to vrijeme bile stanari u traženim zgradama, pa ih treba izbaciti iz njihovih stanova, jer Maticu „u novo doba čekaju nove, veće i mnogobrojnije zadaće“.

(...)

Pismo MH pisano je 8. kolovoza 1941. Vidimo kako se Goldsteini pitaju jesu li se potpisnici Matičina pisma barem zapitali za sudbinu Sternbergovih i odmah zatim spominje izbacivanje iz stanova. Pa jesu li doista Sternbergovi izbačeni iz svoje kuće? Odgovor potražimo kod tih istih Goldsteina koji čitateljima Nacionala sugeriraju ovako nešto. Na str. 190. „Holokausta u Zagrebu“ piše: „Industrijalac Manfred Sternberg (1892) prvih je dana travnja 1941. sa suprugom i dvoje djece napustio Zagreb. Putovali su preko Mađarske i Austrije i, u dramatičnim okolnostima, 5. travnja poslijepodne u posljednji čas prešli u Švicarsku. Već sljedećeg jutra, kao putnici s

jugoslavenskim pasošima, vjerojatno bi bili zadržani u Austriji, jer je 6. travnja Treći Reich zaratio s Jugoslavijom. Nakon spasonosnog bijega, cijela je obitelj vrlo brzo prešla u SAD.“ Jesu li stigli u SAD prije ili nakon uspostave NDH nije jasno, ali očito ih ustaške vlasti i Matica hrvatska, prema Goldsteinima, žele izbaciti iz njihove kuće 8. kolovoza 1941. godine! Ako je i od Goldsteina, previše je.

Poslije toga moga članka prestala je hajka na Maticu koju su pokrenuli Goldsteini!

Istina, ne znam zašto, jer Zidić je to doista i zasluzio, zar ne?

8) Na kraju doznajemo kako otac i sin Goldstein pripremaju „tsunami knjigu o Titu“. Vjerojatno je dr. Geiger mislio na nju, kada je još u spomenutom tekstu iz Hrvatskog slova rekao:

U nestrpljivom sam iščekivanju novih Goldsteinovih uradaka.

akademik Josip Pečarić

ŽIVJELA NAM ANTIFAŠISTIČKA, TJ BRANITELJSKA HRVATSKA, ZAGREB, 2015.

Tribina Hrvatsko slovo uživo

KAKO SE DANAS BRANI DRŽAVOTVORNO HRVATSTVO

Na tribini Hrvatsko slovo uživo, 9. travnja 2015., predstavljena je knjiga Davora Dijanovića Hrvatska u žrvnju jugosfere, a predstavili su je akademik Josip Pečarić, dr. sc. Damir Pešorda, Benjamin Tolić, Mate Kovačević, Stjepan Šešelj i autor. Donosimo tekst akademika Pečarića

Danas je doista poseban dan jer predstavljamo knjigu doista iznimna hrvatskog publicista Davora Dijanovića. Prije svega sve nas fascinira njegova mladost. O tome pišu i Tomislav Jonjić u Predgovoru i Damir Pešorda u Pogovoru. Pešorda piše:

S gospodinom Dijanovićem prvi put sam komunicirao prije godinu dana ili više kada me zamolio za razgovor za Portal Hrvatskoga

kulturnog vijeća. Uočio sam ga već i ranije kao ozbiljnog, politički vrlo upućenog autora široke opće kulture. Logično mi je bilo pretpostaviti da se radi o publicistu srednjih godina pa sam se čudio kako to da ranije nisam primijetio njegove tekstove u tiskanim medijima. Gotovo cijeli život se bavim tekstovima, vlastitim i tuđim, stoga sam uistinu bio iznenađen zrelošću Dijanovićevih političkih analiza, ali i sigurnošću njegove rečenice. Za takvo što obično je potrebno dulje političko, autorsko i životno iskustvo nego što ga čovjek u dvadesetim, po naravi stvari, može imati.

Slično Pešordi razmišljao sam i ja. Samo je moj zaključak bio drugačiji. Mislio sam da Davor Dijanović uopće ne postoji nego da je to pseudonim nekoga znatno starijega poznatog publicista koji se ne može koristiti svojim pravim imenom.

Izabrani članci, eseji i prikazi uvršteni u ovu knjigu, njih osamdeset i pet, napisani su u razdoblju od ožujka 2009. do veljače 2015. I doista je riječ o izabranim tekstovima, jer ih je Dijanović u ovom razdoblju objavio mnogo više. Primjerice u knjigu nije ušao razgovor sa mnjom povodom neizbora prof. dr. sc. Ive Goldsteina u HAZU. A jedan kolega s fakulteta mi je tvrdio da je u tom tekstu bolje opisan sam slučaj nego u drugim mojim tekstovima. Trebam li uopće spomenuti da je za to najzaslužniji bio Dijanović?

Naslov knjige *Hrvatska u žrvnju Jugosfere* jasno definira Dijanovićevu publicistiku, tj. njegovu obranu državotvornog hrvatstva. Zato ne čudi što Jonjić već na početku svog predgovora govori o prastarom načelu prema kome se ne može istodobno služiti dva gospodara. U našem slučaju to je još pogubnije jer je jedan od ta dva gospodara vlastiti narod i interesi države vlastitog naroda, a drugi gospodar jesu oni koji rade protiv interesa toga naroda i njegove države. To je stalni problem koji imamo. Ja sam o njemu još u osamdesetim godinama prošlog stoljeća govorio kroz pitalicu:

Koja je razlika između četnika i Jugoslavena?

– Četnik je pošteni četnik, a Jugoslaven je pokvareni četnik.

Naravno, još bi nama i najmanji problem bila velikosrpska politika da nju ne podržava Velika Britanija. Dijanović to itekako dobro zna

pa je njegov prvi tekst u knjizi, zapravo studija: *Velika Britanija i balkanske integracije: jučer, danas, sutra!*

Iako su dobrom dijelom nastali kao reakcija na različite događaje u hrvatskome političkom, društvenom i kulturnom životu, slično autoru i ja smatram da tekstovi skupljeni u korice ove knjige imaju veću i trajniju vrijednost od pukoga zbroja članaka, eseja i prikaza objavljenih u periodici i na internetskim portalima, upravo zato što sustavno razobličavaju pojave slaganstva hrvatskih političara i medija. To je služenje stranim gospodarima, a protiv interesa hrvatskog naroda i hrvatske države.

Mislim da govoreći o tom sluganskem mentalitetu ne smijem zaobići ni svoj zavičaj. Poznato je da sam ja Bokelj, a o mojoj Boki Dijanović piše u prikazu knjige Đure Vidmarovića: Hrvatsko rasuće. Teme iz hrvatske dijaspore. Novoizabrani predsjednik Hrvatskog kulturnog vijeća piše o velikosrpskim i crnogorskim posezanjima i pritiscima na bokeljske Hrvate. Naravno, poznato je da su velikosrpski apetiti mnogo veći. Ja ga nazivam velikosrpski kompleks poznat kao hrvatska kulturna baština. Ponašanje Hrvati u Boki pokušavam opravdati šalom: Kada netko kaže Hrvatu Boke kotorske da je ustaša, onda prvo od njega pobegnu svi Hrvati. A kada Hercegovcu netko kaže da je ustaša, onda ima besplatno piće do kraja života.

A istina je da su kao i u Hrvatskoj najveći problem oni koji za sebe kažu da su Hrvati, a zapravo su i danas Jugoslaveni. Dakle nije problem u vlastima. "Naši" su krivi što nema uloge kotorskog biskupa u Statutu tamošnje Bokeljske mornarice, odnosno što se u crnogorskim pravnim aktima o Bokeljskoj mornarici ne spominje sv. Tripun nego "kultna ličnost". Pa nedavno su u Crnoj Gori bili dani nacionalnih manjina i Hrvati su predstavljeni u nošnji bokeljskih mornara.

Na kraju krajeva i mi u Zagrebu smo bili suočeni s dugogodišnjim nastojanjima da se izbaci on "Hrvatska" iz naziva Hrvatska bratovština Bokeljska mornarica 809 Zagreb.

Zato je logičan završetak takvih Dijanovićevih tekstova veliki esej, koji bi se sigurno mogao tiskati kao posebna knjiga: Dogme i mitovi jugoslavenskih "antifašista"

Treba naglasiti kako Dijanović već u naslovu šalje svima jasnu poruku stavljajući pod navodnicima riječ "antifašista". Njemu je itekako poznata ona Churchillova kako će u budućnosti fašisti sebe nazivati antifašistima. To je na djelu danas u RH. Čak su osnovali i tzv. Ligu antifašista. Iako sam i sam već pisao i govorio o fašističkom karakteru te Lige, ovdje ću ipak navesti ono što je nedavno u *Bujici* govorio prof. dr. sc. Andrija Hebrang.

Prvo, Hebrang konstatira kako su neki od njih doista mogli biti antifašisti još 1945. da su se suprotstavili poratnim masovnim ubojstvima bez ikakvih suđenja civilima, djeci, ženama, starcima i ponekom vojniku. Umjesto da tako budu antifašisti oni su se pridružili ili do današnjeg dana opravdavaju te fašističke zločine i same zločince, pa to i njih same definira fašistima.

Drugo, Hebrang također ukazuje na 1991. Kada je Hrvatska bila izložena velikosrpskoj fašističkoj agresiji. Oni su se i te kako mogli uključiti u obranu domovine od te fašističke agresije i tako postati antifašisti, ali nisu. Dapače, sa simpatijama su gledali na tu fašističku agresiju, često je i pomagali, a i danas smo svjedoci da su mnogi od njih aktivni u provođenju velikosrpskog Memoranduma SANU 2, na čelu s dojučerašnjim predsjednikom RH Josipovićem.

Međutim, kada upozoravamo na to kako su "antifašisti" u današnjoj RH zapravo fašisti, moramo i stalno isticati činjenicu da danas u Hrvatskoj, vjerojatno i u cijelom svijetu, imamo jedine istinske antifašiste iz druge polovice prošlog stoljeća koji su pobijedili fašizam. To su hrvatski branitelji koji su pobijedili fašističkog agresora.

I to kako pobijedili! Pa vođa velikosrpskog fašističkog pokreta je svoje vojnike, u srazu s hrvatskim braniteljima, usporedio sa zečevima!

Treba li vas uopće podsjećati kako su navodni antifašisti u RH glavni u napadima na hrvatske branitelje, napadima na istinske antifašiste. A sigurno su glavni i u napadima na inicijativu sudca Turudića o zakonskom sankcioniranju napada na Domovinski rat jer Turudić zapravo traži da se na potpuno istovjetan način, kako je to i

uobičajeno kada se govori o fašizmu, treba odnositi i na velikosrpski fašizam.

Naravno, uvijek treba računati i na činjenicu kako su mnoge tzv. antifašističke zemlje pomagale velikosrpski fašizam. Zato se može dogoditi da na osnivanju Fašističke lige, oprostite Antifašističke lige nazoči i norveški veleposlanik, i tako svima pokaže kako mu uopće ne smeta što je "antifašist". Tito deseti najveći zločinac u prošlom stoljeću. Veleposlanik Ofstad se još u svom pismu hvali kako vrlo dobro poznaje povijest regije, a to onda znači, kako kaže naš istaknuti kolumnist Marko Jurič, da on u Titovim masovnim i zvјerskim ubijanjima Hrvata ne vidi ništa što bi ga moglo pokolebiti u namjeri davanja bezrezervne potpore osnivanju Antifašističke lige. U svezi s tim Jurič nas upozorava kako se Norveško veleposlanstvo često nalazi na popisu donatora raznih nevladinih udruga koje su izrazito antihrvatski usmjerene. Ja bih tu još napomenuo da kada Veleposlanik kaže kako poznaje povijest regije, priznaje kako mu je poznato da su uzori Miloševiću bili Hitler i Mussolini. Npr. Veleposlanik sigurno zna kako je Hitler je govorio:

Njemačka će biti svjetski faktor ili je neće biti.

A Milošević:

Srbija će biti cela ili je neće biti.

Ili Hitler:

Njemačka i Austrija su dva oka u istoj glavi.

A Milošević:

Srbija i Crna Gora su dva oka u istoj glavi.

Ne treba zaboraviti da se među "antifašistima" našao bivši predsjednik RH Ivo Josipović, od HNES-a osuden za etičku veleizdaju.

Dijanović se, međutim, ne zaustavlja samo na razobličavanju pojava hrvatskog sluganstva, već na kraju knjige piše o mnogim hrvatskim velikanima, na koje bi se svi trebali ugledati. Ante Starčević, Eugen Kvaternik, dr. Josip Frank, Antun Gustav Matoš, dr. Ivan Merz, dr. Iso Kršnjavi, Milan pl. Šufflay, Vinko Krišković, dr. Ivo Pilar, dr. Feliks Niedzielski, prof. Filip Lukas, dr. Mate Ujević, Petar Grgec,

blaženi Alojzije Stepinac, prof. Ivan Oršanić, dr. Ivo Korsky, Bruno Bušić, Smiljana Rendić i na kraju Zvonko Bušić. Nema dvojbe da je Dijanović i ove eseje o velikim Hrvatima mogao izdvojiti kao posebnu knjigu. Međutim, jasno je da ovaj dio Dijanovićeve knjige daje kontrast onom slaganstvu o kojem govori i koji se opisuje u prvom dijelu knjige.

Svakodnevni napadi na hrvatske branitelje kakvi su oni protiv Stožera za obranu hrvatskog Vukovara ili onih protiv stopostotnih ratnih invalida iz šatora u Savskoj kao i odnos prema Veljku Mariću stalno nam pokazuju kako se ništa u Hrvatskoj ne može pokrenuti nabolje sve dok sva vlast ne bude u rukama onih koji vole i svoju državu i svoj narod. Pobjeda Kolinde Grabar Kitarović pokazala je da je narod postao toga svjestan. Ali posao još nije gotov.

Zato Davor Dijanović zaslužuje našu zahvalnost ne samo što je objavio ovako vrijednu knjigu, već i zato što se ona pojavljuje u vremenu kada je i najpotrebnija.

Josip PEČARIĆ

Hrvatsko Slovo, 24. 4. 2015.

Portal HKV-a, 24. 4. 2015.

OBA SU PALA, ZAGREB, 2016.**POSEBNI SAVJETNIK PREDSJEDNIKA
VLADE RH ZA KULTURU SLAVKO
GOLDSTEIN UPORNO LAŽE, IV.**

Kao što sam konstatirao u prvom nastavku ovog teksta o lažima Slavka Goldsteina i njegovim optužbama kako drugi lažu naslov je „prerada“ naslova koji je imao tekst koji je napisao zajedno sa sinom sveučilišnim profesorom iz povijesti „Akademik Pečarić uporno laže“ u Slobodnoj Dalmaciji 20. listopada 2002. Tada nisam mogao vjerovati sam sebi kada sam konstatirao da su lažno prikazali moj tekst objavljen sedam dana prije njihova i onda napali moje navodne laži.

I dok sam ovih dana pisao nastavke ovog teksta potaknut sličnim tvrdnjama Slavka Goldsteina, inače čovjeka, koji možda ima završenu srednju školu ali je posebni savjetnik Predsjednika Vlade za kulturu, o navodnim lažima dr. sc. Stjepana Razuma, doživjeli smo homiliju biskupa Mila Bogovića u djelomično obnovljenoj župnoj crkvi Male Gospe u Boričevcu u nedjelju 26. 07. 2015. Homiliju možete naći u cijelosti npr. na adresi:

<http://www.hkv.hr/izdvojeno/komentari/mile-bogovic/20881-mons-dr-mile-bogovic-otpor-prema-istini-je-i-danas-velik.html>

Čini mi se da je ta homilija na neki način povezana s mojim tekstovima jer je zasnovana na tekstu Matejevog evanđelja i govori o onima koji se ponašaju slično Goldsteinovima. Zapravo govori o mnogima u današnjoj Hrvatskoj i o tome zašto ljudi poput Slavka

Goldsteina mogu biti posebni savjetnici Predsjednika Vlade. Zato će ovdje dati prvi dio te homilije. Biskup kaže:

U ovom svijetu ima mnogo susreta i sukoba. Najveći sukob je između laži i istine. Tu čak nije moguć susret. Danas želim o tome progovoriti i zato sam izabrao pročitano evanđelje.

Vijest o Isusovom uskrsnuću bila je apostolima nadasve draga, ipak nisu je samo onako prihvatili. Otišli su se uvjeriti. Prvi od apostola potrcao je Petar da svojim očima vidi što se dogodilo. On je od apostola stigao prvi na grob. I drugi nisu bili lakovjerni; nisu se oslanjali samo na pričanje, sve do Tome koji je rekao da neće vjerovati dok ne stavi prst u mjesto rana. Apostoli su željeli znati istinu, a istina o Kristu postala je za njih životna radost - evanđelje. Kada su se uvjerili i kada su primili snagu Duha Svetoga, oni koji su Isusa voljeli krenuli su u svijet šireći poruku njegova uskrsnuća kao radosnu vijest (što znači grčka riječ evanđelje). Bili su oni glasnici spasonosne istine.

Jasno je da taj događaj nije obradovao one koji su Isusa osudili. Po njima se ne smije govoriti da je Isus uskrsnuo, nego da su njegovo tijelo apostoli odnijeli na drugo mjesto. Prihvaća se lažno svjedočanstvo stražara koji kažu da su u vrijeme krađe spavalii. Židovi su potegnuli instrument laži da se suprotstave neugodnoj istini. Bolje rečeno, oni su svoju laž predstavljali kao istinu.

Na primjeru što se dogodilo na Isusovom grobu možemo vidjeti dvije različite škole i dva različita pristupa povijesti. Laž, novac i naselje jako su povezani.

Neki se u susretu s istinom mijenjaju. Istina o Kristovom uskrsnuću promjenila je živote onih koji su ga voljeli. Bili su uvjereni da ta istina može promijeniti život svakom dobromanjernom čovjeku i zato su krenuli da tu istinu šire.

Neki se u susretu s istinom ne mijenjaju. Oni je ne žele, oni je ustrajno odbacuju i postaju glasnici laži.

Laž se može nametnuti samo novcem i silom. Novaca je za to bilo kod Židova, a svaki lažac spremam je i na nasilje. Stražari rade za onoga tko ih plati. Oni su točno javili gradskom poglavarstvu što se dogodilo. Gradski poglavari nisu krenuli na grob da vide što je na stvari. Oni se ne žele susresti s istinom, ne žele da ih ona mijenja.

Sazvali su gradsko vijeće kojemu su nametnuli krivi zaključak da su apostoli ukrali Isusovo tijelo i da tako treba razglasiti na sve strane. Da su židovski vijećnici uvidjeli svoju grješku i pokajali se, došli bi u poziciju Magdalene i Petra koji su se u susretu s Isusom mijenjali. No oni nisu priznali pogrešku nego su na nju dodali drugu – laž. Ne kaže se u zaključku vijeća da Isus nije uskrsnuo. Stražari pričaju ono što su vidjeli. Kad bi tako nastavili, ne bi im trebalo ništa platiti. Židovsko vijeće je zaključilo da ima pravo na laž i postat će glasnici laži, onoga što se nije dogodilo. Gdjegod je laž, tu je novac i nasilje. Židovi su ljudima dokazali da se isplati lagati, da se od laži može dobro živjeti. I stražari su za pare lagali. Bili su Židovski starješine uvjereni da će moći podmititi i Pilata da podrži laž, jer on se i na suđenju izrugivao istini. „Što je istina?“ Što ja s njome mogu, što mi ona znači za moj položaj? Kao da je rekao: ono vrijedi i onoga se treba držati što jača moj položaj, od čega imam materijalne koristi, makar se to ne slagalo s istinom. Istina je vrijedna onoliko koliko mi u određenom času koristi.

U tom smislu donesen je i zaključak gradskog vijeća. To sada nije bio stav pojedinca. I od tada je bilo u skladu sa zakonom samo govor da su apostoli ukrali Isusovo tijelo, da je s njim završeno na veliki petak. Ozakonjena je laž i stvorena grješna struktura.

Zato je trebalo kršćane progoniti. Jučer smo proslavili jednoga od progonjenih, sv. Jakova. Djela apostolska bilježe da je zarana pogubljen đakon Stjepan, a poslije je Herod dao pogubiti apostola Jakova („mačem pogubi Jakova, brata Ivana. Kada vidje da je to drago Židovima, uhvati i Petra“ Dj 12, 2-3).

Sve ovo što sam rekao olakšava nam da možemo shvatiti otkuda silne laži na našim prostorima nakon hrvatskog velikog petka i 1941. i 1945. godine.

Treba ipak reći da je u mnogočemu to daleko vrijeme ispred ovoga našega.

U Isusovo vrijeme moglo se od vlasti dobiti svakog pogubljenog čovjeka. Tako su Nikodem i Josip iz Arimateje mogli dobiti i pokopati Isusovo tijelo. Mnogi pobijeni u Drugom svjetskom ratu i nakon njega nisu imali ta prava. Njima je oduzeto i pravo na suđenje i na pokop. Puška koja im je oduzela život posebno se častila kao simbol pravde i pobjede. Ta puška imala je pravo ne samo ubiti čovjeka

nego i spomen na njega. Trebalo se vladati kao da nije nikada ni postojaо.

Dakako da današnje uskrisivanje spomena nije drago onima koji su ljudi osudili i pogubili, bez obzira gdje to bilo. Smišljaju se razne priče i za to se daju veliki novci. Koliki se novci dadoše ne samo za spomenik u Srbu nego i za slavlјa koja se već 70 godina ondje zbivaju. No, ipak te laži neće moći dugo izdržati jer ih više nije moguće podržavati nasiljem, a i novaca će biti sve manje za njih. Ali, ne zaboravimo! I današnje društvo još izdvaja velika sredstva za velike laži i o Jasenovcu i o Srbu, i o mnogim drugim stupovima na koje se oslanjao partizansko-komunistički režim.

(...)

Dakle dr. Bogović nam objašnjava kakav je obrazac djelovanja Slavka Goldsteina i njemu sličnih, zašto se Slavko Goldstein na isti način ponaša i u napadu na dr. Razuma. Zapravo možemo reći da propovijed biskupa Bogovića pogađa u srž problematike s Golsteinom.

Nedugo pošto sam razobličio laž Goldsteinovih u svezi s njihovim tvrdnjama o navodnim mojim lažima učinio sam to i u slučaju njihove laži u svezi s Maticom Hrvatskom. Evo tog teksta:

Montiranje slučaja Matice hrvatske

Hrvatsko slovo, 14. veljače 2003.

Mržnja Goldsteinovih prema hrvatskom narodu možda je najočitija iz njihove hajke na Maticu hrvatsku. Počeo ju je Ivo Goldstein još prije pojave knjige *Holokaust u Zagrebu*, nastavljena je u samoj knjizi i tako – sve do danas. Pogledajmo kako to izgleda u interpretaciji Slavka Goldsteina u *Nacionalu* 21. siječnja 2003. (Željka Godeč: „Matica hrvatska ne želi osuditi antizidovstvo svog čelnika u NDH“), gdje je dano njegovo pismo bivšem predsjedniku Matice Josipu Bratuliću i sadašnjem Igoru Zidiću, u kojemu, među ostalim piše: „Zar je moguće da se dosadašnje i sadašnje vodstvo MH ne žele distancirati od postupaka Filipa Lukasa koji je u ljeto 1941. godine besramno zahtijevao pljačku imovine svojih sugrađana Židova u ime Matice hrvatske kojoj je tada bio predsjednik? U knjizi

Ive Goldsteina „Holokaust u Zagrebu“, kojoj sam urednik i suautor, objavili smo na str. 193-194 pismo Matice hrvatske. U njemu se konstataira da „sada postoji mogućnost da se pribave prikladne zgrade na mjestu, koje odgovara Matici hrvatskoj“, a to je mjesto u središtu Zagreba, na Jelačićevom trgu br. 15, kojemu pripada dvokatnica prema trgu sa dvorišnim zgradama, vlasništvo Židova Sternberga“, pa iako „ove nekretnine još nisu vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske“ potpisnici pisma mole Državno ravnateljstvo da „izvoli držati na umu prikazane potrebe Matice Hrvatske, kad spomenute nekretnine prijeđu u vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske.“.

U redu je kad on otima, ali ako to rade drugi...

Odmah pada u oči kako konstatacija „sada postoji mogućnost“ kod Slavka Goldsteina postaje „besramno zahtijevanje pljačke imovine svojih sugrađana Židova u ime Matice Hrvatske“. Da bi se ta lažna i zlonamjerna interpretacija pisma pojačala, Goldstein iz rečenice „Kako nam je saopćeno, ove nekretnine još nisu vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske“, izbacuje prvi dio jer bi bilo očito da im je saopćeno, vjerojatno i ukazano na mogućnost da mogu računati na tu zgradu, jer je i prirodno da Matica hrvatska u hrvatskoj državi dobije i bolje uvjete rada od onih koje je imala u Jugoslaviji. Mržnju prema hrvatskom narodu Goldstein pokazuje upravo ovom mržnjom prema Matici, i to je očito iz dijela pisma kada tvrdi da je Lukas „besramno zahtijevao pljačku imovine svojih sugrađana Židova“ iako u pismu spominju nekretnine koje će, kako im je priopćeno, prijeći u vlasništvo NDH.

Naravno, možemo i razumjeti da neki ljubitelj Jugoslavije zagovara da Matica ne bi smjela primiti neku zgradu jer joj tu zgradu daje država koja nije po volji tom čovjeku. Razlog koji navodi Goldstein, jer je to postalo vlasništvo otuđivanjem nečije imovine, očito nije i ne može biti stvarni razlog. Zašto? Pa upravo je Slavko Goldstein bio pripadnikom komunističko-partizanskih vlasti koji su oduzeli gotovo sve privatno vlasništvo ljudima u državi koju su osnovali! Ili Slavko Goldstein doista misli da je u redu kada on otima, a nije kada netko drugi to radi?

A da to će sve biti još besramnije pokazuje Goldstein u nastavku pisma kada, taj pripadnik vojske koja je izbacivala ljudе iz stanova,

znajući ih i ubijati, pokazuje zabrinutost nad stanařima te zgrade: „Iz pisma se ne vidi je li se ijedan od potpisnika barem zapitao što će biti sa ‚Židovom Sternbergom‘ i njegovom obitelji čija bi imovina ‚savršeno odgovarala našim (tj. Matičinim) potrebama‘ i kakva će biti sudbina još desetak obitelji koje su u to vrijeme bile stanari u traženim zgradama, pa ih treba izbaciti iz njihovih stanova, jer Maticu ‚u novo doba čekaju nove, veće i mnogobrojnije zadaće‘.“

Mržnja prema Matici (kao simbolu hrvatskog naroda, naravno) koja izbjiga iz ove rečenice vidljiva je jer konstataciju zašto im trebaju prostorije Goldstein povezuje s onim što su radili on i njegovi sudrugovi: izbacivali stanare. Mržnju prema hrvatskom narodu, koju su oni pokazivali kroz cijeli svoj rad (naročito 1945.), on pripisuje vlastima NDH prema svojim građanima. Nije mu palo na pamet da se tim stanařima moglo (zašto ne i oni sami) naći možda još bolje uvjete stanovanja. Kao da vlasnici stanova i inače ne raspolažu svojim vlasništvom na način kako oni smatraju da trebaju, a u skladu sa zakonom.

Pismo MH pisano je 8. kolovoza 1941. Vidimo kako se Goldsteini pitaju jesu li se potpisnici matičina pisma barem zapitali za sudbinu Sternbergovih i odmah zatim spominje izbacivanje iz stanova. Pa jesu li doista Sternbergovi izbačeni iz svoje kuće? Odgovor potražimo kod tih istih Goldsteina koji čitateljima *Nacionala* sugeriraju ovako nešto. Na str. 190. *Holokausta u Zagrebu* piše: „Industrijalac Manfred Sternberg (1892) prvih je dana travnja 1941. Sa suprugom i dvoje djece napustio Zagreb. Putovali su preko Mađarske i Austrije i, u dramatičnim okolnostima, 5. travnja poslijepodne u posljedni čas prešli u Švicarsku. Već sljedećeg jutra, kao putnici s jugoslavenskim pasošima, vjerojatno bi bili zadržani u Austriji, jer je 6. Travnja Treći Reich zaratio s Jugoslavijom. Nakon spasonosnog bijega, cijela je obitelj vrlo brzo prešla u SAD.“ Jesu li stigli u SAD prije ili nakon uspostave NDH nije jasno, ali očito ih ustaške vlasti i Matica hrvatska, prema Goldsteinima, želete izbaciti iz njihove kuće 8. kolovoza 1941. godine! Ako je i od Goldsteina, mnogo je.

Što je drugom sramotno, Goldsteinu je normalno

Inače, pozivanje na knjigu *Holokaust u Zagrebu* doista je smiješno, kada je poznato da se radi o običnom antihrvatskom pamfletu.

Pokazivati hrvatskoj javnosti o kakvom je pamfletu riječ i kroz ovo Goldsteinovo pismo doista je dostoјno autora te knjige. A još i zahtijevati da Predsjedništvo Matice podrži Goldsteina u njihovoj antihrvatskoj histeriji, tj. zahtijevati da se distanciraju od sasvim normalnih postupaka MH iz 1941. i da se ti postupci proglaše bezdušnim, doista je izvan svake pameti. Razumljivo je da tako nešto mogu učiniti pojedini članovi Matice, koji su u ovom režimu postali i ravnatelji, kao recimo Vlaho Bogišić koji „tvrdi da je svaki njegov pokušaj da se u MH kritički raspravi o kontroverznim razdobljima MH, prije svega 30-im godinama, završio neuspjehom: ‚Nema modernoga društva, pa ni MH, koje se nije u stanju osvrnuti na svoju prošlost. U MH ne postoji ni približan konsenzus o tim spornim pitanjima i zato se o njima ne govori već 12 godina. Vlado Gotovac i Josip Bratulić afirmativno su govorili o Lukasu. Ni između predsjednika i potpredsjednika, a kamoli između tijela i članstva ne postoji konsenzus. MH nema snage da se s tim suoči’“. Vjerojatno se Bogišiću ne sviđa prohrvatsko djelovanje MH, kao uostalom ni Goldsteinima, ali očekivati da takova bude sama institucija ili da njezini predsjednici private priglupe “argumente” Goldstenovih, zaista nema nikakva smisla.

Iako sam u svojoj knjizi, koju Goldstein napada, već konstatirao da iz knjige Goldsteinovih izvire njihova želja da je u NDH stradalo još više Židova, jer bi tako lakše bilo očuvati Jugoslaviju, ipak sam se sledio kada sam ponovo pročitao potvrdu tih mojih tvrdnjih i u *Nacionalu*: “Zidić je Goldsteinu objasnio da je to za njega mučna stvar koju mora istražiti, a čuo je da je Lukas spasio jednu židovsku djevojčicu. Goldstein je uzvratio opaskom da je i Hitler spasio pet Židova kad se Furchtwenger, znameniti dirigent Berlinske filharmonije, požalio da bez njih ne može dobro svirati.”

Hrvata Lukasa, koji je navodno želio kuću jednog Židova, Goldstein izjednačava s Hitlerom. Kolika je ta njegova mržnja prema hrvatskom narodu kad čini takve usporedbe? Kako tako nešto može i pomisliti, a kamoli napisati!

Strašno mi je povjerovati da postoje ljudi kojima je jedna zgrada važnija od života jedne djevojčice. Užas! To jugokomunist Goldstein i želi izazvati kod nas. Očekuje da tu našu odvratnost prema takvim ljudima adresiramo na Židove. Svjesno izaziva antisemitizam. Misli

li, zaista, da ćemo nasjesti? Pa ljudi u Hrvatskoj dobro znaju da se oni u obrani takva svog opredjeljenja samo koriste židovstvom. Zar on misli da mi ne znamo kako su Židovi prošli svoju kalvariju, kao što su Hrvati prošli svoju?

Kao da mi ne znamo kakvi su stvarni Židovi. Pa samo ja sam napisao stotinjak znanstvenih radova i par knjiga sa Židovima (objavljeni su u mnogim zemljama svijeta). Židovi iz Izraela distribuirali su englesku verziju mojih knjiga o Jasenovcu (ta je ista knjiga – obračun s velikosrpskim „genocidologom“ dr. Milanom Bulajićem bila prema Goldsteinima revizionistička – u za njih negativnom značenju). I u uredništvu časopisa koji sam osnovao i čiji sam glavni urednik ima više Židova nego Hrvata. Siguran sam da nikome od njih nije važnija kuća od djevojčice. Pače sramotno je takvu mogućnost i spomenuti, a kod Goldsteina je tako nešto potpuno normalno.

U ovom slučaju očito se i ne radi o zahtjevu MH za oduzimanjem spomenute kuće, pa je još sramotnije da čovjek koji je spasio židovsku djevojčicu, umjesto da postane pravednik među narodima, dobije etikete koje mu lijepe Goldsteini.

Što žele Goldsteini postići? Naravno ono od čega nas tobože žele zaštiti: „Iz dugogodišnjeg iskustva, koje mi se potvrdilo i u susretima na nedavnom putovanju u Austriju, Njemačku i Izrael (simpozij u organizaciji dr. Milana Bulajića, op. J. P.), dobro znam da u demokratskom svijetu za odnos prema Hrvatskoj nema ničeg dugoročno pogubnjeg od povremeno podgrijavanih sumnji da se današnja Hrvatska nije sposobna oslobođiti nekih recidiva zločinačke NDH.“ Kao da nama nije jasno da to Goldsteini i rade. Pa najbolji je primjer „podgrijavanih sumnji“ ovaj montirani slučaj s Maticom hrvatskom.

*

U zaključku samo ponavljam: *Goldstein kaže da je svoje laži, pardon izvješće kao posebni savjetnik predsjednika Vlade RH za kulturu "prodao", pardon predao Predsjedniku Vlade i Ministru kulture. Hoće li smijeniti Posebnog savjetnika? Zašto bi? Pa Goldstein samo djeluje u duhu provođenja velikosrpskog Memoranduma SANU 2. , a valjda i vrapci znaju da Dobrica Ćosić kaže:*

„Mi Srbi lažemo da bismo obmanuli sebe, da utješimo drugog; lažemo iz samilosti, da nas nije strah, da ohrabrimo, da sakrijemo svoju i tuđu bijedu... Laž je vid našeg patriotizma... Lažemo stvaralački, maštovito, inventivno.“

A zar to nije konstanta u djelovanju ove Vlade?

Akademik Josip Pečarić

Kamenjar.com, 04. 08. 2015.

Glas Brotnja, 04. 08. 2015.

**J. PEČARIĆ, J. STJEPANDIĆ, NIŠTA SE JOŠ
PROMIJEНИЛО NIJE, ZAGREB, 2017.**

**PRIZNAJE LI SLAVKO GOLDSTEIN
DA SU ON I NJEGOV SIN KAVANSKI
POVJESNIČARI?**

„Express“ od 11. 03. 2016. najavljuje knjigu Slavka Goldsteina protiv Društva za istraživanje trostrukog logora Jasenovac. Pri tome s ponosom ističu kako je Goldstein pronašao jednu grješku u knjizi koju je izdalo ovo društvo, a koju je Slavko Goldstein htio zabraniti dok je bio posebni savjetnik za kulturu Predsjednika Vlade RH, na što je veliki broj hrvatskih akademika, nadbiskupa i biskupa i drugih uputilo pismo Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti (više o tome može se naći u mojoj knjizi: Dva pisma koja su skinula maske – Na hrvatsku šutnju nismo spremni, Zagreb, 2015.).:

„.... *Vladimir Horvat, autor prvog dijela knjige 'Jasenovački logori – Istraživanja', u dva njezina izdanja konstatirao kako je ministar u vlasti NDH Mladen Lorković 26. siječnja 1946. saslušavan pred organima NR Hrvatske, premda je Lorković, kako kaže Slavko*

Goldstein, u to doba bio ne samo mrtav, nego je, notorno, bio ubijen od samih ustaša.

S razotkrivanjem te gluposti ?izvođenjem' mrtvog Lorkovića pred komunistički sud – teško je to nazvati drugačije – Goldstein i započinje svoju novu knjigu „Tragika, mitomanija, istina – Jasenovac“. Mladen Lorković je kao vinovnik tzv. puča Lorković-Vokić ubijen godinu dana ranije, u travnju 1945. godine. To je notorna povjesna činjenica koju zna svaki ozbiljniji student povijesti, a morali bi znati i marljivi kavanski povjesničari.

Ako činjenicu da je Horvat napisao takvu stvar opišemo kao „čudnu“, za konstataciju da je prošla kroz ruke redaktora, lektora (!!, J.P.), recenzentata i urednika (!!, J.P.), kroz dva izdanja ne možemo naći nikakvo objašnjenje osim beznadnog amaterizma i šlamperaja.

Dakle o amaterizmu i šlamperaju piše novinar koji misli da su lektori i urednici knjiga – povjesničari.

Mene uvijek oduševljava kada o ozbilnjijim studentima piše netko tko to uopće nije nikada bio. Poznato je, naime, da se za Slavka Goldsteina ne zna je li uopće završio srednju školu. Dakle što je to pronašao „povjesničar“ Slavko Goldstein?

Doista je u knjizi autor napravio lapsus pa je pripisao mrtvom Lorkoviću ono što je govorio Erich Lisak. Naime, riječ je o zapisniku saslušanja, koje je trajalo više dana, o ovaj dio koji navodi dr. Vlado Horvat, sastavljen je 26. siječnja 1946. Donosim doslovni prijepis tog dijela saslušanja:

„Za vrijeme moga službovanja na Ravniguru nije bilo ni masovnih ni pojedinačnih ubijanja o čemu bi bio ja obavešten. Dva puta dao sam prijedlog poglavniku za amnestiju političkih kažnenika i to prva za Božić 1944. godine 350 osoba i druga za obljetnicu NDH 10. travnja 1945. godine preko 400 osoba. Kažnenici iz prve amnestije bili su pušteni, jer mi je o tome bilo javljeno, osim nekoliko slučajeva za koje sam obavešten da su umrli normalnom smrću. Od druge amnestije bio je pušten jedan dio, dok su mnogi drugi nastradali bilo prilikom bombardovanja radionica po saveznicima, bilo da su stradali prilikom organizovanog pokušaja bijega iz logora.“

HDA, Vrhovni sud NRH, br. 6/1946., str. 163 (saslušanje Ericha Lisaka). Preslik u Postulaturi Bl. Alojzija Stepinca.

Lapsusa uvijek ima. Sjećam se kada sam radio knjigu s prof. Mitrinovićem o geometrijskim nejednakostima. Napisao sam naopako jednu elementarnu formulu koju znaju svi srednjoškolci (ne mislim aludirati na S.Goldsteina, jer i ne znam je li on to doista bio). Još četiri vrhunska svjetska matematičara nisu uočili tu glupost. Srećom peti jest, pa nije tiskana.

A i nedavno sam u jednom tekstu napisao Velika Hrvatska umjesto Velika Srbija. Kada su me na to upozorili, mogao sam ispraviti jer je bilo objavljeno na portalima.

Dakle, lapsusi se događaju i u znanstvenim djelima. Samo kavanski povjesničari to rade sustavno. Prvi izraziti primjer takovih povjesničara bio je sin Slavka Goldsteina prof. dr. sc. Ivo Goldstein. Niz povjesničara je o tome pisalo i objavljivalo opsežne članke navodeći gluposti u „znanstvenom“ radu Iva Goldsteina. To očito tata Slavko dobro zna pa je vjerojatno na njega mislio kada je preko novinara Rašete pisao o kavanskim povjesničarima. To sam, igrom slučaja i ja znao, pa sam obavijestio Akademiju kada sam doznao da je sin Posebnog savjetnika za kulturu i tada kandidat za veleposlanika u Francuskoj kandidiran za redovitog člana HAZU:

Pismo Predsjedniku i Predsjedništvu HAZU-a

(...)

Vidjeti knjigu:

J. Pečarić, Zabranjeni akademik – Prijevarom u HAZU!?, Zagreb, 2012., str. 15-16.

Pismo akademika Pečarića Slobodnoj Dalmaciji

(...)

Vidjeti knjigu:

J. Pečarić, Zabranjeni akademik – Prijevarom u HAZU!?, Zagreb, 2012., str. 21-23.

Na kraju sam objavio i knjigu pisama koje novine u kojima su me napadali nisu htjeli objaviti, ali i mnoge članke u kojima povjesničari dr. sc. Jure Krišto, dr. sc. Vladimir Geiger, dr. sc. Mario Jareb, prof. Vladimir Mrkoci, dr. sc. Frano Glavina i Marinko Tomasović pišu kakve sve gluposti možete naći u člancima, po tati Goldsteinu,

kavanskog povjesničara prof. dr. sc. Iva Goldsteina (vidjeti Josip Pečarić, *Zabranjeni akademik – Prijevarom u HAZU. Zagreb, 2012.*, str. 141.-422.).

Zapravo, ne smijemo biti nepravedni prema sinu Goldsteinu, jer za najveće gluposti sigurno konkurira sam tata Goldstein. Naime, svojevremeno je tata Goldstein ispričao srceparajuću priču kojom je pokazao kako ne zna što je o tome napisao u svojoj knjizi. O tome sam pisao u tekstu *Montiranje slučaja Matice hrvatske u Hrvatskom slovu*, 14. veljače 2003.:

Pogledajmo kako to izgleda u interpretaciji Slavka Goldsteina u Nacionalu 21. siječnja 2003. (Željka Godeč: „Matica hrvatska ne želi osuditi antižidovstvo svog čelnika u NDH“), gdje je dano njegovo pismo bivšem predsjedniku Matice Josipu Bratuliću i sadašnjem Igoru Zidiću, u kojemu, među ostalim piše: „Zar je moguće da se dosadašnje i sadašnje vodstvo MH ne žele distancirati od postupaka Filipa Lukasa koji je u ljetu 1941. godine besramno zahtijevao pljačku imovine svojih sugrađana Židova u ime Matice hrvatske kojoj je tada bio predsjednik? U knjizi Ive Goldsteina „Holokaust u Zagrebu“, kojoj sam urednik i suautor, objavili smo na str. 193-194 pismo Matice hrvatske. U njemu se konstatira da „sada postoji mogućnost da se pribave prikladne zgrade na mjestu, koje odgovara Matici hrvatskoj“, a to je mjesto u središtu Zagreba, na Jelačićevom trgu br. 15, kojemu pripada dvokatnica prema trgu sa dvorišnim zgradama, vlasništvo Židova Sternberga“, pa iako „ove nekretnine još nisu vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske ‘potpisnici pisma mole Državno ravnateljstvo da „izvoli držati na umu prikazane potrebe Matice Hrvatske, kad spomenute nekretnine prijeđu u vlasništvo Nezavisne Države Hrvatske. (...)“

*„Iz pisma se ne vidi je li se ijedan od potpisnika barem zapitao što će biti sa „Židovom Sternbergom“ i njegovom obitelji čija bi imovina „savršeno odgovarala našim (tj. Matičinim) potrebama“ i kakva će biti sudbina još desetak obitelji koje su u to vrijeme bile stanari u traženim zgradama, pa ih treba izbaciti iz njihovih stanova, jer Maticu „u novo doba čekaju nove, veće i mnogobrojnije zadaće“.“
(...) Pismo MH pisano je 8. kolovoza 1941. Vidimo kako se Goldsteini pitaju jesu li se potpisnici matičina pisma barem zapitali za sudbinu*

Sternbergovih i odmah zatim spominje izbacivanje iz stanova. Pa jesu li doista Sternbergovi izbačeni iz svoje kuće? Odgovor potražimo kod tih istih Goldsteina koji čitateljima Nacionala sugeriraju ovako nešto. Na str. 190. Holokausta u Zagrebu piše: „Industrijalac Manfred Sternberg (1892.) prvih je dana travnja 1941. sa suprugom i dvoje djece napustio Zagreb. Putovali su preko Mađarske i Austrije i, u dramatičnim okolnostima, 5. travnja posljepodne u posljedni čas prešli u Švicarsku. Već sljedećeg jutra, kao putnici s jugoslavenskim pasošima, vjerojatno bi bili zadržani u Austriji, jer je 6. travnja Treći Reich zaratio s Jugoslavijom. Nakon spasonosnog bijega, cijela je obitelj vrlo brzo prešla u SAD.“ Jesu li stigli u SAD prije ili nakon uspostave NDH nije jasno, ali očito ih ustaške vlasti i Matica hrvatska, prema Goldsteinima, želete izbaciti iz njihove kuće 8. kolovoza 1941. godine! Ako je i od Goldsteina, mnogo je.

Zapravo, zabavno je da sam već odgovorio na novu Goldsteinovu knjigu koju najavljuju. Naime u mojoj najnovijoj knjizi OBA SU PALA, Zagreb, 2016.

Možete naći poglavlje:

MITOM O JASENOVCU PROTIV HRVATSKE | 121

KAKO ZAMAGLITI PRIJEVARU S JASENOVAČKIM POPISOM? | 123

PRILOZI: ŽIVOTOPIS DR. SC. STJEPANA RAZUMA | 131

EVANĐELJE PO BANCU | 133

PISMO PROFESORU MATKU MARUŠIĆU | 137

PRILOG: Peter Galbraith: ‘da Je Mladić U Bihaću napravio isto što i u Srebrenici, bilo bi 40.000 mrtvih | 143

POSEBNI SAVJETNIK PREDSJEDNIKA VLADE RH ZA KULTURU SLAVKO GOLDSTEIN UPORNO LAŽE, I. | 147

POSEBNI SAVJETNIK PREDSJEDNIKA VLADE RH ZA KULTURU SLAVKO GOLDSTEIN UPORNO LAŽE, II. | 151

POSEBNI SAVJETNIK PREDSJEDNIKA VLADE RH ZA KULTURU SLAVKO GOLDSTEIN UPORNO LAŽE, III. | 160

PRILOG: Mitom o Jasenovcu Bulajić programira nove srpske zločine | 164

POSEBNI SAVJETNIK PREDSJEDNIKA VLADE RH ZA KULTURU SLAVKO GOLDSTEIN UPORNO LAŽE, IV. | 171

POSEBNI SAVJETNIK PREDSJEDNIKA VLADE RH ZA
KULTURU SLAVKO GOLDSTEIN UPORNO LAŽE, V. | 180
SUČELJAVANJE MILANA BULAJIĆA I JOSIPA PEČARIĆA
ZA EMISIJU “MOST” RADIJA “SLOBODNA EUROPA” | 182
IGOR VUKIĆ: VRIJEME JE ZA ISTINU O LOGORU
JASENOVAC | 229

PRILOG: Razgovor: Igor Vukić, novinar istraživač i publicist | 233
Akademik Josip Pečarić

17. 03. 2016.

REVIZIONISTI U HAZU, ZAGREB, 2020.**PISMO PROF. DR. SC. IVU RENDIĆ-
MIOČEVIĆU**

Poštovani kolega Rendić-Miočević,

Zahvaljujem Vam se na podršci u ovim teškim trenutcima Vašeg života; kao i na posланом članku *koji je objavljen na portalu HR Svijet, a Vijenac ga je odbio (???)*:

Oslobađanje povjesne istine od antirevizionista / Skica za drukčiju noviju hrvatsku povijest / Tko se boji znanstvenoga povjesnog revizionizma?

Vaš tekst doista govori o predstavnicima – kako kaže prof. Tuđman - *propale povjesne paradigmе* one jugo-komunističke.

A radi se o paradigmi koju propagiraju oni za koje je veliki hrvatski književnik rekao da STRASNO MRZE SVOJ NAROD.

Stalno im za prikrivanje te njihove mržnje, njihovih zločina i zločina njihovih roditelja služi optuživanje svih i svega za ustašluk.

A dr. sc. Dubravko Ljubić (doktor pravnih znanosti!) piše o NDH slijedeće:

Promatraljući režim NDH kao povjesnu činjenicu, korektno je kazati da taj režim ne treba demonizirati ni više ni manje nego u istoj mjeri sa svim drugim tadašnjim marionetskim režimima. Sadržajno režim NDH se u bitnom po ničem nije razlikovao od primjericice onog u Quislingovojoj Norveškoj, Pétainovoj Francuskoj, a da ne govorimo o Horthyjevoj Mađarskoj, Antonescuvoj Rumunjskoj, ili Bugarskoj cara Borisa III. Jedini režim s kojim se NDH nije mogla usporediti bio je onaj u Srbiji. Teško se komparirati s režimom koji je u samo godinu i pol dana uspio deklarirati svoj teritorij očišćen od Židova. Svoj slavni domet, koji se sastojao prema povijesnim izvorima u 27.000 ubijenih i 8.000 deportiranih osoba, spomenuti režim je obilježio i prigodnom edicijom poštanskih maraka adekvatnog sadržaja. Sa takvim mentalnim sklopom je doista nemoguće bilo što uspoređivati.

<https://projektvelebit.com/antifasisticka-farsa-poraz-zdravog-razuma/>

Zapravo dr pravnih znanosti pokazuje koliko sam u pravu kada sam o njima govorio kao o SRPSKIM SLUGAMA!

O tome zapravo govorи već naslov teksta u Hrvatskom tjedniku od 21. 5. 2020.:

KAD ZNANSTVENICI PROGOVORE, ŠARLATANI BJEŽE U MIŠJE RUPE.

Izdvojimo:

Kako su ugledni povjesničari dr. Nikica Barić i dr. Davor Marijan, svaki u svome slučaju, razotkrili svu intelektualnu bijedu i neznanje šarlatana Hrvoja Klasića i Mirjane Kasapović

Dr. Nikica Barić pomeo je pod s povjesničarom Hrvojem Klasićem dokazavši mu da je amater koji izmišlja i ne koristi se izvorima ni literaturom...

Dr. Davor Marijan podučio je Mirjanu Kasapović, stručnjakinju za ideološke procjene iz doba SKJ, koja ga je prozvala za revisionizam da 'bez revizije i revisionista historija bi i dalje bila samo štura politička događajnica kombinirana sa zbirkom mitova u čije se posvećene istine ne smije dirati'

Zapravo i ovi hrvatski povjesničari kažu isto što mi je napisao predsjednik DHK-a prof. Đuro Vidmarović:

*Naslov: Odg: Fwd: TUĐMAN IM JE RODONAČELNIK
POVIJESNOG „REVIZIONIZMA“ (PISMO HAZU)*

Datum: Sat, 23 May 2020 16:56:23 +0200

Šalje: dvidmarovic

Prima: 'Josip Pecaric' <pecaric@element.hr>

Zahvaljujem na obavijesti. Na žalost, siguran sam da se moji nekadašnji profesori Ljubo Boban, Jaroslav Šidak, Ljerka Kuntić, Mirjana Gros, Nada Klaić, Dionizije Sabadoš... stide njihovih današnjih nasljednika.

I veliki hrvatski kolumnist odvjetnik Zvonimir Hodak u najnovijoj kolumni spominje predstavnike propale jugo-komunističke paradigmе na način koji oni jedino i zasluzuјu. Ruga im se:

Gledam kviz HRT-a "Tko želi biti milijunaš" s Tarikom Filipovićem. Kandidati su solidnog znanja. Ali, zna "znanje" i HRT. Lukava i dvosmislena pitanja, puna zamki i navlakuša. Nekako vjerujem da kod sastavljanja pitanja pomaže njihov "kućni" povjesničar Hrvoje Klasić. Tu su još Jakovina, Markovina, Goldstein...

Recimo, teorijica na kojoj egzistiraju gore navedeni "istoričari" je i ona o "agresiji" Hrvatske na BiH. Koliko je o tome zamračenih papira i prolivene tinte raznih jugo proroka. Klasić, Jakovina, Mesić, Josipovi i da ih ne nabram dalje... Pitanje glasi: ako su Hrvati počinili agresiju na BiH, zašto napadnuti muslimani nisu bježali u Srbiju, a ne u Hrvatsku? Zašto je oko 500.000 Tuđmanovih navodnih "žrtava" zbrisalo u hotele diljem RH i preko Hrvatske u Njemačku? Zašto je preko Hrvatske dolazilo oružje u BiH, ali i mudžahedini...?

<https://direktno.hr/kolumne/ljevicari-olajavaju-krsticevica-ratnog-general-a-i-pobjednika-ali-ne-pitaju-kako-je-do-stana-u-centru-zagreba-dosao-matula-a-u-kojoj-je-on-to-vojsci-195202/>

A vidim da i Vi na sličan način govorite o jednom od njih: Komesar Markovina.

Jedan prijatelj mi je u komentaru poslao i link na dio u kome ga citirate:

<https://www.youtube.com/watch?v=UvHJAM0uYgY>

Naravno, posebno mi je drago što ste spomenuli i nešto o čemu sam i sam često pisao:

U istome Vijencu prozvani autor tvrdi da se A. Pavelić u predratnome razdoblju može ocijeniti kao antifašist. Istina! Naime imao je protivnika – kraljevu fašističku diktaturu. Štoviše, danas u Hrvatskoj inkriminirani (bez potrebitoga zakona) pozdrav „Za dom spremni“ kojim se Pavelić koristio u svezi s Ličkim ustankom 1932. antimonarhofašistički je poklik.

Nedavno sam u prepisci s jednim našim povjesničarem iskazao svoje nezadovoljstvo i s njihovim interpretacijama ZDS. Oni po pravilu prihvaćaju tvrdnju o fašističkom pozdravu. Evo nekih mojih komentara:

A već sam polemizirao i s jednim Vašim kolegom koji zna da je Pavelić bio na čelu ustaša i domobrana, koji je objavio kako su njegovi domobrani imali zastavu i tvrdili da je ZDS domobranski pozdrav, ali je njemu Pavelić toliko minoran i nebitan u tome, pa se valjda on nije usudio protusloviti tome u objasniti im da je to ustaški pozdrav. Ali zato je valjda svim hrvatskim povjesničarima to jasno pa im je ZDS ustaški pozdrav. Na žalost meni kao matematičaru je to glupo bez obzira što se svi slažete u tome!

A što se tiče ZDS i naših povesničarima smiješno mi je kada vidim da nikome nije palo na pamet da je samom Paveliću itekako to bio domobranski pozdrav jer mu je bilo draže da je prihvачen mnogo šire u narod, a to je i potvrđeno u NDH jer su ga Ustaše koristile samo godinu dana.

To me i dalje uvjerava da vi kalkulirate i pazite da se ne zamjerite što ja razumjem... Drugo je ZDS zbog kojega sam imao frontalni napad na sve oko mene. Vidiš da im je i sada ZDS veći problem i od Jasenovca.

Vi ste profesore Rendić-Miočeviću jedan od rijetkih koji niste kalkulirali!

S poštovanjem,
Vaš,
Josip Pečarić

PRILOG: **OSLOBAĐANJE POVIJESNE ISTINE OD ANTIREVIZIONISTA**

SKICA ZA DRUKČIJU NOVIJU HRVATSKU POVIJEST TKO SE BOJI ZNASTVENOGA POVIJESNOG REVIZIONIZMA?

Hrvsijet, 29. kolovoza 2017

Nelustrirani komunisti, sada maskirani u liberale, još uvijek ždanovljevski (prema Andreju A. Ždanovu provoditelju Staljinovih dogmatskih ideja u kulturi), kao namjesnici neumrloga Tita u demokratskoj Hrvatskoj, brane njegov komunistički antifašizam, a zapravo brane stećene povlastice. Titov pogreb im je dokaz njegove veličine. No taj dokaz gubi vrijednost sagledan u kontekstu tadašnje svjetske realpolitike bez morala u kojoj se Tito izvanredno snalazio. Najprije valja razotkriti bit te politike koju nije zanimalo položaj Hrvatske u Titovoj Jugoslaviji (neprestani progoni Hrvata, Hrvatsko proljeće). Tek onda u njoj treba otkriti ulogu J. Broza. Čelinci zapadnih demokracija zapravo su se osramotili odajući u društvu mnogih diktatora i masovnih zločinaca počast jednom od najvećih ubojica XX. stoljeća. Postkomunisti navode i druge „dokaze“ o Titovoj veličini kao primjerice imenovanje ulica širom svijeta njegovim imenom. Sveznadar Rajko Ostojić, inače liječnik, 2017. kao dokaz Titove veličine ističe da se njegov portret nalazi među portretima pet povijesnih osoba u muzeju u Normandiji. Kakav „lapidarni“ dokaz! Kaj god! No, Titovi namjesnici zaboravili su kao dokaz Titove veličine spomenuti veličanstveni doček popraćen pravim komunističkim sletom koji mu je 1977. u Sjevernoj Koreji priredio Kim Il Sung.

Veliku ulogu u obrani komunističkoga totalitarizma imaju razne udruge i *Antifašistička liga Hrvatske* osnovana 2015. Oni izmišljaju ustašizaciju Hrvatske kako bi se prikrio živ komunizam. U isto

vrijeme Hrvatska je uz Sloveniju jedna od rijetkih postkomunističkih država u kojoj nije provedena lustracija. Krajem 2016. osnovana je *Nova ljevica* čija bi politička platforma trebala biti socijaldemokracija i antifašizam te opstruiranje nastojanja Željke Markići ostalih talibana. Upravo je predsjednik stranke povjesničar dr. Dragan Markovina ljudi drukčijega mišljenja ždanovljevski proglašio talibanima. Nekompetentni sveznadari koji podržavaju Novu ljevicu Zoran Pusić, Rada Borić, Vesna Teršelić i dr. deklarirani su antifašisti, ali danas su pretorijanci Titova totalitarizma proizašloga iz antifašizma. Oni ne poštivaju europske deklaracije o osudi svih totalitarizama, a nastoje spriječiti znanstvenu reviziju hrvatske povijesti proglašavajući taj postupak ustašizacijom. Oni su pak antirevizionisti jer se boje rušenja komunističke “istine”. Uostalom i Vladino Vijeće za suočavanje s prošlošću (2016.) ima očitu namjeru rehabilitirati komunizam.

Neokomunistički antirevizionizam ne suprotstavlja se velikosrpskome negacionističkom revizionizmu koji negira genocidnost velikosrpske ideje i rehabilitira zločince (Milan Nedić, Draža Mihailović). Takvom se revizionizmu suprotstavlja časna “druga” Srbija čiji se glas jedva čuje u hrvatskih Srba koji još uvijek slave ustank u Srbu 27. srpnja (nekada Dan ustanka naroda Hrvatske!?) iako su tada pobijeni mnogi Hrvati (Boričevac, Brotnja), a katolički svećenik ispečen je na ražnju. Ovaj “spontani ustanak protiv ustaškoga terora”, a zapravo borba protiv hrvatske države – prepreke stvaranju velike Srbije⁷⁷, slijedi velikosrpske programe (*Načertanije*, 1844. Ilije Garašanina, te genocidni programi *Isterivanje Arnauta* 1937. crnorukaša Vase Čubrilovića i *Homogena Srbija*, 1941. četničkoga ideologa Stevana Moljevića). Inače, četnici koji žive u Americi smatraju da je njihov ustanka protiv hrvatske države započeo 13. travnja napadom na Gračac. U Drugom ratu nastojala se stvoriti velika Srbija (D. Mihailović, Vlada u Londonu)⁷⁸, a M. Nedić je štoviše od Hitlera tražio podršku u njenom stvaranju. To nastojanje bilo je popraćeno planskim genocidom nad Hrvatima i muslimanima označenima šifrom “z” (“zaklati”) kako bi

⁷⁷ LOZO, S. 2017.

⁷⁸ N. dj.

se otvorio geostrateški prostor prema moru za ostvarenje velikosrpskoga projekta. U tu svrhu počinjeni su četnički pokolji u dalmatinskoj Zagori 1942. (Zabiokovlje, Gata i susjedna sela)⁷⁹. Srpske zločine u vrijeme nastanka NDH valjalo je prikriti lažima o ustaškim zločinima, pa je SPC tada svijetu obznanila nevjerojatan podatak da je do rujna 1941. u NDH pobijeno 350.000 Srba.

Glede uspostave NDH 10. travnja 1941. valja istaknuti primarnost velikosrpskoga zločina ne tajeći ustaške zločine koje, međutim, valja osloboditi od laži (revisionizam!). Već 8. travnja konjički puk jugoslavenske vojske „Dušan silni“ intervenirao je kada je u Bjelovaru prije Zagreba proglašena NDH. Tada je ubijeno 11 Hrvata u Donjim Mostima. Do kraja travnja na bjelovarskome području ubijeno je 99 osoba, a kao odgovor 28. travnja u Gudovcu je ubijeno više od 180 Srba što je prema komunističkoj historiografiji početak ustaškoga genocida nad Srbima, a prethodni srpski zločin je samo „neki incident“. Pokolji Hrvata u dolini Neretve započeli su 11. travnju 1941. godine. Tako je nastavljen prethodni velikosrpski program (1) stalno popraćen gađenjem (2) „sluganskih“ i „robovskih“ te „narodno slabih“ Hrvata „bratoubojica“ čija je kultura „vanbračno dijete nенaravnog braka dresiranog majmuna i papige“. Takve Hrvate valja uništiti! Eto univerzalnoga genocidnog poučka koji rezultira patološkim ponašanjem jedne etničke grupe prema drugoj (uspoređiti genocide u Ruandi 1972. i 1994.). Slijedom velikosrpskoga programa izbjija Lipanjski ustanački rat 1941. u Hercegovini čija se druga faza krajem lipnja i početkom srpnja naziva Vidovdanski ustanački rat, a on je obilježen zatajenim genocidom i ritualnim ubijanjem muslimana u Avtovcu na Vidovdan 28. lipnja⁸⁰. Sam naziv „vidovdanski“ svjedoči o tragičnosti srpske mitologije koja je bila podloga za česta ubijanja „drugih“ u ime velike Srbije, ali i za surov obračun s „izdajicama“ Srbima - novim Brankovićima. Kosovski mit živi i stalno traži žrtvovanje i osvetu za Kosovo. Zauzevši Srebrenicu 1995. general Ratko Mladić uskliknuo je da je osvećena srpska patnja, a vladika Vasilije Kačavenda izjavio je da su Srebrenicu „naši“ Obilići oslobođili od nekrsta. No, svijetu

⁷⁹ N. dj., str. 436.

⁸⁰ N. dj.

se razotkriva pravi karakter velikosrpske osvajačke ideje i još živih „srpskih obmana“ (S. Marković) dugotrajno složno podržavanih od Srpske pravoslavne crkve, države, Crne ruke, četništva, „znanosti“, obrazovanja i raznih organizacija. Psihijatar Robert Jay Lifton u knjizi *Liječnici nacisti* (2015.) razotkriva sličnost „besmrtnе velike Srbije“ i „tisućljetnoga Trećeg Reicha“, koji su bili spremni likvidirati sve koji su narušavali čistoću *Volka*.

Velikosrbi zaboravljaju kronologiju i primarnost srpske agresije i genocida. Odlazak srpskoga stanovništva iz Hrvatske poslije Oluje 1995. i poraz paradržave Republike Srpske Krajine (RSK) na hrvatskome teritoriju proglašeni su zločinom stoljeća (Svetozar Livada, 1997.). Ne uračunavaju se prethodno srpsko protjerivanje Hrvata iz Vojvodine i Republike Srpske, genocid u Hrvatskoj (Dalj, Ilok, Baćin, Tordinци, Široka Kula, Vukovar, Škabrnja itd.) i Bosni (Korićanske stijene, Srebrenica i dr.) te rušenja nacionalnih simbola, posebno, crkava. Ni spomena o silovanjima kojima se prema etnopsihologiji ponižavaju žene, ali i muškarci iz njene zajednice. Velikosrpski geostrateški model s početka NDH ponovio se krajem dvadesetoga stoljeća jasno obilježen velikosrpskim genocidnim poučkom. Uostalom, Sud u Haagu presudio je da je Srbija bila agresor s genocidnim djelovanjem, a ratna odšteta se ne spominje. Hoće li se ponavljanje nastaviti? Valja napomenuti da ideja o autonomnoj srpskoj Krajini u Hrvatskoj nije nastala odjednom u vrijeme „balvan revolucije“ kada su pobunjeni Srbi 31. svibnja 1991. godine podržani od JNA na okupiranome hrvatskom području u funkciji stvaranja velike Srbije proglašili Republiku Srpsku Krajinu provodeći izgon i nasilje nad Hrvatima. Ideja o Krajini preživjela je u Titovoј Jugoslaviji. U arhivi Udbe u zagrebačkome Državnom arhivu pronađen je nepoznat document (objavljen na portalu Express 8. prosinca 2017.) s nadnevkom 1. svibnja 1971. tzv. Odbora za formiranje autonomne oblasti Krajine. Krajina bi obuhvaćala Slavoniju, Baniju, Kordun, Liku, Kninsku Krajinu i dijelovi Dalmacije. Evo skrivene povijesti iz vremena Hrvatskoga proljeća! Dok danas živi „besmrtna ideja velike Srbije“ (V. Šešelj, četnički vojvoda i zastupnik u Skupštini Srbije, 2016.) i vidljiv njen genocidni poučak, budućnost je neizvjesna. Hoće li časna „druga“ Srbija

svjesna da je srpska **istorija** laž (Sonja Biserko, 2015.), spasiti svoj narod i susjede od novih katastrofa?

Antirevizionizam hrvatskih sveznadara i velikosrpski negacionistički revizionizam podržavaju se i nadopunjaju jer imaju zajedničkoga “žrtvenoga jarca” a to je “endehazija” koja je od posljedice pretvorena u uzrok svih nesreća.

Komesar Markovina

Na meti postkomunističkih antrevizionista svi su oni koji se usude braniti Hrvatsku od komunističkih i velikosrpskih laži, a posebno Katolička crkva i Matica hrvatska kao braniči hrvatskoga identiteta i tradicionalnih vrijednosti. Povjesničar dr. Dragan Markovina u *Telegramu* od 23. srpnja 2017. osvrnuo se na ukidanje smrtne presude Filipu Lukasu predsjedniku Matice hrvatske u doba NDH tvrdeći da je njegovo ustaštvo i danas vitalno posebno u Matici hrvatskoj koja potiče revizionizam. Evo nekoliko njegovih tvrdnji:

1. U brojnim izdanjima Matice Hrvatske imamo revizionističke tekstove koji svode na istu ravan partizanski pokret i ustašku državu. Zadarski sveučilišni profesor Ivo Rendić – Miočević u brojnim člancima u *Vijencu*, negirao je ideološku povezanost ustaškog pokreta i nacifašizma, dovevši taj proces do kraja na način da je kao ozbiljne izvore navodio članke iz ustaških novina *Spremnost*. Na njih se pozivao da bi ustvrdio kako je Ante Pavelić barem dijelom bio antitotalitarist poslije 1918., dok Tito to nije bio nikad.

2. U *Vijencu* je objavljen intervju Andrije Tunjića s Igorom Vukićem koji na dvije stranice plasira tezu o tome kako nije bilo nikakvog istrebljenja i genocida nad Srbima u NDH, niti je u Jasenovcu bio logor smrti.

3 Ivo Banac u razgovoru s istim novinarom stavlja u istu ravan Krležu i Milu Budaku, jer je su obojica promovirali totalitarne sustave.

Komentari:

Ad 1 U *Vijencu* od 14. V. 2015. prozvani autor napominje da su novinari *Spremnosti* isticali Titov staljinizam i upozoravali da je cilj komunista revolucionarno osvajanje vlasti svim sredstvima. Tito je prema njima oruđe Kominterne, a KPJ je na liniji ciljeva velikosrpskog ekspanzionizma. Danas je jasno da je analiza novinara *Spremnosti* bila itekako utemeljena. Za Markovinu i sam pokušaj da

se ustaškim novinama pristupi kao posve ozbiljnom izvoru i da se ocijeni mišljenje ustaških novinara predstavlja nedopustivi grijeh i, dakako, ustaški revizionizam.

U istome *Vijencu* prozvani autor tvrdi da se A. Pavelić u predratnome razdoblju može ocijeniti kao antifašist. Istina! Naime imao je protivnika – kraljevu fašističku diktaturu. Štoviše, danas u Hrvatskoj inkriminirani (bez potrebitoga zakona) pozdrav „Za dom spremni“ kojim se Pavelić koristio u svezi s Ličkim ustankom 1932. antimonarhofašistički je poklik. Pavelić je u prvoj etapi bio i antiboljševik (vidjeti *Strahote zabluda* – prvo izdanje 1938. na talijanskom jeziku). On je u boljševizmu vidoval najveću opasnost za svijet. Boljševička vlast, prema njemu, spremna je za volju svoje diktature žrtvovati najveće duhovne tekovine čovječanstva i milijune ljudi. Zar ta ocjena nije aktualna i danas? Pavelić se 1941., koristeći se kao i Tito ratnim prilikama, priključio novom svjetskom poretku i odgovoran je za nepobitne zločine.

Što se tiče negiranja ideološke povezanosti ustaškog pokreta i nacifašizma, radi se o metodološkim problemima koje komunistički antirevizionisti zaobilaze. Prozvani autor istaknuo je da je Nada Kisić Kolanović (2002.) raspravlјajući o povijesti NDH kao predmetu istraživanja upozorila da se ustaška ideologija ne može poistovjetiti s ideologijom fašizma i nacionalsocijalizma, niti se može prosudjivati mimo njih. Prozvani autor smatra da su ustašto, ali i četništvo plod, između ostalog, stoljetnih transgeneracijskih prijenosa i transkulturnih psihijatrijskih poremećaja. Ni komunistički pokret nije bio bez utjecaja tih prijenosa. Izvornoga fašizma/nacizma na ovim prostorima zapravo nije ni bilo. Komunistička historiografija, koju slijede današnji nekompetentni sveznadari - antifabranitelji među kojima su štoviše i predsjednici RH Stjepan Mesić i Ivo Josipović, stvorila je svoju sliku o NDH. Ta je slika svedena na shemu „*endehazija*“ koja automatski označuje hrvatsku genocidnost, nacifašizam, klerofašizam i kvislinštvo, a koja je nastala sama od sebe bez prethodnih uzroka. Status „Hrvatske na mučilištu“ u monarhističkoj Jugoslaviji zanemaruje se iako je poznato da je hrvatski nacionalizam bio stimuliran od srpskog (Adrian Hastings, 2003.) i da je Hrvatima progonjenima u Kraljevini Jugoslaviji preostalo samo nasilje ako se nisu željeli podložiti

(Dominique Venner, 2005.). Zanemareno je da je u predratnoj Srbiji postojala jaka fašizacija (Ljotićev Zbor i Srpska dobrovoljačka komanda) i antisemitizam, dok u Hrvatskoj tada fašizacije nije bilo (Philip J. Cohen u knjizi **Serbia's Secret War**, 1996). Hrvati zbog raščinjenoga identiteta (čakavci, kajkavci, štokavci, razne kulturološke i vrijednosne tradicije) nisu tada, uz rijetke izuzetke, prihvatali objedinjujuće nacifašističko jednoumlje, nego su se većinom priklonili demokratskom i pacifičkom Radićevome patriotizmu. Ratni vihor otpuhnuo je taj patriotizam i konačno je predao Hrvatsku, uz pomoć „velikih“ (Teheran, 1943.), komunističkoj Jugoslaviji. Zanemarivanjem važnih činjenica nastanak NDH kao posljedice ostaje bez objašnjenja

Ad 2 Mit o Jasenovcu danas se ruši i više ne prolazi priča o stotinama tisuća ubijenih, ali se razotkriva činjenica da je tu bio i komunistički logor poslije rata. Markovina ne pobija nego optužuje i samo otvaranje rasprave.

Ad 3 Nepobitno je da je Miroslav Krleža bio apologet Tita i boljševizma. Prigodom proglašenja Josipa Broza počasnim članom JAZU (što je Tito i danas!) 1947. Krleža ga je veličao „kao čovjeka koji je sam na djelu pokazao kako se objašnjava narodna volja“. Povodom sedamdesetoga Titova rođendana zaželio je da ostane barjaktarom još mnogo godina, a u pobjede njegovih barjaka nema razloga sumnjati. Razotkrivanje Krležina lika i djela te njegove uloge u hrvatskoj ždanovštini postaje sve intenzivnije. Davor Velnić u knjizi *Čitajući Krležu* (2001.) propituje njegovo djelo i njegov utjecaj na kulturu i društvo, a u zbirkama eseja *Nije namjerno* (2008.) i *Krajolici zla* (2013.) ukazuje da je Krleža kao sudionik povezan s razvojem boljševizma u Hrvatskoj. Nadalje, tvrdi Velnić, Krleža je koristeći boljševički sustav nametnuo svoj monopol u hrvatskoj književnosti. Sanja Nikčević u knjizi *Mit o Krleži* (2016.) tvrdi da je Krleža svojom pozicijom u Leksikografskome zavodu bio ideolog komunističke kulture. Markovina Bančevvo stavljanje u istu ravan Budaka i Krleže ne obrazlaže niti argumentira. Ipak razlika postoji. Predstavnik boljševičkoga totalitarizma Krleža svečano je otpraćen u vječnost na lafetu, a predstavnik ustaškoga totalitarizma Budak s omčom oko vrata u pratinji masakrirane kćerke Grozde.

Freud za povjesničare

Tvrđnjama D. Markovine nedostaju argumenti. One slijede historiografiju pobjednika u Drugome ratu te su antirevizionističke, a znanstveni povjesni revizionizam prokazuju kao ustašizaciju. Nažalost, Markovina nije usamljena pojava u Hrvatskoj. On je samo dobar primjer. U Markovinim tvrđnjama nema interdisciplinarnosti koja bi pobila laži komunističke antirevizionističke i srpske negacionističko - revizionističke historiografije koje svijetu bezočno prokazuju Hrvate kao uzročnike svih zala, a ustaštvo od posljedice pretvaraju u uzrok. Stoga postkomunisti i velikosrbi izbjegavaju interdisciplinarnost, a ona nije zastupljena, uz rijetke izuzetke, na studijima povijesti u Hrvatskoj i u školskoj nastavi. Mnogo objašnjavaju socijalna biologija, biološka psihologija, genetika, etnopsihologija itd.. Za objašnjavanje tragičnih događaja popraćenih psiho-patološlom aktivnošću u nas važna je freudovska psihijatrija (Eduard Klain). Američki povjesničar Peter Gay smatra da psihoanaliza može otkriti povjesničaru da ne može potpuno objektivno tragati za istinom jer je kao ljudsko biće opterećen nesvesnim koje proizlazi iz odgoja, tradicije, društvene sredine i dr., a samospoznačaj povjesničara mogla bi biti most između psihoanalize i povijesti. Hrvatski istraživači moraju svaki za sebe otkriti svoje moguće predrasudne blokade ako žele biti objektivni i moralni. Mišljenje Petera Gaya valja preporučiti dr. Markovini jer, ne ulazeći ovdje u važnu priču o njegovim obiteljskim recidivima, njegova izjava 2016. u videu *Osobna sjećanja (Dokumenta)* govori o njegovim teškim predrasudnim blokadama. Rekao je: „.....ali kad god bi vikali Jugoslavija ili išla himna Hej Slaveni mi bi se u stanu digli na noge i slušali tu himnu. Ja danas kad čujem Lijepu našu molim Boga da Hrvatska izgubi. Meni Hrvatska ništa ne predstavlja“. Pomoć psihiyatru ovdje je neophodna! Dr. Markovini i mnogim drugima koji su opterećeni predrasudnim blokadama preporučuju se korisna literature:

GAY, Peter (1985).. *Freud for Historian*. New York - Oxford: Oxford University Press, 1985. Vidjeti: Lidija SKLEVICKY, ČSP 21 (1-3), 1989.

GAY, Peter (1998). "Psychoanalysis and the historian". U: Michael S. Roth (urednik), *Freud: Conflict and Culture, Essays on his Life, Work and Legacy*, New York: Alfred A. Knopf

<http://dragovoljac.com/index.php/razno/21637-pismo-prof-dr-sc-ivu-rendic-miocevicu>

HRVATSKI TJEDNIK: ŠTO RADITI***FAH IDIOT TJEDNA***

IVO GOLDSTEIN, jugoslavenski povjesničar u Hrvatskoj i razotkriveni krivotvoritelj:

„Kao predsjednik Matice hrvatske Filip Lukas je izravno pridonio stvaranju atmosfere progona u kojoj će genocid nad Srbima, Židovima i Romima u NDH uopće biti moguć, a za vrijeme rata otvoreno je podržavao ustašvo i nacizam i njihove genocidne politike.“

HZ: Kada bi netko danas osudio Ivu Goldsteina na smrt vješanjem zato što je podržavao jugoslavenski režim i zločinca Tita (što je, hvala Bogu, nezamislivo), u moralnom smislu bola bi to ispravna i prihvatljivija presuda od one na koju su njegovi osudili Lukasa jer se Lukas borio za Hrvatsku, a Goldstein za okupacijsku Jugoslaviju.

Hrvatski tjednik, 9. 3. 2023.

DR. STIPE KLJAJIĆ

**Obrana Filipa Lukasa moralna je obaveza
u obranu povijesne istine protiv ideološkog fanatizma i
jednoumlja koji nas trenutno zapljuškuju u Zagrebu**

ATENTAT NA FILIPA LUKASA U ZAGREBU 2023. GODINE U REŽIJI ZELENIH, PLAVIH, CRVENIH I INIH (MOŽEMO, SDP-a, Mosta) Simbolički je napad na hrvatski narod i njegovu borbu za neovisnost

Današnji posthumni atentatori na Lukasa, poput Goldsteina i Klasića, ne razlikuju se bitno od stvarnih atentatora na njega u doba Šestosiječanske diktatore i od Titovih komunista koji su ga u odsutnosti osudili na smrt strijeljanjem

Brisanjem imena Filipa Lukasa s ulice u Zagrebu ne napada se Lukasov javni rad jer sve što je pisao, govorio i djelovao u izravnoj je suprotnosti s etiketama koje mu se sad stavljaju na teret. Današnji ga agitatori optužuju za fašizam i rasizam te za progon Srba i Židova, dakle za nešto za što ga ni njegovi suvremenici komunisti nisu optužili ni osudili

Lukasova borba za hrvatski narod ravna je Tuđmanovoj nakon sloma Hrvatskoga proljeća

Pisanje o hrvatskome povjesničaru i geografu Filipu Lukasu (Kaštel Stari, 1871. – Rim, 1958.) moralna je obveza u obrani povijesne istine protiv ideološkoga fanatizma i jednoumlja koji nas trenutno zapljuškuju u Zagrebu kojim dominiraju siva oronula pročelja, grafiti na svakom koraku i gušenje u smeću. U gradu nekada toliko poznatome po svojoj čistoći da mu se tepalo „beli Zagreb grad“. I dok se Ukrajinci junački odupiru Putinovoj neokomunističkoj agresiji, duboko u zaledu ukrajinskih stratišta, u takvom „zelenom i

održivom“ Zagrebu ne postoji nikakav otpor istoj takvoj agresiji, premda se ona usmjerila na simboličnu razinu koja ipak nije nimalo bezazlena. Na žalost, čak joj se daje i potpora gradske oporbe koja bi se po naravi stvari trebala suprotstavljati inicijativama vlasti, ali to izostaje.

Nema sumnje da nas postupkom brisanja Ulice Filipa Lukasa zagrebačka vlast ponovno vraća u nedemokratsko razdoblje između 1945. i 1990. kada je ime i djelo ovoga istaknutog hrvatskog intelektualca i javnoga djelatnika 20. stoljeća bilo likvidirano iz javnosti i javnog sjećanja. Nad njim su stare komunističke vlasti izrekle presudu godine 1945., doduše u odsutnosti jer je Lukas živio u političkoj emigraciji, po kojoj je, ako se uhiti od strane jugoslavenskih vlasti Titova režima, trebao biti strijeljan, uz oduzimanje građanskih prava i imovine.

Med) Presuda protiv Lukasa blamaža je za današnje agitatore

Čuli smo i mogli čitati u argumentaciji njegovih protivnika da je Lukas podržavao nacizam i rasizam, da je bio stvaratelj hrvatske inačice fašizma, da je otimao tuđu imovinu i da je odgovoran za progone Židova i Srba u NDH itd. Zanimljivo da paleokomunisti iz naraštaja notorne Milke Planinc 1945. godine nisu ništa od ovoga što mu se danas predbacuje imputirali Filipu Lukasu, iako su bili njegovi suvremenici i jako dobro ga poznavali kao svojega ozbiljnog ideološkog suparnika. Nakon što su preuzeli vlast, imali su nadohvat ruke arhiv i dokumentaciju Matice hrvatske čiji je bio predsjednik i, naravno, poznavali su sve njegovo javno istupanje. Nigdje nisu iznesene optužbe za rasizam, podržavanje nacizma i stvaranje hrvatske inačice fašizma, oduzimanje tuđe imovine niti su ga optuživali za progone Židova i Srba.

Uostalom, Lukas nije sporedna ličnost nego jedna od istaknutih figura javnoga života Zagreba i Hrvatske međuratnoga razdoblja kao predsjednik Matice hrvatske od 1928. do 1945. Komunistička vlast bi ih, da je imala materijala za takve današnje optužbe, sigurno iskoristila protiv njega u sudskome procesu. Ova presuda iz 1945. najbolje ilustrira farsu današnjih optužaba na Lukasov račun. To je zaista prava blamaža za današnje agitatore. U nedostatku dokaza izmišljene su još gore klevete nego one iz komunističkoga razdoblja što podcrtava i fenomen društvene regresije u kojem se danas

nalazimo. Naime, presuda iz 1945. koju je 1990.-ih godina pronašao u Hrvatskom državnom arhivu povjesničar Jere Jareb i objavio ju donosi potpuno benigne primjedbe u odnosu na ove današnje koje se tiču njegova znanstvenoga i publicističkoga rada. Optužuje ga se tek toliko da je u svojim javnim istupima i radovima podržavao ustvaštvo i NDH, iako bi i tu ocjenu valjalo iznijansirati i da je radio protiv, slobodnije da prevedemo cijelu logiku presude, glavnog slogana novog režima „bratstva i jedinstva“ hrvatskog i srpskog naroda.⁸¹

Njegove vlastite riječi najbolje protuslove optužbama o njegovu navodnom rasnom nacionalizmu. Između brojnih drugih izjava o tomu, navodim ovdje samo jednu: „Ne, pojam naroda nigdje ne vodi do izvora rase, već do jezika, svijesti i kulture pa se ne pita kakove je netko rase, već što je on stvorio i dao narodnoj zajednici“. ⁸² Inače, Lukas je uistinu pisao o rasnoj antropologiji, što je bilo u intelektualnoj modi u Europi prije 1945. godine, a važno je da se razumije kontekst njegova vremena. Ali to nije značilo da je on zagovarao rasnu politiku. Cilj pisanja o rasnoj antropologiji kod njega bio je dokazati da Hrvati i Srbi nisu krvno bliski narod, kao što je to prikazivala službena ideologija jugoslavenskoga režima, pa se služio radovima švicarskoga antropologa Pittarda koji je to isto tvrdio u svojim istraživanjima. Jer valja podsjetiti da je upravo ideologija jugoslavenstva između dvaju ratova govorila o postojanju jedinstvene jugoslavenske rase. Osim toga, Lukas je upravo na naglašavanju kulturne teorije, a ne rasne teorije nacije, o tomu da su Hrvati i Srbi imali različite povijesti i da su se bitno drugačije duhovno oblikovali, gradio svoju kritiku jugoslavenskoga nacionalizma koji je koketirao s rasnom teorijom nacije.

Među Povukao se nakon Rimskih ugovora

Kako bi se rashladile usijane glave, valja spomenuti i to da je Lukas prije 1918. godine bio na crti jugoslavenstva, da je u trumbičevskom krugu podržavao stvaranje jugoslavenske države, ali da se kasnije, 1920-ih, pod utjecajem prilika odmaknuo od te koncepcije i prešao na ideju stvaranja neovisne hrvatske države. Ovdje kao da se povijest Lukasova života ruga s današnjom novopečenom ideološkom

⁸¹ Jere Jareb, Kolo : časopis Matice hrvatske, God.8 (1998), 3, str. 5-10

⁸² Filip Lukas, *Narod i omladina*, Omladina 1931., br. 5., str. 8.

komisijom koja mu posthumno siječe glavu pokazajući da povijest ipak nije tek tako jednoumna i manihejistička kakvom ju oni žele prikazati, uz to naravno da im Lukasova jugoslavenska faza stvaranja nije sporna, što jasno razotkriva pozadinu čitave inicijative. Lukas je pripadao tzv. anglofilskoj struji u NDH koja je priželjkivala prebacivanje na stranu Saveznika. Ni prije završetka rata nije simpatizirao politike u Njemačkoj i Italiji. Osobno nije pripadao ustaškome pokretu. Osudio je njemačku invaziju na Poljsku 1939. godine i sovjetsko-njemački dogovor na poljsku štetu. I u svojim analizama geopolitike koji su bili temeljeni na spoznajama iz povijesti i geografije dolazio je već početkom Drugoga svjetskog rata do zaključka da Njemačka ne može pobijediti u ratu protiv atlantskih saveznika. Još i prije rata nije podržavao suradnju ustaškoga pokreta s Mussolinijevim režimom jer je znao koje opasnosti mogu proizići po hrvatsku nacionalnu stvar, počevši od vrlo vjerljivne druge talijanske okupacije Dalmacije nalik onoj nakon Prvoga svjetskog rata. Stoga je prije Rimskih ugovora upozorio kako će to značiti neminovni kraj hrvatske države, ako se oni provedu. Nakon tih ugovora Lukas se povlači, duboko nezadovoljan takvim razvojem događaja. Suočen s prijestupima Pavelićeve vlasti, upozorava ga u jednome govoru iz 1943. kako se treba ponašati prema uzoru na stare hrvatske vladare koji su se držali zakonitosti i poretka u obnašanju vlasti. Zato je Pavelićevu autokraciju prihvaćao samo kao privremeno stanje dok traje ratna situacija, a nikako kao trajni model vlasti kakva bi trebala biti u hrvatskoj državi. Na kraju rata polemizira s partizanskim pokretom u Hrvatskoj i uvjerava ih kako njihov program federalizacije Jugoslavije i stvaranje federalne države Hrvatske u sklopu nje, ne će riješiti (hrvatsko) nacionalno pitanje u Jugoslaviji, nego da će tek stvaranje odvojene hrvatske i srpske države konačno stvoriti potreban mir na jugoistoku Europe. Lukasove riječi zvuče proročki s obzirom na to da znamo što se događalo na ovom prostoru prije samo tridesetak godina.

O njegovoj demokratičnosti i humanizmu, širini pogleda i dubokoj viziji, svjedoči i njegov rad u Matici hrvatskoj kada je kao predsjednik dopuštao tijekom 1930-ih objavljivanje i lijevih hrvatskih autora i njihove lijeve literature. Na to su mu stizali prigovori iz katoličkih krugova zašto dopušta objavljivanje takve

literature, ali on je kategorički odbio prihvatići prigovore, budući da se držao stava kako je ona neizostavni dio stvaranja ondašnje hrvatske kulturne sadašnjice. Na početku rata pokušao je lobirati kod Pavelića da se spasi komunistički intelektualac August Cesarec. Kasnije je u ratu pokušao tiskati djela Slavka Kolara u Matičinim izdanjima. Ali mu cenzura vlasti nije dopustila jer je ovaj tada boravio u partizanima. Zalagao se i za povjesničara Držislava Švoba u lepoglavskom zatvoru, kojega su vlasti zatvorile zbog sumnje na suradnju s partizanima 1943. godine.

Med) Uzalud agitatorima trud

Ukidanjem imena ulice ne napada se Lukasov javni rad, jer sve što je pisao, govorio i djelovao u izravnoj je suprotnosti s etiketama koje mu se sad stavljaju na teret. Njima proturječi kako smo vidjeli i presuda (ideoloških) predaka današnjih zagrebačkih neokomunista. Radi se zapravo o napadu na Lukasa kao simbola borbe hrvatskoga naroda za neovisnost tijekom 20. stoljeća, ništa više i ništa manje od toga.

Jer koja nit povezuje neuspjeli pokušaj atentata na Lukasa u Zagrebu za vrijeme Šestosiječanske diktature kralja Aleksandra kada su ga pokušali ustrijeliti budući da jedini on kao i Matica hrvatska u cijeloj tadašnjoj Jugoslaviji od svih javnih ustanova nisu uputili pismo kralju diktatoru u povodu njegova rođendana? Zatim u nastavku, što sve rečeno povezuje kasniju presudu na smrt 1945. strijeljanjem, izrečenu u odsutnosti koja je morala biti napisana iako Lukas nije bio dostupan komunističkim vlastima i današnji najnoviji simbolični atentat na njega u režiji zagrebačkih vlasti 2023.? Što povezuje sve te inicijative raznih kolorita protiv Lukasa i to u dugom trajanju od skoro jednoga stoljeća, od crnih, crvenih i tobože zelenih režima do današnjega dana? Zašto je Lukas toliko kontroverzan za sve te razne režime raznih boja i ideoloških tkanja iako već odavno počiva mrtav? Kako bismo predocili Lukasovu težinu, možemo bez imalo zadrške kazati da je njegova uloga u Kraljevini Jugoslaviji u borbi protiv velikosrpskoga beogradskog režima bila po značenju i posljedicama jednakra borbi koju je Franjo Tuđman kao disident vodio za hrvatska nacionalna prava u Titovoj Jugoslaviji u periodu nakon sloma Hrvatskog proljeća do promjena 1990. godine. Ako k tomu još dodamo da je Lukas sa svojim suradnicima u Matici hrvatskoj stvorio

intelektualni i organizacijski temelj na kojem je, unatoč komunističkom preuzimanju te institucije, ona postala kasnije vodeća ustanova Hrvatskog proljeća 1971. godine, onda nam stvari postaju kristalno jasne. Ovo su jalovi pokušaji da se Filipa Lukasa izbriše iz sjećanja hrvatskoga naroda zbog njegove iznimne važnosti u prošlosti. Smatram da dok je god živa hrvatska država i njezina demokracija, kojima je između ostalog dao i nemali prinos sam Lukas, takvi su pokušaji uzaludni. Oni će, čvrsto se nadam, postići suprotan efekt i dovesti do još boljega upoznavanja njegova lika i djela kod sadašnjih i budućih naraštaja koji dolaze.

Napomena: Stipe Kljaić, dr. sc. viši znanstveni suradnik na Hrvatskom institutu za povijest, autor knjiga *Nikada više Jugoslavija* i *Povijest kontrarevolucije*.

Hrvatski tjednik, 9. 3. 2023.

SLOBODAN PROSPEROV NOVAK

vrhunski intelektualac, briljantni profesor i istinski domoljub u velikom intervjuu za Hrvatski tjednik (1)

KUCNUO JE ČAS da se Hrvatska suprostavi nasilju kvislinga i nedotupnih pojedinaca kao što su Goldstein, Klasič, Jakovina... *kojima je lov na hrvatske pozdrave i velikane najmiliji posao*

Pogani ljudi brišu nazine ulica po Bonifačiću, Makancu ili Lukasu. U zemlji koja ima problem da ulicu dade pokojnom Zvonku Bušiću i u kojoj postaje zabranjeno spomenuti čistu žrtvu haaškog uznika Slobodana Praljka, kucnuo je čas kad se više neće moći tolerirati nasilje prosječnih i nedotupnih pojedinaca. Umjesto hrvatskih imena, oni nude Tita, Kardelja, Milku Planinc i Jakova Blaževića koji su s crvenom knjigom u rukama u smrt i u kazamate slali hrvatske rođoljube, književnike, političare, znanstvenike i studente

Osjetio sam intelektualnu zgađenost nad tolikom neukošću hrvatskih političara koji marginaliziraju srpsko svojatanje dubrovačke i bokeljske hrvatske književnosti

Pod 3) Plenkovićevi dvorski savjetnici, tajni i javni Granić, Kusić i Lončar, krivotvore povijest. Mate Granić u TV resiji tvrdi da je on napisao glavni dokument o Oluji, a Tuđman samo isparvip par gramatičkih pogrešaka... Jedva čekam to vrijeme u kojem će živjeti neki ljudi koji neće vjerovati tom čovjeku koji laže u lice cijeloj naciji

U Hrvatskoj nisu kroatizirane temeljne društvene institucije koje imaju promijenjene nazive, ali ne i čud. Da je tomu tako, ne bi nedavno jedna mlada sveučilišna nastavnica postala članicom suradnicom te ustanove nakon što je potpisala sramnu jezičnu deklaraciju o jugoslavenskom jeziku u Sarajevu. Na HRT-u svakoga

radnog dana je kviz s pitanjima koja se mogu postaviti i na srbijanskoj televiziji

Razgovarao: **VANJA VINKOVIĆ**

Mi Hrvati u svojoj smo dugoj povijesti imali velikih intelektualaca, umjetnika, pisaca, znanstvenika, profesora koji su bili istinski hrvatski domoljubi i zaslužnici u promicanju hrvatske baštine u najvažnijim kulturnim i obrazovnim ustanovama u domovini i inozemstvu. Na žalost u današnjem oportunističkom, malodušnom i bezidejnem hrvatskom društvu postala je prava rijetkost razgovarati, i to s užitkom, sa sugovornikom koji svojim dugogodišnjim javnim djelovanjem odgovara opisu hrvatskoga uglednika iz uvodne rečenice i koji istodobno svim snagama uspješno mijenja nametnuti sumorni opis hrvatske nacije u ponosni stav prema vlastitoj povijesti, kao što to čitav svoj život čini sveučilišni profesor Slobodan Prosperov Novak. O prošlosti hrvatskoga naroda, njegovoj sadašnjosti, ali i budućnosti, Prosperov Novak nadahnuto govori u ovom velikom razgovoru čiji je neposredan povod objavlјivanje njegove nove knjige „Rađanje nacije – 500 godina hrvatskoga nacionalizma: Marko Marulić i njegovo vrijeme“ u suautorstvu s profesoricom Viktorijom Franić Tomić u nakladi Projekta Velebit.

U Vašoj novoj knjizi zanimljive su usporedbe Marulićeva i našega vremena. Što nas to povezuje u običnom svakodnevnom životu, a što u onom složenijem, društvenom, gospodarskom, kulturnom i (geo)političkom?

Okrutna Europe smjestila je naš narod između Istoka i Zapada. Oduvijek smo se nalazili u samom grotlu svega onoga najplemenitijega što je stvarao Zapad, svih njegovih najvećih vrijednosti, ali i svih njegovih sumnji i nejasnoća. Zbog toga se i moglo dogoditi, a Marko Marulić govornik je takvoga stanja, da je misao na Europu hrvatskomu čovjeku u jednomu dahu, bila i nada i razočaranje, da mu je bila i vjera i sumnja. Od Hrvata koji su se ugradili u same temelje Europe stalno se tražilo da podastiru nekim zapadnim birokratima dokaze kako mi nismo krivovjerni, kako se

nama može vjerovati. Ta je pozicija strašna jer je dokaz bio oduvijek najveća uvreda ne samo čovjeku nego je i Bogu on uvreda. Marulić Marko živio je taj osjećaj, živio je raskršće *krivovirnog i pravovirnog* pravca kako će parafrazirati Tin Ujević!

Da je hrvatske zemlje u šesnaestom stoljeću netko silom oružja i uspio ujediniti, susreo bi se s ovdje spominjanim paradoksom i brzo bi uvidio da se Hrvatima koji su živjeli pod utjecajem više kultura nacionalizam nije preklapao ni s čijim državnim granicama, ni s čijim krunama i prijestoljima, nego da ga je određivao sudbinski narodni identitet. Premda razvijana u granicama tuđih suvereniteta, premda ostvarivana između Mletačke Republike i dubrovačke autonomije, premda ispisivana na granicama i u granicama Turskoga Carstva, premda podvrgnuta ugarskoj kruni i habsburškim dvorovima, premda posvećivana vatikanskom teološkom kolektivizmu i premda posvećena kruni njemačkoga rimskog carstva, hrvatska je književnost upravo u renesansi oslobođila svoju najveću autonomnu energiju.

Bio je taj proces u renesansi olakšan jer su tadašnje države bile posljednja mjesta na kojima bi se iskazivale nacionalne kulture. Države su i onda, a tako je često i danas, bile tek sredstva, a ne ciljevi narodnih razvoja. Mitovi posvećeni državnim idejama nisu u renesansi nikad bez ostatka inkarnirali niti jednu nacionalnu tradiciju jer da jesu, onda danas ne bi bilo ni talijanske, ni hrvatske, a ni njemačke kulture, a tadašnji rimsko-njemački imperator Karlo V. ne bi u isto doba mogao biti suveren američkim Indijancima i Bosancima.

Upravo je zbog spomenutih okolnosti renesansno doba ostalo najsjajnijim dobom hrvatske povijesti. Premda je humanizam opsesivno isključivao Boga iz povijesti, renesansa je kao njegova protuteža i dopuna svoju čvrstu točku pronašla u čovjeku i njegovoj individualnosti. Čovjek Marulićeve epohe tako je u vremenu krize ipak postao gospodar i Bogu i svijetu, a što je najvažnije, zagospodario je samim sobom.

Vaša kolegica Franić Tomić na koncu knjige *Rađanje nacije* koje ste suautor daje vrlo precizan pregled uvijek aktualnoga lukeškog velikosrpskog posezanja za hrvatskom duhovnom,

jezičnom, kulturnom i umjetničkom svojinom s obzirom na to da su Srbijanci tijekom svoga višestoljetnog robovanja pod Turcima 'propustili' najvažnije civilizacijske dosege kršćanskog europskoga zapada?

Posve je logično što je u *Rađanju nacije* jedno i to posebno poglavje posvećeno irentističkim presizanjima nad našom baštinom. U ovom slučaju obuhvaćena su samo velikosrpska i to je Viktoria Franić Tomić vrlo studiozno obradila. I sam sam polemizirao na iste teme već desetljećima, kako u znanstvenim tekstovima tako i javnim glasilima. Prvi put artikulirane iznio sam argumente na tu temu još davne 1988. na stranicama tjednika *Danas* kada sam tadašnjem predvodniku tih irentističkim presizanja srpskom akademiku Miroslavu Pantiću, inače redaktoru tiskanoga izdanja *Memoranduma Srpske akademije nauka* vrlo oštro odgovorio na tadašnje tekstove koje je izgovarao na krilima Miloševićevih tadašnjih političkih nasilja. Između ostalog, rekao sam tom akademiku da mi ne smućuje radost zavičaja i da, ako ima neki problem s Dubrovnikom, neka sjedne u tenk pa neka dođe, a mi ćemo ga čekati jer sveti Vlaho svoj grad drži na dlanu koji može stegnuti u pest i tada će se stvari promijeniti.

Inače, kod nas se ova tema pojavljuje povremeno, više zbog toga što nam bude nametnuta iz Srbije. Tako se i nedavno dogodilo kada su odjednom hrvatska diplomacija i ovdašnji političari shvatili da je u Beogradu donesen zakon o zaštititi *njihove* dubrovačke književne baštine. Tada su ti neuki ljudi iz hrvatske politike počeli govoriti kako je to trend koji traje od osamdesetih godina ne shvaćajući da se radi o jednoj sveučilišnoj i znanstvenoj školi koja sustavno radi već više od jednoga stoljeća, još od vremena učenoga Pavla Popovića, Matoševa vršnjaka koji je radio u Dubrovačkom državnom arhivu i koji je stvorio temelje srpske kroatistike koju oni naravno nisu tako zvali. Kruna tih poslova bila je nedavno, prije desetak godina objavljena knjiga akademkinje Zlate Bojović u kojoj se sintetski i vrlo ozbiljno prikazuje književnost starih Dubrovčana. Reagirao sam na tu knjigu vrlo oštro pa je posljedično došlo do saborskoga pitanja na tu temu upućenoga tadašnjem premijeru Zoranu Milanoviću. Taj čovjek, koji nije tek odnedavno sklon neobičnim iracionalnim iskazima, nazvao je srpsku akademkinju

šibicarkom, a čitav slučaj umanjio i prikazao marginalnim. Tada sam osjetio intelektualnu zgađenost nad tolikom neukošću hrvatskih političara, ali sad, kada je još više ta stvar radikalizirana, kada se nasrće na baštinu bokeljske književnosti, kada čitava Srbija govori o srpskom svetu, čini mi se da je primjerenog odgovarati na ove imperijalističke tlapnje naših susjeda jer ulaze u kontekst svjetskih ratnih sukoba i nisu nimalo bezazleni.

Nama Hrvatima treba okupljanje

Možemo li kao dio te tragikomične ekspanzionističke srbijanske politike sagledati i prinos hrvatskih političkih 'naivaca' okupljenih pod južnoslavenskim političkim i kulturnim idejama od sredine 19. stoljeća do sudbonosne 1918. godine?

Političari se više nego što bi bili naivci naivcima prave. Nisu oni baš tako naivni nego ne žele svoju agendu opterećivati nečim što im navodno nije od izravne političke koristi. Ali ipak čovjek se pita što onda rade te silne službe po našim ministarstvima, te njihove analitike, kada ih mi moramo upozoriti da je u Srbiji tamošnja skupština donijela zakon kojim proglašava svojom književnu baštinu Dubrovnika i Dubrovčana u vrijeme Dubrovačka Republike, a da pri tom čak u tom zakonskom tekstu u preambuli spominju godinu 1863. kad su navodno Turci napustili beogradski garnizon i kad će uskoro Matija Ban, inače dubrovački renegat (posrbica, op. aut.), usklknuti u tamošnjem parlamentu *Dubrovniku prošlost, Beogradu budućnost*. Naravno da sve to ima veze s potrebotom, a ona postoji još i danas, da se napokon kroatiziraju hrvatski kulturni sadržaji što nije učinjeno.

Kad spominjete našu prošlost u devetnaestom stoljeću nije to vrijeme nad kojim bi sada trebalo naricati, bile su to okolnosti u kojima je hrvatski nacionalni korpus radio najbolje što je znao i mogao i nema tu ni zaslужnih ni manje zaslужnih, ima samo jedan težak općenarodni put u kojem su Hrvati tražili izlaz za svoju tada bezizlaznu situaciju na koju su ih pritiskali i Habsburzi, i Mađari, i sve samosvjesniji Talijani. Mnogo je teže stanje kad danas imate dijelove hrvatskoga naroda ili manjina koji žive na tlu Republike Hrvatske i koje rade u korist općehrvatske štete. To nije dopustivo i takvu praksu treba dokidati i jasno protiv nje djelovati.

Trebamo li zagovornike hrvatske suverenosti i državnosti te jugoslavenske integracije i utopije s našega povijesnog motrišta pojednostavljeni prepoznavati u posljedicama djelovanja na primjer crkvenjaka Haulika i Strossmayera ili pravaša Starčevića i Supila? Naravno, moguće su i brojne druge još složenije sučelice.

Hrvatska je umorna od povijesnih sučelica, ljudi koje ste spomenuli svi odreda su zaslužni, prezaslужni muževi i ja sam nekako sve manje sklon sučeljavanju njihovih zasluga. Mi u suvremenosti imamo problem s nerazumijevanjem hrvatske cjelovitosti. Zbog toga nam se i događaju situacije u kojima razni nedotupni i neobrazovani ljudi misle da će na ulici riješiti hrvatsku povijest u preimenovanju ulica. Što oni znaju o Antunu Bonifačiću, Juliju Makancu ili Filipu Lukasu. Malo pa ništa. Njima ruku koja briše te ljude vode pogani ljudi, ljudi niskih pobuda koji se odzivaju na pridjevke Goldstein, Klasić, Jakovina i koji misle da će kada budu manipulirali ostrašćenu bakicu zvanu Rada Borić nešto promijeniti. A ne će, jer danas kad netko čita knjigu *Vječna Hrvatska* Antuna Bonifačića, a mi smo ju nedavno i otisnuli (ona je napisana 1954.) shvatit će da je to hrvatski pandan Miloszeva *Zarobljenoga uma*. U zemlji koja ima problem da ulicu dade pokojnom Zvonku Bušiću jer se boji da će netko reći da je taj mučenik bio terorist, u zemlji u kojoj postaje zabranjeno spomenuti čistu žrtvu haškog uznika Slobodana Praljka, kucnuo je čas kad se više ne će moći tolerirati nasilje prosječnih i nedotupnih pojedinaca. Ne trebaju nama sučelice, nama su potrebna okupljanja.

U protuhrvatskoj jugoslavizaciji našega društva nakon 1918. godine sudjelovali su i brojni kulturnjaci, umjetnici, znanstvenici, naravno i političari, osobito oni iz orjunaškoga organizacijskog *legla*, a čije biološke ili ideološke nasljednike trpimo i u samostalnoj hrvatskoj državi nastaloj devedesetih u Domovinskom ratu protiv velikosrpske agresije?

Dopustite da vas prekinem u pola rečenice, ali ne zato što bih htio nešto reći o tim ljudima koji su bili vršnjaci Ante Pavelića i Josipa Broza Tita, Mile Budaka i Miroslava Krleže... Meni je osobno strašniji i pogubniji onaj naraštaj koji je govorio i govorи i

danasa da je 1941. godina koja se vraća. Teror bioloških i ideoloških nasljednika tih ljudi Hrvati trpe u svim svojim državnim tvorbama u kojima su živjeli tijekom dvadesetoga stoljeća, ali ono što je najgore jest to da zlosilje tih ljudi mi trpimo i danas u samostalnoj hrvatskoj državi koja je nastala u devedesetim godinama dvadesetoga stoljeća nakon sloma europskih komunističkih režima i u ratu koji smo vodili protiv velikosrpske agresije. Uz to, u tim godinama prevrat koji je hrvatsko društvo doživjelo imao je kao svoju pozitivnu baštinu sva iskustva hrvatskoga proljeća – i pozitivna i negativna – bio je bremenit pogromom što ga je hrvatski narod doživio u poraću u vrijeme masovnih ubojstava kojima su Hrvati bili izloženi u totalitarnoj fazi Titove vladavine. I konačno, taj prevrat ostvaren je na vrlo bolnim, ali i korisnim iskustvima što ih je hrvatskom narodu donijelo četverogodišnje postojanje Nezavisne Države Hrvatske. Danas, u slobodnoj domovini, mi živimo i dalje opterećenja krivo protumačene prošlosti. Nas teroriziraju oni koji nisu nikad čuli Shakespeareovu maksimu prema kojoj zločin nema pamćenja, nama svakodnevni život i danas ugrožavaju kvislinzi kojima je lov na domoljubne pozdrave nekih davnih vremena najmiliji posao. Čitav obrazovni sustav našega društva bremenit je dijaboliziranjem jednoga razdoblja hrvatske povijesti, perioda koji se tumači gotovo isto kao i u vrijeme Titova komunizma kao tzv. vrijeme. Nema u hrvatskoj povijesti nikakvog tzv. vremena i nema tzv. ljudi. Tu su se ti razni *Jakovine, Markovine, Goldsteini* i drugi ponešto zaigrali.

Uz to, oni s lakoćom u vremenu Titove svevlasti i nedemokratskoga režima u čas ugledaju krajolike sreće, razdoblja u kojima se valjda ostvarivao davni san o europskim integracijama s Kardeljevom crvenom knjigom u rukama, s Milkom Planinc i Jakovom Blaževićem koji su u jugoslavenske kazamate poslali hrvatske rodoljube, književnike, političare, znanstvenike i studente 1972. godine. Iz takvih *ocišta* logično je da se tim ljudima, koji zagađuju našu stvarnost, razdoblje Domovinskoga rata čini kao idealan prostor koji će prebrisati, ismijati i dovesti u pitanje. U televizijsoj seriji *Diplomatska oluja* Mate Granic govori da je ključni dokument pred *Oluju* napisao on, a Tuđman popravio nekoliko pravopisnih pogrešaka. Tako Hrvatsku doživljavaju premjerovi dvorski savjetnici, tajni i javni Granić, Kusić i Lončar.

Eto tako su oni zamislili hrvatski duhovni i politički prostor, kao svijet u kojem je 1941. godina *koja se vraća*, u kojem se pišu znanstvene knjige o Miki Špiljku i Budimiru Lončaru, svijet u kojem je Mate Granić mjera hrvatskih borbi za oslobođenje i stvaranje moderne hrvatske države. Naravno o nama i našem naraštaju istinu će izreći tek oni naši potomci koji nas se budu samo sjećali i koji nas ne će osobno poznavati. Jedva čekam to vrijeme u kojemu će živjeti neki ljudi koji ne će vjerovati da je spomenuti Granić određivao mjeru modernoj Hrvatskoj. I njegov brat koji je potpisao sramni sporazum u ime Ivice Račana o odnosu s nelegitimnim ustanovama Srpske pravoslavne crkve. Ne ћu namjerno reći tzv. srpske pravoslavne crkve jer mi tako ne trebamo govoriti. Eto, danas Srbi uvijek kad izgovore Kosovu dodaju mu i Metohiju i tako oni zovu jednu pokrajину kojoj su ime dali njezini stanovnici i ono je jedino legitimno. Isto je i s terminima hrvatske duhovnosti. Njih nam ne mogu određivati ljudi koji nisu još shvatili da je Hrvatska napokon pronašla svoj put i da im je uzaludan trud da još sitnim smicalicama i banalnim dosjetkama mijenjaju smjer. Naravno njima pomažu spomenuti kvislinci. Oni zdušno rade sve da razdoblje devedesetih godina ne bude u našim knjižnicama digitalizirano, oni se odmah smrknju kad im kažete da je što prije potrebno izraditi *Enciklopedija Domovinskoga rata*. Oni, kad im to kažete, počnu govoriti o Zambiji i gladnoj djeci u Kongu. Istina, i to je hrvatska stvarnost, ali u jednoj tužnoj i nepotrebnoj, posve neeuropskoj perspektivi.

Hrvatskoj treba suverenistička misao

Iritantne su sličnosti historiografskih, umjetničkih, političkih, socioloških, mahom podcjenjivačkih i karikaturalnih opisa Hrvatskog Kraljevstva, hrvatske povijesti, znanosti, kulture, običnoga naroda i naših kraljeva, ratnika, umjetnika ili športaša iz obiju Jugoslavija s aktualima u RH prvenstveno kroz filmove i serijale, naročito nakon 2000. godine i postupka *detuđmanizacije*, odnosno dekroatizacije hrvatskoga društva u globalističkom smjeru?

Vaše pitanje već sadrži moj odgovor. Zato ћu samo uputiti našega čitatelja da kritički sagleda sustav pitanja koja se pojavljuju u kvizu koji ide na Prvom programu HRT-a i to u jednom od

najboljih termina, radnim danom između 18.00 i 19.00 sati. Na moj izravni upit, jedan od autora toga kviza rekao mi je da je moja primjedba o tomu da su pitanja mogla biti postavljena u istom terminu i istom kvizu na srbijanskoj državnoj televiziji, da je to možda zato što je značajan set pitanja kupljen u toj zemlji. Ipak, trebalo bi da neki od brojnih državnih zavoda izvrši raščlambu tih pitanja pa bi video kako su ondje važnije rijeke iz crnomorskoga sliva nego iz jadranskoga, kako su ondje nogometni klubovi meni slabo poznati Čukarički iz Beograda, kako malo fali pa da se ispituju ulice po Beogradu kad se već pitaju srbijanski književnici. Možda je to zato što su im oni hrvatski slabo poznati, ali to ipak ne bi smio biti povod za ovu sitnu, no vrlo značajnu američiju (štetno radioaktivno zračenje, op. aut.).

Hrvatska očekuje jednu značajnu kroatizaciju. Jer u Hrvatskoj niti su kroatizirane temeljne društvene institucije koje imaju promijenjene nazine, ali ne i čud. Da je tomu tako, ne bi nedavno jedna mlada sveučilišna nastavnica postala članicom suradnicom te ustanove nakon što je potpisala sramnu jezičnu deklaraciju o jugoslavenskom jeziku u Sarajevu. Sličnih slučajeva ima i u drugim našim ustanovama kojima je cilj kroatizacija društva. Kad govorim o kroatizaciji, onda svakako mislim i da ne bude u Hrvatskoj više moguće da se novinari i političari sablažnjuju kad se spomene hrvatska matematika. Oni kažu da takvo što ne postoji jer naravno ne znaju za one desetke kajkavskih, čakavskih i štokavskih udžbenika koji su baš takve naslove imale u ne tako dalekoj prošlosti. Pa, uostalom da *zadovoljim* onu drugu stranu, u devetnaestom stoljeću čak su i hrvatske ptice bile srpskohrvatske!

Nastavak u sljedećem broju

Hrvatski tjednik, 9. 3. 2023.

HODAK: JUGOSLAVENSKA UDRUŽENA LJEVICA UZELA JE PENDREK U RUKE, UŽASNO IH SMETA JEDNA STVAR

13/03/2023

Kod nas je stanje po staroj rimskoj: kruha i igara! Suradnja Vlade i Predsjednika Republike je ustavna obaveza, a nje nema. U pravim demokracijama nastala bi ustavna kriza. U Lijepoj našoj "sudije" se ne drže zakona k' o pijani plota. Ustavna kriza... ha, ha, ha! Samo nek' se oni verbalno nadmudruju, bar nas to uveseljava! Reflektori su upereni i u kazalište "Kerempuh", bivši i sadašnji "Jazavac".

I dok se dva predsjednika na dva brda međusobno časte uvredama, u Lijepoj našoj caruje Lepa Brena. U "Kerempuh" se sjatila jugo elita, na čelu s "visokim" gostima Stipom Mesićem i Budom Lončarom. Kaže naš "visoki" gost Mesić: "Ona nikada nije gledala granice". Tačno, Stipe! Kad je oblačila četničku i JNA uniformu i prelazila granice u vojnim jeep-ovima da digne moral svojima, tada je granice nisu dekoncentrirale. Organizirati, ugošćavati i pljeskati pevaljki koja je pjevala agresorskim krvnicima dok su klali i ubijali na Ovčari,

u Lovasu, Voćinu, Srebrenici itd., dosita može samo netko tko pripada tzv. "srpskom svetu" i takvoj "kulturi".

Buljeći prema Beogradu i Srbiji, jugo-nostalgirači su dobili neizlječivi politički konjunktivitis

Ivica Granić nije siguran tko je autor fine, produhovljene uzrečice: "Kad čujem riječ kultura, odmah se hvatam za pištolj". Sumnja pada na Ždanova, Hermana Goringa, Hansa Johsta, možda i Titu. No, autor je po svemu sudeći Joseph Goebbels, nacistički monstrum koji je u zadnjim danima rata otrovaо svoje šestero djece prije nego su on i supruga Magda izvršili samoubojstvo.

U današnje vrijeme u idiličnu RH-demokraciju dolazi Lepa Brena i diže na rahitične noge jugo-nostalgičare, orijunaše, partizane i sve ostale koji organski i anorganski mrze hrvatsku državu. Buljeći prema Beogradu i Srbiji dobili su neizlječivi politički konjunktivitis. I nemojte sumnjati u tvrdnje da bi Lepa Brena, Bajaga i njihove cajke mogli puniti zagrebačku Arenu do vrha punih mjesec dana. Zamislite samo kad voljeni i popularni Bajaga zagrmi: "Ide vojska srpska sve da vas smrska!" kako to godi ušima nabrojene jugo-elite. Pulski gradonačelnik koji je zabranio "cajke" okreće se na tihoj vatri. Za naše ljevičarske medije nema nikakve veze što je riječ o istom gradu koji je zabranio nastup pjevača koji je ratovao za Hrvatsku i puškom i gitarom – Thompsona.

Jugoslavenska udružena ljevica uzela je pendrek u ruke

Jugoslavenska udružena ljevica uzela je pendrek u ruke. Za sada samo lamata zrakom oko sebe. Užasno ih smetaju muškarci koji mole na trgovima. Hajde, to što mole, ali oni još i kleče pa mole. Mole tiho da ih Smojini nasljednici ne mogu odcinkati DORH-u kako, ne daj Bože, potiću narod na terorizam. Jugo-mutanti vladaju medijskim prostorom pod financijskom kontrolom iz Srbije.

Saša Broz blago savjetuje "molitelje" neka kleče u svojoj kući. K'o kaže da ne kleče? Tu vrijede "ženska prava". Saša je svojedobno izjavila kako joj ime Saša nije nimalo koristilo u glumačkoj karijeri. Ja joj vjerujem. Oni koji tvrde drugačije, "za-pravo" su u "krivu".

Fred Matić postao je "tata-mata" za abortuse. Pada mi na pamet Charles Baudelair i njegova misao "Nema strašnije opačine nego činiti zlo iz gluposti".

Vraćam se na Staljina čiju godišnjicu smrti “slave” 5. ožujka. Željko Glasnović nas podsjeća na demokratski tolerantnu JNA poeziju: ”Uz Tita i Staljina, dva junačka sina, nas neće ni pakao smest’, k’o drugačije kaže, taj kleveće i laže, i osjetiti će našu pest”.

Javljuju iz Nizozemske kako će četvrt crvenih svjetiljki u Amsterdamu morati malo prigušiti svjetla. Zato su prostitutuciju potpuno legalizirali. To je dobro jer će kurve rata iz ukrajinskog rata moći slobodno štajgati pred Haaskim sudom.

Danas, kad smo trebali ideološki i kulturno napredovati, vremena su još čudnija

Bojana Radović je pomalo razočarana i sjetna pa kaže: ”U Kazalištu Komedija postavljeno je ‘Velo misto’. U Večernjakovoj rubrici ”Kultura” naslov: ”Miljenko Smoje nije zasluzio ovu predstavu”. Ni ovu, ni bilo koju. Sad kad je ovaj milicijski doušnik, jugović i orijunaš postavljen na daske Komedije, logično je da iza njega slijede Ante Tomić, Ivica Ivanišević, Vedrana Rudan... Čudna su ova naša vremena. Ovo kmečanje Bojane Radović objavljeno je u rubrici ”Kultura 45”. Baš takva je i bila kultura 1945. g. A danas, kad smo trebali ideološki i kulturno napredovati za koji 75 godina, vremena su još čudnija. Da je tome tako svjedoči i ovaj tekst mog prijatelja na fejsu:

”Danas imamo:
Telefon bez tipki...
Kruh bez motike...
Pivo bez alkohola...
Djecu bez spola...
Cigaretе bez nikotina...
Kavu bez kofeina...
Zimu bez snijega...
Ljeto bez sunca...
Veze bez ljubavi...
Brak bez obaveza...
Ljude bez mozga...”.

Cinici tvrde kako policija u Zagrebu ne proganja maloljetne prosjake da njihovi roditelji ne bi ostali bez hranitelja.

Slobodan Prosperov Novak dao je opširni intervju Hrvatskom tjedniku Ivice Marijačića. Svi bi ga trebali potpisati. Nema dnevnog lista, tjednika, ni TV programa s nacionalnom koncesijom koji će dati prostor stavovima i razmišljanju vrhunskog hrvatskog intelektualca, osim Marijačića i Hrvatskog tjednika. Za tzv. mainstream medije ovo je doba Vedrane Rudan, Tomića, Dežulovića, Gere, Puhovskog, Lalića, Macana... S.P. Novak hrabro i argumentirano poziva: "Kucnuo je čas da se Hrvatska suprotstavi nasilju kvislinga i nedotupanih pojedinaca kao što su Goldstein, Klasić, Jakovina... kojima je lov na hrvatske pozdrave i velikane najmiliji posao".

Nekažnjeno krivotvorene povijesti

Potom nastavlja: "Pogani ljudi brišu nazive ulica po Bonifačiću, Makancu ili Lukasu... U zemlji koja ima problem da ulicu dade pokojnom Zvonku Bušiću i u kojoj postaje zabranjeno spomenuti čistu žrtvu haaškog uznika Slobodana Praljka.

Umjesto hrvatskih imena, oni nude Tita, Kardelja, Milku Planinc i Jakova Blaževića koji su s crvenom knjigom u rukama u smrt i kazamate slali hrvatske rodoljube, književnike, političare, znanstvenike i studente.... Plenkovićevi dvorski savjetnici, tajni i javni, Granić, Kusić, Lončar nekažnjeno krivotvore povijest.

Mate Granić u TV seriji tvrdi da je on napisao glavni dokument o Oluji, a Tuđman samo ispravio par gramatičkih pogrešaka. Jedva čekam vrijeme u kojem će živjeti neki drugi ljudi koji neće vjerovati tom čovjeku koji laže u lice cijeloj naciji".

Hm, ne treba previše vjerovati u skori dolazak takvog vremena, pa ni MATE-matičkom geniju koji je izmislio formulu: "Pola meni, pola tebi, pola Bagi". E, moj Einstein, gdje si ti zaostao u svojim bespućima opće i posebne teorije relativnosti.

Mi danas imamo Agenciju za regulaciju plime i oseke. MATE-matički provjereno.

Izgubiš li navijače, izgubio si i klub

Završena je Dinamova skupština. Očekivano je bila burna, pa i preburna. Pobjeda ili pirova pobjeda? Koga? Nevažno. Dalje ide onaj ili oni koji ima(ju) iza sebe puk i navijače. U ovom slučaju BBB.

Klub čine oni koji i po zimi, i po vrućini, i po kiši, i po oluji dolaze navijati, bodriti svoje i veseliti se ili tugovati s klubom. To su uobičajeno oni koji nikada ne uđu u “svečanu ložu” gdje se piju birana vina, pršut, jedu rafinirani sirevi i olajavaju igrači i treneri dok se sklapaju lažna prijateljstva i tajni biznisi.

BBB su prošli četvrtak rekli svoje pa je tako na kraju i bilo. Oni koji ne osjete bilo BBB-sa, Torcide... ti u pravilu gube. To pravilo je nepisani zakon, i to ne samo u Hrvatskoj. Koliko je to dobro ili loše za klubove, e to je druga priča. Ali izgubiš li navijače, izgubio si i klub. To je istinski vox populi...

Stara je istina da vlast od naroda pravi budale, ali je narod prvi počeo, kad je od budala napravio vlast.

Moj frend Marcel Holjevac i dalje analitički secira aferu D.R. Kongo. Boli njega ona stvar za Dinamovu skupštinu.

Nazvao me u prošli petak i sve mi objasnio, a ja za divno čudo shvatio. Kaže mi Marcel: “Da se ne lažemo zašto Hrvati masovno idu po djecu baš u Kongo? Iz posve istog razloga iz kojeg masovno idu po diplome u Bosnu. Najjači razlog je ‘procedura’ posvajanja u Hrvatskoj koja predugo traje”. Pa i studij medicine dugo traje, zar ne?

Šest godina, plus stažiranje, plus specijalizacija, plus subspecijalizacija, a onda radiš cijeli život u čovjeka nedostojnim zdravstvenim uvjetima naših bolnica za pravu siću u odnosu na majstore, kuhare, kontrolore... Nije li onda normalno da si odeš na Arizonu po diplomu medicine? Baš kao ona četiri para po djecu u Kongo.

Vrijedno je citirati jednu Marcelovu otrovnu misao za koju do sada nema protuotvorva: “Brojni osvajači, okupatori i komšije dođoše i prođoše zemljom Hrvatskom, ali je narod ostao. Na kraju dodoše domoljubi i narod ode”.

Da je Tuđman htio po-dijeliti Bosnu škarama, tvrde oni koji su je podijelili makazama.

‘Ako Putin pobjedi, bit će mora za svih’

Nebojša Zelenović je poslanik u skupštini Srbije. Jedan od komšija kojeg smo zvali “dodoš”. Nebojša ima bujnu maštu kao, uostalom, svi naši komšije. On se krsti s tri prsta i pita svakog kog sretne “jel

bre, zašto Srbija nema ratnu mornaricu? Nerazumno je da najveća zemlja u regionu nema ratnu mornaricu koja bi doprinela stabilnosti Sredozemnog mora”.

Ivan Hrštić je nad tim pitanjem postao zajedljiv i nefleksibilan pa piše: “Srbija odma’ da zahteva mornaricu! I svoj procent od VI flote. Naravno i izvoz na more. Očel’ deo Sevastopolja ili Vladivostoka? Šibenika ili Tivta? Očel’ Petra Krešimira il’ Dmitra Zvonimira? Očel’ Kuznjecova il’ Enterprise?...”. Međutim, narodni poslanik Nebojša siguran je, ako Putin pobjedi, bit će mora za svih, a Vučić će u novi posjet Glini doći na srpskom nosaču avijuna. Pa nek’ se onda ustaše i dalje zaje**vaju s nami...

Imperator ima na dvoru dvorsku ludu, a na moru morsku ludu....

Zanimljiva je polemika uskrsnula u Jutarnjem od 11. ožujka ove godine. Ivan Ugrin, novinar Slobodne Dalmacije se, kao i veliki broj novinarskih trudbenika, bavio u svojim tekstovima nadbiskupom Kutlešom.

Analizirao je, još dok Kutleša nije bio bimenovan nadbiskupom, navija li za Hajduk ili Dinamo, kakav je njegov stav prema Međugorju (sličan onom bivšeg hercegovačkog ordinarija Ratka Perića), s obzirom na to da je papa Franjo “radikalno promijenio kurs prema tom hercegovačkom svetištu”.

Tek sada je skužio do kraja da nastupa s ustaških pozicija

Kako piše već godinama uglavnom o vjerskim temama u Slobodnoj, Ugrin je zanimljiv vjernicima.

Međutim, odjednom je postao jako zanimljiv i čuvaru “tekovina JNA, bratstva i jedinstva” legendarnom Jurici Pavičiću. U svom nedavnom tekstu u kojem vodi još jednu od “neprijateljskih ofanziva”, uvrijedjeni partizan Jurica denuncirao je Ugrina kao osobu “blisku crkvenoj proustaškoj desnici”(?) Jurica kuži sve pa i vjerska pitanja. A Ugrin mu je već odavno bio sumnjiv, a tek sada je skužio do kraja da nastupa s ustaških pozicija kad nije ispjевao panegirike novom nadbiskupu samo zato jer ga je imenovao Vatikan i lijevi Papa kojeg komunjare baš vole.

Uostalom, znano je u javnosti, a napose među vjernicima, tko su Jurica Pavičić, Ante Tomić, Ivica Ivanišević, a tko je Ivan Ugrin.

Vlasnik i Slobodne i Jutarnjeg je ista medijska kuća, ali ljevičarski novinarski lobi koji u njoj diktiraju ideoološko usmjerjenje, imaju partijski zadatok paziti da se poštuje disciplina partije.

Preživjeli i slabo maskirani snajperisti samoupravnog socijalizma vrebaju iz svojih oficirskih novogradnji i spremni su bez milosti demaskirati “proutaše i klerikalce”. Na vječnom su zadatku u svojim redakcijama. Dok jednog lijepog sunčanog dana svi “ustaše” i odoše na srpski pasulj u Split 3....

Ostanu li obje strane na Bliskom istoku nepomirljive, Palestince će njihov “dži-had”, a Izraelce njihov “žid-had” odvesti u zajednički “had”. Taj “had” čeka i naše “čuvare tekovina socijalističke revolucije”...

Zvonimir Hodak/direktno.hr

<https://kamenjar.com/hodak-jugoslavenska-udruzena-ljevica-uzela-je-pendrek-u-ruke-uzasno-ih-smeta-jedna-stvar/>

JOSIP JOVIĆ

NAKON DEFINICIJE ANTISEMITIZMA OD VLADE SE OČEKUJE DEFINICIJA PROTUHRVATSTVA

Matica hrvatska prosvjeduje protiv ideje o Milki Planinc, ali ne brani svog predsjednika Filipa Lukasa.

Crkva ne brani svog nadbiskupa Stepinca.

HDZ-ovci o svemu tome nemaju stav, Ministarstvo kulture financira filmske falsifikate o izmišljenim logorima, Ministarstvo obrazovanja odobrava udžbenike u kojima se o Olujii govori kao o zločinu

Tri su aktualna primjera iz kojih se vidi da kroz medije i institucije bijesni mržnja prema Hrvatskoj s ciljem da se mladima zgadi Hrvatska, a idealizira Jugoslavija:

1. *Inicijativa da se brišu imena Filipa Lukasa, Antuna Bonišića i Ivana Šarića sa zagrebačkih ulica*
2. *Glorificiranje balkanske i četničke pevaljke Lepe Brene*
3. *Veličanje jugoslavenskog šovinista u Splitu Miljenka Smoje*

Jugoslavenska je ideja u nas imala svoj razvojni put sve do sadašnje (bolesne) faze. U vrijeme Jugoslavenskog odbora i stvaranja prve Jugoslavije većina hrvatske inteligencije i političara prihvatala je ovu ideju kao rješenje hrvatskog pitanja koje se našlo u projektu talijanskih pretenzija i raspada Austro-Ugarske. Romantizam je, međutim, naskoro ustupio mjesto okrutnom realizmu te su se mnogi pobornici te ideje brzo ohladili. Drugi je smjer išao u pravcu protuhrvatskog jugoslavenskog nacionalizma, kako u uvjetima Kraljevine, tako i u uvjetima Titove Jugoslavije, da bi danas to bio upravo dominantni tip i duh jugoslavenstva. Apsurd je, da što idemo dalje, da je taj duh sve življiji i jači, unatoč bitno

promijenjenim političkim okolnostima, unatoč trideset godina samostalnosti države, članice EU. Nekoliko primjera iz političke svakodnevnice o tome rječito govore.

Čišćenje uspomena

Na nagovor trojice ortodoksnih sljedbenika jugoslavenske historiografije (Ivo Goldstein, Hrvoje Klasić, Tvrto Jakovina) te političke stranke *Možemo*, u Zagrebu je pokrenuta inicijativa za mijenjanje naziva ulica po imenima Filipa Luklaša, Antona Bonifačića i Ivana Šarića. Rečeno je kako su oni pomagali i simpatizirali NDH!? Lukas je, kao što je poznato, dugogodišnji prijeratni i ratni predsjednik Matice hrvatske, Bonifačić pisac i urednik, Šarić vrhbosanski nadbiskup, a sva trojica su prvenstveno istaknuti kulturni djelatnici i autori, koji su u kulturnoj povijesti Hrvata ostavili dubokog traga. Nisu bili dio režima, nisu počinili zločine, a poduprijeti stvaranje vlastite države nakon mučnog iskustva u *otadžbini* pod Karađorđevićima, kao što je to želio gotovo cijeli narod, ne može se smatrati zločinom. Na koncu su morali bježati da bi spasili glavu i umrli u tuđim zemljama.

Ova je inicijativa nezamislivo rigidna, nemilosrdna i neobjektivna. I čini se da bi ih inicijatori i danas sudili na smrt da su još živi i da su im na dohvrat ruke. Ona je, u krajnjoj liniji, racionalizirani izraz alergičnosti na svaku hrvatsku državnu ideju i dio mehanizma brisanja povijesnih uspomena i nacionalne samosvjeti. Nakon nje vjerojatno dolazi na red i Alojzije Stepinac, koji je također osjetio *bilo vlastitog naroda*. A odmah nakon ovog zahtjeva za brisanjem, slijedio je, da ne bi bilo nikakve iluzije o humanizmu i ljudskim pravima, prijedlog da se na pročeljima ulica ispišu imena Milke Planinc i Anke Berus i to kao, vjerojatno, uvod u povratak Maršala! Ako bismo isli Golstein-Klasić-Jakovinovom logikom, samo iz druge perspektive, trebalo bi iz povijesti izbrisati imena simpatizera nekih drugih ličnosti, pokreta i režima, primjerice, Ive Andrića koji je potpisao pristupnicu Trojnom paktu, Miroslava Krleže koji je volio Tita, Ivana Meštrovića koji je bio dvorski kipar ili Rade Šerbedžije koji je stao na stranu Miloševićeva agresorskog režima. Kamo bi nas sve to odvelo?

Brenini obožavatelji

Slijedeća vijest dana glasi kako su sve oči u Zagrebu bile uprte u pozornicu *GK Kerempuh*, gdje se izvodila predstava *Lepa Brena projekt*. I zaista je to projekt. Fenomen Brene kao naširoko popularne pjevačice je u drugom planu. Riječ je, kako stoji u samoj najavi predstave, *o tragičnom raspadu bivše zemlje i nesretnoj sudbini svih njezinih građana*. Sve to kroz ženu koja je bila simbol Jugoslavije. O Breni sam kao (unitarnom) simbolu Jugoslavije pisao još osamdesetih godina. Tko bi rekao da će o istom pisati četrdesetak godina poslije? Sad bismo, naravno, u težnji novog zbližavanja svi trebali plakati nad tim tragičnim raspadom i nesretnim sudbinama u koje su nas, je li, uvalila nacionalistička vodstva svih republika. Političkom značaju predstave u nekadašnjem *Jazavcu* doprinijela je nazоčnost turbo-folk političara Stjepana Mesića i Budimia Lončara kao i niza estradnih zvijezda poput Tarika Filipovića ili Maje Šuput. A među gledateljima su se (valjda po zadatku) našli glasnogovornik te predstojnik Ureda predsjednika Republike. Obožavateljica je Fahreti Jahić Živojinović nasred ulice pala u zagrljaj, a kamere spremno zabilježile.

U Puli je gradonačelnik Filip Zoričić uskratio (nije ništa zabranio kao što se piše) gradsku dvoranu za jedan izraziti tzv. turbo-folk koncert koji nema veza s narodnom glazbom. To su, naime autorske kić pjesme koje komuniciraju s najnižim ukusima, s najnižim osjećajima, najnižom inteligencijom i pijanim stanjima. No odmah su Zoričiću organizatori te politički i glazbeni kritičari, koji i sami preziru ovu vrstu *umjetnosti*, prišili desničarstvo, rasizam i srbofobiju pokazujući zapravo vlastitu političku motivaciju.

Masovna je kultura najbolje sredstvo političke propagande, to je odavno poznato. Svi ti nastupi u nas praćeni su silnom reklamom. I hrvatski je turbo-folk tipa Severine Vučković rado praćen u Srbiji. I nije stvar samo o *cajkama*, nego i o onim nešto kultiviranijjim oblicima. Čolić, Bregović, Balašević, Bajaga, et.cet. također su odlično sredstvo povezivanja kao i, uostalom, balkanske sportske lige i zato su svi oni naprosto glorificirani.

Smojina dica

Niz je kulturno-gastronomskih manifestacija ove godine posvećeno poznatom pokojnom novinaru Miljenku Smoji. Te kazališne predstave, izložbe fotografija, spomen soba i *Smojina maredna* s nezaobilaznim tripicama i bevandom. Grad Split se proglašio pokroviteljem *Godine Miljenka Smoje*. Puno je njegovih članaka itekako politički angažirano i to nesumnjivo na crtici jugoslavenskog nacionalizma. Dio obične javnosti koji je naglo zapljušnut *Smojinom veličinom*, sto godina nakon smrti, vjerojatno nije dovoljno upućen, ali je dovoljno zaboravan, a politički dio javnosti među novinarima, komentatorima, povjesničarima, itd. koristi Smoju kao instrument afirmacije vlastitih političkih pogleda i ideologije.

Miljenku Smoji je zasmetalo otkrivanje poslijeratnih zločina, podržavao je šovinističke mitinge u Srbiji i samog Slobodana Miloševića, bio je osjetljiv na hrvatski, albanski i slovenski nacionalizam, duboko je do kraja želio očuvanje socijalizma i Jugoslavije, sablažnjivalo ga je osamostaljenje Hrvatske, u pojavi HDZ-a i Tuđmana vido je obnovu NDH, prizivao je represiju u odnosu na demokratske promjene u onim godinama kada se lomila Jugoslavija i stvarala Hrvatska. Na to sve treba podsjetiti radi njegovih suvremenih trabanata i sljedbenika, radi uznapredovale i radikalizirane smojevštine danas, čiji su najistaknutiji pronositelji Viktor Ivančić, Boris Dežulović, Jurica Pavičić, Ante Tomić, Damir Pilić, Ivica Ivanišević... No, postoji i jedna bitna razlika. Smoje je volio Jugoslaviju, oni mrze Hrvatsku!

Definiciju mržnje

Naivno bi bilo misliti kao će jugoslavenska ideja nestati nestankom Jugoslavije i odlaskom stare generacije. Starije generacije još imaju živo iskustvo te nemoguće tvorevine, a mlađe to nemaju, pa su one moguće žrtve manipulacija od strane agresivne, ideologizirane i fanatične manjine koja mlađim naraštajima nastoji zgoditi Hrvatsku i idealizirati Jugoslaviju. Sada smo tu, između nas i Balkana postoji relativno jasna granica, ali kad jednom i Srbija uđe u EU ta će granica nestati. Jedini pravi lijek je aktivnija državna politika koje, na žalost, nema.

Hrvatske su institucije tradicionalno u stanju kompleksa i straha da i same ne budu prozvane i osuđene. Matica hrvatska prosvjeduje protiv ideje o Milki Planinc, ali ne brani svog predsjednika. Crkva ne brani svog nadbiskupa. HDZ-ovi vodeći ljudi o svemu tome nemaju svoj stav, osim onog načelnog o *dva totalitarizma*. Ministarstvo kulture financira filmske falsifikate o izmišljenim logorima, Ministarstvo obrazovanja odobrava udžbenike u kojima se o *Oluji* govori kao o zločinu, o Tuđmanu kao diktatoru, o Titu kao velikoj i uglednoj svjetskoj ličnosti, o Bakariću i Račanu kao tvorcima demokracije, itd. HTV emitira serije u kojima se romantizira razdoblje bratstva i jedinstva, a izruguje hrvatska povijest.

Vlada se RH pridružila nekim drugim zemljama usvojivši (neobvezujuću) Radnu definiciju antisemitizma kao, kaže se, vodič za identifikaciju, učenje o holokaustu i prevenciju. Prema toj definiciji određeno spominjanje Židova može se tumačiti kao mržnja. U to spada relativizacija holokausta (genocida), osporavanje nezavisnosti izraelske države, pripisivanje pojedinačnih zločina cijelom narodu i tome slično. Sve to i puno više imamo o Hrvatima i to u Hrvatskoj samoj pa možda ne bi naodmet bila i neka definicija protuhrvatstva kao vodič za identifikaciju, učenje i prevenciju.

OKVIR:

UGLEDNE HRVATE ZABORAVLJAJU, A HULJAMA SVIRAJU FANFARE

U zadnje se vrijeme kroz 'alternativne' medijske kanale po *bljutavom* političkom receptu iz devetnaestoga stoljeća promiče *novi ilirizam* koji tobože *otkriva* zajedničku drevnu etničku i političku povijest (post)jugoslavenskih naroda i narodnosti sve u cilju ponovnoga ujedinjavanja toga prostora po principu 'k'o nas bre, zavadi?'. Kad ćemo se napokon riješiti jugoslavenskih nebuloza koje samo koriste nikad do kraja poraženim velikosrpskim planovima četničke oligarhije u Beogradu?

To da se ovo o čemu govorite, bauk tog novog ilirizma, još i danas čini aktualnim u Hrvatskoj, stvar je koju su mogli očekivati oni koji nešto bolje od drugih razumiju raspolovljenost hrvatskoga

nacionalnog bića na ono što se još u vrijeme Ljudevita Gaja nazivalo dvojbom između ilirizma i kroatizma. Svaki onaj koji poznaje hrvatsku političku i kulturnu povijest trebao bi znati nešto o slomu ilirizma koji je Gajevoj životnoj priči pridao tragičnu notu na dvorovima ruskim i srpskim. Ljudevit Gaj umro je, a i dobar dio života živio je osramočen, ali kad je umro, hrvatsko nacionalno biće našlo je snage da ga u grob otprati kao čovjeka koji je imao značaj i stanovitu važnost u hrvatskoj povijesti. Govor nad otvorenim grobom nije mu držao neki akademik ili politički vođa, nego mudri, stari tada književnik Fran Kurelac, čovjek pomalo boem koji je smogao snage da na drugi svijet i onoga koji je svojoj zemlji napravio štetu otprati priznajući mu zasluge.

Mi danas živimo u vremenima kad sve više naših uglednih ljudi na drugi svijet odlaze osramočeni i zaboravljeni, a hulje i ništarije otpraćaju se s fanfarama i političkim navodnim uglednicima koji im stražare uz odar. Jest, mi živimo i opasnosti nekoga novog ilirizma, ali taj je srećom smješten u rezervate nekih povlaštenih kolumnista, nekoliko podivljalih udruga. U samom središtu hrvatske duhovnosti sve je manje onih koje bi se moglo nagovoriti da povjeruju kako se svjetskost Hrvatske treba mjeriti na ušću Save u Dunav. Danas je geopolitička optika značajno izmijenjena, a rat protiv Ukrajine prokazuje domaće *Ilirce* i njihove fige u džepovima, naime njihovu spremnost da sutra, nakon što se sad navikavaju *čkomiti* o Putinu, preobuku u njegove odore i uzmu njegovu retoriku, njima vrlo blisku o denacifikaciji Hrvatske. Naravno, čini se da im je ta računica posve bez krčmara, a u Hrvatskoj i posve nemoguća. Sve će manje biti onih koji će ilirizam u 21. stoljeću tražiti *po šumama i gorama* svakoga svibnja i koji će zazivati 1941. godinu koja se ponavlja.

Hrvatski tjednik, 16. 3. 2023.

Napomena: Pogledajte tekst potpredsjednika Matice hrvatske dr. sc. Marija Jareba:
<https://www.matica.hr/vijenac/757/filip-lukas-pred-narodnim-sudom-34362/>

**SLOBODAN PROSPEROV NOVAK
VRHUNSKI INTELEKTUALAC, BRILJANTNI
PROFESOR I ISTINSKI DOMOLJUB U
VELIKOM INTERVJUU ZA HRVATSKI
TJEDNIK (2)**

**MI SMO HRVATI POBJEDNICI I IMAMO
PRAVO GRADITI SVOJU ZEMLJU
BEZ JUGOSLAVENSKIH SPODOBA KOJE BI
VRATILE MILKU PLANINC ILI TITA NA
ZAGREBAČKE ULICE**

Naša je zadaća da se cijelu hrvatsku povijest, a time i hrvatsku sadašnjost oslobodi od lažne jugoslavenske perspektive. Nema Jugoslavije koja bi bila kvalitetna Hrvatska. Hrvatskoj treba suverenizam. Mi smo naraštaj pobjednika i imamo pravo po toj mjeri graditi svoju zemlju. Moramo stvoriti Hrvate kao nacionalno samosvjesne i ponosne ljude

Marko Marulić živio je u vrijeme koje je znalo kako će upotrijebiti hrabre i vidovite pojedince, one koji su budućnost Hrvatske osjećali i predosjećali. Danas mi imamo nestašicu takvih ljudi, takvih osjećaja i takvih predosjećaja

Ministar znanosti u NDH Julijan Makanec, filozof, ubijen je kao pas, ne zna mu se ni za grob, a u isto vrijeme u Njemačkoj je suđen Hitlerov ministar naoružanja Albert Speer koji je nakon odslužene kazne petnaestak godina kasnije umro u Londonu u hotelskom krevetu u vrijeme promocije svoje knjige. U Hrvatskoj su još u prvome planu spodobe koje kažu da je Vlado Gotovac pravedno osuđen i da su pobijeni na Bleiburgu bez suda i pravde trebali biti ubijeni

Suvremenim značajem Pelješkoga mosta nije u nečijoj taštini da povjeruje kako je spojio nešto što nikada nije ni moglo biti razdvojeno, kao što se čulo na trećerazrednome sletu na parkiralištu u Komarni, nego u povezivanju Neretvanske delte, Metkovića i Vrgorca s Pelješcem, Korčulom, Lastovom i Mljetom u jedan novi gospodarski okvir

Razgovarao: VANJA VINKOVIĆ

Ovo je nastavak velikoga i vrhunskoga intervjuja Slobodana Prosperova Novaka čiji smo prvi dio objavili u prošloime broju.

Nedavno je u nakladi Projekta Velebit objavljena knjiga 'Rađanje nacije - 500 godina hrvatskoga nacionalizma: Marko Marulić i njegovo vrijeme', čiji ste autor s Viktorijom Franić Tomić. Što je bio glavni motiv za pisanje toga vrsnog povjesničarskog djela u čijem historiografski preciznom, a iznimno zanimljivom sadržaju otkrivamo dio zaboravljenog, pa i prešućene hrvatske povijesti?

Ovom knjigom mi smo prije svega željeli naglasiti kako danas nije prvi put da Hrvati posežu za Markom Marulićem, kako nije prvi put da mu se obraćamo u vremenima kaotičnim, u vremenima europske agonije. Jer ujedinjena Europa za kakvu smo do prije neki dan vjerovali da postoji i u kojoj živimo, i u koju je Marulić vjerovao, čini se da usuprot svim globalističkim talambasima, umire pred našim očima. Čini nam se, uz to, da ta stara Europa još jednom umire u jadu svog antiintelektualizma i u nedostatnoj duhovnosti svojih lidera. Još jednom kao onomad pred Drugi svjetski rat *zadavila* su ju iz prevelike ljubavi njezina vlastita djeca. Oni pred očima svih nas pokazuju, i to u jednom dahu, izlišnost *Prometejeva revolta*, ali i besmisao *Sokratove žrtve*, a na koncu željeli bi pokazati besciljnost *Kristova poslanja*. Uvijek je kriza ove trojice velikih *Europljana* ujedno znak duboke krize europejstva. Da, ovu trojku spominjao je i Bogdan Radica, hrvatski *Ahasver*, pišući o agoniji Europe u samo predvečerje najvećega dotadašnjeg svjetskog klanja. Iskazao je taj umni čovjek sumnju pred brodolomom kakav je prijetio našem kontinentu pred Drugi svjetski rat.

Upravo zbog rečenoga ovu našu knjigu o prvom hrvatskom preporodu ponudili smo vremenu kad je ne samo europska nego i hrvatska svijest potresena i uzburkana. Renesansa koja se opisuje na stranicama ove knjige, ili bolje rečeno neka njezina poglavља, sagledavaju se kao do danas nepoznato osvajanje natprirodne i najviše uravnoteženosti koju je čovjek u tom trenutku svoje povijesti tada ostvario. Zapravo zbog toga se mi epohi renesanse i vraćamo. Vraćamo joj se ne kako bismo mi njoj nešto pomagali, nego joj se vraćamo zato da bi ona pomogla nama. Dok je srednji vijek prema općem vjerovanju žrtvovao čovjeka Bogu, dotle je u modernoj epohi, kojoj je renesansa otvorila vrata, Bog bio žrtvovan čovjeku. Ljudi su, naime, stoljećima sve do našega vremena nastavili ukidati i rušiti Boga u korist čovjeka. Renesansa je bila jedina od velikih epoha koja to nije radila. Ona je bila onaj trenutak ljudske povijesti u kojem su ljudi u vrlo sretnom, jedinstvenom i kratkom trenutku uspostavili savršeno suglasje s Bogom. Trajala je stoga renesansa razmjerno kratko. Ono što se kasnije događalo bilo je najčešće nakaradno ismijavanje njezinih jednostavnih teorema o ljudskosti.

U tom vremenu, kao i danas, svijet je bio zapljenut valovima opasnih epidemija. Ne samo što su *bjesnile* i dalje kuge, nego je svijet upoznao i svoju prvu modernu metafizičku bolest. Dobio je sifilis koji je ime dobio po nekom literarnom bezopasnom pastiru, ali je zato unio u ljudske živote paniku i strah. Ta spolna bolest, naravno, imala je veze i s tim što je upravo u renesansi započela era jednoga drugačijeg vremena seksualnosti, jednog ne samo slobodnijega nego i ljudskijeg odnosa prema spolu. Upravo u renesansi stvorena su u djelima Castiglionea i Della Case prva pravila društvenog ponašanja, postavljeni su temelji političke vlasti kao umijeća inteligencije, ali i dvostrukog morala, utemeljeni su tada prvi zakoni fizike, uvedeni su matematički principi u ekonomiju, Europa se svojim jedriljem proširila na druge kontinente, zadane su njezinim stanovnicima kronološke norme o prethodnom tijeku čovjekova postojanja.

Zašto je Marko Marulić bitan za nas Hrvate osim, naravno, poglavito književnoga i jezičnoga značenja koji ima za hrvatsku kulturu?

Marko Marulić živio je u vrijeme koje je znalo kako će upotrijebiti hrabre i vidovite pojedince, one koji su budućnost

Hrvatske osjećali i predosjećali. Danas mi imamo nestošicu takvih ljudi, takvih osjećaja i takvih predosjećaja. Marko Marulić jedan je od ključnih protagonisti toga vrijednog i teško ponovljivoga duhovnog stanja. Bio je duboko svjestan da nacionalnu i identitetsku ideju tadašnjoj Hrvatskoj stvara prije svega ideologija pera, a tek onda, na ne manje važnom mjestu, i logika mača. Višeregionalnost temeljni je supstrat hrvatske duhovnosti još u *Marulićevo doba* jednak koliko je to i danas. Jer Hrvatska nema granica, ona je svugdje centar i ona je svugdje granica. Samo tako moglo se na našem povijesnom tlu opstati kao narod i kao jedinstveni identitet, a sve to bez geografskog i pa i bez političkoga jedinstva. Jer da se kojim slučajem tada i realiziralo, političko bi jedinstvo razorilo same temelje tadašnje hrvatske posebnosti. Bilo je to vrijeme u kojem su Hrvati uvježbavali osnovni paradoks tamne strane svoje povijesti, a taj je da dok jedan pol njihovih duhovnih napora teži fizičkom ujedinjavanju, dotle drugi pol duhovnu Hrvatsku misli kao sustav različitosti te fizičko jedinstvo stavlja u drugi plan. Istina jest da je tako teško opstojati, ali je isto tako istina da se jedino tako moglo nadati da će se na kraju postići svoj cilj, a taj je bio mitski pa zato i nepromjenjiv san o slobodnoj državi s neokrnjenim identitetom.

Tu se opet vraćamo Bogdanu Radici koji je spominjući zabrinutost i unutarnji nemir svoje epohe pred Drugi svjetski rat morao nepogrešivo doći do Marka Marulića. I on, kao i mi, bio je svjestan da je Marulićev, kao i naš duhovni položaj, isti onaj duboki unutarnji nemir koji se osjeti na prijelomu epoha. Znamo da je i onda, kao i sada, hrvatski čovjek težio k tomu da pronađe mogućnost suživljavanja i suošjećanja sa Zapadom, ali da u isti mah u toj potrazi bez zazora i straha izriče i svoje sumnje, svoju mržnju pa i prijezir onih koji s periferije znaju što znači živjeti na mostu ili na zidinama jednoga zaboravljenog svijeta koji se ne svojom krivnjom našao u sjecištu najprotivnijih strujanja i utjecaja.

Svjetskost Marulićeve književne pozicije

Nedovoljno je poznato da je Marulić svojim djelima, ali i društvenim i teološko-filozofskim raspravama i dopisivanjem s učenim Europskim anima bio iznimno cijenjen, pa su osim

okrunjenih glava i budući svetci nadahnuto čitali i pobožno se zakapali s njegovim djelima?

Najvažniji književnik novoga duhovnoga stanja, dakle renesansnoga osjećanja života, bio je Splićanin Marko Marulić jer je on prvi objavio svjetskost hrvatske književnosti. Kao i njegovi talijanski suvremenici Angelo Poliziano, Lodovico Ariosto ili Jacopo Sannazzaro, tako je i Marulić imao dvojaki opus u kojem su se isprepletala ili dopunjala djela na latinskom jeziku s onima na hrvatskom, što je u talijanskih vrsnika bio ekvivalent talijanskog jeziku. Marko Marulić je bio prvi hrvatski književnik koji je objavio da sav smisao nacionalne književnosti može biti svjetski čak i onda kada je samo njezin, kada je samo hrvatski i kada je samo zavičajni. Ta objava bila je presudnija od inače notorne činjenice da je Marko Marulić bio prvi hrvatski književnik s inozemnim uspjehom.

Zbog stanja izdvojenosti, zbog mučnog stanja sumnje i razočaranosti Marko Marulić zamijenio je svoje padovanske ili firentinske salone s otočkim samoćama šoltanskoga Nečujma. Radio je to na smiren način premda se u njegovoј gesti osjećao čas svetačkoga sladostrašća, a onda pobunjenikov očaj, osjećala se nemoć jednoga velikoga duha da bez zapreka i oslobođen sudjeluje u samom središtu europskih previranja. Vlasnik jedne od tada najboljih osobnih knjižnica Europe bio je izložen tuđim sumnjama i vlastitim strahovima.

Na stranicama knjige *Rađanje nacije* htjeli smo pokazati kako su Hrvati punim plućima, uza sva ograničenja koja su im se stavljala na pleća, sudjelovali i tada i poslije u svim najvećim pothvatima čovječanstva. Jer tadašnji europski vrhunci posjedovali su sveobuhvatnost i u toj sveobuhvatnosti Hrvati su sudjelovali punim plućima. Hrvati su u renesansi prvi put, premda nisu još imali samostalne države, osjetili onaj važan zakon prema kojem jedan narod tek dokaze da narodom jest kad u istoj epohi sudjeluje u ratovima pod više, a najmanje dvije zastave. Tu sudbinu Hrvati su prakticirali u svim krizama i svim epohama pa se ona osjeća i dan danas kada smo i dalje srećom među onim europskim narodima koji imaju snage da se odupru najvećem neprijatelju zapadne civilizacije, a to je u našem stoljeću i dalje ostao boljševizam.

Kako je Marulić utjecao na radanje hrvatske nacije na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće i kakva je ta nacija po njemu trebala biti?

Posebnu dramatičnost događajima Marulićevo života dodavala je osmanlijska invazija i nasilje toga azijskog naroda. Njihove trupe u vrijeme Marulićeve mladosti približavale su se preko Bosne jadranskoj obali i utvrđenim hrvatskim gradovima. Politički vrlo složena situacija još se više zakomplificirala nakon poraza što su ga hrvatske postrojbe doživjele 1493. na Krbavskom polju. Od tada, a Marulić je već bio četrdesetogodišnjakom, našao se istočnojadranski prostor u središtu sukoba koji je samo u nekim elementima posjedovao provincijsku traljavost, ali koji je više od svega na vrlo uvjerljiv način odražavao osovini tadašnjih europskih, a uskoro i svjetskih geostrateških pomaka. Hrvatski prostor bio je mjesto sukoba s jedne strane habsburških i ugarskih pretenzija na istok i jug, turske invazije na središte dinarskoga prostora i konačno mletačku potrebu da kolonizira istočnojadransku obalu.

Nije se Marko Marulić iz svoga Splita morao mnogo kretati da bi imao kristalno jasnu sliku svjetskih prilika. A bilo ih je u njegovo vrijeme previše, a takvih ima i danas, koji su svijetu hrili požudno ususret. Marulić je, pak, svijet dočekivao u svom Splitu, ponašajući se kao da je to najprirodnja stvar. U tomu i jest svjetskost Marulićeve književne pozicije. Dok su mnogi njegovi suvremenici žudjeli da ih veliki svijet pomiluje i dok su zauzvrat milovali taj svijet i dok su ostajali razbacani po svim stranama i dok su postajali udionici tuđih *patrija* i tuđih sudbina, dotle je Marulić sudbinu svijeta sačekivao u svom gradu, u tišini svojih knjiga, kao stvar najprirodniju.

Marulićev izbor hrvatskog sintetskog identiteta izravni je doprinos sveeuropskoj povijesti jer je u njemu iskazana utopijska svijest o malim narodima jedne nove i buduće Europe. Ovaj veliki duh u tom trenutku rađanja hrvatske nacije pokazivao je svojim sunarodnjacima i njihovim susjedima smjer budućnosti te s tim u vezi mnogima tada još nevidljiv geostrateški izbor koji je odredio i određuje hrvatsku stvarnost. Zbog toga je Ivan Kukuljević Sakcinski bio u pravu kad je Marulića nazvao *ocem hrvatske književnosti* pri čemu mu je književnost bila duhovnost i državnost, i identitet, i jezik.

Hrvatskoj treba suverenistička misao

U kulturnom, školskom i medijskom prostoru podmeću se povijesne besmislice da Hrvati nisu imali svoju državu stotinama godina, pri tomu namjerno zanemarujući uvijek sačuvanu državotvornost i više-manje funkcionalnu upravnu samostalnost u državnim zajednicama od 1102. do 1918. godine čija je Hrvatska bila politička sastavnica, što bi se manje upućenima u povijest moglo približiti usporedbom sa sadašnjim članstvom u Europskoj uniji?

In *ultima linea* nudi se slika o nekoj virtualnoj, izmišljenoj domovini, a da se pri tom zaboravlja upravo na tu činjenicu uglavnom funkcionalne upravne samostalnosti Hrvata u državnim zajednicama od 1102. do 1918. godine. Hrvatska je bila politička sastavnica vrlo ozbiljnih državnih tvorbi, u Dubrovniku su naši pretci vježbali budućnost. No nasuprot tomu, stvara se za nove naraštaje slika o nekoj manjkavoj hrvatskoj državnosti, o tomu da je ona i danas slučajna država. U obrazovnom sustavu treba ustajno stvarati sliku o narodnoj povijesti koja naš narod i njegovo postojanje približava većini sadašnjih članova Europske unije. Naše „Rađanje nacije“ htjelo je biti jedan mali prozor u taj zadatak koji očekuje naraštaje hrvatskih učitelja, učenika i studenata.

Tu spada i ona banalna laž o spajanju dvaju dijelova hrvatskog teritorija s *Pelješkim mostom* nakon „tristotinjak“ godina, kao da u međuvremenu taj prostor nije bio integriran pod hrvatsku upravu. Ti *pametnjakovići* zaboravljaju da su upravo jugoslavenski komunisti nakon 1945. godine razdvojili Hrvatsku na tom dijelu uz dodatno *sakaćenje* hrvatskih povijesnih zemalja svodeći ju praktički na „*kiflovsku*“ granicu turskih osvajanja hrvatskog tla s ove strane Drine?

Taj iskrivljeni sustav naravno zadovoljio je svu svoju duhovnost nekim trećerazrednim sletom na parkiralištu u Komarni pri čemu su političari bili u svojim govorima banalni i isprazni jer su govorili o sudbinskom spajanju već stoljećima spojenoga, zaboravljajući da taj most vodi udaljene, a prekrasne i ekonomski važne otoke Korčulu, Mljet pa i Lastovo, u jedan novi gospodarski okvir te da se pred našim očima stvara jedna nova regija koja na idealan način spaja plodnost Neretvanske delte i položaj Metkovića i Vrgorca s Pelješcem i otocima na do danas nepoznat način. Jer više su ti krajevi

u vrijeme srednjovjekovnoga Zahumlja bili isprepleteni mrežom gospodarskih interesa nego što su to bili do jučer. Tu leži suvremeni značaj Pelješkoga mosta, a ne u nečijoj taštini da povjeruje kako je spojio nešto što nikada nije ni moglo biti razdvojeno. Podsjetit će samo na činjenicu da je i nakon fizičkog i geopolitičkog razdvajanja Dubrovnik upravo u Titovoј Jugoslaviji doživio učvršćenje svojih hrvatskih sadržaja i taj proces imao je veze s dubljim zakonitostima i činjenicom da je nakon 1945. on ostao u zapadnoj sferi tadašnje Europe pa je u 1990. godinu stupio iz istog konteksta. Taj kontekst nisu mu mogli ugroziti srpski topovi i nasilje jer je on bio zarođen u trajnoj dubrovačkoj odanosti vrijednostima zapadne Europe i njegina kršćanstva.

Jesmo li kao društvo toliko intelektualno isprani jugoslavenštinom da i nadalje kao nacionalne velikane ističemo uglavnom one koji su za vrijeme bivše države mogli proći kao nekakve preteče 'bratstva-jedinstva', naravno u pomaknutoj komunističkoj historiografiji, poput povjesno upitnoga Matije Gupca čije je ime najviše korišteno u nazivima hrvatskih ulica?

Nisam nikad imao čast biti među onima koji određuju imena ulica u hrvatskim gradovima. Bilo je pozvanih za taj posao premda je 1898. još i danas valjani raster zagrebačke gradske jezgre ostvaren na prijedlog jednoga povjesničara književnosti, Đure Šurmina, koji je posao obavio briljantno iz perspektive svoga vremena, pa osim nekoliko kasnijih uljeza kakav su Masaryk ili Roosevelt te jedno vrijeme živi Josip Broz, ima valjanost i danas. I sad neka netko kaže da se povijest ne oblikuje i na ulici. Da, kad to rade učeni i mudri ljudi s vizijama, a ne uskogrudne osobe koje ne razlikuju Milku Planinc od Savke Dabčević Kučar. Uostalom, ništa čudno kad je i danas saborski zastupnik onaj glumac koji je još prije desetak godina govorio da je Vlado Gotovac pravedno suđen po pozitivnim zakonima jedne legitimne države, ili kad se još uvjek pitaju da prosuđuju i usmjeravaju javno mišljenje onih spodoba koje su govorile i govore da su svi oni koji su pobijeni na Bleiburgu bez suda i pravde to trebali biti jer bi ionako bili osuđeni da je bilo sudovanja. Pri tomu se zaboravlja da je ministar znanosti NDH Julijan Makanec, filozof, ubijen kao pas, da mu se ne zna ni grob, a da je u isto vrijeme

u Njemačkoj suđen Hitlerov ministar naoružanja Albert Speer koji je nakon odslužene kazne petnaestak godina kasnije umro u Londonu u hotelskom krevetu u vrijeme promocije svoje knjige.

U svjetlu toga naša je zadaća da se cijelu hrvatsku povijest, a time i hrvatsku sadašnjost oslobodi od lažne jugoslavenske perspektive. Nema Jugoslavije koja bi bila kvalitetna Hrvatska. Bilo je u prošlosti, onoj novijoj nakon humanizma, upravo u Marulićevo vrijeme, pa i kasnije, Hrvata koji su promišljali mjesto svoga naroda u jugoslavenskom okruženju. Bilo je i takvih, ali to su više- manje dijelovi hrvatske povijesti koji se kao mjerilo budućnosti pokazuju kao opomena. Na nama je, a još više na budućim naraštajima, da se domaćoj i inozemnoj javnosti predoče postojeći rezultati, mukotrpno istraženi, koji se temelje na stvarnim i dokazivim znanstvenim činjenicama iz hrvatske prošlosti koji će nam pomoći da svojom skladnom uklopljenošću u najvažnije tokove europske civilizacije budemo dionici jednoga novog, nadajmo se, nikad čvršćega europskog poretka vrijednosti. U tom smislu Hrvatskoj treba suverenistička misao, ali ne kao politička ispraznica i poštupalica lokalnih moćnika, nego kao dnevna stvarnost njezinih stanovnika. Mi smo naraštaj pobjednika i imamo pravo po toj mjeri graditi svoju zemlju. Na žalost čini se da sad kad imamo Hrvatsku moramo još više raditi na tomu da stvorimo Hrvate kao nacionalno samosvjesne i ponosne ljude koji će svoje nacionalno postojanje ponijeti u budućnost bez dojučerašnjih sukoba.

.....
OKVIR

NAŠ JE NARAŠTAJ POBIJEDIO U 20. STOLJEĆU

Obično se u povjesnim raščlambama navodi utjecaj britanske i francuske masonerije na *rasturanje* pretežito katoličkoga Habsburškog Carstva, čiji je dio bilo Hrvatsko Kraljevstvo, odnosno Austro-Ugarske Monarhije i stvaranje Kraljevine SHS, poslije Jugoslavije, što su provodili etnički Hrvati masoni, članovi Jugoslavenskoga odbora tijekom Velikog rata?

Moj mentor bio je moj stric Grga Novak, vrlo ugledni mason. Pripadao je naraštaju koji je postupno zrelio, koji se mijenjao, koji je

učio. Pa kakvi bi to bili ljudi koji se ne bi mijenjali, ne bi napredovali i ne bi spoznavali. Jedan Josip Torbarina koji je sa srpskom stipendijom studirao u Engleskoj dvadesetih godina u znaku diktature Karađorđevića postupno je mijenjao svoje nazore pa je od imena za naš jezik koji je njemu 1930. bio srpsko-hrvatski i književnosti Dubrovnika koja mu je bila jugoslavenska, i to u knjizi na engleskom jeziku, stigao do kroatiziranja svoga opusa i postao je jednim od najizrazitijih hrvatski svjesnih književnih povjesničara.

Dvadeseto stoljeće bilo je stoljeće zrenja, a mi smo bili naraštaj koji je imao sreću taj stoljetni proces okruniti pobjedom, trijumfom. Danas se to prikazuje kao neka *diplomatska oluja* koju je izveo ražalovani medivcus Mate Granić, premda ne će biti točno da je taj državotvorni posao obavio itko drugi doli hrvatski branitelji i intelektualci, a kad kažem intelektualci onda se zna i koji. Srećom se zna!

Uostalom, kad je riječ o hrvatskim masonima, oni su na vrijeme postali svjesni da su preračunali svoj značaj u velikim geostrateškim igrarama tadašnjih političkih i vojnih silnica koje su prema svojim interesima ponovno stvarale 'novi svjetski poredak'. Uostalom, nije baš moguće odbaciti njihova iskustva kad mi danas još jednom živimo neki pokušaj da se na svijetu stvori novi poredak. Taj posao očekuje svaki novi naraštaj na Zapadu. Naravno i naraštaje na istoku ne mimoilazi, samo ondje se on javlja s drugačijim izvorima i vrlo ažijskim posljedicama.

Hrvatski tjednik, 16. 3. 2023.

HODAK: VRAĆAJU NAM TITA I MILKU PLANINC NA TRGOVE I ULICE

20/03/2023

Od 1990. g. pa do danas po stotinu su puta nabrojeni svi stravični zločini koje su komunjare činile od mitske 1945.g. do stvaranja Hrvatske države. Da smo sve to uklesali i u kamen, opet bi bilo džabe, rekli bi u Bosni.

Sve te silne jame u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Sloveniji, pune kostura, djevojačkih pletenica, k'o u Hudoj jami, stotine tisuća ubijenih bez suda i presuda... Za sve to nije u hrvatskoj državi nitko nikada odgovarao pa sve to sliči na pljuvanje u jaki vjetar koji puše prema nama.

Kad zapitaš jugofile za ime samo jedne bitke u kojoj su pobijedili, ne mogu se sjetiti ni jedne

“Mi smo se borili za slobodu, protiv kvislinga, za narod”, kažu jugofili. Kad ih zapitaš za ime samo jedne bitke u kojoj su pobijedili, ne mogu se sjetiti ni jedne. Sjećaju se samo sedam neprijateljskih ofanziva i “bitke za ranjenike”. Naravno, jer je to uglavnom bila samo bežanija pred “brojnijim i bolje naoružanim okupatorom”.

Naši vrli “istoričari” uglavnom znaju za bitku na Lijevče polju između četnika i ustaša 1945.g, ali je ne vole spominjati. Pogodite zašto? Mutno se sjećaju i bitke za Odžak gdje su 50 puta nadmoćniji komunisti tek 25. svibnja 1945. g. uspjeli slomiti branitelje. Drugi Svjetski rat završio je 8. svibnja 1945.g. Službeno, a stvarno 26. svibnja u Odžaku. Svi branitelji Odžaka su ili izginuli u bitci ili su bili poubijani od partizana. Spomenite to **Klasiću, Goldsteinu, Jakovini, Markovini** i odgovor će uvijek biti isti. Partizani su se borili za slobodu, njima je savjest mirna. Skoro da su ponosni što je bravar visoko na svim relevantnijim listama ratnih zločinaca XX stoljeća. Oni zaista mogu i trebaju imati mirnu “savjest” i dugo živjeti... Oni najzločestiji protivnici komunizma tvrde kako su nam četrdeset i pet godina “pili krv” i tako vampirski produžavalii svoj

životni vijek. No, meni se čini da im ni to ne bi bilo dovoljno ako nemaju mirnu savjest.

Ovih dana Premijer je objasnio i opet jednom podučio hrvatsku javnost o tome koliko Vlada brine o svojim slabije stojećim građanima. Savjetovao ih je indirektno i kakvo meso trebaju jesti u narednim mjesecima dok traju trenutačne mjere zamrzavanja cijena. Dakle, od sada su svinjska lopatica i koljenica *out*, a slanina je *in*. **Šprajc** je taj kulinarski pothvat našeg “Masterchera” na RTL-u izuzetno duhovito obradio u emisiji “Stanje nacije”.

Kad smo već kod hrane i namirnica, ne sjećam se točno kada, ali svojedobno je Večernjak donio senzacionalnu informaciju da je meso junadi puno antibiotika. Pred ambulantama su se odmah formirali redovi pacijenata zainteresiranih za primjenu novog lijeka. Zabilježen je razgovor liječnika i pacijenta.

Doktor: "Uzmite jedan juneći šnicl na dan!" Pacijent: "Kaj, prije ili poslije jela?"

Makrobiotičari sve što je prirodno prodaju po neprirodnim cijenama.

O knjizi koju su ‘zasolili’ naši titoisti

Sve nas iz dana u dan uveseljava **Predrag Fred Matić**, zvan Punjena ptica. Da se njega pita, naša ptičurina bi odmah izbacio iz Europske unije Mađarsku i Poljsku. To je valjda vrsta “totalitarnog pluralizma” koji ispunjava Freda još od vukovarske mobilizacije. Za Freda su, dok je bio dijete, navodno govorili da je bistar, ali se ne zna kad se zamutio. No, Fred je ipak oprezan pa misli tuđom glavom. Još se ne zna čijom.

Međutim, čijom glavom misli i piše **Marie-Janine Calić** zna se. Ona je izdala knjigu “Tito vječni partizan”. Marie-Janine je profesorica povijesti u Muenchenu. Knjiga je prevedena na hrvatski jezik, a zasolili (recenzirali) su je naši “titoisti” Hrvoje Klasić i Tvrko Jakovina.

O tome kakva je knjiga i kakvih su svjetonazorskih stavova autorica i recenzenti sve je jasno. Srećom je izdana samo knjiga, a ne domovina. Za nju je ionako prekasno. Glorifikacija međunarodno priznatog ratnog zločinca postaje “zanimacija”. Znate kako to ide... Do sada je na “zapadu” izronilo najmanje desetak “relevantnih” lista, tablica, anketa ratnih zločinaca. “Vječni partizan” uglavnom slabo

kotira. Nije među prvih pet, već tek negdje na osmom, desetom ili dvanaestom mjestu. Ali je uredno na svakoj listi. Ja, kao osviješteni pripadnik naroda kojim je satrapski vladao skoro pedeset godina, uvrijeđeno smatram da je, obzirom koliko je ljudi pobio tijekom svoje vladavine, zaslužio daleko bolji plasman. Ali “truli zapad” ništ’ ne kuži, on ima svoje favorite: **Staljina, Mao ce Tunga, Pol-Pota...** Koliko se god trudili Marie-Janine I **Josip Juranović** u Njemačkoj, **Tito** ostaje tek negdje u sredini tablice k’o mali svirepi balkanski diktator.

Za Čalićku, Jakovinu i Klasića vrijedi stara lička: “*Jeb**no je kad moraš okrenuti glavu od sebe sama*”.

Ako je Marko odležao u zatvoru zbog izgovorene riječi skoro kao i Šljivančanin onda se moramo lagano zamisliti

Državu smo čekali stotinama godina. Još nije odrasla. Adolescencija traje. Ako je **Marko** odležao u zatvoru zbog izgovorene riječi skoro kao i **Šljivančanin** onda se moramo lagano zamisliti. **Karamarko** je navodno jednom iznio podatak kako u cijelom svijetu živi oko 17 tisuća vojnika koji su sudjelovali u Drugom svjetskom ratu, a od toga njih više od 50 tisuća živi u Hrvatskoj!(?). Primaju mirovine ili kako oni vole reći penzije. Za razliku od onih iz Domovinskog rata, oni nisu skloni suicidu. Žive dugo i sretno. Predsjednik im je rođen 1958. g, pa je onda i normalno da ih kod nas još uvijek živi 50 tisuća... Rat je rat.

Sve se mijenja. Godine 1951. Svjetska zdravstvena organizacija tvrdila je da je homoseksualnost bolest. Danas papa **Franjo** upozorava: “Homoseksualnost nije zločin. Bog voli svu svoju djecu”. I pedofili su Božja djeca. Tko njih voli? Dobri naš Franjo! Samo usput, i u Starom i u Novom zavjetu Bog osuđuje homoseksualnost. I kod Đačića vrijedi pravilo da Bog voli svu svoju djecu... Mislim na Đačića Ivicu, srpskog ministra.

Manirom Jadranke Kosor podržavat ćemo ulazak Srbije u EU pa makar i u opancima

Stvarno se vremena mijenjaju. Cajke, homiči, iz Srbije nas prekomjerno granatiraju “turbofolkem”... Komšije nas gledaju pozorno i budno. Nikada ne spavaju. Hrvatska europarlamentarka

Željana Zovko najavila je na Twitteru da će se u Europarlamentu 21. ožujka održati konferencija o **Alojziju Stepincu**. Hitno se javio srpski ministar “spoljnih” poslova **Ivica Dačić** tvrdeći da je Stepinac “problematičan” kao potencijalni svetac bilo koje crkve, da je bio fanatični ekstremist itd. itd. Znači, ne “granatiraju” nas samo turbofolkom nego i lažima. A mi ćemo manjom **Jadranke Kosor** podržavati njihov ulazak u EU pa makar i u opancima.

Sjećam se kako je svojedobno zastupnik **Dino Debeljuh** u Saboru neoprezno otvorio kovertu s bijelim prahom, ali ga je zaštitio imunitet. Bog čuva Hrvatsku, a zastupnike imunitet.

Umrla je “velika” književnica **Dubravka Ugrešić**. Kao i obično Dragan Markovina u “Telegramu” zna istinu: “Dubravka Ugrešić iz Hrvatske je otišla pod prisilom, uz neljudski odnos kolega. Ta vrsta boli zauvijek ju je obilježila”. Hrvatsku je napustila 1993. g. kad je nadu zamijenila slutnja. Slutnja da će Hrvatska, usprkos jugo-karcinomu, postati nezavisna država. S lijevih visina poslala je poruku “domorocima”: “Stojim u svojim cipelama i ništa me ne žulja”.

Ipak ju je žuljalo. Tih godina se događalo previše stvari na koje “Vještice iz Rije” nisu mogle utjecati. Ipak, usprkos Dubravki i vješticama, rat smo dobili mi, a ne one. Jedno je sigurno, za sve laži i kritike na račun hrvatske države savjest je nije nikada zapekla. Njenu domovinu napali su njezini ljubimci. Isti oni koje obožava i **Vedrana Rudan**. Ova posljednja nas je ovih dana svojom iskrenošću jako razveselila. Izjavila je: “Već mjesecima svoj gastritis liječim srpskom spermom!”.

Dubravka Ugrešić se uporno i bezuspješno trudila u stogu srpskih zločina pronaći hrvatsku iglu

No, vratimo se Ugrešićki. Puno prije nje otišli su i daleko veći od nje kao **Krleža, Tin Ujević, Slobodan Novak...** Najveći od njih Tin nije stvarno zauvijek otišao jer je ostao u srcima svih iskrenih Hrvata i ljubitelja poezije, iako je zahvaljujući “njezinima” živio do smrti k'o beskućnik. Naime, 1945.g., na prijedlog “njenog” **Marina Franičevića**, dobio je desetgodišnju zabranu javnog djelovanja i objavlјivanja. Nije zbrisao u Pariz ili Beograd k'o Ugrešićka i

Rudanica nego je ostao u Hrvatskoj i proživio ostatak svog umjetnički plodonosnog života u bijedi.

Naša Dubravka jednostavno nije htjela živjeti u novoj državi koja je bez Beograda njoj bila tako dosadna. Hrvatski novinar **Boris Janković-Argus** jednom je napisao: "Dosada je predvorje za samoubojice". Ovo sadašnje ljevičarsko glorificiranje književne "veličine" Ugrešićke od strane raznih Markovina, **Karmela Devčić** ostalih lijevo cijepljenih portala ne može promijeniti percepciju javnosti o liku i djelu Dubravke Ugrešić. Oni koji ju vole, tugovat će, a ostali, koji znaju kakva je bila, ubrzo će ju zaboraviti. Stoga, osim sjećanja na knjigu "**Štefica Cvek u raljama života**" ne ostaje puno... Kako bi rekao Argus: "Dosada, dosada..."

Dubravka Ugrešić me pomalo podsjeća na **Carlu del Ponte**. Uporno se i bezuspješno trudila u stogu srpskih zločina pronaći hrvatsku iglu. Kad smo već kod legendarnog Argusa, u ovoj državi sve polako prelazi u dosadu. Što više oni galame, to gromoglasnije mi šutimo. Oni divljaju, a mi k'o ovce blejimo. Oni se šire, vraćaju u mjesta koja su napustili, a mi se iseljavamo. Oni nam se kese, a mi se ubijamo.

Vraćaju nam Tita i Milku Planinc na trgove i ulice

Njihovi mladi, nasljednici, ne odriču se privilegija u kojima su odrasli s crvenom knjižicom u lisnici. Kao da su to neke legende oni znaju da su njihovi od 8. maja 1945.g. upadali ljudima u kuće, otimali novac, imovinu, slike, namještaj... postajali preko noći i bez obrazovanja direktori potpisujući se prstom. Sve im se to čini tek nekim pretjeranim legendama, pa danas kad umre Dubravka, optužuju nas da smo je otjerali iz zemlje, u smrt. Vraćaju nam Tita I **Milku Planinc** na trgove i ulice. **Slobodan Posperov Novak** je uvjeren: "da smo mi Hrvati pobjednici i da imamo pravo graditi svoju zemlju". E, da je Boris Janković-Argus malo dulje poživio, bio bi ponosan na svoju misao da dosada vodi u suicid.

Nedavno je nevladina udruga GONG dobila nagradu Hrvatskog sabora za promicanje demokracije i ljudskih prava. Možda je GONG ukazao na drastičan primjer poput ovoga. Nedavno je šaptač u HNK-u povisio glas i zbog toga dobio otkaz!

Napokon dobra vijest iz Haaga. Haaški sud je odredio hitno pritvaranje **Vladimira Vladimirovića Putina** zbog ratnih zločina u

Ukrajini. Taj potez odmah su pozdravili Ameri iako oni Haaški sud ne priznaju. Čim rješenje o pritvoru postane pravomoćno odmah će biti hitno dostavljeno Jadranki Kosor na realizaciju. Ako do uhićenja ne dođe odmah, treba angažirati Šeksa da stvar pogura. On najbolje zna kako se to radi: locirati, uhiti i transferirati!

Približavaju nam se tri vrste izbora. Parlamentarni, europarlamentarni i predsjednički. Već je u medijima počela izborna kampanja. A ni Vlada ne spava. Dijeli potpore i zamrzava cijene sve u šesnaest. Čak je i **Baćić** dobio zadatak da se napokon krene s obnovom. E, kad bi barem izbori bili svake godine!!! Prognoze frcaju na sve strane. Uvijek umjereni i razložni **Mirko Galić** u Večernjaku prognozira: "Bitka za Pantovčak: **Milanovićeva** pobjeda bi najteži **Plenkovićev** poraz". Na dvije stranice **Sandra Benčić** kliče: "Ljevica ima i ljude i snagu da građanima ponudi kvalitetu života umjesto preživljavanja". Moš'mislit, rekla bi **Tanja Torbarina**.

Niti Milanović može izgubiti drugi mandat, ni HDZ vlast

S neriješenim sustavom oporabe otpada iliti smeća, s podizanjem cijena vode kako bi održali raspadnuti sustav vodoopskrbe Zagreba, sa stalnim rezanjima prava roditelja (majke odgojiteljice), s Titom i Milkom Planinc platforma Možemo! bi nas uspješno nasukala u novu kvalitetu života. Sandra Benčić, Anka Taritaš Mrak, Rada Borić, Zdenka Urša Raukar, Ivana Kekin... koja bi to bilo kvaliteta zamijenila sadašnji HDZ! Nije Hrvatska Francuska gdje se Macron već mjesecima znoji zbog reforme kojom želi produžiti radni vijek Francuza za samo neke pišljive dvije godine. Nije ovo ni Engleska gdje predsjednica vlade shvati nakon mjesec dana da se našla u pat poziciji i podnosi ostavku. Mi smo stari europski poltronski narod koji se tek tu i tamo malo pobuni, uglavnom kad su u pitanju plaće. Mi svoje dajemo, a tude nećemo. Stoga niti Milanović može izgubiti drugi mandat, ni HDZ vlast. Stoga neće biti nikakvih promjena dok se ne pojavi neka nova snažna osobnost koja želi na najviše brdo u Zagrebu odnosno stranka koja bi ponudila Hrvatekima veće šanse za preživljavanje od mjera koje je donijela sadašnja Vlada RH. Dakle, "status quo vadis", kak' su voljeli podučavati regrute podoficiri JNA. Umjesto da Hrvateki (čitaj: mediji) stalno grozničavo traže novog

trenera Dinama koji bi zamijenio Čačića, neka nađu nove osobe za dva politička brda. A ima li takvih na vidiku?

Najnovije ankete pokazuju da Milanović navodno dobiva 57 posto glasova. Plenković izjavljuje: "Ovo je podvala! Ne čujem nikakve glasove"!

Zvonimir Hodak/Direktno.hr

<https://kamenjar.com/hodak-vracaju-nam-tita-i-milku-planinc-na-trgove-i-ulice/>

AKADEMIK JOSIP PEČARIĆ – ŽIVOTOPIS

Akademik Josip Pečarić rođen je 2. rujna 1948. godine u Kotoru. Tamo je završio osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, a 1972. diplomirao na Elektrotehničkom fakultetu u Beogradu s radom iz područja nuklearne fizike. Na istom fakultetu je i magistrirao 1975. godine, a 1982. obranio doktorsku disertaciju iz područja matematike s naslovom Jensenove i srodne nejednakosti.

Nakon završenog studija radio je u Geomagnetskom institutu u Grocku te od 1977. kao asistent fizike na Građevinskom fakultetu u Beogradu. Godine 1987. se s obitelji preselio u Zagreb te zaposlio na Tekstilno-tehnološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu kao izvanredni profesor matematike. Od 1990. radi kao redoviti profesor na istom fakultetu, od 1996. kao redoviti profesor u trajnom zvanju. Umirovljen je 2018. Do početka agresije Rusije na Ukrajinu bio je istraživač Matematičkog instituta Sveučilišta RUDN u Moskvi (Rusija).

Od 2000. godine je redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, od 2016. inostrani je član Dukljanske akademije nauka i umjetnosti

Za doprinos u znanosti je 1996. godine dobio Državnu nagradu za znanost (prirodne znanosti), te je 1999. odlikovan ordenom Reda Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića.

Akademik Josip Pečarić je jedan od vodećih svjetskih stručnjaka u području matematičkih nejednakosti. Jedan je od najproduktivnijih svjetskih matematičara s više od 1300 objavljenih ili prihvaćenih za tisak radova u matematičkim časopisima. Također je i najcitaniji hrvatski matematičar, a ima preko 230 suradnika iz zemlje i svijeta (na svjetskim bazama ima:

Google Scholar: citata: 18597, H-index: 50;

MathSciNet: publikacija: 1349, citata: 6573, H-index: 26;

Scopus: publikacija: 797, citata: 7209, H-index: 37;

WoS: publikacija: 805, citata: 6581, H-index: 34..

Prema istraživanjima sa Sveučilišta Stanford u Kaliforniji (SAD) Pečarić je po broju objavljenih radova na 2290. mjestu njihove liste za cijelu karijeru od 195605 svjetskih znanstvenika, a prvi iz RH je 14538. Na njihovoj listi za zadnju godinu koja ima 200409 znanstvenika Pečarić je po broju objavljenih radova na 2195. mjestu, a prvi iz RH je 13457.

Osim velikog broja članaka u međunarodnim matematičkim časopisima, autor je ili koautor 40 monografija. O jednoj monografiji je u poznatom časopisu Amer. Math. Monthly, July-August 1991, poznati matematičar D. Pedoe objavio cijeli članak, a izdavačka kuća Element pokrenula je seriju „Monographs in inequalities“ u kojoj je do sada tiskano 20 monografija.

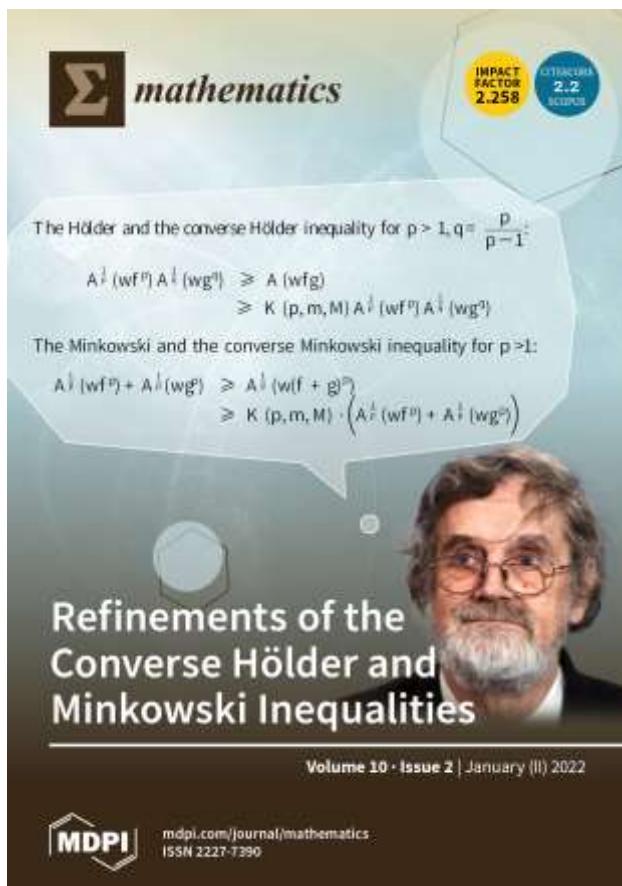
Osnivač je seminara Matematičke nejednakosti i primjene na Matematičkom odjelu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu, i s tog je seminara do sada izašlo preko četrdeset doktora matematičkih znanosti. Danas ovaj seminar također ima i svoj dio na Sveučilištu u Splitu. Niz godina gostovao je na Abdus Salam school of mathematical sciences in Lahore pa i u Pakistanu ima niz svojih učenika koji rade po tamošnjim sveučilištima. Akademik Pečarić ima preko 230 suradnika iz cijelog svijeta.

Godine 1998. pokrenuo je međunarodni znanstveni časopis „Mathematical Inequalities and Applications“ (izdavač Element,

Zagreb), koji je već nakon dvije godine izlaženja uvršten na Scientific Citation Index Expanded (SCIE). Taj časopis je postao prvi hrvatski časopis na SCIE listi i danas je Q2 časopis a bio je i Q1 dok je na Scopusu Q1 časopis. Kasnije je pokrenuo još dva časopisa – „Journal of Mathematical Inequalities“ (danasa je također Q2 a bio je i Q1 časopis) i „Operators and Matrices“ – koji su i na CC listi i na SCIE listi. Na listi najboljih hrvatskih znanstvenih časopisa (prema bazi Scopus) sva tri časopisa su visoke plasirani (ova dva Q1/Q2 su prvi i peti). Pokrenuo je i časopis „Fractional Differential Calculus“ koji je od ove godine na Scopusu. Glavni urednik je i novog časopisa „Pakistan Journal of Mathematical Sciences“.

Osim toga, član je uredništava ili recenzent brojnih međunarodnih časopisa. Kao pozvani ili plenarni predavač akademik Josip Pečarić je održao mnoga predavanja na međunarodnim konferencijama, a povodom njegovog 60-og rođendana je 2008. godine u Trogiru održana međunarodna konferencija „Mathematical Inequalities and Applications 2008“. Tu konferenciju su slijedile:

- 1) Mathematical Inequalities and Applications 2010, Lahore, Pakistan, March 7-13, 2010., Pakistan
- 2) Mathematical inequalities and nonlinear functional analysis with applications, July 25-29, 2012, Jinju, South Korea.
- 3) U lipnju 2014. godine (22.-26. lipnja) u Trogiru se pod pokroviteljstvom Razreda za matematičke, fizičke i kemijske znanosti HAZU održala konferencija pod nazivom „Mathematical Inequalities and Applications 2014 – One thousand papers conference“ u čast akademika Josipa Pečarića povodom objavlјivanja više od 1000 znanstvenih matematičkih radova,
- 4) Slijedeće godine je održana konferencija Mathematical Inequalities and Applications 2015, 11-15 November, Mostar, BiH
- 5) Tri godine kasnije je u Zagrebu održana međunarodna konferencija MIA 2018 povodom njegovog 70-og rođendana..

Cover Story

Article: Refinements of the Converse Hölder and Minkowski Inequalities

Josip Pečarić, Jurica Perić and Sanja Varošanec
Mathematics 2022, 10(2), 202; doi:10.3390/math10020202
<https://www.mdpi.com/2227-7390/10/2>
Mathematics | January-2 2022 - Browse Articles

Zbog njegovih zasluga u matematici, akademiku Pečariću je posvećen jedan broj časopisa „Banach Journal of Mathematical Analysis“, Vol. 2, No.2 (2008). Riječ je o međunarodnom

znanstvenom časopisu koji je na SCIE i CC listi, a u tom posebnom broju članke su objavili i posvetili ih akademiku Pečariću mnogobrojni svjetski matematičari. Intervju koji je tamo objavljen (str. 163-170) objavljen je i na kineskom u časopisu Mathematics 3 (2012), 245-249. Nekim Pečarićevim istraživanjima (inače citiranih i u časopisu "Nature", a s P.T. Landsbergom objavio je članak u časopisu Phys. Rev., A35 (1987), 4397–4403.) posvećen je i članak "Accentuate the negative", Math. Bohem. 134 (2009), no. 4, 427-446. kojeg je napisao Peter Bullen, profesor emeritus sa Sveučilišta u Vancouveru.

Nedavno je tiskan knjiga Matice Hrvatske PRIJELOMNA VREMENA / Hrvatske zemlje nakon 1918, a o znanosti piše dr. sc. Zdravka Jelaska Marijan s Hrvatskog instituta zapovijest. Tako na str. 413. piše: *Djelovali u inozemstvu ili u Hrvatskoj, neki od hrvatskih znanstvenika su tijekom 20. stoljeća dali važan doprinos svjetskoj znanosti, prvenstveno nobelovci Lavoslav Ružička i Vladimir Prelog (kemija). Značajan ugled stekli su i fizičar Ivan Supek (električnopravljivost materijala na niskim temperaturama), matematičari Vilim (William) Feller (teorija vjerojatnosti) i Josip Pečarić (teorija nejednakosti), molekularni biolozi Miroslav Radman i Ivan Đikić, fizičari Davor Pavuna (supraprovodljivost i nano-inženjering) i Marin Soljačić (bežični prijenos energije i nano-fotonika) i mnogi drugi.*“

Akademik Pečarić poznat je i po svom publicističkom radu. Objavio je više od 150 publicističkih knjiga.

24/02/2023.